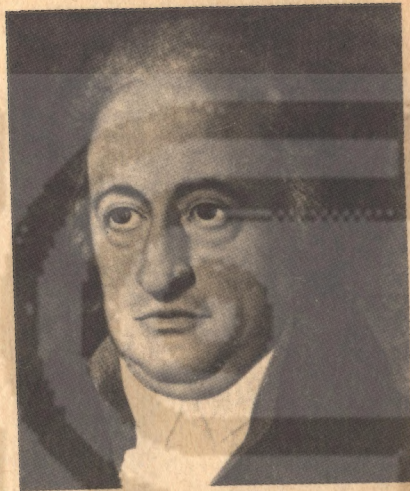

goethe

«Romanul Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister este una dintre acele opere fericite care realizează o sinteză originală din elemente existente (modalități, procedee, teme) și propun o formulă nouă de mare interes și eficiență. Antecedentele romanului de formare ne duc înapoi, în secolul al XVII-lea și prima jumătate a secolului al XVIII-lea, spre romanul picaresc, spre Aventurosul Simplicissimus german (1669), spre Tom Jones (1749) de Fielding, spre narațiunile autobiografice. Înnoirea constă în faptul că eroul nu mai este un caracter dur, cristalizat, ci unul în formare, iar materialul epic (peregrinări, aventuri) se organizează corespunzător intenției de a ilustra această formare.»

ION ROMAN

1133

goethe

goethe

anii de ucenicie al lui wilhelm meister

0

Vol. I—II, lei 16

editura minerva

•

Ilustrația copertei : *Damian Petrescu*

Johann wolfgang goethe

anii de ucenicie
ai lui wilhelm meister

TRADUCERE DE VALERIA SADOVEANU
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE ION ROMAN

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1982
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

GOETHES WERKE

Auswahl in zwanzig Teilen

Elfter Teil

• *Wilhelm Meisters Lehrjahre*

Berlin—Leipzig—Wien—Stuttgart

Deutsches Verlagshaus Bong et Co.

PREFAȚA

În istoria romanului, Goethe ocupă un loc aparte. E un deschizător de drumuri, autor al unor romane care au făcut vîlvă în epocă și a căror înrîurire s-a dovedit fertilă pînă în secolul nostru. Pentru romanul sentimental de tipul cel mai caracteristic, actul de naștere poartă titlul *Suferințele tînărului Werther*, după cum pentru romanul de formare (*Bildungsroman*) modelul clasic e dat de *Wilhelm Meister*. Dacă mai adăugăm *Afinitățile elective*, completăm un trio de cărți celebre, pe care nici un istoric literar nu le poate trece cu vederea într-un compendiu cît de parcimonios asupra evoluției genului. Dar a fost Goethe un romancier în sensul cel mai propriu al termenului? Plăcerea de a fabula („die Lust zum Fabulieren“, după propria-i expresie) nu i-a lipsit, iar bibliografia sa înscrie, alături de romane, o sumă de povestiri și nuvele. Și totuși, într-o clasificare a scriitorilor de importanță universală, nu știm dacă cineva i-ar cita numele, fără ezitări, alături de marii romancieri și nuveliști. Ar prefera desigur să-l menționeze printre poeți. Calitatea de poet trebuie avută în vedere și cînd ne aplecăm asupra unei creații epice (sau dramatice) goetheene. Pentru narator, această calitate a fost și profitabilă, și păgubitoare.

În romane, Goethe este poet (sau „liric“) mai întîi prin aceea că fabulația sa se hrănește din trăiri personale. Firește, orice prozator utilizează materiale provenite din propria-i experiență de

viață, supunându-le unei prelucrări mai mult sau mai puțin radicale. În cazul lui Goethe, deși prelucrarea (transfigurarea artistică) nu lipsește, legătura dintre trăire și creația literară e mult mai directă. Și cu cât e mai directă, cu atât se dovedește mai eficientă. Concludente sînt, în această privință, *Suferințele tinărului Werther* și *Afinitățile elective*, în care se răsfrîng episoade biografice prea bine cunoscute, pentru a nu mai fi nevoie să stăruim asupra lor. Ceea ce ne interesează este faptul că amîndouă romanele au fost redactate dintr-o suflare, ca niște confesiuni, sub presiunea unor stări sufletești de nesuportat vreme mai îndelungată. Tocmai de aceea, deși create la un interval de timp mare — treizeci și cinci de ani (1774—1809) — răstimp în care și relațiile poetului cu realitatea, și concepțiile sale artistice s-au modificat substanțial, *Suferințele tinărului Werther* și *Afinitățile elective*, altminteri foarte deosebite, sînt romane încheiate, cu o construcție solidă, populate de personaje vii, într-un cadru animat și sugestiv.

Subiectivitatea poetului, garanție a reușitei artistice în proză la temperatura înaltă a unei trăiri proaspete, are în altă direcție consecințe negative. Personalitatea dominatoare a creatorului tinde să se reverse asupra operei epice ca o umbră (sau ca o lumină prea intensă), ofilind propriile creaturi. Goethe are înclinația să se substituie personajelor, ceea ce le răpește acestora independența, stingherind conturarea lor ca eroi cu o individualitate diferențiată. Dublul efect al aceleiași cauze se vedește și în *Afinitățile elective* (în care raporturile dintre personaje sînt hotărîte, prin voința autorului de o lege a afinităților, analoagă unui fenomen chimic), dar devine sesizabil în modul cel pregnant în romanele despre Wilhelm Meister.

O primă observație ce trebuie făcută este aceea că Goethe a lucrat la *Wilhelm Meister*, cu întreruperi, începînd din 1777 pînă în 1829, așadar timp de peste cincizeci de ani, aproape o viață de om, în orice caz, cit o întregă carieră literară dintre cele mai îndelungate. Durata atît de prelungită a gestației și redactării constituie o primă similitudină cu *Faust*. Mai sînt și altele. Pentru ambele opere, cronologia are o însemnătate ce nu poate fi neglijată.

Părțile definitivăte și publicăte la intervale de-a lungul deceniilor trasează clar o curbă a dinamicii sufletești și artistice!

Romanele *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* și *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister* au fost precedate de o primă versiune, neterminată și nepublicată de Goethe : *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*. A existat deci și un *Urmeister* (1777), precum a existat un *Urfaust* (1773—1775), de asemenea netipărit de poet. Lucru ciudat pentru scriitorul atât de grijuliu în gospodărirea arhivei sale, manuscrisele ambelor fragmente s-au pierdut, fiind descoperite abia la câteva decenii după moartea sa. De fapt, pentru *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister* nu s-a găsit decît o copie. Goethe obișnuia să dea la copiat unele scrieri, în timp ce lucra la ele, și să trimită fragmentele spre lectură unor prieteni. Despre romanul din 1777 se știa că se efectuaseră trei copii : una pentru mama poetului, alta pentru prietenul acestuia Johann Heinrich Merck din Darmstadt, în sfîrșit, o a treia pentru o prietenă elvețiană, Barbara Schulthess din Zürich. Numai această a treia copie, mai exact o copie a ei, s-a păstrat în posesia familiei Shulthess, pînă cînd, în 1909, un strănepot al Barbarei a adus profesorului său de la un gimnaziu din Zürich vechiul manuscris. Orice manuscris inedit al unui mare scriitor are valoarea sa. Manuscrisul *Misiunii teatrale a lui Wilhelm Meister* este cu atât mai prețios, cu cît îngăduie reconstituirea integrală a istoriei semnificative a romanului. Fragmentul conține șase cărți. Narațiunea debutează calm, după procedeul obișnuit în romanele cu o desfășurare linăară a subiectului : „Era cu cîteva zile înainte de ajunul Crăciunului din 17..., cînd Benedikt Meister, cetățean și negustor din M..., un oraș imperial mijlociu, se îndrepta pe la casele opt seara spre casă, după obișnuita întîlnire cu cercul său de prieteni... Pășea încet și se gîdea la funcția de primar, pe care o îndeplinise în anul din urmă, la comerțul și micile sale profituri, cînd, în trecere, zări ferestrele mamei sale foarte viu luminate.“ Bătrîna doamnă Meister trebăluia de zor, croind și cusînd păpuși pentru un spectacol cu marionete, care va fi organizat în seara de ajun, spre încîntarea nepoților, mai ales a lui Wilhelm. Puternica impresie pe care l-o face acestuia jocul păpușilor trezește în el o

pasiune de durată pentru teatru. Mai târziu, Wilhelm înjgheabă reprezentații cu alți copii, apoi, în adolescență și tinerețe, frecventează cu asiduitate spectacolele unor trupe de actori. Oricine cunoaște cât de cât viața lui Goethe sesizează numaidecît că în povestire sînt întreprinse detalii autobiografice. Un membru al familiei sale, rezidentă într-un oraș imperial, Frankfurt pe Main, a fost negustor și primar (bunicul Textor), el, poetul, a nutrit în copilărie o adevărată patimă pentru teatrul de marionete și tot el — asemenea lui Wilhelm Meister — a organizat reprezentații, iar mai târziu s-a amestecat, cu o neostoită curiozitate, printre actorii unei trupe aduse din Franța de ocupații francezi ai Frankfurtului pe Main. Totul este povestit cu exactitate documentară și căldură evocatoare în *Poezie și adevăr*. Pînă la un punct, Wilhelm Meister este așadar un *alter-ego* al poetului, calitate confirmată și de faptul că eroul are de timpuriu, ca și autorul, preocupări literare. Identificarea nu trebuie absolutizată. Wilhelm Meister preia în alcătuirea sa suflutească și ceva din sensibilitatea acută a lui Goethe (ca și pe acesta, o criză sentimentală îl îmbolnăvește), însă nu are conștiința unei înzestrări geniale. Dimpotrivă. Paralela dintre erou și autor poate fi urmărită, cum vom vedea, și din alt unghi de vedere. Deocamdată avertizăm că fragmentul de roman nu se apropie decît parțial de un capitol autobiografic. Drumurile se despart net odată cu cea dintîi dragoste a fiului de negustor din orașul imperial M. Înamorat de o actriță, Wilhelm suferă o dureroasă decepție, socotindu-se trădat, iar aceasta îl determină s-o rupă cu viața de pînă atunci, să-și distrugă manuscrisele și să se dedice, într-o tentativă de uitare de sine, mai mult decît din convingere, unei activități zeloase în cadrul întreprinderii paterne. Dar, trimis să viziteze cîțiva datornici ai tatălui său, din diverse orașe, se întâlnește cu o trupă de actori, i se alătură, participă împreună cu ea la spectacolele date în castelul unui conte, o însoțește și mai târziu, pînă cînd cunoaște un director de teatru cu o înțelegere superioară a artei pe care o slujește. Fragmentul de roman *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister* se încheie aici. Subiectul celor șase cărți, pe care Goethe îl va relua, cu amputări și modificări, în primele patru cărți din *Anii de ucenicie ai lui*

Wilhelm Meister, acoperă doar etapa pregătitoare din calea armată de erou spre îndeplinirea unei „misiuni teatrale“, constînd, cum reiese din fragment, în formarea unei trupe proprii și, în final, în crearea unui teatru național german. Această „misiune“, enunțată lacunar în titlu, ar fi constituit factorul organizator al întregului material epic, i-ar fi dat alt sens și altă perspectivă în raport de așa-numitul „roman despre teatru“ ilustrat îndeosebi de *Le roman comique*, creat de Paul Scarron cu mai bine de un veac înainte. Goethe a valorificat desigur experiența acumulată de literatura europeană în descrierea lumii pestrițe a actorilor ambulanți, după cum a știut să profite și de unele motive, chiar dacă devenite poncifuri, ale romanului picaresc (vezi, între altele, atacul banditesc asupra trupei de actori). Însă, ca întotdeauna, ceea ce a putut cunoaște sau împrumuta de la alții, de la procedee și motive răzlețe pînă la un subiect în întregime, a căpătat în creația sa valențe noi, pierzînd amprenta influenței livrești, prin aceea că totul era trecut prin flacăra a ceea ce am numit mai sus trăirea proprie. Romanele despre Wilhelm Meister, de la fragmentul din 1777 pînă la volumul din 1829, ne dezvăluie cît se poate de limpede modul complex în care Goethe se implica în scrierile ce impun obiectivare.

Fragmentul *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister* a fost scris în primii ani petrecuți de poet la Weimar. Titanul de pînă mai ieri, care-și afla un corespondent simbolic în Prometeu, inadapabilul de o sensibilitate excesivă, pe care, sub chipul lui Werther, o dragoste nefericită și umilînțele ce-i răneau demnitatea îl împingeau spre dezastru, este supus și se supune voluntar la Weimar unui proces de acomodare socială. La distanță de numai cîțiva ani, cei doi eroi ai săi — Werther și Wilhelm Meister — sînt imagini ale aceluiași chip, sau cel puțin, caractere înrudite, dar este clar că cel de-al doilea n-ar mai fi recurs la gestul fatal de a-și duce pistolul la timplă. Wilhelm Meister este și el un tînăr contrariat în pasiunea sa, totodată un răzvrătit împotriva mediului social căruia îi aparține, însă evadarea lui se produce într-o direcție pozitivă, ca o tentativă optimistă de salvare. Inițial, nu cunoaște nici mijloacele, nici țelul. Simte însă instinctiv că își poate găsi

Între oameni un loc și un rost. Este încă mai starea de spirit a lui Goethe, când a acceptat invitația ducelui Karl August. Să mai reținem un amănunt: îndată după stabilirea sa la Weimar, poetul a fost numit conducător al teatrului de amatori, înființat atunci. Funcția i se păruse, probabil, ducelui ca fiind cea mai potrivită pentru un literat tânăr. Fără îndoială că Goethe, cu încrederea-i timpurie, orgolioasă, în valoarea sa, n-a considerat o asemenea însărcinare drept o „misiune” pe măsura puterilor sale. Totuși, s-a dedicat teatrului de amatori cu răvnă, timp de opt ani, ca director, regizor, și actor. Chiar dacă nu va fi pus mare preț pe aceste ocupații, poetul a intuit utilitatea lor pentru el însuși în perioada de adaptare, când căuta o punte spre oameni. A sesizat și posibilitatea de a conferi teatrului, într-o operă literară, o semnificație mult mai largă și mai profundă decât aceea a unui oarecare domeniu profesional. *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister* a fost concepută ca o scriere cu o deschidere incomparabil mai largă decât o simplă povestire despre începuturile carierei unui actor.

Experiența trăită de tânărul fiu de negustor printre actori este o aventură a cunoașterii. Smulgându-se de sub apăsarea rutinei de-acasă, unde totul, inclusiv viitorul său, era calculat și planificat, Wilhelm Meister nimereste într-o lume liberă de convenții, în care oamenii se manifestă nestingheriți, corespunzător temperamentului fiecăruia și impulsurilor de moment. Dragostea și ura, devotamentul în afecțiune și frivolitatea, ambiția și nepăsarea, setea de a ști și ignoranța, grija pentru ziua de mâine și risipa nechibzuită, diletantismul și credința într-o chemare, hărnicia și trândăvia se găsesc alăturate ca într-un muzeu al virtuților și viciilor omenești. Într-o asemenea lume, imagine nefalsificată prin fățarnicie a societății omenești luată în ansamblu, un tânăr avea ce învăța. Totodată, prin peregrinările lor, actorii ambulanți intrau în contact cu alte straturi sociale, până la cele mai de sus. Vrînd, nevrînd, luau cunoștință de moduri de viață al spectatorilor ocazionali, observau moravurile, deprinderile, manierele. Dorința de succes îi obliga să se informeze asupra preferințelor și gusturilor. Toate acestea le dezvoltau spiritul de observație, necesar și altminteri pentru practicarea profesiei înseși. Ca interpreți, trebuiau

să imprumute pe scenă limbajul, gesticulația, ținuta celor mai diverși reprezentanți ai categoriilor sociale, de la valet la rege. Printre actori, un tânăr dotat cum e Wilhelm Meister urmează o școală a vieții cum greu s-ar fi putut găsi alta. Breasla îi oferă material intuitiv pentru un curs complet de psihologie, iar afilierea la ea, toate posibilitățile ei de cunoaștere a societății. Instruindu-se, tânărul contribuie laându-i la instruirea actorilor. Wilhelm Meister este în permanență elev și învățător.

În crearea eroului și în imaginarea aventurilor acestuia, Goethe a lucrat ca întotdeauna „după natură”. Materialului autobiografic sublimat în primele cărți ale fragmentului i s-a adăugat mai departe cel cules de poet ca director al teatrului de amatori, sau selectat din relatările altora. Încă în vremea studenției sale la Leipzig, vor fi ajuns și la urechile sale știri despre faimoasa Karoline Neuber — „die Neuberin”, cum i se spunea — directoare de teatru, al cărui soț fusese student și părăsise Universitatea, atras de mirajul scenei și de traiul liber al actorilor. Poetul știa desigur că G. E. Lessing, la nouăsprezece ani, se alipise și el trupei pătimasei, neînfrânatei Neuberin, care-i jucase, în 1748, prima piesă, comedia *Tânărul savant*. Nu puțini erau în acea vreme studenții care se lăsau de învățătură și se făceau actori, sau însoțeau trupele ca autori dramatici de circumstanță. Chiar în 1777, când Goethe scria *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*, prietenul său Fr. M. Klinger, care l-a vizitat atunci la Weimar și care, cu un an înainte, publicase drama *Sturm und Drang*, pribegea prin Germania, ca actor și dramaturg, cu trupa unui anume Seyler. Pentru a concepe un erou ca Wilhelm Meister nu se cerea un prea mare efort de fantezie, modele se găseau din belșug. Peste aproape un veac, un strălucit exemplar de tânăr poet însoțitor al unei trupe migratoare a cunoscut și cultura noastră — Eminescu.

Dacă, în fragmentul de roman, teatrul privit ca o școală a vieții este o imagine izvorită dintr-o frământare intimă, „misiunea” spre care își netezește drum eroul i-a fost sugerată lui Goethe de efervescența din acea vreme în jurul ideii de teatru național. Fărâmițată în numeroase principate și ducate, Germania mai avea de parcurs un secol întreg până la realizarea unității de stat. Dar

Încă de-atunci, datorită unei pleiade de mari personalități, care au dat o strălucire neatinsă mai înainte literaturii, filozofiei și muzicii, cultura germană își pierduse caracterul provincial, numele de autori și operele treceau peste frontiere și bariere vamale, ca bunuri de preț ale unui întreg popor. În aceste circumstanțe, intelectualitatea se arăta mereu mai interesată și de ctitorea unui teatru național german. O încercare se și făcuse în această direcție cu un deceniu înainte ca Goethe să abordeze tema — în 1767 — la Hamburg, unde Lessing fusese chemat să-și dea sprijinul ca dramaturg și consilier. Întreprinderea eșuase curînd. După 1777, au urmat alte tentative, la Mannheim (1779) și Berlin (1786). Pentru animatorii noii mișcări teatrale, scena trebuia să devină o tribună de mobilizare a conștiințelor, de difuzare a ideilor avansate, de educație etică și estetică. Nu e de mirare de ce mai toți scriitorii germani de seamă ai secolului, de la Klopstock la Wieland și Lessing, pînă la Schiller, Goethe și alți contemporani ai lor, au scris pentru teatru, contribuind la o extraordinară înflorire a genului. Să reamintim în treacăt că o atenție similară s-a acordat teatrului la toate popoarele în perioadele de avînt național. La noi, în prima jumătate a secolului trecut, Gheorghe Asachi și Ion Heliade Rădulescu și-au așumat și ei „misiuni teatrale“, inițiind cursuri de actorie și organizînd spectacole. Începuturile făcute de ei au fost duse mai departe de Costache Negruzzi și, îndeosebi, de Vasile Alecsandri, ca directori de teatru (național) și creatori de repertoriu.

În vremea cînd Goethe scria *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*, un eveniment cu consecințe dintre cele mai importante pentru teatrul german și în general pentru cultura germană a fost descoperirea lui Shakespeare, pînă nu de mult practic ignorat. Autorul lui *Hamlet* a fost comentat, tradus, jucat, imitat. Între 1762 și 1766, Wieland a publicat prima traducere germană — douăzeci și două de drame, transpuse în proză. În deceniile următoare, au apărut două traduceri integrale: a lui J. J. Eschenburg, între 1775 și 1782, apoi a lui A. W. Schlegel și L. Tieck, între 1797 și 1810. Ecoul entuziasmului admiratorilor lui Shakespeare a răzbătut și în romanul lui Goethe.

De ce n-a dus poetul pînă la capăt *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*, după ce începuse atît de bine şi ajunsese cu acţiunea atît de departe? Poate, răspund unii cercetători, fiindcă nu mai credea în posibilitatea îndeplinirii, în condiţiile epocii, a unei misiuni ca aceea pe care i-o încredinţase eroului său. Ipoteza exagerează importanţa, pentru procesul de creaţie, a unor circumstanţe exterioare. Mai curînd ar fi de presupus că interesul poetului pentru scriere s-a stins odată cu epuizarea materialului de viaţă pe care-l avea la dispoziţie şi, încă în mai mare măsură, odată cu îndoielile sale asupra valenţelor artistice ale temei, care îi va fi apărut ca prea limitată. A lucra pentru propăşirea teatrului, fie şi pînă la întemeierea unui teatru naţional, era o acţiune restrînsă la un domeniu special, impropriu să devină o alegorie bogată în semnificaţii.

Cînd a reluat lucrul la romanul despre Wilhelm Meister, în ianuarie 1794, Goethe parcursese o nouă etapă, hotărîtoare, în evoluţia sa spirituală — călătoria în Italia. Se încheiase şi perioada sa de acomodare socială, care nu trebuie interpretată ca o cedare conformistă — slăbiciune reproşată poetului de unii exegeţi — ci ca o acceptare rezonabilă a rigorilor mediului, pe de o parte, pentru a le face suportabile, pe de alta, pentru a exercita asupra lor, din cadrul existent, o acţiune cu atît mai eficace. „Clasicul“ Goethe dezavua acum lipsa de măsură şi elanurile ambiţioase care involburaseră literatura germană cît dăinuise curentul „Furtună şi avînt“, stins şi el pe la jumătatea deceniului al IX-lea. Forfota plină de pitoresc, policromia sub sclipirea unor pasiuni fulgurante, din *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*, nu mai erau pe gustul său. Avea totuşi dinainte cele şase cărţi ale fragmentului ca un lucru făcut, la care n-a putut renunţa. Cu vechiul manuscris alături, a reluat totul de la capăt. Ca să se asigure că nu va mai întrerupe lucrul, a vîndut romanul abia început unui editor, astfel că în 1795 a putut să apară în volum partea întîii, iar în 1796, partea a doua. Colaţionarea părţii întîii cu fragmentul *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister* revelă restructurări şi modificări mari. Scriitorul a înlăturat capitolele de la

început despre copilăria eroului, paginile ce cuprindeau o detaliată descriere a casei părintești, un episod din experiența trăită de Wilhelm Meister printre actori (referitor la trupa unei anumite doamne Reffi și a amantului ei Bendel, a cărei activitate ia sfârșit într-un mod lamentabil, prin devastarea scenei de către publicul indignat). Eliberat de lectul introductiv, prea acuzat autobiografic, romanul *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, începe într-un ritm mai alert decât fragmentul, printr-un moment animat dramatic. Paginile respective s-ar preta ușor unei prelucrări pentru teatru. Mobilitatea narațiunii, plină de promisiuni, este însă frînată curînd. Goethe a minuit foarfecele cu șovăieli. Astfel, eliminînd relatarea directă a copilăriei lui Wilhelm Meister, a decupat totuși capitolul despre teatrul de marionete și l-a pus pe tînr să-l debileze, prea amănunțit și într-o împrejurare nepotrivită, Marianei, pe care o fură somnul, ceea ce nici nu e de mirare... Scriitorul n-a intervenit nici în portretizarea psihologică a eroului. Acesta a fost transferat în noul roman cu toată ardoarea sa: pasională și cu exaltările tipic romantice. Nici Werther nu varsă mai multe lacrimi decât el. Sentimentalitatea excesivă a personajului, altminteri singura lui trăsătură mai reliefată, îi va fi apărut acum scriitorului ca o însușire negativă, dar toemai de aceea potrivită cu noile sale intenții. Ceea ce a fost modificat și ceea ce a fost menținut din fragment se subordonează în *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* ideii exprimate metaforic în titlu: tînrul erou, dispensat de misiunea ce i se încredințase, se angajează pe calea desăvîșirii personalității, își face „ucenicia” în viață. Ideea formării exista, cum s-a văzut, și în *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*, dar ceea ce era acolo o temă adiacentă, devine în noul roman axul principal. *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* ni se înfățișează ca un *Bildungsroman* prin excelență, cel mai reprezentativ pentru specie, chiar dacă în istoria literaturii nu are înălțimea absolută. L-a precedat *Istoria lui Agathon*, roman publicat de Christoph Martin Wieland într-o primă versiune în 1766—1767, într-o a doua versiune, în 1773, în sfîrșit, în formă definitivă, cu titlul *Agathon*, în 1795, adică în chiar anul cînd apărea și primul volum din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm*

Meister. Cum se vede, cronologia însăși nu stăbilește decât aproximativ prioritatea. Ca în orice dispută privind un caz de protocronism, mai importantă decât datarea este altceva, și anume răsunetul în epocă, măsura în care o operă a fost acceptată, a deschis o cale, a devenit un model. În competiție, victoria a revenit *Anilor de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, și nu întimplător. Subiectul romanului lui Wieland, deși nu lipsit de aluzii la contemporaneitate și bogat în episoade dramatice ca un roman de aventuri, este plasat într-un trecut îndepărtat (secolul al IV-lea î.e.n.), este prea încărcat cu dispute filozofice, în sfârșit, dificil sub aspect compozițional și stilistic. Prin însăși actualitatea sa, romanul lui Goethe se adresa mai direct cititorilor, conducându-i printr-un univers familiar, iar prin nota sa realistă, ca încă o premisă a celebrității pe care și-a cîștigat-o, avea mai mari șanse să-și asigure o succesiune.

În *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* pitorescul și culoarea sînt acumulate în prima parte. Culoarea și pitorescul l-au și determinat desigur pe Goethe să păstreze atît de mult material din fragment, cu riscul de a prejudicia echilibrului compoziției. Contactul lui Wilhelm Meister cu teatrul, deși acoperă prima parte a romanului și se prelungește și în partea a doua, își reduce în ansamblu ponderea, este doar una dintre experiențele prin care trece eroul. Și chiar și așa, lumea teatrului și problemele ei, fără să înceteze a interesa ca domeniu profesional, își precizează sensul alegoric, prefigurat în fragment, de imagine a lumii în general. Cînd Wilhelm Meister îi zugrăvește lui Jarno în culori întunecate societatea actorilor, în care se simțise altădată bine și cu care conlucrase, interlocutorul îi dă o replică concludentă : Să știi, prietene, că nu mi-ai descris teatrul, ci lumea ; și aș putea să-ți găsesc în toate clasele sociale destule chipuri și fapte pentru trăsăturile dumitale aspre de penel". Dacă teatrul a contribuit la modelarea sufletească a lui Wilhelm Meister, contribuția a fost deci negativă, prin exemplificarea răului, prin dezvăluirea tarelor morale ale societății. Lucrurile ar părea însă împinse în roman prea departe, atunci cînd Wilhelm Meister ajunge să regrete timpul petrecut printre actori ca pe un bun irosit și o greșală. Dar în

sistemul de educație în care e cuprins, greșeala — corespunzător principiilor unuia dintre înțelepții îndrumători ai tinărului — este o sursă de învățăminte, căci „tot ce ni se întâmplă lasă urme, toate contribuie pe neșimțite la formarea noastră“.

Cartea a cincea, de la începutul părții a doua a romanului *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, continuă narațiunea din *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*, apoi subiectul se frînge, odată cu despărțirea definitivă de teatru a eroului. De aici mai departe, romanul ia o turnură nouă, marcată prin intercalarea confesiunii unui „suflet frumos“. Intercalare fortuită, deși aflasem la sfîrșitul cărții precedente că pasaje din această confesiune au îmbărbătat-o pe actrița Aurelia în ultimele ei zile de suferință. În roman, confesiunea își păstrează caracterul independent, ca o insulă implantată arbitrar, chiar dacă mai departe unele personaje, în cercul cărora pătrunde Wilhelm Meister, își dezvăluie înrudirea cu „sufletul frumos“. De acest tip sînt legăturile pe care le stabilește Goethe între partea întâi, provenită din *Misiunea lui Wilhelm Meister*, și restul romanului de formare — legături artificiale, necesare pentru a da oarecare suport texturii epice. Îțele se înnoadă surprinzător, uneori de-a dreptul șocant, personajele își descoperă o identitate nebănuită, se aprind și se sting afecțiuni, au loc drame neașteptate. Toate acestea își revendică în roman și o justificare teoretică. Într-o convorbire dintre Wilhelm Meister și directorul de teatru Serlo (cartea a cincea, capitolul al șaptelea), Goethe își expune ideile despre dramă și roman : dacă drama prezintă caractere și acțiuni, romanul descrie mai cu seamă sentimente și întâmplări ; romanul evoluează lent, eroul său e pasiv sau, cel puțin, are o înrîurire încetinitoare, drama evoluează rapid, iar caracterul eroului, în luptă cu obstacolele, grăbește acțiunea spre un deznodămînt ; în sfîrșit, în roman intervine jocul hazardului, în dramă decizia aparține destinului. În termenii ei, opoziția aceasta dintre roman și dramă rămîne discutabilă. Nu e locul să stăruim asupra problemei. Ceea ce constatăm este însă că *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* se conformează pe o mare întindere definiției goetheene a romanului, inaplicabile desigur în general speciei. Într-adevăr, scrierea — după despărțirea lui Wil-

helm Meister de teatru — nu mai prezintă caractere și acțiuni, ci sentimente și întâmplări, într-o desfășurare lentă, mereu sub semnul hazardului. Dar hazardul, intervenind cu o frecvență prea mare, își pierde natura accidentală și devine regulă. Personajele se întâlnesc și se despart ca într-un univers închis, sau ca pionii pe o tablă de șah, pe care mișcările sînt dirijate de voința jucătorului. În *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, absolutizarea hazardului dă acoperire subiectivității autorului. Îmbinate printr-o sudură precară, partea întâi (cu prelungirea ei în cartea a cincea) și partea a doua se deosebesc sensibil prin modul de a trata elementele constitutive ale epicii — episoade, personaje, analiză psihologică, dialog, descripții (portret fizic și moral, peisaj, interioare). În partea întâi, toate acestea au ponderea ce li se acordă îndeobște într-un roman, înțeles ca o narațiune despre anumiți oameni și viața lor; în partea a doua, accentul cade pe reflecțiile despre oameni și viață în general. Pînă la cartea a cincea — ca să ne restrîngem la acțiunea propriu-zisă a romanului — dominantă este plăcerea de a fabula, mai departe, preponderența revine plăcerii de a enunța idei. Desigur romanul nu devine eseu (ceea ce se va întîmpla oarecum cu *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister*), e vorba doar de schimbarea centrului de greutate.

Pe Goethe — creatorul de caractere și evocatorul de medii — îl vom căuta în paginile hrănite de seva amintirilor și a realităților observate nemijlocit. Îndeplinită de primele cinci cărți ale romanului, această condiție asigură și reușita cărții a șasea *Mărturisirile unui suflet frumos*, o capodoperă de artă narativă și de portretizare psihologică. Personajele, chiar cele schițate mai sumar, apar ca individualități ale căror trăsături personale se acordă, sau se diferențiază de cele comune categoriei sociale, ori profesiei. Îndeosebi galeria tipurilor de actori se remarcă prin profiluri bine diferențiate. Iat-o pe Mariana, ajunsă în teatru în împrejurări pe care nu le cunoaștem, dar neîndoielnic cu totul întîmplător. Este actrița agreată pentru farmecul tinereții ei, zestre fără trăinicie pe scenă, premisă a fericirii sau a dezastrului în viața personală. Face parte din rîndurile fără de număr ale fetelor frumoase, pentru care apariția în lumina mirifică a rampei era prologul unei

Înălțări printr-un mariaj norocos, sau, de cele mai multe ori, al prăbușirii prin prostituare. Philine, și ea o actriță fără chemare, se află prin temperament la antipodul Mariane. Aceasta din urmă, ingenuă în alcătuirea ei sufletească, se contaminează fatal de frivolitatea din teatrul de odinioară. Philine a ales teatrul tocmai pentru că frivolitatea mediului îngăduia firii ei zvăpăiate să se manifeste liber. Printre personajele din roman, această femeie fermecătoare, aparent la discreția oricui, de fapt o ființă sigură pe ea, pornită mereu pe șotii, surprinzătoare în reacții, de-o inteligență vicleană, se impune ca una dintre cele mai vii figuri create de Goethe în epica, sa. Dacă Mariane nu poate fi pină la urmă decât victimă, ca o soră bună a Margaretei din *Faust*, Philine, prin spirit și dibăcie, e destinată să iasă biruitoare. Scriitorul a și tras concluziile firești: năstrușnica actriță este singura făptură din lumea teatrului care se smulge din ea, ca să urce pe o treaptă socială superioară, prin căsătoria cu tot atât de zburdalnicul Friedrich, băiat „de familie”. Trecerea nu se face printr-un salt, ci printr-un progres spiritual, Philine fiind și singurul personaj dintre actori care se „formează”, ceea ce-i deschide accesul spre ultima parte a romanului, după ce toți ceilalți slujitori ai Thaliei au fost de mult părăsiți. La un nivel mai înalt de conștiință decât amândouă colegele de breaslă, Aurelia se devotează teatrului dintr-un preaplin sufletesc. Pătimașă structural, rolurile îi dau prilejul să-și joace pe scenă pasiunea, care în afara rampei o torturează insuportabil. Adevărul interpretării ei rezultă din autenticitatea zbuciumului sufletesc propriu, transferat eroinelor. Când și supapa acestui transfer se arată insuficientă, Aurelia renunță fără regrete la viață. Cei alți actori, bărbați și femei, în contururi mai puțin reliefate, completează sugestiv galeria. Soții Melina practică actoria ca pe o meserie oarecare ce le asigură existență; Laertes, talentat și instruit e gata să părăsească teatrul, pentru a face carieră comercială. Dintre bărbați, Serlo este singurul om de teatru în înțelesul deplin al cuvântului, nu însă ca artist prin vocație, ci ca membru al tagmei prin naștere. Cariera lui reconstruie, prin rolurile ce i s-au încredințat în succesiunea virstelor,

istoria teatrului, de la farsele de bilci, misterele religioase, piesele moralizatoare de un didacticism arid, improvizatiile pe gustul publicului de toată mina, pînă la spectacolele cu piese de valoare, în sfîrșit, pînă la Shakespeare. Serlo cunoaște tainele profesiei și a cîștigat destulă experiență, ca să înțeleagă ceva mai adînc un text dramatic, cum reiese și din felul în care comentează, împreună cu Wilhelm Meister, tragedia *Hamlet*. Ceea ce-l ghidează însă, de la text la spectacol, nu e fidelitatea față de operă, ci grija de a satisface dorințele și gustul publicului. Teatrul său se menține astfel conștient într-un stadiu intermediar, între instituție artistică și întreprindere ce răspunde solicitărilor clientelei.

Comparativ cu personajele din lumea teatrului, cele din alte straturi sociale apar palide și aproape nediferențiate. Werner, unica figură tipică din burghezie, este tratat de scriitor nu chiar cu adversitate, dar cu o vădită desconsiderare, deși omul are simț practic, o judecată sănătoasă și se descurcă foarte bine în treburile sale. Ceea ce-l pune în inferioritate față de Wilhelm Meister, încă din vremea cînd acesta nu-i decît un vîntură-lume, e lipsa de orizont intelectual și limitarea la preocupări materiale. Tipul de negustor, de financiar, de afacerist, dibaci în tranzacții, dar ignorant cînd îl scoți dintre registrele lui, tip multiplicat la nesfîrșit în literatura universală, își găsește în Werner un înaintaș din perioada începuturilor. Am exagera desigur dacă, pornind de la umbra de antipatie față de Werner, am vorbi despre o atitudine antiburgheză la Goethe. Ce-i drept, deferența arătată de scriitor personajelor sale din nobilime, aproape fără excepție, ar părea să confirme o asemenea atitudine. La o privire mai atentă, se observă însă că distribuirea umbrelor și luminilor în roman are o motivație ce decurge din ideea de bază a scrierii, nu neapărat din poziția lui Goethe față de clasele sociale. În *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* se perindă o sumă de marchizi, conți, baroni și alți oameni din preajma acestora ca situație socială, chiar dacă n-au titluri nobiliare. Toți aceștia sînt caracterizați, convențional, prin formule ce se repetă cu mici diferențe. Epitelele evidențiază mai ales cultura, un gust rafinat, capacitatea de înțelegere a realităților, puțința de a da oricînd un sfat bun, distincția. „De trei

ori fericiți — exclamă Wilhelm Meister — cei pe care nașterea îi ridică dintr-o dată deasupra treptelor inferioare ale omenirii și care n-au îndurat nici măcar vremelnicele acele condiții în care ațiția oameni buni rămân să se chinuiască toată viața! De pe piscul în care se află, privirea lor capătă un punct de vedere larg și just și fiecare pas din viața lor e lesnicios... Cine poate cunoaște mai bine valoarea și deșertăciunea lucrurilor pămînteste, decît cel ce din tinerețe a fost în stare să se bucure de ele? Wilhelm Meister îi consideră fericiți „pe toți cei ce trăiau în sferile înalte, însă și pe cei ce se apropiau de asemenea cercuri și se puteau adăpa la izvoarele lor...” În aceste remarci ale eroului nu se face elogiul aristocrației, ci doar se evidențiază posibilitățile ei incomparabil mai mari decît ale celorlalți. Situația socială înaltă prin naștere și bogăție sînt numai premise, avantaje, care pot fi sau nu valorificate de individualități. Personajele din aristocrație, precum și cele din anturajul lor, care apar în roman, sînt înzestrate cu amintirile calității, fiindcă au știut să tragă foloasele spirituale din înlesnirile de care s-au bucurat din copilărie. Lumina favorabilă proiectată asupra lor nu se răsfrînge asupra clasei ca atare. În acest sens, este edificatoarea convorbirea lui Wilhelm Meister cu actorii despre așa-ziii „protectori și binefăcători” ai lor. Ceea ce spune acum actorul și dramaturgul amator se adaugă ca un corolar necesar la reflecțiile sale citate mai sus. Bogăția moștenită duce „aproape totdeauna” la convingerea că bunurile materiale sînt cele mai de trebuință și cele mai prețioase din lume. De aici, ignorarea valorii personalităților bine înzestrate de natură și prejudecata că fastul exterior este un merit. În „lumea mare nu găsești nici urmă de raporturi naturale și sincere” și foarte rar acea fericire supremă „care izvorăște din bogăția interioară a naturii omenești.” Între perorațiile lui Wilhelm Meister, ca și între deferența scriitorului față de personajele sale din „lumea bună” și obiecțiile sale privind aceeași lume, nu trebuie căutată vreo contradicție. Prețuirea unui om se bazează nu pe situația sa socială, ci pe meritele sale, în primul rînd, pe felul cum a reușit să-și pună în valoare bogăția interioară. Lothario, Jarno, abatele, Natalia, Therese și toți ceilalți din categoria lor sînt oameni

merituoși, într-adevăr, dar, literar vorbind, nici unul nu se detașează din schița planșă și albă a categoriei, nici unul nu se imprimă în memoria cititorului, decât poate prin nume. Therese are un mic zvîcnet de viață, însă insuficient pentru o desprindere din cadru.

Dar cât de tulburătoare și de neuitat sînt cele două ființe pe care hazardul le aduce în preajma lui Wilhelm Meister : Mignon și Harpistul. Sînt două figuri stranii, apariții de vis, singurele din roman, a căror existență stă sub imperiul destinului, deci singurele împinse inevitabil spre un deznodămînt tragic. Fără vreo determinare socială sau profesională, așa cum îi cunoaștem pînă spre sfîrșitul romanului, Mignon și Harpistul contrastează puternic atît cu lumea pitorească a actorilor, cît și cu aceea palidă a aristocrației spiritului, sugerînd acele resorturi existențiale care nu pot fi nici cunoscute, nici dirijate prin rațiune. Copila și cîntărețul sînt prezențe străine de ambele grupe de personaje și exterioare subiectului. Nu-și găsesc justificarea în roman nici prin vreo acțiune modelatoare asupra eroului. Totuși, dacă am încerca să ne imaginăm *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* fără Mignon și Harpistul, am simți de îndată că paguba ar fi imensă. Aura de taină ce-i înconjoară pe amîndoi se răsfrînge asupra întregului, ca irizarea unor flăcări de comoară asupra unui peisaj căruia îi dau o profunzime ce trezește fiori. Povestea lui Mignon și a Harpistului, decupată imaginar din roman, ar alcătui o narațiune unitară și de sine stătătoare. Un asemenea decupaj s-a făcut și practic. Așa s-a obținut libretul operei *Mignon* de Ambroise Thomas. Un libret de operă presupune oricum prelucrare. Dar, altminteri, un colaj din fragmentele extrase, înădite prin adaosuri și rezumări, ar fi o lucrare barbară, cum s-a și dovedit aceea a unui oarecare At. Iliescu, autor al unei așa-zise traduceri, publicate cu titlul *Mignon*, în 1915 (București, Biblioteca „Minerva“, nr. 191).

În preganța lor, cele două personaje ciudate sînt creații țîșnite dintr-un fond original liric. Nu vom readuce făptura lui Mignon la o pură alegorie a dorului de Italia, care-l stăpînea pe Gothe și care l-a și determinat după cîțiva ani de la redactarea *Misiunii teatrale a lui Wilhelm Meister* să se scuture de toate îndatoririle oficiale și să plece pe neașteptate în mult rîvnita țară.

Rămâne totuși mai presus de orice îndoială că nostalgia lui Mignon după însoțita-i patrie necunoscută atinge accente atât de vibrante, fiindcă se alimentează din sentimentul tănuț al poetului. Când a desprins cîntecele lui Mignon din roman și le-a inclus în sumarul culegerilor sale de poezii, Goethe nu și-a jefuit, ca să zicem așa, eroina, însușindu-și un bun străin, pentru a-și îmbogăți propria-i lirie intimă.

Interludiile lirice într-un roman fac nu de puține ori impresia unor podoabe convenționale. În *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* se înscriu armonios în context, ca expresii ale naturii poetice a celor două personaje. În realitatea ei foarte concretă, Mignon trăiește sentimente omenești, însă nostalgia ei, dragostea și devotamentul, tristețea și suferința ei apar ca elemente și de alte cauze decît cele vădite. Taina ce-i înyăluie și sfîrșitul, aproape o beatificare, amintește o altă figură goetheană, stranie și tulburătoare și aceea — *Ottile*, din *Afinitățile electice*. Mignon aparține încă mai mult și altei lumi decît celei cunoscutibile. Și ca ființă omenească e ambiguă. Înger sau demon, are porniri feminine, însă sfioase și confuze, ca într-o adolescență neîmplinită, subliniată și de preferința ei pentru veșminte băiețești. Amestec de supunere filială și dăruire de amantă, candoarea fetei-băiat interzice pînă și gîndul unei apropieri carnale.

Fără s-o mintuiască, protecția lui Wilhelm Meister o scutește pe Mignon cel puțin de brutalitatea unui mediu vulgar. Chinul neostoit al Harpistului nu poate fi atenuat prin vreo intervenție binevoitoare, fiindcă își are rădăcinile exclusiv în interior. Un surghiunit printre oamenii „normali“, Harpistul pribegeste sub apăsarea unui blestem, necunoscut și altora, și sieși. Personajul, în datele concrete ale portretului, îi va fi fost inspirat lui Goethe de acei bătrîni cerșetori ce-și cîștigau traiul mizer îngîinînd cîntece prin piețele orașelor. Cu mintea întunecată, golită de amintiri printr-o amnezie cu urmări și nefericite, și binefăcătoare, Harpistul e însă în roman mult mai mult decît un mizer cîntăreț ambulant și un caz patologic. Dacă ar fi numai atât, emoționantele lui cîntece pline de tîlc ar suna incredibil în gura sa. Ca și Mignon, Harpistul e nu numai o ființă umană, ci și un simbol — el întrupează acele

forțe iraționale, acele straturi profunde, impenetrabile ale sufletului omenesc, din care țîșnește, în reverberația neașteptată, poezia.

Figură de roman și ficțiune poetică, Harpistul a fost privit și din unghi de vedere social, ca o imagine a artistului sortit mizeriei și singurătății, oropsit și neînțeles într-o lume obtuză și egoistă. Așa l-a văzut și St. O. Iosif în poezia *Harpistul*, cu un moto din Goethe : „Wer nie sein Brot in Tränen ass“ („Cine nu și-a mincat niciodată pâinea în lacrimi“).

Sfîrșitul lui Mignon și funeraliile ei de o sobrietate fastuoasă încheie în tonalitatea cea mai potrivită povestea unei existențe învăluite în mister și poezie. Cu mai puțin tact artistic întregeste Goethe biografia Harpistului. Supunerea acestuia la un tratament medical, care prefigurează metodele psihanalizei, ar fi pînă la un punct acceptabilă artistică, dar tot ce urmează sparge în cioburi, imaginația și anulează simbolul. Harpistul și Mignon (aceasta, post-mortem) sînt coboriți, ca tată și fiică, rod al unei dragoste incestuoase, la nivelul platitudinilor din romanele vulgare de aventuri.

Independentă relativ, povestea lui Mignon și a Harpistului se alipește de rest, cel puțin formal, prin tangența pe o anume distanță a orbitei parcurse de cele două personaje cu drumul lui Wilhelm Meister. *Mărturisirile unui suflet frumos*, intermezzo pur, ca un roman în roman, mai riguros articulat decît cel în care este inclus printr-o incizie largă, nu are propriu-zis cu acesta decît un punct comun : tema constînd în „formare“. Prototipul real al „sufletului frumos“ era întipărit adînc în amintirea lui Goethe — Susanne von Klettenberg, o prietenă pietistă a mamei sale — iar căldura confesiunii iradiază din emoția resimțită cîndva de tînărul poet în preajma cuvioasei femei, după cum timbrul de autenticitate provine din realitatea datelor biografice. Și nu numai atît. Supunîndu-se el însuși unui efort sever de automodelare, poetul a putut trăi din interior experiența eroinei, deși ținta vizată de el era cu totul alta. Confesiunea „sufletului frumos“ e o autobiografie perfectă a unui spirit lucid, foarte perspicace în auto-analiză și în observarea mediului social. Calea sa spre un ideal

transcendent, refăcută retrospectiv cu minuție, îi prilejuieste și creionarea unor portrete, uneori în trăsături critice, precum și evocarea unor moravuri, ca într-un tablou realist de epocă. Inteligența, finețea și noblețea sufletească a femeii își impun același respect pe care i-l arată și scriitorul, chiar dacă la tot pasul te îndoiiești de utilitatea strădaniilor ei. Idealul său nu se conformează prescripțiilor nici unei religii. Prin zelul devoțiunii și rigoare, credința „sufletului frumos” s-ar apropia de pietism, de evlavie „fraților moravi”, dar nici aceștia nu sînt scutiți de remarci malițioase. „Apropierea de Dumnezeu”, care ar fi un fel de comunicare directă cu divinitatea, prin puritate morală și autodesăvîrșire spirituală, obligă la renunțare. „Sufletul frumos” se însingurează priate semenii, însă numai în forul interior, deoarece altfel cultivă relații normale cu rudele și prietenii, apreciază arta, nu condamnă luxul și distracțiile desigur fără să le practice. În toate acestea nu e nimic din asceza obișnuită și din uscăciunea habotnică. Femeia nu se căsătorește — ar fi singura sa renunțare efectivă care învederează un statut monahal. În rest nu-și însușește și nu recomandă nici una din practicile și virtuțile călugăriei : sihăstria, paupertatea, privațiunile, mortificarea. Suferința o bucură, fiindcă e „o nouă lecție”, însă n-o caută. Puritatea morală constituie pentru ea un scop în sine. N-o înspăimîntă iadul și nu se așteaptă la o răsplată în rai ; de cele zece porunci, spune, abia-și mai aduce aminte, deși, în fond, nu se abate de la ele. Vom remarca totuși : cu excepția aceleia privitoare la iubirea aproapelui. „Sufletul frumos” nu cunoaște compasiunea și generozitatea filantropică ; dă la săraci, dar — cum declară — „mai mult ca să scape de ei”. În felul acesta, apropierea de Dumnezeu se tălmăcește prin îndepărtarea interioară de oameni. Rezultatul obținut — conștiința purității morale și deplina liniște sufletească — se bizuie, involuntar, pe un păcat capital : iubirea de sine, egoismul. Mai poate fi socotit „sufletul frumos” un model ?

Goethe evită orice comentariu imediat asupra mărturisirilor „sufletului frumos”, dar mai tîrziu le amendează serios, încît, deși nu aceasta i-a fost intenția, confesiunile nu-și mai păstrează pînă la urmă valoarea de exemplu decît prin efortul de automo-

delare, nu și prin ceea ce a devenit aceea care l-a depus. Scriitorul își refuză adeviziunea și pietății excesive, și înstrăinării de oameni. Nu ne referim la drama, cu subtext rizibil, a contelui și contesei care se despart de lume, ca să se alăture „fraților moravi“, el în urma unei nevinovate farse, ea pentru că, într-un moment de uitare de sine, se sărutase cu Wilhelm Meister. Stupiditatea perechii de aristocrați ar fi fost acoperită de ridicol și de „sufletul frumos“. Reținem însă o remarcă a lui Lothario, de la sfârșitul romanului, care pune în cauză direct acest „suflet frumos“. „Sora mea Natalia — zice Lothario — e un exemplu viu. Niciodată nu va putea fi egalată dorința de activitate cu care natura a înzestrat acest suflet frumos. Da, e calificativul pe care-l merită în mai mare măsură decât multe alte persoane, așa spune, în mai mare măsură chiar decât nobila noastră mătușă...“ Trăsătura esențială care o deosebește pe Natalia de mătușa ei, justificând într-o măsură mai mare calificativul de „suflet frumos“, este, precum se vede, dorința de activitate, să adăugăm, printre oameni și spre folosul lor. Comportarea Nataliei în societate și principiile ei educative sînt realmente exemplare, în deplin acord cu ideea de bază a romanului.

Romanul *Anii de ucenicie al lui Wilhelm Meister* a fost conceput și publicat de Goethe la cumpăna vieții sale, cînd se simțea din ce în ce mai îndatorat să-și asume înalta magistratură de învățător al națiunii germane și al umanității. Biografi ai poetului interpretează și unele manifestări din copilăria sa ca revelații ale unei înclinări native de a instrui pe alții. Indiferent dacă acceptăm sau nu această interpretare, trebuie să admitem că tendința educativă se înscrie printre trăsăturile caracteristice ale geniului goethean, care, se cuvine să adăugăm, a fost stimulată și de înfriuri exterioare. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, preocuparea pentru educație devine din ce în ce mai intensă în cultura europeană, ca o consecință a importanței acordate de iluminiști omului ca individualitate în cadrul social, în care îi revin nu numai îndatoriri, ci și o sumă de drepturi fundamentale. La distanță de trei decenii de *Emil sau Despre educație* (1762) și la numai un deceniu și ceva de *Leonhard și Gertruda* (1781), *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* întregesc conturul idealului educa-

țional al secolului. Romanul n-ar putea fi ignorat în capitolul respectiv dintr-o istorie a pedagogiei universale, în vreme ce lucrările lui J.—J. Rousseau și Ji Hl Pestalozzi, intitulate și ele „romane“, anevoie și-ar găsi locul într-o istorie a literaturii. Rousseau și Pestalozzi, un filozof și un pedagog, au recurs la veșmintul literar pentru a face mai agreabilă și mai accesibilă expunerea unor idei. *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* sînt opera unui scriitor, a unui poet, o creație literară, în care ideile irump în narațiune ocazional; fără vreun plan sistematizator. Personaje din roman — Wilhelm Meister, uneori chiar și Werner, actori ca Serlo și Aurelia, dar nu numai ei, în sfîrșit, și mai ales, abatele, Jarno, Natalia și celelalte spirite superioare din asociația secretă — sînt în numeroase pasaje purtătoare de cuvînt ale scriitorului, sau parteneri ai unui dialog, în care replica concludivă îi aparține vădit lui. A pune pe seama unui autor opiniile personajelor sale constituie în genere o eroare. Într-un roman, expunerea directă, în conversații, a unor păreri face parte dintre mijloacele de caracterizare a personajelor. Și în romanul lui Goethe, convorbirile, declarațiile, solilocurile răspund desigur aceluiași scop uneori, dar adesea, în special în ultimele cărți, se abat de la el, uniformizînd personajele, în loc să le individualizeze. Lucrul acesta are repercusiuni și asupra stilului. Îndeosebi limbajul persoanelor cu un rol în formarea intenționată a lui Wilhelm Meister se confundă cu cel al scriitorului: o vorbire plină de distincție, în fraze ample, cu o desfășurare calmă și o construcție bine echilibrată.

Avem așadar toate motivele să întreprindem aici un exercițiu, altminteri nerecomandabil în cazul unui roman obișnuit, anume să sintetizăm opiniile diverselor personaje, pentru a le cunoaște pe cele ale autorului. Aceste opinii privesc în principal educația, dar se referă și la alte domenii mai mult sau mai puțin legate de aceasta.

Nu vom căuta în *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* un sistem pedagogic constituit. Asistăm mai curînd la tatonări, la un proces de limpezire, punctat de șovăieli și retractări cel puțin aparente. Procesul se va încheia în *Anii de drumetrie ai lui Wil-*

helm Meister, în care raportul dintre literatură și expunerea de idei se va modifica în favoarea celei din urmă.

Ucenicia lui Wilhelm Meister începe și se încheie cu două momente de un paralelism semnificativ. La început, tânărul își distruge manuscrisele literare, pentru că și-a dat seama că nu are talent, iar scrierile sale sînt simple încercări de amator. La urmă, părăsește teatrul, fiindcă s-a convins că nu are nici aptitudini de actor. Din aceste momente deducem că, după Goethe, o primă condiție a formării (și autoformării) unui ins constă în descoperirea la vreme a înzestrării native a acestuia. Evadarea lui Wilhelm Meister din rutina și limitarea burgheză este motivată prin năzuința lui spre o dezvoltare spirituală armonioasă, la îndemîna celor din nobilime, dar greu, dacă nu imposibil de atins de cei din păturile sociale inferioare. Dezvoltarea spirituală armonioasă reprezintă al doilea principiu de bază al educației goetheene. Poetul însuși oferă cel mai strălucit caz de îmbinare a valorificării maxime a talentului înăscut cu o multilateralitate armonioasă. Dar este oare această îmbinare posibilă pentru oricine? În prima parte a romanului, răspunsul pare a fi negativ, după cum reiese din reflecțiile lui Wilhelm Meister: nevoit să-și cultive anumite aptitudini (să presupunem, reale), burghezul e lipsit, în ființa sa, de armonie, și nici nu se poate altfel, deoarece „pentru a se face util într-o ramură, e obligat să neglijeze tot restul”. Specializarea ar exclude, așadar, posibilitatea unei dezvoltări armonioase. Dilema, rezultînd în fond din inegalitatea socială, s-ar soluționa de la sine într-o societate ai cărei membri ar avea aceleași posibilități de educație și instruire. În *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* nu se deschide această perspectivă, iar mai tîrziu scriitorul, revenind asupra dilemei pe care o lăsase nerezolvată, va imagina în *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister* o instituție de învățămînt utopică, însă extrem de interesantă: Provincia pedagogică. În Provincia pedagogică, Felix, fiul lui Wilhelm Meister, va fi scutit de rătăcirile și greșelile tatălui său. Calea acestuia din urmă, sinuoasă, punctată de erori și dezamăgiri, ne apare ca un fel de proiecție în plan literar a înaintării scriitorului însuși spre clarificarea viziunii sale asupra formării. Impresia de șovăială rezultă

și din îmbinarea celor două părți ale romanului, fără un acord perfect între ele. Aceasta se vede și în atitudinea eroului și a autorului față de activitatea practică. Wilhelm Meister nutrește un dispreț nedisimulat pentru profesia lui Werner, iar scriitorul ține să-l prezinte pe acesta într-o lumină defavorabilă, chiar și sub aspect fizic, când cei doi se reîntîlnesc după mai multă vreme. Și totuși, fostul pribeag printre actori participă chiar atunci — și cu satisfacție — la încheierea unei tranzacții de felul acelora cu care Werner se ocupase întotdeauna. De observat însă că pozițiile celor doi nu se suprapun. Werner lucrează din interes pur material, pentru beneficii personale, în timp ce Wilhelm Meister intenționează să se devoteze intereselor obștești. Oricum, nu e mai puțin adevărat că, spre sfîrșitul romanului, scriitorul ajunge, odată cu eroul, la considerarea activității practice ca un țel nobil în viață. Ideea, deplin cristalizată de asemenea în *Anii de drumeție al lui Wilhelm Meister*, sclipește mîntuitor și în finalul tragediei *Faust*.

Activitatea practică presupune specializare. Ceea ce mai înainte îi apăruse lui Wilhelm Meister ca o fatalitate, i se impune treptat ca o necesitate. După ce va parcurge și anii de drumeție, se va supune din convingere și acestei necesități, alegîndu-și profesia de chirurg. Practicarea unei meserii este prevăzută și în programul educativ al lui J.—J. Rousseau. Pedagogia lui Goethe se deosebește însă într-un punct esențial de cea a autorului lui Emil. După Goethe, omul nu este nici bun, nici rău de la natură; devine bun sau rău sub înfrîurirea factorilor întîmplători sau dirijați ce-l modelează nu numai în copilărie, ci și mai tîrziu. Natura omenească, pe care Rousseau o exaltă cu atît optimism, este capricioasă, astfel că nu poate fi lăsată să acționeze fără un ghid. În privința aceasta, în *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* se confruntă două atitudini diferite, una fiind a abatelui, alta a Nataliei. Cel dintîi lasă individului o deplină libertate în căutarea de sine, fiind convins, ca Helvetius, că omul își face drum spre adevăr prin greșeli, cealaltă dezaprobă această libertate și cere stabilirea unor reguli care să asigure atingerea unui anumit obiectiv. Și abatele și Natalia se situează la polul opus față de Rous-

seau în ceea ce privește relația dintre ins și societate, în perioada hotărîtoare pentru formarea lui. Educației prin izolarea de societate, amîndoi îi opun educația în mijlocul societății. Dealtfel, concepțiile abatelui și ale Nataliei nu sînt propriu-zis contrarii nici în privința libertății. Libertatea preconizată de abate se arată a fi relativă. Supravegherea pas cu pas a lui Wilhelm Meister de către membrii societății secrete din turn are și ea într-o anume măsură caracterul unei îndrumări. La început discretă, fără intervenții coercitive, va deveni, după desconspirare, imperativă, așa cum se va vedea în *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister*. Avîndu-și originile într-un fel de joc practicat mai de mult de grupul aflat sub autoritatea abatelui, societatea secretă, care urmărește fără vreun profit imediat și sigur peregrinările unor oameni dotați ce-și fac „ucenicia” în viață, ar fi greu de acceptat ca posibilă, chiar în universul fictiv al romanului. De aceea i se și subliniază caracterul ludic. Ideea unei asemenea asociații, cu straniile ei ritualuri, i-a fost sugerată lui Goethe de diferitele uniuni tainice din vremea sa, în primul rînd de ordinul iluminaților și de francmasonerie, printre membrii cărora se număra. Dar, în roman, asociația din turn trebuie luată mai curînd ca o alegorie, care ar simboliza fie societatea (viața socială), fie o rațiune superioară, un fel de providență terestră. Tot din instituțiile vremii sale a preluat Goethe și etapele formării. În cadrul breslelor, ucenicul, calfa și meșterul (*der Meister*) erau cele trei trepte parcurse de orice meșteșugar. Ucenicia lui Wilhelm Meister se încheie odată cu afilierea sa la asociația secretă. Urmează, de asemenea în consens cu tradiția pregătirii meșteșugarilor, drumurile prin țară și dincolo de hotare, pentru lărgirea orizonturilor și consolidarea învățămintelor acumulate.

O contribuție importantă în educație o aduce, după Goethe, și literatura. Într-o stare de inferioritate socială, mai curînd de dependență materială, poetul are dreptul la recunoștința și admirația tuturor prin măreția misiunii pe care i-a încredințat-o destinul: „e totodată învățător și profet, prieten al zeilor și al oamenilor”. Creația literară nu tolerează amatorismul, cere continuitate și exigență — „o poezie ori este perfectă, ori nu

trebuie să existe : cine nu are aptitudinea de a atinge perfecțiunea trebuie să renunțe la artă". Dar cel apt de perfecțiune în artă trebuie scutit de practicarea unui oarecare „meșteșug ordinar“ și pus la adăpost de privațiuni, eliberat de grija zilei de mâine. Suprema satisfacție a unui poet, a unui artist e dată de posibilitatea de a comunica, de a insufla „sentimente bune, nobile, demne de umanitate“, de a trezi entuziasmul, prefăcînd „inertia“ mulțimii „într-o mișcare liberă, vie și pucăr“. Poetul, avînd o misiune socială, poate fi mobilizat în serviciul unei cauze, cu condiția ca sugestia să nu devină ingerință care ar prejudicia libertății creației.

Dintre genurile literare, cel dramatic are cea mai largă deschidere spre public, printr-un contact direct, fiind astfel foarte indicat pentru o acțiune educativă. În privința dramaturgiei, Goethe deplasează accentul de la perfecțiunea artistică la eficiență, în raport de nivelul spectatorilor, nu totuși într-atît, încît să accepte „monotonia ce domnea atunci în teatrul german, ritmul și sonoritatea neroadă a alexandrinului, dialogul plat și alambicat, banalitatea și vulgaritatea moralizatoare ce țineau predici oricui și „oricînd“. Unui text greoi, fără răsunset în public, îi este de preferat o piesă simplă „plină de acțiune“, „plăcută și distractivă“, chiar dacă nu descrie „caractere adevărate“. Se înțelege, un asemenea rabat făcut calității artistice a textului și a interpretării se acordă numai într-o fază de început, cînd spectatorii își fac și ei ucenicia într-o sală de teatru („cu asta începe arta dramatică“). Exigența publicului cunoaște trei trepte : „omul de rînd e mulțumit dacă vede că se petrece ceva pe scenă ; omul cultivat vrea să fie emoționat, iar cel cu adevărat instruit e satisfăcut numai dacă are la ce reflecta“. În teatru, amatorismul nu trebuie condamnat, e chiar recomandabil, în perioada de inițiere. În *Anti de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, inițiativa unui director de fabrică de a-i pune pe muncitori să joace teatru, un mic spectacol dat de un grup de mineri în stradă sînt apreciate ca manifestări vrednice de încurajat și imitat. Un spectacol cît de naiv, cum sînt cele ale saltimbancilor sau procesiunile alegorice, poate fi de folos, dacă amuză și instruește ; dimpotrivă, „mascaradele religioase“ au un rău efect, fiindcă nu fac „decît să întărească mai mult o supersti-

ție neroadă". Rămîne de neînțeles de ce, deși se arată doritor de piese „foarte distractive... și vesele“, Wilhelm Meister (iar prin el, desigur, tot Goethe) dezavuează comedia (satirică), neconvins, se pare, de adevărul că prin ris se îndreaptă moravurile : „autorul de comedii seamănă cu un controlor răutăcios, care n-are ochi decît pentru greșelile concetățenilor săi și pare că se bucură cînd poate să-l infunde pe vreunul dintre ei“.

Cum o bună parte din roman se petrece în lumea teatrului, Goethe pune în discuție, cu competență, mai toate problemele legate de pregătirea unui spectacol, interpretare, regie. S-ar putea alcătui un îndreptar pentru bunul actor, valabil oricînd. Prima condiție este ca actorul să aibă talent, dar atît nu e suficient ; talentul trebuie șlefuit prin educație și cultură. A pregăti un rol nu însemnează „a învăța pe de rost, repetînd și jucînd mecanic“, după cum a recita nu se reduce la „o declamare a cuvintelor“ cu sublinierea unor pasaje izolate, fără înțelegerea întregului. Actorul nu va interpreta bine un personaj, dacă nu va face altceva decît să memorizeze replicile ce-i revin, fără un studiu prealabil al piesei și al celorlalte caractere. Pentru interpretii unui spectacol, „armonizarea comună“ este tot atît de necesară ca pentru componenții unei orchestre. Actorul care vrea să iasă în evidență în dauna colegilor de pe scenă provoacă disonanțe păgubitoare. Actorului i se pretinde modestie și măsură. El trebuie să fie „econom cu vocea și gesturile“, să cunoască valoarea expresivă a gestului mut și a rostirii cu jumătate voce, a tăcerii, a șovăirii, a mișcărilor corporale care umplu pauzele dialogului. Interpretul este dator să respecte textul, spiritul și intențiile autorului. Toate aceste recomandări și reguli se adresează și regizorului, cel dintîi chemat să vegheze asupra aplicării lor. Dintre ideile privind pregătirea unui spectacol merită a fi reținută și aceea a lecturii pieselor „la prima vedere“, similară unei interpretări muzicale a *prima vista*, ca mijloc de verificare a capacității actorilor de a întui atmosfera unui text.

Îndreptarul, pe care l-am recompus aici foarte succint din pasaje răzlețe presărate de-a lungul unei jumătăți a romanului, își află și o ilustrare practică în numeroasele pagini despre *Hamlet*. Wilhelm Meister este îndemnat de Jarno să-i citească pe

Shakespeare, așa cum Goethe fusese sfătuit de Herder. Impresia tulburătoare produsă de contactul cu opera marelui dramaturg englez, pusă pe seama personajului, este a poetului. Ca și Wilhelm Meister, tânărul Goethe a fost „cuprins de torentul marelui geniu și dus către un ocean fără limite, în care s-a pierdut îndată cu totul, uitându-se pe sine“. Fraza nu e decât o exclamație de uimire și admirație, fără argumentare, ca și cealaltă : „trăia și se mișca în lumea lui Shakespeare, așa că nu mai știa și nu-mai simțea nimic în afară de sine“. Prelungita discuție despre *Hamlet* dintre Wilhelm Meister și Serlo nu motivează nici ea admirația (sentiment-premisă pentru ambii interlocutori), ci urmărește un scop mai ambițios, fără-ndoială mai presus de puterile amândurora. Așadar, cum comentează Goethe tragedia *Hamlet* în eseu său distribuit în formă dialogată celor doi ? Cheia întregii comportări a eroului shakespearean, cheia tragediei acestuia — se spune — este dată de replica : „Vremea și-a ieșit din țîțini. Ah, ce blestem că m-am născut ca s-o îndrept“. Prințul are de săvîrșit o faptă importantă, impusă sufletului său care nu e la înălțimea ei. Această apreciere goetheană este comună multora dintre exegeții operei lui Shakespeare, și a consolidat, ca să zicem așa, o tradiție care a impus-o aproape ca pe o axiomă. În incapacitatea eroului de a acționa, pentru a duce la îndeplinire o hotărîre, luată, Goethe nu vede însă o trăsătură innăscută, ci o slăbiciune consecutivă loviturilor primite de tânărul delicat, leal și generos. Melancolia sa ar avea două cauze : mai întîi, sentimentul ce-l copleșește, cînd se vede despuiat, prin moartea tatălui său, de „onoruri, de avuții și înstrăinat de acele lucruri pe care, încă din copilărie, le considera drept un bun al său“ ; în al doilea rînd, căsătoria mamei sale cu ucigașul regelui, altfel spus, dezamăgirea dureroasă, cînd se vede trădat în respectul și afecțiunea sa filială. Nefiind o fire tristă și visătoare, tristețea și visarea îi sînt insuportabile. Caracterizarea ar putea fi luată în discuție. Ceea ce ar fi însă de imputat întregului colocviu despre tragedia *Hamlet* este convingerea prea fermă că sensurile unei opere atît de complexe și fișa psihologică a unui erou atît de contradictoriu pot fi clarificate fără rest și trasate linear după o schemă logică simplificatoare. De la analiză la pregătirea unui

spectacol cu *Hamlet*, lucrurile iau o turnură mai greu acceptabilă. O „colaborare” cu Shakespeare (și, păstrînd proporțiile, cu orice alt dramaturg), nu numai ca aceea pe care o propune Serlo, dar și ca aceea pe care și-o îngăduie Wilhelm Meister, ar fi o impietate. Serlo are cel puțin scuza că, după părerea lui, actorii și publicul sînt nepregătiți pentru un *Hamlet* neprelucrat. Wilhelm Meister pune sub semnul îndoielii însăși rațiunea artistică a ceea ce numește el a doua latură a compoziției, sau „relațiile (împrejurările) exterioare”, pe care dramaturgul le-ar fi preluat din prea mare fidelitate față de povestirile ce l-au inspirat. Indiferent de argumente, atît prelucrarea propusă de Serlo, cît și aceea efectuată de Wilhelm Meister pentru spectacol poartă amprenta perioadei de inițiere a culturii germane în materie de Shakespeare. Ca director de teatru, Goethe a procedat la fel ca personajele sale, punînd în scenă, la Weimar, un *Hamlet* incomplet (fără ultima scenă) în tălmăcirea esteticianului și istoricului literar J.J. Eschenburg, și un altul, în prelucrarea actorului Fr. J. Schröder. Să nu ne grăbim însă cu aprinderea rugului pentru asemenea erezii de acum aproape două secole. Căci cine (și unde) îl reprezintă integral pe Shakespeare chiar și astăzi? Viziunea regizorală „modernă” își afirmă, vai, originalitatea nu numai prin amputările operate în text. Să-l recunoaștem oricum lui Wilhelm Meister meritul de a nu accepta argumentul lui Serlo (publicul îl vrea viu pe Hamlet, la sfîrșit) și de a stărui ca deznodămîntul tragediei să rămînă neschimbat, pentru „morală” ce-o exprimă: deși totul împinge în piesă spre răzbunare, răzbunarea nu se împlinește; tragedia îi doboară pe vinovați și nevinovați, laolaltă, fiindcă o faptă odioasă declanșează răul, iar acesta, rostogolindu-se ca o avalanșă, nu-și mai alege victimele.

Romanul *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* este una dintre acele opere fericite care realizează o sinteză originală din elemente existente (modalități, procedee, teme) și propun o formulă nouă de mare interes și eficiență. Antecedentele romanului de formare ne duc înapoi, în secolul al XVII-lea și prima jumătate a

secolului al XVIII-lea, spre romanul picaresc, spre *Aventurosul Simplicissimus german* (1669) de H. J. Chr. von Grimmelshausen, spre *Tom Jones* (1749) de H. Fielding, spre narațiunile autobiografice. Innoirea constă în faptul că eroul nu mai este un caracter dat, cristalizat, ci unul în formare, iar materialul epic (peregrinări, aventuri) se organizează corespunzător intenției de a ilustra această formare. Îndată după apariție, *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* au stîrnit vii discuții în Germania, nu întotdeauna favorabile. Dar formula a prins, și lista romanelor de formare s-a îmbogățit mereu de-a lungul deceniilor : *Peregrinările lui Franz Sternbald* (1978) de L. Tieck, *Florentin* (1901) de Dorothea Schlegel, *Titan* (1803) de Jean Paul, *Heinrich cel Verde* (1854—1855) de G. Keller, *Vara tirzie* (1857) de A. Stifter, *Pastorul foamiei* (1864) de W. Raabe, *Helianth* (1920—1921) de A. Schaeffer. Pentru cîteva dintre aceste romane, *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* au constituit un model propriu-zis, cum reiese și din unele similitudini de amănunt. Altele n-au valorficat decît formula, tiparul, în variante foarte diverse, uneori cu adresă explicit polemică (*Titan* de Jean Paul). Fertilitatea formulei provine, dealtfel, din caracterul ei deschis. Într-un sens foarte larg, romane de formare sînt biografiile de artiști, în genere romanele ce desfășoară biografia unui personaj în perioada căutării de sine. În acest sens, în succedea *Anilor de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* se înscriu numeroase opere foarte diferite, pentru care romanul lui Goethe nu e decît un strămoș îndepărtat și uitat — de la *Jean Cristoph* (1904—1912) de Romain Rolland, pînă la *Doctor Faustus* (1947) de Thomas Mann. Din literatura noastră ar fi de citat, între altele, *Ion Sîntu* (1957) de Ion Marin Sadoveanu și *Anii de ucenicie* (1944) de Mihail Sadoveanu, care va fi ales poate nu întîmplător titlul goethean pentru evocatoarele sale pagini autobiografice.

ION ROMAN

TABEL CRONOLOGIC

1749 28 august, ora 12 Se naște la Frankfurt pe Main Johann Wolfgang Goethe, fiul lui Johann Caspar Goethe (n. 1710), consilier imperial (titlu onorific cumpărat), și al Katharinei Elisabeth, născută (1731) Textor. Bunicul dinspre mamă al băiatului, Johann Wolfgang Textor (latinizare a numelui Weber), era primar al orașului.

1750 Se naște Cornelia Goethe, sora poetului.

Moare Johann Sebastian Bach (n. 1685).

1753 De Crăciun, Johann Wolfgang Goethe îngheabă pentru ai casei un spectacol cu marionete.

1755 „Liniștea sufletească a băiatului fu pentru întâia oară adînc zguduită“ (cf. *Poezie și adevăr*) de vestea marei cutremur care a distrus în ziua de 1 noiembrie o mare parte din Lisabona.

Apare lucrarea *Reflecții asupra imitației operelor grecești în pictură și sculptură* de Johann Joachim Winckelmann.

1756 Începe războiul de șapte ani, purtat de Franța, Austria, Spania și Rusia împotriva Angliei, Prusiei și a altor state germane.

1757—1759 Johann Wolfgang Goethe scrie versuri și fragmente dialogate, care s-au păstrat într-un caiet intitulat *Labores juveniles* (*Lucrări din tinerețe*). Lecturile sale din acești ani : *Orbis pictus* de Amos Comenius, *Biblia*, *Metamorfozele* lui Ovidiu, *Telemac* de Fénelon, *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe, *Insura Felsenburg* de J. G. Schnabel, *Călătoria lordului Anson în jurul lumii*, cărți populare și romane cavale-
rești franceze, precum : *Til Eulenspiegel*, *Cei patru copii ai lui Haimon*, *Frumoasa Melusină*, *Împăratul Octavian*, *Frumoasa Magelona*, *Fortunatus*.

1757 Frederic al II-lea, regele Prusiei, îi învinge pe francezi la Rossbach (5 noiembrie) și pe austrieci la Leuthen (5 decembrie).

Se naște Karl August, viitorul duce de Saxa-Weimar.

1759 Ianuarie Trupe franceze ocupă orașul Frankfurt pe Main. Locotenentul regal, contele Thorane, este încarcerat pentru multă vreme în casa Goethe. În aceste împrejurări, J. W. Goethe, care frecventează cu asiduitate spectacolele unei trupe franceze, se familiarizează cu limba ocupanților.

14 aprilie Moare Georg Friedrich Händel.

12 august Armata ruso-austriacă îl învinge pe Frederic al II-lea la Kunersdorf.

10 noiembrie Se naște la Marbach Friedrich Schiller.

Apare lucrarea *Memorii socratice* de J. B. Hamann, pe care Goethe îl va considera unul dintre marii săi dascăli.

1760 9 octombrie Armata ruso-austriacă ocupă Berlinul.
James Macpherson publică *Poemele lui Ossian*.

1761 Apare romanul epistolar *Julie sau Noua Heloisă* de J.-J. Rousseau, a cărui influență se va resimți în *Suferințele tânărului Werther*.

1762 J.-J. Rousseau publică *Emil sau Despre educație și Contractul social*.

1763 10 februarie Este semnat Tratatul de pace de la Paris, care pune capăt războiului de șapte ani.

1763—1764 În vederea înscrierii la un institut de învățămînt superior, J. W. Goethe își continuă pregătirea acasă. Programul studiilor sale din adolescență, sub tutela severă a tatălui său, a cuprins, paralel sau în succesiune : limbile clasice, ebraica, franceza, italiana, engleza, istoria, științele naturale, matematica, desenul și muzica, exerciții de călărie și scrimă. Lucrările literare, lipsite de originalitate, din acești ani sînt cîteva poezii anacreontice, ode religioase, un poem în proză despre biblicul Iosif, un alt poem, în versuri, singurul care s-a păstrat, fiind tipărit (*Meditații poetice asupra călătoriei în iad a lui Isus Christos*). Îndemînarea cu care compunea versuri îl pune pe J. W. Goethe în legătură cu un cerc de tineri, datorită cărora o cunoaște pe Gretchen, prima sa dragoste. Se descoperă însă că unii dintre tineri săvîrșiseră numeroase falsificări de acte. Fiul consilierului imperial, anchetat și el, e găsit nevinovat, dar, în urma emoțiilor prin care trecu cu acest prilej și a despărțirii de Gretchen, izgonită din oraș, se îmbolnăvește.

1764 martie-aprilie Au loc în Frankfurt pe Main festivitățile prilejuite de alegerea și încoronarea ca împărat german a lui Iosif al II-lea.

Apare *Istoria artei antice* de J. J. Winckelmann.

1765 6 iunie Se naște Christiane Vulpius, fiica unui funcționar de arhivă, viitoarea soție a lui J. W. Goethe.

Octombrie J. W. Goethe începe studiul dreptului la Universitatea din Leipzig, unde frecventează și cursul de istoria literaturii ținut de fabulistul Chr. F. Gelert. În particular, ia lecții de desen cu A. F. Oeser.

Încep să apară *Confesiunile* lui J.-J. Rousseau, a căror publicare se va încheia în 1770.

1766 Apare romanul *Vicarul din Wakefield* de O. Goldsmith. G. E. Lessing publică lucrarea *Laocoon sau Despre limitele picturii și ale poeziei*.

1767 Îndrăgostit de Anna Katharina Schölkopf (1746—1810), studentul J. W. Goethe scrie ciclul de poezii anacreontice *Anette* și pastorală într-un act *Toana îndrăgostitului*, pe care o va tipări abia în 1806, în ediția operelor sale complete. Asistă la reprezentarea comediei *Minna von Barnhelm* de G. E. Lessing.

Începe să apară traducerea germană în proză a *Divnei comedii* de Dante (încheiată în 1769).

G. E. Lessing tipărește primele capitole din importantul său studiu *Dramaturgia hamburgheză*.

1768 Tinerii studioși din Leipzig, printre care și Goethe, îl înconjoară cu admirație pe Lessing, care vizitează orașul. Știrea că J. J. Winckelmann, căruia Goethe îi va dedica mai târziu un studiu, a fost ucis la Triest are „un răsunet imens“, provocând „o jale generală“ (*Poezie și adevăr*).

August Grāv bolnav, J. W. Goethe se întoarce acasă, la Frankfurt pe Main. Se restabilește anevoie. Criza sufletească prin care trece îl apropie de pietism, sub înfrurirea mamei sale și a prietenei acesteia, Susanne von Klettenberg — „sufletul frumos“ evocat în car-

lea a șasea din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*.

Scrie piesa *Complicii* (tipărită în 1780).

1769 Poetul publică fără semnătură culegerea *Cîntece noi*, cuprinzînd poezii de dragoste scrise la Leipzig, printre care cîteva de o tonalitate cu totul nouă în lirica germană.

1770 *Aprilie* J. W. Goethe se instalează la Strassburg, pentru a-și continua studiile de drept. Asistă și la cursuri de medicină. Stabilește relații de prietenie cu tineri scriitori, ca J. H. Jung-Stilling (1740—1817), H. L. Wagner (1747—1779), J. M. Lenz (1751—1792), cei doi din urmă, reprezentanți ai curentului *Sturm und Drang*.

Septembrie J. W. Goethe îl cunoaște pe J. G. Herder, care are asupra sa o înrîurire decisivă. Herder îi deschide orizonturi noi, îndrumîndu-l spre cîntecul popular și spre opera lui Shakespeare.

Dragostea pentru Friederike Brion, fiica pastorului din Sesenheim, îi inspiră poetului versuri de o cuceritoare prospețime și frumusețe (*Cîntec de mai*, *Bun venit și bun rămas*, *Răsura* etc.).

1771 *August* J. W. Goethe își ia licența în dreptul civil și canonic și se întoarce în orașul natal.

14 octombrie (sf. Wilhelm, la protestanți) Organizează la Frankfurt pe Main sărbătorirea lui William Shakespeare, pentru care redactează cuvîntarea *De ziua lui Shakespeare*.

Scrie prima versiune a dramei *Goetz von Berlichingen*.

Apare volumul *Ode* de F. G. Klopstock.

1772 *Mai-septembrie* J. W. Goethe lucrează ca referent la Camera imperială de justiție de la Wetzlar. Trece printr-o perioadă de profund zbucium sufletesc, datorită pasiunii pentru Charlotte Buff (1753—1828), logodnica prietenului său Kestner.

Plecarea din Wetzlar este un act de demnă stăpânire de sine, nu însă și de eliberare de sub presiunea conflictului interior.

Octombrie La Frankfurt pe Main, îi parvine știrea despre sinuciderea consilierului de legație K. W. Jerusalem, ceea ce-i va sugera deznodământul romanului inspirat de propria-i dragoste nefericită. Împreună cu J. G. Herder și noul său prieten J. H. Maerck (1741—1791), colaborează la revista de literatură și știință *Frankfurter gelehrte Anzeigen*.

1773 Reface și tipărește drama *Goetz von Berlichingen*. Publică eseu *Despre arhitectura germană*. Preocupat de figura titanului și animat de elanuri titanice, scrie părți din dramele *Mahomet* și *Prometeu*; proiectează un *Cezar* și un *Socrate*. Pendulînd între extreme, se amuză compunînd farsele *Zei*, eroi și *Wieland*, *Satyros* sau *Demonul zeificat al pădurii*, *Sărbătoarea bălciului din Plundersweilen*.

F. G. Klopstock încheie publicarea *Messiadei*.

1773—1775—J. W. Goethe lucrează la prima versiune a lui *Faust* : *Urfaust* (cunoscută abia în 1887, cînd a fost publicată după o copie a manuscrisului original pierdut).

1774 *Mai* La sugestia unei tinere din cercul prietenilor săi de la Frankfurt pe Main, poetul dramatizează în opt zile un episod din vol. IV al *Memoriilor* lui Beaumarchais : tragedia în cinci acte *Clavigo*, pe care o ti-

părește în același an, fiind prima carte semnată cu numele său.

Iulie Împreună cu pedagogul J. B. Basedow (1723—1790) și J. K. Lavater (1741—1801), ale cărui *Fragmente fiziognomice* încep să apară în acest an, întreprinde o călătorie pe Lahn și Rin.

Toamna Apare, nesemnat, romanul *Suferințele tinărului Werther*, redactat în primăvară, în numai patru săptămîni.

Alte scrieri din acest an : *Peregrinările pămîntești ale artistului* și *Apoteoza artistului*, *Farsa de carnaval a părintelui Brey*, fragmentul *Jidovul rătăcitor*.

O trupă din Berlin reprezintă *Goetz von Berlichingen*. *Decembrie* Prințul Karl August (1757—1828), viitorul duce de Saxa-Weimar, aflat în trecere prin Frankfurt pe Main, dorește să-l cunoască pe poet și e cucerit de spiritul strălucitor al acestuia.

G. A. Bürger publică balada *Lenore*. J. G. Herder dă la iveală culegerea *Vechi cîntece populare*.

1775 Mai Însoțindu-i pe conții Christian (1784—1821) și Friedrich Leopold (1750—1819) zu Stolberg-Stolberg, J. W. Goethe vizitează pentru prima dată Elveția. Călătorește prin mai multe cantoane, trecînd prin locuri de care era legată amintirea legendarului Wilhelm Tell.

Se logodește cu Anna Elisabeth Schöнемann (Lili) (1758—1817), pentru care scrie poezii (*Către Belinda*, *Parcul lui Lili* etc.) și piese de teatru : *Erwin și Elmira* (cu muzică de J. André), *Claudine de Villa Bella*, *Stella*.

Începe să lucreze la drama *Egmont* și redactează un fragment dintr-o farsă grotescă : *Nunta lui Hanswurst*.

Fr. Nicolai (1733—1811) publică romanul parodic

Bucuriile tinărului Werther, la care Goethe răspunde prin satira — netipărită de poet — *Nicolai la morimintul lui Werther*.

Karl August preia conducerea ducatului Saxa-Weimar și-l cheamă de îndată pe J. W. Goethe la curtea sa. *Noiembrie* Poetul, care a rupt logodna cu capricioasa Lili, pleacă la Weimar, unde se stabilește definitiv. Momentul marchează sfârșitul perioadei *Sturm und Drang* din evoluția spirituală a lui Goethe.

Teatrul de amatori, înființat acum la Weimar (oraș cu 6000 de locuitori în acea vreme) își află în J. W. Goethe un conducător și regizor zelos, căruia îi face plăcere să apară și pe scenă, ca interpret.

La Praga, apoi la München, apare, într-un volum nesemnat, *J. Faust*, o dramă alegorică în cinci acte.

1776 J. W. Goethe este numit consilier privat de legatie. O nouă afecțiune a sa : Charlotte von Stein (1742—1827), o femeie superioară, care exercită asupra spiritului său o puternică acțiune modelatoare.

Octombrie Poetul scrie piesa într-un act *Frate și soră*, și care dă expresie, printr-o alegorie discretă, sentimentelor sale față de doamna von Stein. La premieră (în noiembrie) interpretează el însuși rolul personajului masculin principal, Wilhelm. Dealtfel, Charlottei von Stein îi este dedicată aproape întreaga creație a poetului, începînd de acum pînă la plecarea sa în Italia, precum, între altele, poeziile : *De ce ne-ai dat privirile adînci*, *A aparține uneia singure...* *Gînduri de noapte*, *Paharul*, *Către Lida*.

Solicitat de J. W. Goethe, J. G. Herder vine la Weimar, unde i se încredințează diverse funcții clericale și didactice. H. L. Wagner, prieten al poetului, publică tragedia *Pruncuigasa*, în care dezvoltă episodul Margareta din *Urfaust*. J. W. Goethe, care-i narase acest episod, îl acuză de plagiat. În urma primirii în

general defavorabile a tragediei, H. L. Wagner a transformat-o (în 1779) într-o... comedie : *Evchen Humbrecht sau Măicuțelor, țineți minte !*

Fr. M. Klinger tipărește drama *Sturm und Drang* (*Furtună și avânt*), care va da numele curentului literar dominant în Germania între 1767 și 1785.

Fr. (Maler) Müller începe publicarea fragmentului dramatic *Viața lui Faust* (ultima parte apare în 1778).

1777 J. W. Goethe începe să redacteze o primă versiune a *Anilor de ucenicie : Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*, la care va lucra pînă în 1788. Scrie piesele : *Proserpina*, *Lila*, *Triumful sensibilității*. Pune în scenă la teatrul de amatori piesa sa *Complicii*. O poezie memorabilă din acești ani : *Către lună*.

Decembrie Întreprinde o călătorie în Harz, care-i va inspira poezia *Călătorie în Harz iarna*.

Moare Cornelia, sora poetului.

1778 J. W. Goethe vizitează Berlinul.

Apar Poezii de G. A. Bürger și drama *Nathan Înteleptul* de G. E. Lessing.

Mor Voltaire și J.-J. Rousseau.

1778—1779 J. G. Herder publică marea sa culegere *Cinze populare* (în ed. din 1807 : *Vocile popoarelor în cinze*).

1779 J. W. Goethe este numit consilier intim, comisar de război și director al construcțiilor de drumuri. Numeroasele sale drumuri prin ducă, în interes de serviciu, îl pun în contact cu natura, pe care începe să studieze sistematic și din unghi de vedere științific. Mai Pune în scenă la teatrul de amatori din Weimar pastorală *Toana îndrăgostitului*, în care interpretează rolul lui Eridon. Scrie piesa *Jery și Betäly*. Începe versiunea în proză a dramei *Ifigenia în Taurida*, pe care o va continua în anul următor.

Sfârșitul anului și începutul lui 1780 Însoțindu-l pe ducele Karl August, face o a doua călătorie în Elveția trecind prin Frankfurt pe Main și Alsacia.

- 1780 Prelucurează, actualizînd-o și localizînd-o, comedia *Păsările* de Aristofan.

Toamna Scrie primul act din *Torquato Tasso*, în proză ritmică. Printre poeziile acestui an : *Cîntec de noapte al drumetului*. Tipărește piesa *Complicii*.

- 1781 Scrie vodevilul *Pescărița*.

Apare drama *Hoții* de Fr. Schiller.

Immanuel Kant începe să publice *Critica rațiunii pure* (încheiată în 1788).

Apare *Odiseea* tradusă în limba germană de J. H. Voss. J. H. Pestalozzi tipărește prima parte din lucrarea *Leonard și Gertruda, o carte pentru popor*.

Moare G. E. Lessing.

- 1782 J. W. Goethe este înnobilit și numit conducător al camerei de finanțe din Saxa-Weimar.

Moare J. C. Goethe, tatăl poetului

- 1783 Cu prilejul nașterii prințului moștenitor de Saxa-Weimar, poetul compune fragmentul dramatic *Elpenor*.

Întreprinde o a doua călătorie în Harz. O poezie importantă din acest an : *Dumnezeiesc*.

Teatrul de amatori din Weimar își încetează activitatea.

Fr. Schiller tipărește drama *Conjurația lui Fiesko la Genova*.

- 1784 J. W. Goethe scrie libretul pentru o operă bufă : *Glumă, viclenie și răzbunare*. Creează poezia *Dedicație*.

Vizitează pentru a treia oară regiunea Harz.

Cercetările de anatomie îl duc la un rezultat care-i surprinde pe specialiști : descoperirea osului intermaxilar la om.

Apare drama lui Fr. Schiller *Intrigă și iubire*.

- 1785 J. W. Goethe încheie primul contract pentru publicarea operelor alese. Fără știrea sa, prietenul său Fr. Jacobi (1743—1819) dă la tipar poemul *Prometeu*, pe care el îl va publica abia în 1830.

Însoțind curtea, poetul își petrece vacanța la Karlsbad, unde își găsește timp pentru a face studii de botanică.

Cu titlul *Wahlverwandschaften* (*Afinități elective*), cu care J. W. Goethe își va denumi peste mai bine de două decenii cunoscutul roman, H. Tabor publică traducerea în limba germană a lucrării *De attractionibus electivis*, datorată chimistului suedez Torbern Olof Bergman.

- 1786 *Septembrie* Aflat din nou la Karlsbad, J. W. Goethe se eliberează de toate obligațiile și pleacă în taină, sub un nume de împrumut, în Italia. Timp de aproape doi ani, colindă întreaga peninsulă, oprindu-se la Verona, Padova, Venetia, Bologna, Neapole, Palermo, Florența, dar mai mult de un an locuiește la Roma. Întreține relații cu pictori, desenează și pictează el însuși, realizând aproape o mie de lucrări. Relativ indiferent față de arta mai nouă, își concentrează atenția asupra vestigiilor antichității. În Italia se desăvârșește orientarea sa spre clasicism.

- 1787 La Roma, J. W. Goethe termină versiunea definitivă, în versuri, a piesei *Ifigenia în Taurida* și o expediază la Weimar lui J. G. Herder, care se îngrijește de tipărirea ei.

Julie Fr. Schiller, care publică în acest an tragedia *Don Carlos*, se stabilește la Weimar (pînă la începutul anului 1789); ducele Karl August îl numește consilier.

1788 Tot prin grija lui J. G. Herder apare tragedia *Egmont*, de asemenea definitivată de J. W. Goethe în Italia.

1788 *Aprilie* Poetul părăsește Roma, unde se afla, pentru a doua oară, din iunie 1787, și se întoarce la Weimar. Se întâlnește cu Schiller la Rudolstadt.

Găsind deplină înțelegere la ducele Karl August, renunță la toate îndatoririle de serviciu.

O cunoaște pe Christiane Vulpius, este fermecat de ea și o instalează la el acasă.

Apare *Critica rațiunii practice* de Immanuel Kant.

1789 J. W. Goethe definitivează drama *Torquato Tasso* și *Elegiile romane*, a căror eroină e Christiane Vulpius.

14 iulie Asaltul Bastiliei; începe marea revoluție burgheză din Franța.

25 decembrie Se naște August von Goethe, fiul poetului și al Christianei Vulpius.

1790 *Martie* Din însărcinarea curții, J. W. Goethe întreprinde o a doua călătorie — dezamăgitoare — în Italia. Scrie *Epigrame venețiene*.

Publică *Torquato Tasso* și *Faust. Un fragment*.

1791 *Ia ființă* la Weimar Teatrul de curte, a cărui direcție este preluată de J. W. Goethe.

Poetul scrie comedia în cinci acte *Marele Coft*, avînd ca temă faimosul „proces al colierului“ din 1785.

Vede lumina tiparului romanul lui Fr. M. Klinger *Viața, faptele și călătoria în iad a lui Faust*.
Moare W. A. Mozart.

1792 19 august Armata prusiană trece frontiera Franței, pentru a înăbuși revoluția. La stăruințele ducelui Karl August, comandant al unui regiment prusian, J. W. Goethe participă la campanie, dar e decis să nu-și întrerupă lucrul : ia cu sine material documentar privitor la o problemă ce-l preocupa intens — teoria culorilor.

20 septembrie Poetul asistă la lupta de la Valmy, unde prusienii sînt învinși de armata de voluntari francezi. În seara din ajun adresase celor din jurul său memorabila frază : „De aici și de astăzi începe o epocă nouă în istoria lumii, iar voi puteți spune că ați fost de față“.

Fr. Schiller și Fr. G. Klopstock sînt proclamați cetățeni de onoare ai Republicii franceze.

Se naște Johann Peter Eckermann, viitorul secretar voluntar al lui J. W. Goethe.

1793 Mai—august Poetul se află în tabăra asediatorilor prusieni și austriaci ai orașului Mainz, care s-a proclamat republică și a decis afilierea la Republica franceză. În tabără, nu întrerupe lucrul la teoria culorilor și la poema *Reineke Vulpelul*.

Aspecte minore ale mișcării revoluționare se reflectă în trei piese concepute acum de J. W. Goethe : *Generalul burghezilor*, *Răzvrățiții* și *Fata din Oberkirch*, dintre care numai cea dintîi, o comedie într-un act, este terminată.

1794 Iulie După șapte ani, de cînd Fr. Schiller locuiește în ducatul Saxa-Weimar, J.W. Goethe află în mai tînă-

rul confrate partenerul ce-l eliberează de sentimentul singurătății și-i insuflă un nou elan creator. Începe marea și rodnică lor prietenie. Datorită îndemnurilor lui Schiller, Goethe va relua munca la *Faust* și la romanul *Wilhelm Meister*.

- 1795 J.W. Goethe colaborează cu suita de nuvele *Convorbiri ale emigranților germani* la publicația *Die Horen*, pe care Fr. Schiller o editează, începînd din acest an (pînă în 1797).

Fr. Schiller publică lucrarea *Despre educația estetică a oamenilor* și începe să tipărească studiul *Despre poezia naivă și sentimentală*.

J. H. Voss scoate în volum idila *Luise*, care-i va sugera lui Goethe forma poemului *Hermann și Dorothea*.

Se naște Th. Carlyle, viitorul discipol și admirator al lui J. W. Goethe.

- 1796 Ia sfîrșit publicarea romanului *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, începută în anul precedent. Poetul traduce autobiografia lui Benvenuto Cellini și, împreună cu Fr. Schiller, scrie *Xeniile*, care apar în volumul pe 1797 din *Musenalmanach* (editat de Schiller pînă în 1800).

Este numit prim-ministru al ducatului Saxa-Weimar.

- 1797 Recolta poetică a anului : poemul *Hermann și Dorothea* (apărut în 1798), marile balade : *Ucenicul vrăjitor*, *Logodnica din Corint*, *Zeul și baiadera*, *Căutătorul de comori*, tipărite în *Musenalmanach* pe 1798, *Dedicație la Faust* și părți din anexele la tragedie (*Prolog în cer*, *Prolog în teatru*).

Iulie—noiembrie J. W. Goethe întreprinde a treia călătorie în Elveția.

Fr. Schiller creează baladele sale cele mai importante : *Mănușa, Inelul lui Polycrates, Cocorii lui Ibycus* etc.

J. Ch. Fr. Hölderlin publică prima parte a romanului *Hyperrion sau Pustnicul din Grecia*.

A. W. Schlegel începe să publice traducерile sale din Shakespeare (va continua pînă în 1810).

Moare Ienăchiță Văcărescu, a cărui poezie *Într-o grădină* prezintă izbitoare similitudini cu poezia *Găsită* de Goethe : paralelismul este întîmplător.

- 1798 J.W. Goethe publică poemul *Despre metamorfoza plantelor* (lucrarea sa științifică avînd aceeași temă a apărut în 1790). Editează (pînă în 1800) revista de artă *Die Propyläen*.

L. Tieck tipărește romanul *Peregrinările lui Franz Sternbald*, construit după modelul lui *Wilhelm Meister*.

A. W. Schlegel și Fr. Schlegel fondează publicația de orientare romantică *Athenäum* (apare pînă în 1800).

- 1799 Walter Scott traduce în engleză drama *Goetz von Berlichingen* și balada *Craiul ielelor*.

Fr. Schiller se mută la Weimar.

- 1800 J.W. Goethe scrie piesa *Palaeophron și Neoterpe*, în care celebrează, printr-o alegorie, răscrucea celor două secole.

Jean Paul (1763—1825) începe să publice romanul *Titan* (terminat în 1803), în care Roquairol, personaj cu o alcătuire sufletească maladivă, este, în intenția autorului, o imagine a lui Goethe.

Fr. Schiller tipărește vol. II din trilogia *Wallenstein* ; traduce și prelucrează pentru Teatrul de curte din Weimar, condus de Goethe, tragedia *Macbeth* de Shakespeare.

Văd lumina tiparului, în *Athäneum*, *Imnuri către noapte* de Novalis.

- 1801** În *Taschenbuch für Damen* pe acest an apar cinci povestiri de J.W. Goethe : *Bunele femei*.

La Teatrul din Leipzig are loc premiera tragediei *Fecioara din Orléans* de Fr. Schiller. Acesta publică tot acum tragedia *Maria Stuart*.

Moare J. K. Lavater.

- 1802** J.W. Goethe lucrează la tragedia *Fiica naturală*, pe care o va termina în anul următor ; traduce dramele *Mahomet* și *Tancred* de Voltaire.

Fr. Schiller tipărește *Cîntecul clopotului* ; la propunerea ducelui Karl August, împăratul Francisc al II-lea îl înnoobilează. Se naște Victor Hugo.

- 1803** J.W. Goethe prelucrează și pune în scenă la Teatrul de curte din Weimar drama *Goetz von Berlichingen*.

Februarie Micile state germane sînt desființate și alipite la Prusia, Bavaria și Württemberg.

Mor Fr. G. Klopstock și J. G. Herder.

1803—1804 Călătorind prin Germania, doamna de Staël face un popas și la Weimar, pentru a-i cunoaște pe marii scriitori aflați aici.

- 1804** Poetul, care locuiește la răstimpuri în Jena, editează publicația *Jenaer Literaturzeitung* (pînă în 1807).

18 mai Napoleon se proclamă împărat al Franței.

Iulie La Berlin are loc premiera dramei *Wilhelm Tell* de Fr. Schiller.

Ch. M. Wieland publică nuvela *Prietenie și dragoste de probă*, considerată a fi unul dintre modelele viitorului roman al lui Goethe *Afinități electice*.

Moare Immanuel Kant.

1805 Teatrul de curte din Weimar reprezintă piesele *Complicii* și *Toana îndrăgostitului*. Poetul traduce romanul dialogat al lui D. Diderot *Nepotul lui Rameau*, după o copie a manuscrisului original, procurată de Fr. Schiller (prima ediție franceză, din 1823, a romanului va fi o retroversiune a traducerii lui Goethe).

9 mai, ora 5 d.a. Fr. Schiller se stinge din viață la Weimar. J.W. Goethe, bolnav, nu poate asista la înmormântare. Pentru a celebra memoria prietenului său, scrie *Epilog la Clopotul lui Schiller*.

2 decembrie Napoleon învinge armata ruso-austriacă la Austerlitz.

15 decembrie Franța și Prusia semnează un tratat de alianță.

1806 Poetul încheie redactarea părții I din *Faust*, la care a reluat lucrul în 1797. Întreprinde studii de geologie și morfologie; la München, asistă la pregătirea de către fizicianul Th. J. Seebeck a unor lecții de termoelectricitate.

După aproape douăzeci de ani de conviețuire, se căsătorește cu Christiane Vulpius.

L.A. Arnim și C. Brentano îi dedică primul volum din culegerea lor de cîntece populare *Cornul fermecat al băiatului*.

Iulie Este creată Confederația renană, alcătuită din 16 state germane, sub protectoratul lui Napoleon.

August Francisc al II-lea renunță la coroana imperială și rămîne rege al Austriei, sub numele de Francisc I. Sfîntul imperiu roman de națiune germană încetează de a mai fiînța. Octombrie Napoleon zdrobește armata prusiană la Jena și Auerstaedt și, pătrunzînd adînc pe teritoriul german, intră în Berlin. Trupe franceze se instalează și în Weimar, pe care-l pradă.

Librarul J. Ph. Palm din Nürnberg, care deplînsese într-o

carte soarta patriei sale, este împușcat din ordinul lui Napoleon.

- 1807 J.W. Goethe scrie un număr de scene din piesa alegorică *Pandora*, începe lucru la *Anii de drumeție ai lui Wilhelm Meister* și editează, cu un comentariu al său, însemnările pictorului Ph. Hackert (1737—1807). O cunoaște pe Bettina von Arnim (1785—1859), care-l va exaspera prin adorația ei exaltată și care, în 1835, va publica volumul *Correspondența lui Goethe cu un copil*.

Un nou episod în biografia sentimentală a poetului : afecțiunea pentru Minna Herzlieb (1789—1865), care va împrumuta unele trăsături Ottiliei din *Afinități elective*.

- 1808 Apare *Faust. Prima parte a tragediei*.

J.W. Goethe proiectează două „mici povestiri“, de fapt, nuvele : *Afinități elective* (viitorul roman) și *Bărbatul de cincizeci de ani*, destinate a fi incluse în *Anii de drumeție ai lui Wilhelm Meister*.

Septembrie Trupe franceze sînt încartiruite la Erfurt, unde se adună mai mulți suverani și principii, pentru tratative. Figurile proeminente : Napoleon și Alexandru I, țarul Rusiei (care vor semna, la 12 octombrie, un tratat de alianță).

2 octombrie J.W. Goethe are la Erfurt o convorbire cu Napoleon, care-l întâmpină cu exclamația : „Vous êtes un homme“. Împăratul, care a citit de mai multe ori *Suferințele tîndrului Werther*, are unele obiecții de făcut, apoi formulează opinii avizate despre dramaturgie. Peste cîteva zile îi va trimite poetului Legiunea de onoare.

La Teatrul de curte din Weimar, J.W. Goethe se îngrijește de punerea în scenă a piesei *Ulteriorul sfărîmat* de Heinrich von Kleist.

13 septembrie Moare Katharina Elisabeth Goethe.
mama poetului.

1809 J.W. Goethe publică romanul *Afinități elective* și începe să redacteze capodopera sa autobiografică *Poezie și adevăr*.

1810 Poetul tipărește studiul *Asupra teoriei culorilor*.

L. van Beethoven compune muzica de scenă pentru drama *Egmont*.

Doamna de Staël imprimă la Paris volumul *Despre Germania*, care este însă distrus din ordinul lui Napoleon. Cartea, în care un capitol e dedicat lui Goethe, va fi retipărită în 1813 la Londra ; în 1814. va apărea traducerea în limba germană.

Octombrie La înființarea Universității din Berlin.

1811—1812 J.W. Goethe publică primele două cărți din *Poezie și adevăr*.

1812 Aflat la Teplitz (Teplice), J.W. Goethe face cunoștință cu L. van Beethoven (1770—1827).

Lord Byron publică primele două cînturi din *Rătăcirile lui Child Harold*.

Prusia încheie un tratat de alianță cu Franța, în urma căruia trupe ale statelor germane iau parte la campania din Rusia a lui Napoleon.

1813 Prezentul tulbure îl determină pe poet să caute un refugiu în studierea „cele mai îndepărtate realități” ; poezia și istoria chineză, iar prezența în Weimar a unor trupe răsăritene constituie pentru el un nou imbold de a se informa asupra vieții și artei din Orient.

Th. Körner, poet al războaielor pentru eliberarea Germaniei, cade într-o luptă.

16—19 octombrie Napoleon este învins la Leipzig („Bătălia națiunilor“) de armatele unite ale Prusiei, Rusiei și Austriei. Confederația renană este desființată.

- 1814 J.W. Goethe scrie pentru Teatrul național din Berlin piesa festivă *Trezirea lui Epimenide* (publicată în 1815), în care celebrează victoriile germane în războaiele de eliberare. Publică a III-a carte din *Poezie și adevăr* și creează primele poezii din *Divanul occidental-oriental*, în care Suleika e imaginea dragostei sale pentru Marianne von Willemer (1784—1860).

Apare anonim *Waverley*, primul roman istoric al lui W. Scott. 6 aprilie Napoleon abdică și este exilat în insula Elba.

- 1815 Poetul vizitează orașele Wiesbaden, Köln și Heidelberg. Este numit ministru de stat la Weimar.

8 iunie Ia ființă Confederația germană, formată din 34 de monarhii și 4 orașe libere, printre care Frankfurt pe Main. 18 iunie Napoleon este învins la Waterloo de armata prusiană, comandată de mareșalul Blücher, și cea engleză, comandată de ducele de Wellington.

26 septembrie Suveranii Angliei, Rusiei și Prusiei semnează la Paris tratatul de constituire a „Sfintei alianțe“.

- 1816 J.W. Goethe publică articolul *Shakespeare și nici un sfârșit*. Redactează trei cărți de călătorie, dintre care două apar integral acum : *Călătorie în Elveția în anul 1797* și *Dintr-o călătorie pe Rin, Main și Neckar, 1814 și 1815*. A treia, cea mai importantă, *Călătorie în Italia*, se tipărește în 1816—1817.

6 iunie Moare Christiane von Goethe, soția poetului.

1817 Poetul redactează lucrarea *Istoria studiilor mele botanice* ; scrie ciclul *Cuvinte străvechi*. Orfice ; traduce fragmente din drama *Manfred* de Byron, îndată după apariția ei în Anglia. În urma aprobării de către ducele Karl August a reprezentării unei piese, în care era adus pe scenă un ciine — fapt pe care-l consideră o impietate — demisionează de la conducerea Teatrului de curte din Weimar.

Fiul poetului, August, se căsătorește cu Otilie von Pogwisch (1796—1872).

1818 Reprezentarea dramei *Eqmont* este interzisă de autorități la Berlin.

O trupă de la Viena, adusă la București de domnița Ralu Caragea — „hrănită cu scrierile lui Schiller și Goethe“ (Ion Ghica) — joacă pe scena teatrului de la Cișmeaua Roșie *Briganzii* de Fr. Schiller și *Faust* de J.W. Goethe (N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*).

Ioan Papadopoulos publică la Jena traducerea în grecește a dramei *Ifigenia în Taurida* de J.W. Goethe ; traducerea va fi ajuns și în Principatele Române.

1819 J.W. Goethe publică *Divanul occidental-oriental*.

Apare lucrarea *Lumea ca voință și reprezentare* de A. Schopenhauer.

W. Scott dă la iveală un nou roman istoric : *Ivanhoe*.

1820 Compozitorul K.F. Zelter (1758—1832), prieten al lui J.W. Goethe, i-l prezintă acestuia pe elevul său în vîrstă de 11 ani Felix Mendelssohn-Bartoldy (1809—1847).

Poetul este consultat de arhitectul K.Fr. Schinkel (1781—1841) în legătură cu planurile pe care le schițase pentru un nou teatru la Berlin.

La castelul Monbijou din Berlin se reprezintă scene din *Faust I*, cu muzică de A. H. Radziwill.

A. de Lamartine publică culegerea *Meditații poetice*.

1821 J.W. Goethe tipărește partea I din romanul *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister*.

Aflat pentru cură la Marienbad (Marianske Lazne), o cunoaște pe tînăra de 17 ani Ulrike von Levetzow (1804—1899).

Aprilie Izbucnirea răscoalei din Pelopones marchează începutul luptelor pentru independența Greciei.

5 mai Napoleon moare la Sfînta Elena.

1822 După trei decenii de la eveniment, J.W. Goethe tipărește *Campania din Franța, 1792*, cu anexa *Asediul Mainzului, 1793*.

Culegerile *Poezii* de H. Heine (1797—1856) și *Ode* de V. Hugo (1802—1885) suscită interesul poetului din Weimar.

1823 J.W. Goethe traduce poemul *Cinci mai* de A. Manzoni, apărut în Italia în anul precedent.

Din nou la Marienbad, poetul, prin mijlocirea ducelui Karl August, cere mîna Ulrikei von Levetzow. Refuzat, trece printr-o criză sufletească dramatică, mărturisită poetic în *Elegie (din Marienbad)*.

Lord Byron îi dedică drama *Sardanapal*, declarîndu-se „vasalul“ său literar.

J.W. Goethe îl cheamă la Weimar pe Johann Peter Eckermann (1792—1854), care devine secretarul său voluntar și va consemna cu fidelitate confesiunile maestrului (*Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale, 1836—1848*).

- 1824 La cinci decenii de la apariția *Suferințelor tinărului Werther*, poetul îl evocă pe eroul romanului său de tinerețe în poezia *Către Werther*, care, împreună cu *Împăcare* (1823) și *Elegie (din Marienbad)*, completează *Trilogia pasiunii*. Primește la Weimar vizita lui H. Heine.

De la bordul goeletei „Herkules“, cu care pleca în Grecia, pentru a participa la lupta de eliberare a acesteia, lord Byron îi trimite lui J.W. Goethe o scrisoare de rămas bun. Ajuns la Missolonghi, poetul englez se îmbolnăvește și moare (19 aprilie). J.W. Goethe îi va înălța un monument literar în *Faust II* sub chipul lui Euphorion.

- 1825 J.W. Goethe reia lucrul la *Faust II*, continuând actul al III-lea (început în 1800) și scriind părți din actul al V-lea.

Primește de la Franz Schubert (1797—1828) compoziții pe versurile sale (*Răsura, Craiul ielelor* ș.a.).

- 1826 J.W. Goethe scrie poezia *Contemplînd craniul lui Schiller*. Lucrează la actul al II-lea din *Faust II*. Este vizitat de Fr. Grillparzer (1791—1872) și I. Turgheniev (1808—1883).

Apare culegerea *Ode și balade* de V. Hugo.

- 1827 Începe să apară la editorul Cotta, încheindu-se în 1830, ediția definitivă *Opere* de J.W. Goethe, în 40 de volume. Poetul apreciază favorabil antologia de literatură germană (*German Romance*) publicată în acest an de Thomas Carlyle (1795—1881), cu care va întreține o susținută corespondență. Th. Carlyle va traduce *Wilhelm Meister* și-i va arăta lui J.W. Goethe o admirație împinsă pînă la adorație.

Osemintele lui ~~Fr.~~ Schiller sînt reînhumate în cavoul princiar din Weimar.

Moare Charlotte von Stein.

A. Manzoni publică romanul *Logodnicii*; H. Heine tipărește *Cartea cîntecelor*, iar V. Hugo, drama *Cromwell*.

1828 J. W. Goethe definitivează cea mai mare parte a actului I din *Faust II* și alte scene din tragedie. Publică *Novela*.

Moare ducele Karl August.

Se constituie Uniunea vamală din Germania de sud și Uniunea vamală din Germania centrală.

1829 Poetul publică versiunea integrală a romanului *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister*, însemnările de călătorie *A doua ședere la Roma* și poezia *Testament*. 29 august Cu prilejul aniversării a 80 de ani de viață ai poetului, la Teatrul de curte din Weimar se reprezintă *Faust*, prelucrat pentru scenă, în opt acte, de Fr. W. Riemer (1774—1845) și J. P. Eckermann, sub supravegherea autorului, care însă nu asistă la spectacol. Printre spectatori se numără poetul A. Mickiewicz și sculptorul P. J. David d'Angers.

Chr. D. Grabbe publică tragedia *Don Juan și Faust*. 8 aprilie Apare la București primul număr din *Curierul românesc*, în care, ca și în *Curier de ambe-sexe*, I. Heliade Rădulescu va publica traduceri din scrierile lui J.W. Goethe.

1830 J.W. Goethe publică *Anale* — „însemnări zilnice și anuale” — și fragmentul dramatic *Prometeu*. Începe să redacteze cartea a IV-a din *Poezie și adevăr*, care va apărea postum (în 1833). Este vizitat de tînărul W.M. Thackeray (1811—1863), care-i schițează silueta

Într-o caricatură ce se va publica în Anglia.
August von Goethe moare în Italia.

27—29 iulie Revoluția din Franța.

G. W. Hegel publică *Filozofia istoriei*. Apare drama *Hernani* de V. Hugo și romanul *Roșu și negru* de Stendhal.

1831 Vara J.W. Goethe definitivează actele al IV-lea și al V-lea din *Faust* II, încheind astfel lucrul la tragedie.

V. Hugo publică romanul *Nôtre-Dame din Paris*.

I. R.

1832 Ianuarie J.W. Goethe intenționează să reia, dezvoltându-le, cîteva motive principale din *Faust*, care i se par prea laconic tratate din pricina dorinței de a termina lucrarea.

16 martie Se îmbolnăvește (pneumonie, cu insuficiență respiratorie și cardiacă).

22 martie, ora 11 și jumătate Poetul moare.

26 martie Este înmormîntat în cavoul princiar din Weimar, alături de Fr. Schiller.

Prin grija lui Fr. W. Riemer și a lui J. P. Eckermann, apare *Faust*. Partea a doua a tragediei, în 5 acte. Este primul din cele douăzeci de volume postume care vor completa, pînă în 1842, ediția de *Opere* începută în 1827.

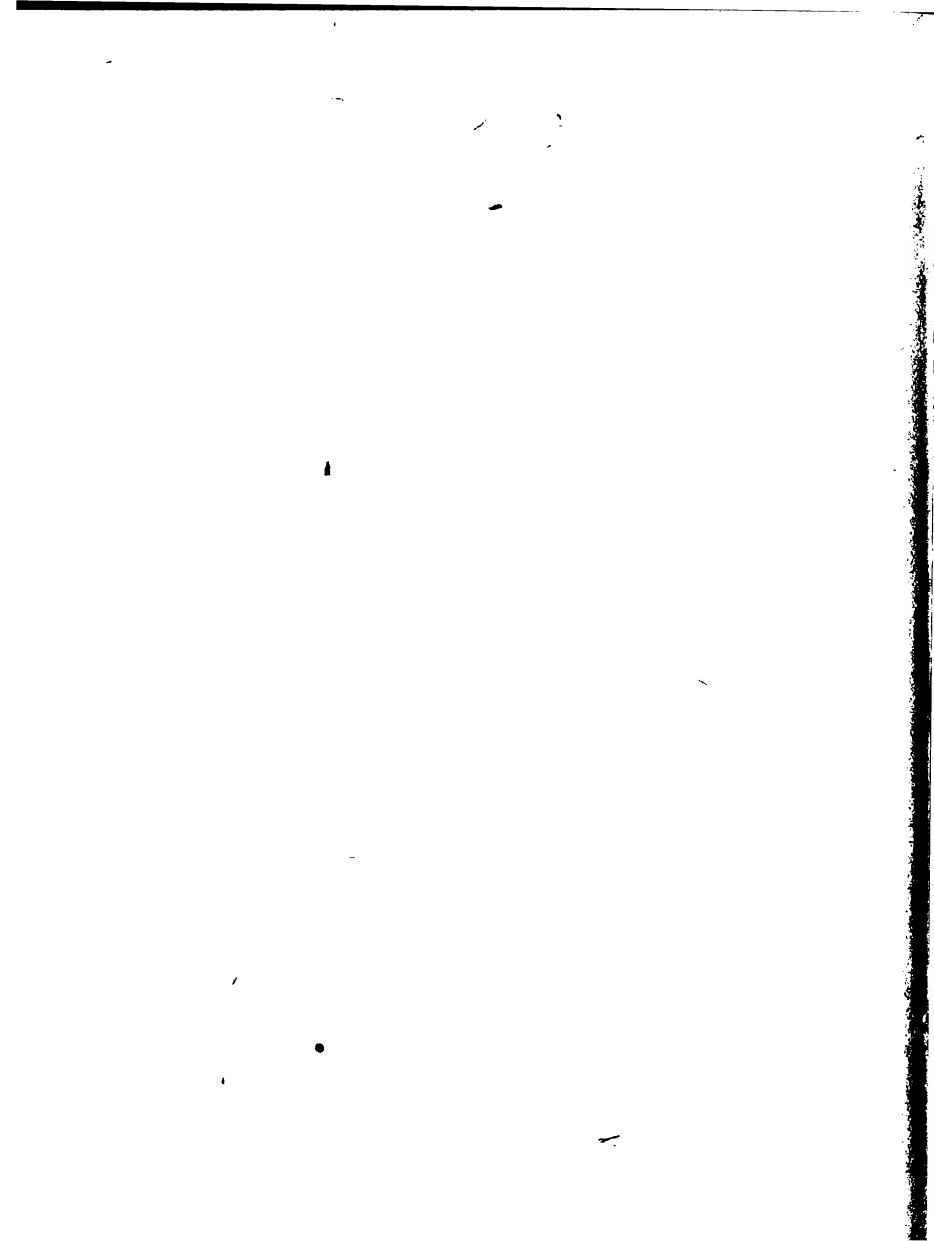
14 aprilie Albina românească (nr. 29) din Iași publică articolul nesemnat *Înmormîntarea lui poeta Ghete*, în care sînt incluse șase versuri din *Hermann și Dorothea*, probabil cel dintîi fragment din opera lui J.W. Goethe tradus în limba română.

1885 Prin moartea ultimului descendent, familia Goethe se stinge.

- 1887 Este regăsită la Dresda prima versiune din *Faust : Urfaust*.
- 1909 La Zürich este descoperită o copie a 'manuscrisului intitulat *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*.
- 1911 Istoricul literar Harry Maync publică *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*.

I. R.

PARTEA ÎNȚII

CARTEA ÎNȚII

CAPITOLUL ÎNȚII

Spectacolul dura mult. Barbara se apropia mereu de fereastră trăgînd cu urechea, dacă nu se aud huruind trăsurile. O aștepta pe Mariana, pe frumoasa ei stăpînă, care în acea seară, costumată ca tînăr ofițer, fermeca publicul în epilogul spectacolului. O aștepta cu mai mare nerăbdare ca în alte dăți, cînd n-avea a-i pune dinainte decît o cină modestă ; azi avea s-o întîmpine cu surpriza unui pachet pe care Norberg, un negustor tînăr și bogat, i-l trimisese Marianeî prin poștă, ca să-i arate că se gîndește la iubita lui, chiar și de departe.

Barbara, ca slujnică veche, confidentă, sfătuitoare, intermediară și menajeră, avea dreptul să desfacă scrisorile și, în seara aceea, rezistase cu atît mai puțin curiozității, cu cît ea prețuia mai mult decît Mariana dărnicia generosului prieten. Spre marea ei bucurie, bătrîna găsisese în pachet o bucată de muselină delicată și panglici după ultima modă pentru Mariana, iar pentru dînsa o bucată de stambă, cîteva basmale și un fișic de bani. Cu ce plăcere, cu cîtă recunoștință se gîndea ea la Norberg, aflat departe ! Cu ce însuflețire își propunea ea să-i atragă din nou luarea-aminte Marianeî, ca să-și dea

seama cît datorește lui Norberg și ce era el în drept să spere și să aștepte de la fidelitatea ei.

Muselina, înviorată de culorile panglicilor pe jumătate desfășurate, era întinsă pe măsută ca un dar de Crăciun ; lumînările erau în așa fel așezate că scoteau în relief strălucirea cadoului ; toate erau în ordine, cînd bătrîna desluși pașii Marianeî pe trepte și-i ieși în întîmpinare. Dar cît de mirată se trase ea îndărăt, văzînd că ofițerașul cu chip de femeie, fără să țină seama de semnele ei de afecțiune, o îndepărtează cu un gest, intră apoi în cameră cu o grabă și o violență neobișnuite, își azvîrle pe masă pălăria cu pene și spada și începe să se învîrtă neliniștit încoace și încolo fără să arunce măcar o privire la atîtea lumînări aprinse ca de sărbătoare.

Ce ai, drăguțo ? întrebă mirată bătrîna. Pentru Dumnezeu, fetițo, ce s-a întîmplat ? Ia te uită aici, la darurile astea. De la cine ar putea să fie, dacă nu de la prietenul tău cel mai scump ? Norberg îți trimite bucata asta de muselină să-ți faci un capot ; vine și el în curînd ; parcă niciodată n-a fost atît de aprins și de generos.

Bătrîna se întoarce vrînd să-i arate darurile pe care le primise și ea, dar Mariana, îndepărtîndu-se de ele, strigă cu patimă : Pleacă ! Pleacă ! Astăzi să nu mai aud nimic despre toate astea ; pînă acum te-am ascultat, tu ai vrut să fie așa, foarte bine ! Cînd se va întoarce Norberg, voi fi iar a lui, voi fi a ta, vei face cu mine ce vei vrea ; dar pînă atunci doresc să fiu liberă ; și de-ai avea o mie de limbi, n-ai să mă poți abate de la hotărîrea mea. Vreau să mă dăruiesc cu totul celui pe care-l iubesc și care mă iubește. Nu te mai strîmba ! Vreau să mă las în voia patimii mele, ca și cum ar trebui să dureze veșnic.

Bătrîna începu să-i înșire și să-i argumenteze toate părerile ei potrivnice ; dar cum în focul discuției ajunse la vorbe violente și amare, Mariana sări și o apucă de piept. Barbara izbucni în rîs. Trebuie să am grijă să-ți

pun repede-o rochie, dacă' vreau să scap cu viață. Hai, dezbracă-te ! Nădăjduiesc că domnișoara are să-mi ceară iertare pentru mîhnirea pe care mi-a pricinuit-o un fleac de ofițeraș. Hai, scoate-ți imediat tunică și tot ce mai ai pe tine. E un costum incomod și, după cum văd, foarte primejdios. Epoleții te înfierbîntă.

Bătrîna puse mîna s-o ajute, dar Mariana se feri. Nu așa repede, strigă ea ; mai aștept o vizită în seara asta.

Nu e bine, replică Barbara. Nu cumva o fi feciorașul acela de negustor, drăgăstos, dar fără lăsaie ? Chiar acela, răspunse Mariana.

Se pare că mărinimia e pe cale să devină patima dumneavoastră atotstăpînitoare, o luă în rîs bătrîna ; vă îngrijiți cu multă rîvnă de minori și de nepricopsiți. De bună seamă că-i fermecător să fii adorată, dăruindu-te dezinteresat.

Bate-ți joc cît poțeste. Îl iubesc ! Îl iubesc ! Cu cîtă încîntare rostesc aceste vorbe pentru întîia oară ! Asta-i pasiunea pe care am jucat-o de atîtea ori și despre care nu aveam nici o idee. Da, vreau să mă arunc la pieptul lui, să-l îmbrățișez ca și cum aș vrea să-l țin veșnic așa. Vreau să-i arăt toată dragostea mea, să mă bucur deplin de toată dragostea lui.

Potolește-te, rosti liniștit bătrîna, potolește-te ! Trebuie să-ți tai bucuria cu un singur cuvînt : Norberg se întoarce. Peste paisprezece zile va fi aici. Uite scrisoarea care însoțea darurile.

Și chiar dacă răsăritul soarelui mi-ar răpi iubitul, nu vreau să mă gîndesc la asta. Paisprezece zile ! O eternitate ! În paisprezece zile, ce nu se poate întîmpla, cîte nu se pot schimba ?

Wilhelm intră. Cu ce vioiciune zbură ea în întîmpinarea lui ! Cu ce încîntare cuprinse el în brațe uniformă roșie și stîrnse la piept vesta de mătase albă ! Cine s-ar încumeta să descrie, cui i se cade să exprime în cuvinte

extazul a doi îndrăgostiți ? Bătrina plecă bombănind. Să ne îndepărtăm și noi cu ea și să-i lăsăm pe fericiți împreună.

CAPITOLUL AL DOILEA

Cînd, în dimineața următoare, Wilhelm se duse să-și salute mama, ea îi declară că tatăl său e foarte nemulțumit și că pe viitor îi va interzice să mai frecventeze zilnic spectacolele. Deși uneori mă duc și eu cu plăcere la teatru, urmă ea, ajung adesea să-l blestem, căci liniștea căminului mi-e tulburată de patima ta lipsită de măsură pentru distracția aceasta. Tata repetă mereu : La ce-o fi folosind ? Cum poate cineva să-și piardă astfel timpul ?

Mi-a spus-o și mie, replică Wilhelm, și poate că i-am răspuns prea aprig. Dar, pentru Dumnezeu, mamă, e oare nefolositor tot ce nu ne-aduce pe loc bani în pungă, tot ce nu constituie pentru noi o posesiune imediată ? N-aveam oare destul loc în casa veche și era necesar să ridicăm una nouă ? Nu întrebunțează tata în fiecare an o parte însemnată din beneficiile sale comerciale la înfrumusețarea camerelor ? Tapetele astea de mătase, mobila asta englezească, nu sînt și ele nefolositoare ? Nu ne-am fi putut mulțumi cu mai puțin ? Cît despre mine, mărturisesc că pereții aceștia dungați, florile, arabescurile, coșulețele și figurinele astea, repetate de o sută de ori, îmi fac o impresie foarte neplăcută. Grozav mai seamănă cu cortina teatrului nostru. Dar alta e cînd stai în fața cortinei. Oricît ar trebui să aștepți, știi că se va ridica și că vei vedea nenumărate lucruri, care te recrează, te învață și te înalță.

Fii cel puțin mai cumpătat, zise mama. Tata dorește și el să aibă cu cine sta de vorbă seara ; în afară de asta el crede că teatrul te zăpăcește ; și, pînă la urmă, cînd e supărat, cu sînt de vină. De cîte ori nu m-a muștrat pentru blestematul acela de teatru de păpuși, pe care vi l-am dăruit acum doisprezece ani, de Crăciun, și care v-a deschis gustul pentru spectacole ! ¹

Nu vorbi de rău teatrul de păpuși, nu regreta dragostea și grija față de noi ! Au fost primele clipe de mulțumire pe care le-am cunoscut în casa asta nouă și goală. Văd și acum momentul acela ; știu ce ciudat mi s-a părut cînd, după primirea darurilor obișnuite de Crăciun, am fost așezați în fața unei uși, ce dădea în altă cameră. Ușa s-a deschis, dar nu ca atunci cînd treci dintr-o încăpere în alta : intrarea era împodobită cu un fast neașteptat. În fața noastră, se înălța un portal acoperit cu o perdea misterioasă. La început am rămas cu toții la distanță și, cum curiozitatea noastră de a desluși ce strălucea și se mișca după vâlul semitransparent creștea mereu, ni s-a adus fiecăruia cîte un scaunăș și ni s-a poruncit să așteptăm cu răbdare.

Așa ne-am așezat cu toții și s-a făcut liniște : un fluier a dat semnalul, perdeaua s-a ridicat și s-a ivit interiorul unui templu pictat cu roșu aprins. Marele preot Samuil ¹ a intrat cu Ionatan ² și vocile lor cu inflexiuni ciudate mi s-au părut grozav de impunătoare. Îndată după aceea, a apărut în scenă Saul ³, foarte tulburat de obrăznicia războinicului greoi, care-l provocase pe el și pe ai săi. Cît m-am bucurat cînd piticul fiu al lui Isaia ⁴ a înaintat țopăind, cu toiag și traistă de păstor și cu praștia, și a

¹ Un asemenea teatru de păpuși a primit Goethe, în 1753, de Crăciun, de la bunica lui. Dealtfel, primele cărți din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* cuprind multe amănunte din copilăria scriitorului.

¹⁻⁴ Personaje din *Vechiul Testament*, Cartea întâi a lui Samuil.

zis : Preaputernice rege și stăpîn, nimeni să nu-și piardă cumpătul. Dacă măria-ta îmi îngădui, îl întîmpin eu pe uriașul cel cumplit și mă măsoar cu el !

Actul întîii se terminase și spectatorii erau tare nerăbdători să vadă ce se va mai întîmpla. Fiecare dorea ca muzica să înceteze cît mai repede. În sfîrșit, cortina s-a ridicat din nou. David⁵ blestema pe monstru să-i fie carnea pradă păsărilor din cer și fiarelor de pe pămînt. Filisteanul⁶ își bătea joc de el, izbea mereu cu amîndouă picioarele în pămînt și în cele din urmă s-a prăbușit ca un buștean, dînd astfel întregii acțiuni un deznodămînt admirabil. Și pe cînd fecioarele cîntau : Saul a lovit o mie, David însă zece mii, pe cînd capul matahalei a fost adus înaintea micuțului învingător, care a primit de soție pe frumoasa fiică a regelui — în ciuda bucuriei, eram mîhnit că prințul acela fericit era atît de măruntel, căci, ținînd seama de părerea obișnuită despre Goliat⁷ cel mare și David cel mic, amîndoi erau construiți exagerat. Dar, spune-mi, te rog, pe unde or mai fi păpușile ? Am făgăduit să le arăt unui prieten, care s-a amuzat foarte mult zilele trecute, cînd i-am povestit de jocul acesta din copilărie.

Nu mă mir că-ți amintești atît de viu despre lucrurile acelea, căci de la început ți-au stîrnit foarte mare interes. Parcă te vîd cum mi-ai luat în ascuns textul și ai învățat toată bucata pe de rost. Mi-am dat seama de asta într-o seară, cînd ai făcut un Goliat și un David din ceară, i-ai pus să peroreze unul în fața celui alt, i-ai dat în sfîrșit o lovitură uriașului și, cu un bold mare, învelit în ceară, i-ai fixat capul inform în mîna lui David cel mic. M-am bucurat atît de mult în inima mea de mamă, cînd am văzut ce memorie bună ai și cît de patetic rostești replicile, încît m-am hotărît numaidecît să las pe mîna ta trupa de actori de lemn. Nu credeam

⁵⁻⁷ Personaje din Vechiul Testament, Cartea întîii a regilor.

atunci că asta îmi va aduce cîndva atîtea ceasuri de supărare.

Să nu-ți pară rău, replică Wilhelm ; distracția asta ne-a adus și multe ceasuri plăcute.

Apoi o rugă să-i dea cheia, se duse cu grabă, găsi jucăriile și, pentru o clipă, se reîntoarse în vremurile acelea fericite cînd i se părea că păpușile trăiesc, cînd credea că el le însuflețește cu vocea și mișcările mîinilor sale. Le luă în camera lui și le strînse cu grijă.

CAPITOLUL AL TREILEA

Dacă înțîia iubire este, după cum în genere se susține, lucrul cel mai minunat pe care o inimă îl poate simți, mai devreme sau mai tîrziu, atunci trebuie să-l socotim pe eroul nostru de trei ori fericit, căci i-a fost dat să se bucure pe deplin de desfătarea acestor clipe unice. Puțini oameni au asemenea noroc ; cei mai mulți, de la primele emoții, trec printr-o școală aspră în care, după cîteva biete plăceri, sînt constrînși să renunțe la aspirațiile lor cele mai scumpe și să învețe să se lipsească pentru totdeauna de ceea ce li se părușe o fericire supremă.

Purtat de aripile imaginației, Wilhelm și-a înălțat dorința către acea tînră fermecătoare ; după o scurtă perioadă i-a cîștigat afecțiunea și acum se afla în posesiunea unei ființe pe care o iubea nespus de mult, ba chiar o venera, căci îi apăruse întîi în lumina măgulitoare a scenei — și pasiunea pe care o avea pentru teatru se lega astfel de prima lui dragoste pentru o femeie. Tine-rețea îl făcea să guste bucurii adînci, sporite și întreținute de cea mai îmbătătoare poezie. Situația în care se afla iubita lui dădea comportării ei un fel de a fi care făcea ca simțămintele lui Wilhelm să devină și mai puternice ;

teama că iubitul i-ar putea descoperi cu timpul celelalte legături răsfrîngea asupra-i o aparență plăcută de îngrijorare și pudoare. Pasiunea ei pentru Wilhelm era vie ; și chiar neliniștea părea că-i adîncește afecțiunea ; în brațele lui, era cea mai adorabilă făptură.

Cînd Wilhelm se trezi din prima beție a plăcerii și aruncă o privire asupra vieții și relațiilor sale, totul în jur îi apărură ca nou : îndatoririle mai sacre, înclinările mai vii, cunoștințele mai clare, talentele mai viguroase, hotărîrile mai ferme. De aceea i-a fost lesne să găsească mijlocul prin care să scape de muștrările tatălui său, să-și liniștească mama și să se bucure nestîngherit de dragostea Marianeii. Peste zi, își îndeplinea scrupulos îndatoririle slujbei, renunța cît mai des la spectacol, seara la masă era plin de bună dispoziție. Apoi, cînd toți erau în pat, se strecura în grădină, înfășurat în mantie, și cu toți Lindorii¹ și Leandrii² în piept, alerga într-un suflet la iubita lui.

— Ce mi-ai adus ? îl întrebă Mariana într-o seară cînd se arătă cu un pachet, la care bătrîna se uita foarte atentă, în speranța unui dar plăcut. N-ai să ghicești, îi răspunse Wilhelm.

Cît s-a minunat Mariana, cît de tare s-a îngrozit bătrîna, cînd au văzut în șervetul desfăcut o grămadă amestecată de păpuși cît palma. Mariana izbucni în rîs, pe cînd Wilhelm se căznea să descurce sîrmele încîlcite, ca să prezinte pe fiecare personaj în parte. Bătrîna a plecat imbufnată.

Nu-i nevoie decît de un fleac pentru ca doi îndrăgostiți să se amuze, așa că prietenii noștri au petrecut minunat în seara aceea. Mica trupă a fost trecută în revistă și fiecare personaj a fost cercetat cu grijă, stîrînd risete. Regele Saul, cu haina lui de catifea neagră și coroana-i de aur, nu-i plăcu de loc Marianeii ; îi părea

¹, ² Nume de îndrăgostiți din comediile și operele comice italiene și franceze.

teapăn și pedant. Mult mai pe plac îi era Ionatan, fără barbă, cu turban și o haină galben cu roșu. Îl făcu să se miște în toate felurile, trăgându-l cu iscusință de sfori ; îl puse să se incline și să rostească declarații de dragoste. Pe profetul Samuil nici nu l-au luat în seamă, cu toate că Wilhelm îi lăuda pieptarul și-i povestea că mătasea strălucitoare a tunicii fusese tăiată dintr-o rochie veche a bunicii. După părerea Mariane, David era prea mic, iar Goliat prea mare : ea rămase la Ionatan al ei. Îl mînuia cu pricepere și-l mîngîia mereu ; dar, pînă la urmă, își îndreptă mîngîierile de la păpușă asupra prietenului ; încît, și de data aceasta, un simplu joc slui drept nre-ludiu unor ceasuri fericite.

Dar din dulceața visurilor gingașe au fost treziți de o larmă iscată pe stradă. Mariana o chemă pe Barbara care, după obiceiul ei, se îndeletnicea să-î pregătească, pentru un rol nou, diferite costume din garderoba teatrului. Bătrîna le spune că de la pivnița italienească de alături ieșea tocmai atunci un grup de cheflii, care udaseră din belșug cu șampanie stridiile proaspăt sosite.

Păcat, zise Mariana, că n-am știut mai devreme ; am fi putut și noi să avem plăcerea asta.

Mai e timp, replică Wilhelm, dînd bătrînei un ludovic de aur. Du-te și adă-ne ce dorim ; te vei bucura și dumneata cu noi.

Bătrîna se învoi : curînd, îndrăgostiții se găsiră în jurul unei mese rînduite cu pricepere, pe care se aflau gustările aduse. Bătrîna trebui să se așeze și ea ; au mîncat, au băut și s-au lăsat în voia bucuriei.

În asemenea împrejurări, sporovăiala nu lincezește niciodată. Mariana l-a luat din nou pe Ionatan, iar bătrîna știu să îndrepte discuția spre subiectul preferat al lui Wilhelm. Ne-ai povestit odată, zise ea, despre prima reprezentație de păpuși, într-o seară de Crăciun : te-am ascultat cu plăcere. Dar dumneata te-ai oprit cînd tre-

buia să înceapă baletul. Acum cunoaștem și trupa aceea grozavă, care ți-a pricinuit o impresie atît de puternică.

Tocmai, spuse Mariana, istorisește-ne mai departe ce emoții ai mai avut.

E încîntător, dragă Mariana, replică Wilhelm, să-ți amintești de timpurile de altădată și de greșelile nevinovate din trecut, mai ales dacă acest lucru se întîmplă în momentul în care ai ajuns cu bine pe o culme, de unde poți vedea departe în jur și poți privi la drumul lăsat în urmă. E așa de plăcut să te gîndești cu mulțumire la atîtea piedici, pe care adesea, cu un sentiment de suferință, le șocoteai de neînvins — și să compari ce ești astăzi, cînd te-ai dezvoltat, cu ce erai altădată, înainte de a te împlini ! Însă nespun de fericit mă simt acum, cînd vorbesc cu tine despre trecut ; căci, totodată, vîd înainte-mi țara fericită pe care o vom străbate împreună, mină în mină.

Dar cum a fost baletul ? îl întrerupse bătrîna. Mi-e teamă că lucrurile nu s-au petrecut așa cum trebuia.

Ba da, răspunse Wilhelm, a mers foarte bine. Mi-au rămas pentru toată viața în minte, nedeslușit, saiturile minunate ale negrilor și negreselor, ale păstorilor și păstoritelor, ale piticilor și piticelor. Cînd s-a lăsat cortina, ușa s-a închis — și întregul public de copii s-a dus, amețit și clătînîndu-se pe picioare, la culcare ; cît despre mine, știu bine că n-am putut dormi, voiam să mai aflu multe lucruri, am pus tot felul de întrebări, iar pe guvernanta care ne însoțise n-am lăsat-o să plece, decît cu multă greutate.

Din păcate, a doua zi, edificiul magic dispăruse iarăși, vîlul mistic fusese luat. Pe ușa puteai să treci din nou în toată voia dintr-o încăpere în cealaltă, și din atîtea aventuri nu mai rămăsese nici o urmă. Frații și surorile mele se îndeletniceau cu jucăriile lor, numai eu nu-mi găseam locul. Mi se părea cu neputință să fie numai

doi uşori de uşă, acolo unde ieri se petrecuseră atâtea miracole. Vai, cel ce caută o dragoste pierdută nu poate fi mai nenorocit decît mă simţeam eu atunci !

Privirea îmbătată de fericire pe care i-o aruncă Marianei, o încredinţă că el nu se teme să ajungă vreodată în asemenea stare.

CAPITOLUL AL PATRULEA

De atunci, continuă să povestească Wilhelm, n-am mai avut decît o dorinţă ; să mai văd o dată piesa. Am rugat-o pe mama şi ea a încercat, într-un moment potrivit, să-l convingă pe tata ; dar osteneala i-a fost zadarnică. Tata susţinea că numai raritatea plăcerii are preţ şi că atît copiii cît şi oamenii în vîrstă nu apreciază niciodată un lucru bun, dacă-l întîlnesc zilnic.

Am mai fi aşteptat încă mult, poate pînă la Crăciunul viitor, dacă însuşi constructorul şi directorul secret al teatrului n-ar fi dorit să repete spectacolul şi cu acest prilej să prezinte, într-un epilog, o piaiă proaspăt ieşită din mîinile lui.

Tinărul, ofiţer de artilerie, înzestrat cu multe talente, mai ales pentru lucrările de mecanică, îi făcuse tatii servicii însemnate în timpul ridicării casei şi fusese răsplătit cu generozitate ; el a vrut să-şi arate recunoştinţa şi a dăruit de Crăciun familiei binefăcătorului său acest teatru pe care, cîndva, în orele libere, îl construise, îl cioplise şi-l vopsise cu mîinile lui. Tot el, cu ajutorul unui servitor, mînuia păpuşile şi, cu voce schimbată, declama diferitele roluri. Nu i-a fost greu să-l convingă pe tata care, din amabilitate, a acordat unui prieten ceea ce re-

fuzase copiilor, din principiu. Într-un cuvînt, teatrul a fost din nou instalat, au fost invitați cîțiva copii din vecini și reprezentația a avut loc.

Dacă primul spectacol îmi dăruise bucuria noutății și a uimirii, al doilea mi-a procurat încîntarea unei cercetări atente și minuțioase. Acum, singura mea dorință era să știu cum se petrec lucrurile. Că nu vorbesc chiar păpușile, mi-am dat eu seama încă de la început : că nu se mișcă singure, bănuiam de asemenea : totuși cum de era totul atît de fermecător ? cum de părea totuși că vorbesc și se mișcă păpușile singure ? și unde se aflau luminile și oamenii ? aceste enigme mă nelinișteau cu atît mai mult cu cît aș fi dorit să fiu, în același timp, printre cei vrăjiți și printre vrăjitori, să am, pe ascuns, mîinile în joc și în același timp să gust bucuriile iluziei ca spectator.

Piesa se terminase și se făceau pregătiri pentru epilog : privitorii se ridicaseră în picioare, discutînd între ei. Eu m-am dus mai aproape de ușă și am înțeles, după zgomotele de dincolo, că se punea ordine în niște lucruri. Am ridicat marginile de jos al draperiei și am aruncat o privire sub scenă. Mama a băgat de seamă și m-a tras îndărăt. Am apucat să văd însă cum erau așezați într-o cutie prieteni și dușmani. Saul și Goliat și toți ceilalți — cum se mai numeau : astfel, curiozitatea mea, pe jumătate satisfăcută, primi un nou imbold. Unde mai pui că l-am zărit, spre marea mea uimire, pe locotenent foarte ocupat acolo în sanctuar. Așa că acum paiața nu mă mai putea atrage oricît ar fi țopăit. M-am cufundat într-o meditație adîncă, mai neliniștit decît înainte de a face această descoperire. După ce aflasem ceva, mi se părea dintr-o dată că nu știu nimic — și aveam dreptate : îmi lipsea legătura dintre lucruri și asta este în definitiv esențialul.

CAPITOLUL AL CINCELEA

În case bogate și ținute în ordine, continuă Wilhelm; copiii au un simț cam la fel cu șobolanii și șoarecii ; sînt mereu atenți la crăpăturile și găurile pe unde s-ar putea ajunge la bunătăți interzise. Le savurează cu o teamă plină de voluptate, care constituie o mare parte din fericirea copilăriei.

Dintre frații și surorile mele, eu eram cel dintîi, care observam cînd vreo cheie era uitată în broască. Pe cît de mult respect aveam în inima mea pentru ușile încuiate, pe lîngă care treceam săptămîni și luni întregi — și la care aruncam o privire pe furiș numai cîteodată, cînd mama deschidea sanctuarul pentru a lua ceva de acolo — pe atît eram de prompt să folosesc clipa oferită din cînd în cînd de neglijența celor din casă.

Dintre toate ușile, cea de la cămară — cum se poate lesne bănuî — era aceea către care simțurile îmi erau îndreptate cu mai multă agerime. Puține bucurii, pline de așteptări, se pot compara în viață cu ceea ce simțeam eu, cînd mama mă chema s-o ajut să scoată ceva de acolo, după care mă întorceam cu cîteva prune uscatē, datorită bunăvoinței sale, sau vicleniei mele. Comorile adunate acolo îmi ațîtau imaginația cu varietatea lor ; iar aroma neobișnuită răspîndită de atîtea coloniale amestecate îmi stîrnea o asemenea poftă, că ori de cîte ori mă aflam prin apropiere nu mă lăsam pînă nu mă desfătam cel puțin cu aerul îmbălsămat. Într-o duminică dimineața, cheia aceea faimoasă fu uitată în broască, deoarece mama se grăbise auzind fără de veste clopotele de la biserică ; întreaga casă era cufundată într-o adîncă liniște duminicală. Cum am băgat de seamă, am și trecut tiptil de cîteva ori înainte și înapoi pe lîngă perete, m-am lipit pe furiș de ușă, am deschis-o și, dintr-un singur pas, m-am găsit în preajma plăcerilor atît de mult dorite.

Am cercetat repede lăzile cu privirea, precum și sacii, pungile, cutiile și sticlele, șovăind ce să aleg și să iau ; în sfârșit, am pus mîna pe preaiubitele mele prune uscate, adăugînd cîteva mere și, cumpătat, o coajă de portocală zaharisită. Voiam să mă strecur iarăși înapoi cu prada aceasta, cînd ochii mi s-au oprit pe niște sertare alăturate ; dintr-unul din ele, rău închis, ieșeau cîteva sîrme înzestrate la capăt cu cîrlige. M-am repezit plin de presimțiri ; cu un sentiment suprapămîntesc am descoperit că acolo se afla îngrămădită și învălmășită lumea mea de eroi. Voiam să-i scot și să-i privesc pe cei de deasupra și să-i trag la lumină pe cei de la fund ; numai că îndată am încurcat sîrmele cele subțiri și m-a cuprins neliniștea și frica, mai ales că o auzeam și pe bucătăreasă umblînd în bucătăria de alături ; așa că am îngrămădit repede toate la un loc, cum am putut mai bine, am împins sertarul și n-am luat decît o cărțuție scrisă de mîna, care era pusă deasupra și în care se afla piesa cu David și Goliat. Cu prada aceasta, m-am refugiat nesimțit pe trepte sus, într-o mansardă.

De atunci mi-am folosit toate ceasurile, cînd mă puteam furișa în singurătate, să recitesc iarăși piesa de teatru, ca s-o știu pe de rost ; îmi închipuiam ce minunat ar fi să pot în același timp să însuflețesc personajele cu mîinile mele. Ajunsesem să mă identific în gînd cu David și Goliat. În toate cotloanele din pod, din grajd sau din grădină, în orice împrejurare, mă pătrundeam de piesă, însușindu-mi toate rolurile și învățîndu-le pe de rost ; numai că-mi plăcea să mă văd în rolul eroilor principali, iar pe ceilalți îi păstram doar în memorie, ca figuranți. Astfel, zi și noapte, aveam în gînd discursurile eroice cu care David îl provoca pe uriașul Goliat cel infumurat. Le șopteam adesea numai pentru mine. Nimeni nu mă lua în seamă, afară de tata, care mă surprindea cîteodată rostind asemenea tirade și se bucura în sine de memoria

excelentă a fiului său, care putuse să prindă atîtea replici, în așa de puține audiții.

Datorită acestui fapt, am devenit mai îndrăzneț și, într-o seară, am recitat cea mai mare parte din piesă față de mama, în timp ce modelam actorii din bucățele de ceară. Ea și-a dat seama, m-a strîns cu întrebările și eu am mărturisit tot.

Din fericire, descoperirea aceasta s-a petrecut tocmai cînd însuși locotenentul își exprimase dorința să mă inițieze în aceste taine. Mama l-a înștiințat îndată despre talentul neașteptat al fiului ei și locotenentul a manevrat atît de bine, încît i s-au pus la dispoziție două camere, de obicei goale, de la catul cel mai de sus : una pentru public și alta pentru actori, iar avanscena urma să ocupe cadrul ușii. Tata i-a permis prietenului său să facă toate amenajările ; cît despre dînsul, arăta ca și cum nu acorda lucrului prea mare atenție, după principiul că nu trebuie să-i lași pe copii să vadă cît sînt de iubiți, căci altfel își iau nasul la purtare. El socotea că trebuie să dai dovadă de seriozitate față de bucuria lor și uneori chiar să le-o strici, pentru ca ei să nu-și piardă măsura și cuviința.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Deci, locotenentul a instalat iarăși teatrul și s-a îngrijit de tot ce mai trebuia. Am observat însă că în săptămîna aceea de pregătiri a venit adesea la noi, la ceasuri neobișnuite, și am bănuît motivul. Nerăbdarea mi-a sporit la culme căci îmi dădeam seama că pînă sîmbătă seara nu-mi va fi îngăduit să iau parte la cele ce se pregăteau. În sfîrșit sosi și ziua atît de așteptată. Seara la cinci s-a înfățișat mentorul meu și m-a luat sus

cu el. Am intrat tremurînd de bucurie și am zărit păpușile atîrnate de ambele părți ale rastelului, în ordinea în care trebuia să apară pe scenă. Le-am privit cu atenție, apoi m-am urcat pe treptele care m-au dus deasupra scenei de unde dominam toată acea lume mărunță. Priveam printre scîndurele, cu un fel de respect, căci mă stăpînea amintirea impresiei grozave ce o producea reprezentăția asupra spectatorilor și gîndul la tainele în care voi fi inițiat. Am făcut apoi o încercare : lucrul mergea bine.

A doua zi, cînd fusese invitat un grup de copii, ne-am comportat excelent, afară de faptul că, în focul acțiunii, l-am scăpat pe Ionatan al meu și am fost nevoit să-mi întind mîna ca să-l ridic — o întîmplare care a împrăștiat mult iluzia, a stîrnit hohote de rîs și m-a jignit nespus. Se pare, însă, că tatii i-a fost pe plac această stîngăcie, căci, din chibzuință, nu voia să dea pe față marea satisfacție că-și vede feciorașul atît de capabil, iar la sfîrșitul piesei s-a legat tocmai de greșeli și a spus că ar fi fost chiar drăguț fără cutare sau cutare dovadă de neîndemîinare.

Acest lucru m-a mîhnit adînc : am fost trist toată seara : dar a doua zi dimineața, somnul îmi alungase necazul și eram încîntat că, în afară de întîmplarea aceea nefericită, jucasem admirabil. S-au mai adăugat și laudele spectatorilor, care susțineau sus și tare că locotenentul, deși își schimbase foarte bine vocea — cînd aspră, cînd foarte blîndă — totuși perorase de cele mai multe ori prea afectat și prea țeapăn ; pe cînd, dimpotrivă, proaspătul debutant rostise excelent rolurile lui David și Ionatan. Mama lăuda mai ales tonul sincer cu care l-am provocat pe Goliat și cu care l-am prezentat regelui pe modestul învingător.

Acum, spre marea mea bucurie, teatrul rămăsese instalat și, cum primăvara venise și puteam sta fără foc,

imi petreceam acolo ceasurile de libertate și de distracție punînd păpușile să joace împreună cu ardoare. Adesea îmi pofteam frații, surorile și colegii ; dar chiar cînd nu voiau să vină, stăteam singur acolo sus. Imaginația mea născocea o mulțime de lucruri în lumea acea măruntă, care curînd căpătă o altă înfățișare.

Numai de cîteva ori am jucat prima piesă, pentru care fusese construit teatrul și făuriți actorii, și lucrul a și încetat să-mi mai facă plăcere. În schimb, mi-au căzut în mîină, din cărțile bunicului, *Teatrul german*¹ și diferite librete de opere italiene în limba germană, cărți în care m-am cufundat adînc ; de fiecare dată, socoteam doar numărul personajelor și, fără să chibzuiesc prea mult, treceam repede la reprezentarea piesei. Atunci, regele Saul era nevoit să joace, în costumul lui de catifea neagră, pe Chaumigrem², Cato³ și Darius⁴ ; trebuie să mai menționez că piesele nu erau niciodată reprezentate în întregime, ci de cele mai multe ori numai actul al cincilea, unde se ajungea la un omor.

Era de asemenea natural că mai mult decît toate să mă atragă opera, cu feluritele ei metamorfoze și aventuri. Găseam în ea mări furtunoase, zei ce coborau din nouri și, ceea ce mă făcea mai ales fericit, fulgere și trăsnete. Mă foloseam de carton, vopsea și hîrtie, și reușeam să redau admirabil noaptea ; fulgerul era înspăimîntător de văzut ; numai tunetul nu ajungea să răsune întotdeauna, dar asta nu avea prea mare importanță. Și apoi în opere găseam o mai bună întrebuințare pentru David și Goliat ai mei, pe cînd în drame nu se potriveau de loc. Din zi în zi, mă simțeam tot mai mult legat de

¹ A fost publicat de J. Ch. Gottsched între 1740 și 1745, în șase volume.

² Personaj din tragedia *Banise* (1743) de F. M. Grimm.

³ Personaj din tragedia *Cato murind* (1732) de J. Ch. Gottsched.

⁴ Personaj din tragedia *Darius* de F. L. Pitschel.

spațiul acela redus unde cunoșteam atâtea bucurii ; și recunosc că la aceasta contribuia, nu în mică măsură, mirosul pe care-l prinseseră păpușile stînd în cămară.

Decorurile teatrului meu erau aproape desăvîrșite, căci îmi venea în ajutor iscusința, pe care-o aveam încă de pe atunci, de a umbla cu compasul, de a tăia cartoane și a colora gravuri. Cu atît mai rău îmi părea că, prea adesea, trupa nu era suficientă ca să reprezint spectacole mari.

Văzînd pe surorile mele cum își îmbracă și dezbracă păpușile, mi-a venit ideea să fac și eu, încetul cu încetul, pentru eroii mei, costume de schimb. Așa că bucățelele de stofă, care le erau lipite de corp, au fost scoase și combinate cît s-a putut mai bine, apoi am strîns ceva bani pentru a cumpăra panglici și zorzoane noi, am cerșit cîteva bucățele de mătase și astfel am făcut, pe încetul, o garderobă de teatru în care n-au fost uitate mai ales rochiile înfoiate pe șolduri, pentru doamne.

Trupa era acum într-adevăr înzestrată cu costume pentru cele mai mari piese și ai fi putut crede că reprezentațiile aveau să urmeze una după alta. Dar mi s-a întîmplat ceea ce se întîmplă adesea copiilor ; ei își pun în minte planuri vaste, fac pregătiri mari, chiar și unele încercări, iar apoi toate rămîn părăsite. Trebuie să mă învinuiesc și eu de cusurul acesta. Pentru mine, cea mai mare fericire era să inventez, să mă las dus de imaginație. O piesă oarecare mă interesa numai datorită vreunei scene anume și îndată mă apucam să născocesc pentru ea costume noi. Așa că hainele pe care eroii mei le-au avut la început deveniseră atît de amestecate și îmbucătățite, că nu s-ar mai fi putut juca vreodată nici măcar marele nostru spectacol de debut. Mă lăsam în voia fanteziei mele, făceam mereu încercări și pregătiri, clădeam o mie de castele din cărți de joc și nu băgam de seamă că astfel zdruncinam temelia micii înjghebări.

În tot timpul povestirii, Mariana s-a silit, din prietenie pentru Wilhelm, să-și ascundă pofta de somn. Oricît de nostimă era întîmplarea, dînsa o găsea totuși prea simplă, iar reflecțiile asupra ei prea serioase. Cu picioarele întinse grațios pe genunchii iubitului, ea îi dădea semne vădite de atenție și aprobare. Gusta mereu din paharul lui și Wilhelm era convins că nici un cuvînt din istorisire nu se pierduse. După o scurtă pauză, el exclamă : Acum e rîndul tău, Mariana, să-mi povestești primele tale bucurii din copilărie. Am fost mereu prea preocupat de prezent și n-am avut răgaz să ne mai interesăm de felul nostru de viață din trecut. Spune-mi în ce condiții ai fost crescută ; care sînt primele impresii vii de care-ți amintești ?

Aceste întrebări ar fi pus-o pe Mariana în mare încurcătură, dacă bătrîna nu i-ar fi sărit îndată în ajutor. Îți închipui oare, zise femeia aceea ageră la minte, că noi am dat atîta atenție la cele întîmplate odinioară încît să avem de povestit lucruri la fel de nostime ? Și chiar dacă am avea ce povesti, crezi că am putea s-o facem cu tot atîta talent ?

Ca și cum asta ar avea vreo importanță ! protestă Wilhelm. Mi-e atît de dragă făptura asta gingașă, bună, încîntătoare, încît mi-e nesuferită fiecare clipă din viață pe care am trăit-o departe de ea. Lasă-mă, iubito, să iau parte la viața ta trecută măcar cu ajutorul închipuirii. Povestește-mi tot, am să-ți povestesc și eu toate. Vom căuta să ne iluzionăm, pe cît e cu putință, încercînd să recîștigăm timpul care, pentru dragoste, a fost pierdut.

Dacă ții neapărat, putem să-ți facem pe plac, zise bătrîna. Dar mai întîi povestește-ne cum ți-a crescut mereu pasiunea pentru teatru, cum ai studiat, cum de-ai progresat în așa măsură încît să poți fi socotit acum drept un actor foarte bun. Desigur că ai avut destule întîmplări hazlii. Acum nu merită să ne ducem la odihnă ; mai am o sticlă pusă deoparte ; și cine știe dacă vom mai

sta curînd împreună așa liniștiți și mulțumiți, cum simțem acum.

Mariana ridică spre ea o privire tristă ; Wilhelm n-o observă și-și continuă povestirea.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Distrațiile din vremea adolescenței, cînd numărul camarazilor mei a început să sporească, au fost în dauna petrecerilor liniștite, de unul singur. Eram, rînd pe rînd, cînd vîntor, cînd soldat, cînd cavaler, după cum cereau jocurile noastre ; la aceasta aveam, totuși, un mic avantaj față de ceilalți, căci eram în stare să le alcătuiesc cum se cuvine accesoriile necesare. De pildă săbiile erau ieșite mai întotdeauna din fabrica mea ; eu înfrumusețam și auream săbiile ; și un imbold nelămurit nu m-a lăsat pînă n-am dat poterii noastre un caracter antic. Am pregătît coifuri împodobite cu panașuri de hîrtie ; am făcut scuturi, chiar și armuri, treabă la care au fost utilizați acei servitori din casă care se pricepeau întrucîtva la croitorie, iar cusătoresele și-au rupt destul de multe ace.

Cîțiva dintre tinerii mei tovarăși au ajuns să fie foarte bine echipați ; ceilalți au fost și ei pe încetul înzestrați, deși într-o măsură mai mică, și împreună am format o trupă importantă. Alergam prin curți și grădini și izbeam voinicește atît în scuturi cît și în capete ; erau desule încăierări, dar se potoleau repede.

Joaca aceasta, care îi distra grozav pe ceilalți, după puțin timp nu mi-a mai plăcut. Nu se putea ca priveleştea atîtor personaje în armuri să nu trezească în mine visuri despre cavaleri, care îmi umpluseră capul, căci de cîtăva vreme eram cuprins de patima lecturii de vechi romane.

Ierusalimul liberat, care-mi căzuse în mînă în traducerea lui Kopp¹, a dat în sfîrșit gîndurilor mele confuze o direcție precisă. E drept că n-am putut citi poemul în întregime : erau însă unele pasaje pe care le știam pe de rost și ale căror personaje mă urmăreau. Mai cu seamă Clorinda mă captivase cu felul ei de a fi. Ardoarea ei bărbătească, plenitudinea liniștită a ființei sale au avut asupra spiritului meu, ce începuse să se dezvolte, o influență mai puternică decît farmececele artificiale ale Armidei, cu toate că nu-i disprețuiam grădinile.

Seara, plimbîndu-mă pe balconul așezat între fron-toanele casei și privind în jur pînă departe, în zarea unde mai pîlpii o lucire de amurg, trimisă de soarele apus, îmi spuneam de sute și sute de ori povestea tristă a duelului dintre Tancred și Clorinda, în timp ce stelele răsăreau și noaptea năvălea din toate ungherele și cotloanele, iar liniștea solemnă nu era sfîșiată decît de țîrîitul ascuțit al greierilor.

Oricît aș fi fost, așa cum se cuvine, de partea creștinilor, inima îmi era în întregime lîngă eroina pîgînă, atunci cînd s-a apucat să dea foc marelui turn al asediatorilor. Și întîlnirea lui Tancred la vremea nopții cu presupusul războinic ! Cum a început lupta în întunecimea deasă ! Și cît de aprig se luptau ! Nu puteam rosti versurile referitoare la Clorinda :

Dar, vai, măsura vieții îi este implinită,

Și iată, vine ceasul cînd morții e sortită !

fără ca lacrimile să nu-mi umple ochii — și să curgă șiroaie, atunci cînd amantul nefericit îi înfinge spada în piept, îi scoate casca, recunoaște pe cea căzută la pămînt și, cutremurat, aleargă să aducă apă pentru botez.

Și cît de tare mă durea inima cînd, în pădurea vrăjită, spada lui Tancred lovește trunchiul copacului, sîngele

¹ Goethe a citit epopeea *Ierusalimul liberat* a lui Torquato Tasso (1544—1595), tradusă de J. F. Kopp (1744), în copilărie.

curge apoi din arbore și o voce îi sună în urechi, spunându-i că și de data asta a rănit pe Clorinda, că e menit de soartă să rănească totdeauna, fără să știe, ființa iubită !

Istorisirea a pus o asemenea stăpînire pe imaginația mea, încît, pînă la urmă, fragmentele pe care le citisem au format pe nesimțite în sufletul meu un tot de care eram atît de obsedat, că m-am gîndit să-l reprezint într-un fel oarecare. Văiam să joc pe Tancred și pe Rinaldo și s-a nimerit că aveam două armuri gata pregătite. Una din hîrtie cenușie, cu solzi, trebuia să fie pentru Tancred cel posomorît — cealaltă, de hîrtie argintie și aurie, trebuia să împodobească pe strălucitorul Rinaldo. În inflăcărarea viziunii mele, am istorisit totul camarazilor, care au fost foarte entuziasmați, dar nu puteau înțelege că așa ceva se poate reprezenta și anume chiar de ei.

Le-am împrăștiat cu multă ușurință aceste îndoieli. Am dat imediat dispoziții cu privire la cîteva camere din casa unui tovarăș de joacă învecinat, fără să țin socoteală că bătrîna lui mătușă nu se va învoi niciodată să le cedeze. Tot așa a fost și cu scena, despre care n-aveam, de asemenea, nici o idee precisă, decît că trebuia așezată pe niște capre de lemn, că poți face culise din paravane, că pentru fundal trebuie să ai o pînză mare. Dar nu m-am gîndit de unde să iau materialele și toate cele necesare.

Pentru pădure am găsit o soluție excelentă : l-am luat cu vorbe bune pe un servitor bătrîn din preajmă, devenit pădurar, și l-am convins să ne procure pini și mesteceni tineri, care ne-au fost însă aduși mai repede decît ne-am așteptat. Atunci ne-am găsit în mare încurcătură ; nu știam dacă vom fi gata cu piesa, înainte de a se ofili copacii. Aveam mare nevoie de un sfat ; ne lipseau și sala și scena și cortina : n-aveam decît paravanele. •

Fiind în această încurcătură, ne-am dus iar la locotenent căruia i-am descris pe larg splendoarea pe care

trebuia s-o realizăm. Pe cît ne-a înțeles de puțin, pe atît s-a arătat de doritor să ne ajute : a alăturat într-o odărtă toate mesele pe care le-am obținut de la noi de-acasă și de la vecini, a așezat paravanele pe ele, a făcut un fundal din perdele verzi, iar copacii au fost de asemenea așezați în rînd.

În vremea asta se înserase ; s-au aprins luminările, servitoarele și copiii s-au așezat pe locurile lor, piesa trebuia să înceapă, toți eroii se aflau îmbrăcați, dar abia atunci și-a dat seama fiecare că nu știa ce avea de spus. În focul născocirilor, absorbit cu totul de ceea ce făceam, uitasem că fiecare ar fi trebuit să știe ce are de spus și cînd anume. Nici celorlalți, în însuflețirea pregătirilor, nu le-a venit aceasta în gînd ; credeau că le va fi ușor să apară ca eroi, să vorbească și să se poarte ca personajele din lumea în care i-am introdus. Stăteau cu toții zăpăciți și se întrebau unii pe alții cu ce trebuie să se înceapă mai întii. Atunci eu, care-mi luasem rolul lui Tancred, am pășit singur pe scenă și am început să recit cîteva versuri din poemul eroic. Însă deoarece tirada s-a transformat foarte repede în povestire, în care am ajuns să vorbesc despre mine la persoana a treia, iar Gottfried, de care pomeneam, nu voia să se arate, a trebuit să mă retrag, copleșit de hohotele de rîs ale spectatorilor : eșec ce mi-a rănit adînc sufletul. Tot ce plănuisem se dusesse de rîpă ; iar spectatorii stăteau pe loc și voiau să vadă ceva. Cum tot eram costumați, mi-am adunat gîndurile și m-am hotărît pur și simplu să jucăm pe David și Goliat. Unii dintre camarazii mei mă ajutaseră cîndva la reprezentarea piesei cu păpuși ; toți o văzuseră de mai multe ori ; rolurile le-au fost distribuite, fiecare a făgăduit să joace cît mai bine, iar un băiețel poznaș și-a vopsit pe față o barbă neagră, ca să poată umple golurile posibile făcînd caraghioslicuri de paieță — propunere la care am consimțit cu greu, căci așa ceva nu se potrivea

cu seriozitatea piesei. Însă mi-am jurat că după ce voi scăpa din această încurcătură, să nu mă mai încumet de a reprezenta vreo piesă fără să chibzuiesc serios asupra ei.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Mariana, doborâtă de somn, se rezemă de iubitul ei, care o cuprinse strâns și-și continuă povestirea, pe când bătrîna se desfăta cu restul de vin, sorbindu-l cu cum-pătare.

Încurătura în care ne-am găsit — eu și prietenii mei, cînd ne-am apucat să jucăm o piesă ce nu exista — a fost repede dată uitării, continuă Wilhelm. Patima mea de a transpune, într-o reprezentație, orice roman pe care-l citeam, orice fapt istoric pe care îl învățam, nu ceda nici în fața subiectelor celor mai nepotrivite. Eram cu desă-vîrșire convins că tot ce încîntă într-o povestire trebuie să impresioneze și mai puternic în spectacol. Trebuia să se desfășoare toate înaintea ochilor mei, pe scenă. Cînd, la școală, mi se preda istoria universală, îmi notam cu grijă dacă un personaj era înjunghiat sau otrăvit într-un chip ieșit din comun, și imaginația mea trecea peste expunere, peste înnodarea conflictului, și zbura la interesantul act al cincilea. Așa s-a făcut că am ajuns să scriu cîteva piese de la coadă la cap, fără să duc măcar una pînă la început.

Citeam, în același timp, de-a valma, o groază de producții dramatice, așa cum mi le scotea în cale întîmplarea, parte obținute datorită căutărilor mele, parte oferite de bunii mei prieteni, care prinseseră gust să joace teatru. Eram în anii fericiți, cînd toate te farmecă, cînd îți găsești mulțumirea numai în ce e mult și variat. Din păcate,

însă, judecata mea mai avea o meteahnă : mă interesau mai ales acele piese în care speram că voi plăcea ; mai toate le citeam în această iluzionare plăcută și, cum imaginația mea vie mă făcea să mă văd în orîșice rol, ajunseseam să cred că eram în stare să le joc pe toate ; așa că, atunci cînd venea distribuirea rolurilor, de obicei îmi alegeam tot-mai pe acelea ce nu mi se potriveau deloc ; ba, de cîte ori se putea, luam chiar mai multe.

Copiii știu, atunci cînd se joacă, să facă de toate din orice : un băț devine pușcă, o așchie de lemn, spadă, orice mototol de cîrpe, o păpușă și orice ungher, o căsuță. În necunoașterea totală a puterilor noastre ne-am apucat de multe, nu vedeam nici un *quiproquo* și eram convinși că toată lumea ne va lua drept ce ne credeam noi înșine. Din păcate, toate au mers pe un drum atît de lipsit de interes, că nu-mi rămîne nici măcar o prostie mai remarcabilă de povestit. Întîi am jucat rarele piese în care apar numai bărbați ; apoi am deghizat pe unii din cercul nostru și în cele din urmă am tras și pe surori în joc. În unele familii, jocul nostru a fost socotit o îndeletnicire folositoare și drept urmare s-au lansat invitații numeroase. Locotenentul nostru de artilerie nu ne-a părăsit nici de data aceasta ; ne-a arătat cum să intrăm în scenă și să ieșim, cum să declamăm și să gesticulăm. Dar adesea se alegea cu puțină mulțumire pentru osteneala sa, căci noi credeam că ne pricepem mai bine decît el în arta dramatică.

Nu mult după aceea, ne-am apucat de tragedie. Auzisem adesea spunîndu-se — și credeam și noi — că e mai ușor să scrii și să joci o tragedie, decît să fii perfect în comedie. Așa că, de la primele încercări, ne-am simțit în elementul nostru. Căutam să ajungem a reda nobleța rangului și distincția caracterelor, arătîndu-ne bătoși și afectați, și socoteam că nu sîntem deloc mai prejos de rolurile noastre : însă nu eram cu adevărat fericiți, decît cînd aveam dreptul să ne ieșim din fire, să batem din picior sau să ne tăvălim pe jos de furie și disperare.

Tot jucându-ne așa, băieți și fete împreună, la vîrsta cînd natura se trezește, n-a trecut mult și societatea noastră a început să se fărîmîteze în diverse mici povești amoroase, așa că de multe ori se juca teatru în teatru. Perechile fericite își strîngeau mîinile cît se poate de duios pe după paravane; se topeau de încîntare cînd se vedeau idealizați sub zorzoane și podoabe, în timp ce rivalii nenorociți erau roși de invidie și, îndîrjiți și răutăcioși, le pricinuiau numai necazuri.

Jocul acesta, deși înighebat fără pricepere și continuat fără îndrumare, n-a fost pentru noi fără folos. Ne-am exersat memoria și trupul și am dobîndit mai multă mlađiere în vorbirea și mișcările noastre decît se poate căpăta obîșnuit la vîrsta aceea. Pentru mine însă, acea perioadă a fost hotărîitoare: spiritul mi s-a îndreptat cu totul spre teatru și nu cunoșteam o fericire mai mare decît să citesc, să scriu și să joc piese de teatru.

Învățătura cu profesorii mei mergea înainte. Fusesem destinat carierei comerciale și intrasem la întreprinderea vecinului nostru. Dar tocmăi în epoca aceea sufletul meu se îndepărta cu cea mai mare violență de ceea ce socoteam că-i o îndeletnicire de disprețuit. Numai scenei voiam să-i consacru toată activitatea, numai acolo voiam să-mi găsesc fericirea și mulțumirea.

Îmi amintesc și acum de un poem, ce trebuie să se mai găsească printre hîrțiile mele, în care muza poeziei tragice și o altă întruchipare feminină, în care personificam comerțul, se luptau vajnic pentru prețioasa mea persoană. Ideea e banală și nu mai știu dacă versurile au vreo valoare; dar ar trebui s-o citești ca să-ți dai seama de groaza, de repulsia, de dragostea și pasiunea care se vădesc acolo. Cu ce strîngere de inimă am descris-o pe bătrîna, stăpîna casei, cu fusta prinsă în briu, cu cheie la șold, ochelarii pe nas, mereu robotind, mereu agitată, gospodină pusă pe ceartă, meschină și sîciitoare. Cît de jalnică am zugrăvit

situația celui ce trebuie să-și câștige plinea zilnică de rob, încovoiat sub biciul ei și în sudoarea frunții.

Dar în schimb, cât de diferită se arăta cealaltă ! Ce revelație pentru o inimă chinuită ! Minunat alcătuită, ea se dovedea — după făptură și port — o fiică a libertății. Conștiința valorii proprii îi dădea demnitate fără orgoliu ; îmbrăcămintea i se potrivea : o înfășura fără să-i împiedice mișcările și faldurile bogate repetau, ca un ecou fără sfârșit, mișcările încântătoare ale zeiței. Ce contrast ! Și lesne poți pricepe spre care dintre ele mi se îndrepta inima. Pe lângă asta, n-am uitat nimic, pentru a-mi face mai ușor de recunoscut muza. Am încărcat-o cu pumnale și coroane, cu lanțuri și măști, așa cum mă învățaseră predecesorii mei. Lupta dintre cele două personaje era îndirjită, iar replicile lor contrastau puternic, căci la paisprezece ani ai înclinarea de a zugrăvi albul și negrul cât mai aproape unul de altul. Bătrîna vorbea ca un om în stare să strîngă și un ac de pe jos, iar cealaltă, ca o persoană ce dăruiește regate. Am disprețuit prevestirile amenințătoare ale bătrînei ; am întors spatele bogățiilor făgăduite. Despuiat de toate, m-am dăruit muzei, care mi-a aruncat vâlul ei de aur, acoperindu-mi goliciunea.

Iubita mea ! suspină Wilhelm, strîngînd-o pe Mariana la piept, dacă aș fi putut bănuî că se va ivi cîndva o altă divinitate, mult mai încântătoare, care-mi va întări hotărîrea și mă va însoți pe calea mea, ce întorsătură minunată aș fi dat poeziei mele și ce interesantă ar fi devenit concluzia ! Dar nici nu-i vorba de poezie : în brațele tale găsesc numai adevăr și viață. Să sorbim cu nesaț această dulce fericire !

Îmbrățișarea viguroasă și însuflețirea vocii lui puternice o trezîră pe Mariana și ea se grăbi să-și ascundă prin dezmierdări încurcătura în care se afla. Adevărul e că nu ascultase nici un cuvînt din ultima parte a povestirii și e de dorit ca eroul nostru să-și găsească pe viitor, ascultători mai atenți la istorisirile lui de predilecție.

Astfel își petrecea Wilhelm nopțile, în bucuria dragostei încrezătoare, iar zilele, în așteptarea altor ceasuri fericite. Încă de la început, când dorința și nădejdea i se îndreptaseră spre Mariana, se simțise ca renăscut; i se păruse că devine alt om. Acum, după ce-i unise dragostea, împlinirea dorințelor lui ajunsese o fermecătoare obișnuință. Inima lui tindea să-și înnobileze obiectul pasiunii, spiritul lui se străduia s-o înalțe pe fata iubită cît mai sus alături de el. Oricît de scurtă ar fi fost o despărțire, gîndul îi era copleșit de imaginea ei. Dacă la început Mariana îi fusese necesară, acum îi devenise de neînlocuit, căci era legat de ea prin tot ce poate înlănțui două fapteuri omenești. Sufletul său curat simțea că ea era jumătatea, mai mult decît jumătatea lui însuși. Îi era recunoscător și devotat fără margini.

O bucată de vreme chiar și Mariana a putut să se amăgească, împărtaşind cu el aceeași senzație de fericire dătătoare de viață. Dar, vai, ce bine ar fi fost dacă mîna de gheață a remușcării nu i-ar fi apăsat uneori inima! Chiar la pieptul lui Wilhelm, chiar sub aripa dragostei lui, nu putea scăpa de remușcări. Și cînd se afla din nou singură, cînd din cerul unde o înălța pasiunea lui recădea și-și dădea seama de situația ei, atunci era cu adevărat de compătimit. Căci firea-i ușuratică o ajutase atîta vreme cît dusese o viață dezordonată și josnică, cît se înșelase asupra stării sale sau, mai degrabă, n-o cunoscuse deloc. Atunci, întîmplările pe care le trăia îi apăreau fără legătură între ele: plăcerile și necazurile se succedau alternîndu-se, umilînța era compensată de vanitate și lipsurile, de belșugul de o clipă. Ea putea invoca sărăcia și obișnuința drept lege imperioasă și justificare și astfel toate impresiile penibile erau date uitării de la ceas la ceas și de la zi la zi. Dar acum biata fată se simțise, în

unele clipe, înălțată într-o lume mai bună ; de acolo de sus, din lumina și bucuria ce o înconjurau, privise spre pustiu și ticăloșia vieții ei și își dăduse seama ce ființă vrednică de milă e o femeie care, odată cu dorința, nu inspiră dragoste și respect ; nu găsea că ea s-ar fi schimbat în bine, nici în aparență, nici în realitate. Nimic n-o putea îndrepta. Când privea și cerceta adâncul ființei sale, își găsea spiritul pustiu și inima fără reazăm. Cu cât situația aceasta îi apărea mai tristă, cu atât înclinarea ei pentru Wilhelm devenea mai puternică ; da, pasiunea îi sporea din zi în zi, tot așa cum primejdia de a-l pierde se apropia cu fiecare clipă.

În schimb, Wilhelm plutea fericit în regiuni și mai înalte ; lui de asemeni îi răsărise în cale o lume nouă, dar o lume bogată în perspective minunate. Nici nu se potolise bine febra primei bucurii și în minte îi apărură clar ceea ce pînă atunci îl frământase în chip nelămurit. E a ta ! Ți s-a dat ție ! Ea, făptura iubită, așteptată, adorată, s-a dăruit cu toată încrederea ; dar nu s-a dăruit unui ingrat. Astfel vorbea el cu sine însuși, oriunde se afla, oriunde se ducea și, într-o revărsare de cuvinte pompoase, își exalta neconținut sentimentele-i sublime. Era încredințat că vede semnul luminos al destinului care, prin Mariana, îi întindea mîna ca să-l smulgă din viața burgheză, lîncedă și meschină, de care dorea de atîta vreme să scape. I se părea ușor să-și părăsească pe ai săi și casa părintească. Era tînăr și neștiutor în ale vieții, și curajul de-a alerga în lumea largă după fericire și satisfacții îi era sporit de sentimentul iubirii. Acum știa limpede că e hărăzit teatrului ; scopul înalt pe care și-l propusese îi apărea mai apropiat, căci se îndrepta spre el mîna în mîna cu Mariana și, cu o modestie foarte binevoitoare față de sine, se și vedea actor perfect, creator al viitorului teatru național, după care ofta atîta lume. Tot ce dormitase pînă atunci în ungherele cele mai ascunse ale sufletului său începea să se trezească. Din acest noian de gînduri

și planuri, tinărul compuse un tablou zugrăvit cu culorile iubirii pe fond de nouri, în care contururile erau, ce-i drept, foarte difuze dar, în schimb, ansamblul era de un efect încântător.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Iată-l pe Wilhelm acasă, scotocind printre hîrtii și pregătindu-se de plecare. Tot ce-i amintea de preocupările lui dinainte era dat la o parte : voia să călătorească prin lumea largă eliberat de orice amintire neplăcută. Numai opere de seamă, poeți și critici, și-au găsit loc printre lucrurile alese, ca prieteni apropiați ; și deoarece pînă atunci se folosise prea puțin de îndrumătorii artei, simți din nou dorința de a se instrui mai ales cînd, revăzînd cărțile, descoperi că cele mai multe dintre scrierile teoretice erau încă netăiate. Convins deplin de utilitatea unor astfel de opere, își procurase foarte multe lucrări dar, cu toată bunăvoința, nu ajunsese să citească nici una măcar pînă la jumătate.

În schimb, urmărise cu pasiune operele de artă propriu-zise și făcuse el însuși încercări în toate genurile cunoscute.

Werner intră în cameră și, văzîndu-și prietenul ocupat cu prea cunoscutele caiete, exclamă : Iar te-ai cufundat în hîrțile tale ? Pun rămășag că n-ai intenția să termini nimic. Le citești și le recitești și pînă la urmă începi iar ceva nou.

Pentru învățacel nu-i important să isprăvească ; e destul dacă se exersează, zise Wilhelm.

Și totuși *trebuie să-și încheie opera, așa cum poate, replică Werner.

Ba mai degrabă e cazul să te întrebi dacă nu-i mai de lăudat un tânăr care, de îndată ce-și dă seama că nu-i reușește lucrul de care s-a apucat, nu mai stăruie și nu-și iroșește energia și timpul pentru ceva ce nu poate avea niciodată vreo valoare.

Știi bine că n-ai fost niciodată în stare să duci un lucru pînă la sfîrșit ; te plictiseai înainte de-a ajunge la jumătate. Chiar pe vremea cînd conduceai teatrul nostru de păpuși, de cîte ori nu făceai costume noi pentru trupa de pitici și nu croiai alte decoruri ? Voi ai să pui în scenă ba o tragedie, ba alta, și pînă la urmă nu dădeai decît actul al cincilea în care toate se învîlmășeau și toți se înjunghiau.

Dacă vrei să vorbești despre vremurile acelea, atunci spune-mi cine-i vinovat că am dezbrăcat păpușile de hainele potrivite anume și cusute solid pe corp ? Cine ne îndemna la luxul unei garderobe nefolositoare ? Cine scotea mereu o bucată nouă de panglică de vînzare și știa să-mi ațîțe pasiunea și să mi-o exploateze ? Nu tu ?

Dă, îmi amintesc și acum cu plăcere, rîse Werner, că am tras foloase de pe urma campaniilor voastre teatrale întocmai ca un furnizor de război. Cînd v-ați echipat pentru *Ierusalimul liberat* am avut și eu un profit frumos, ca odinioară venețienii într-o împrejurare asemănătoare. Găsesc că cel mai înțelept lucru pe lume e să tragi foloase din nebunia altora.

Nu știu dacă n-ar fi o satisfacție mai nobilă să-i vindeci pe oameni de nebuniile lor.

Așa cum îi cunosc, ar fi o încercare zadarnică. E destul de greu ca măcar cîte unul să devină înțelept și bogat ; de cele mai multe ori ajunge la asta pe socoteala celorlalți.

Uite, tocmai mi-a căzut în mînă *Tînărul la răs_pîntie*, spuse Wilhelm, scoțînd un caiet dintre alte hîrtii. Lucrarea asta, oricum o fi, e terminată.

Dă-o încolo, arunc-o în foc ! exclamă Werner. Nu merită nici o laudă ; compunerea asta m-a indignat destul

Încă de atunci și ți-a atras și minia tatălui tău. Versurile or fi ele izbutite, dar ideea e fundamental falsă. Îmi amintesc bine de Sibila ta gîrbovită și jalnică în care ai personificat comerțul. Vei fi găsit modelul în vreo du-gheană păcătoasă de mărunțișuri. Pe atunci n-aveai nici o idee despre comerț. Căci nu știi care spirit ar putea fi mai larg, ar trebui să fie mai larg, decît al unui adevărat neguțător. Gîndește-te ce privire ageră căpătăm datorită ordinii cu care ne conducem afacerile ! Această ordine ne face să cuprindem în orice clipă ansamblul, fără să ne lăsăm încurcați de amănunte. Cîte foloase nu aduce neguțătorului contabilitatea dublă ! E una dintre cele mai frumoase descoperiri ale minții omenesti și orice bun cap de familie ar trebui s-o introducă în gospodăria sa.

Dă-mi voie, zise Wilhelm zîbind, tu pornești de la formă, ca și cum asta ar fi obiectul în discuție : obișnuit, voi, negustorii, uitați, cu toate adunările și bilanțurile voastre, adevărata valoare a vieții.

Din păcate, prietene, tu nu-ți dai seama că forma și fondul alcătuiesc un întreg și că nu se poate una fără cealaltă. Ordinea și claritatea sporesc gustul de a economisi și de a cîștiga. Un om, care își conduce prost treburile, se simte foarte bine în neorînduială ; nu-i place de loc să facă socoteala sumelor datorate : în schimb, pentru un bun administrator, nimic nu e mai plăcut decît să-și calculeze în fiecare zi suma bunurilor sale sporite ; chiar și un accident nu-l poate speria, oricît de neplăcut l-ar surprinde, cînd știe în același timp ce profituri poate pune pe celălalt taler al balanței. Sînt convins, dragă prietene, că dacă vei izbuti cîndva să prinzi cu adevărat gustul pentru afaceri, atunci te vei convinge că multe facultăți ale spiritului pot să se dezvolte în toată libertatea și în acest domeniu.

S-ar putea să ajung la alt fel de a gîndi, datorită călătoriei pe care vreau s-o fac.

Asta e sigur. Crede-mă, ție îți lipsește numai cunoașterea în întregime a unei activități cuprinzătoare, ca să devii unul de-ai noștri pentru totdeauna. Când te vei întoarce, vei trece bucuros de partea acelor care, prin afaceri și tranzacții de toate felurile, știu să-și atragă o parte din banii și bunăstarea, ce își îndeplinesc în lume circuitul lor necesar. Aruncă o privire la produsele naturale sau fabricate din toate părțile lumii și gîndește-te la felul cum au ajuns, pe rînd, obiecte indispensabile. Și ce preocupare ingenioasă și plăcută e să cunoști în orice moment ce este căutat cu deosebire și uneori lipsește, sau alteori e greu de obținut ; să procuri fiecăruia ușor și repede ceea ce dorește ; să te aprovizionezi din timp și să te bucuri de profit în fiecare clipă a acestei vaste circulații. Iată ce cred eu că poate aduce o mare mulțumire oricărui om cu cap.

Wilhelm părea că îl aprobă și Werner continuă : Vizi-tează mai întii cîteva mari orașe comerciale, cîteva porturi și sigur că vei fi entuziasmat. Când vei vedea cît de mulți oameni sînt ocupați cu aceste activități, cînd vei vedea de unde vin și unde pleacă atîtea produse, le vei privi cu plăcere trecînd și prin miinile tale, sînt sigur de asta. Marfa cea mai neînsemnată o vei considera în raport cu întregul comerț și tocmai din cauza asta nu vei socoti nimic prea mărunț, căci toate sporesc circulația, din care viața ta își trage seva.

Werner, al cărui mod sănătos de a judeca se formase sub semnul prieteniei cu Wilhelm, se obișnuise să reflecteze și asupra *propriului* său comerț, asupra afacerilor *sale*, dintr-un punct de vedere înalt, și era întotdeauna încredințat că o face cu mai multă îndreptățire decît inteligențul și prețuitul său prieten care, după părerea lui, dădea o prea mare importanță părții celei mai iluzorii din lume, dedicîndu-i toată forța spiritului său. De multe ori se gîndea că un asemenea entuziasm fals va fi neapărat înfrînat și că nu se poate ca un om atît de valoros

să nu fie adus pe calea cea dreaptă. Cu speranța aceasta, Werner continuă : Mai-marii lumii au pus stăpînire pe pămînt și trăiesc în strălucire și huzur. Cel mai mic petic din colțul nostru de univers se și află în proprietatea cuiva și fiecare proprietate e solid stabilită ; funcțiile și alte ocupații civile aduc un venit mic ; atunci, unde s-ar putea găsi un câștig mai echitabil, o cucerire mai îndreptățită, dacă nu în comerț ? Cînd stăpînitorii lumii acesteia au în puterea lor fluviile, drumurile și porturile și scot beneficii strașnice din tot ce circulă dintr-o parte în alta — de ce să nu prindem bucuroși și noi prilejul de a lua vamă, prin activitatea noastră, de la acele articole devenite absolut necesare, datorită în parte nevoilor, în parte extravaganțelor omenesți ? Și te pot încredința că dacă ai vrea să-ți folosești imaginația poetică, ai putea să pui cu îndrăzneală în fața muzei tale pe zeița mea, ca pe o eroină de nebiruit. E drept că ea preferă ramura de măsline, nu spada ; nu știe de pumnale și lanțuri : dar dăruiește și ea coroane favoriților ei, coroane care, fie zis fără dispreț, pentru celelalte, sînt făurite din aur curat, provenind de la sursă, și strălucesc de perle, pe care ea le-a scos din fundul mării prin slujitorii ei neobosiți.

Pe Wilhelm l-a cam necăjit acest atac, dar și-a ascuns susceptibilitatea, amintindu-și că și Werner obișnuia să-i asculte cu calm apostrofările. În afară de asta, el era destul de nepărtinitor pentru a recunoaște fiecăruia dreptul să aibă cea mai bună părere despre meseria sa ; dar nu trebuia să i se conteste nici lui calea ce și-o alesese și căreia i se dăruise cu pasiune.

Iar pentru tine, continuă Werner, pentru tine care iei parte cu atîta inimă la tot ce e omenesc, va fi un spectacol pasionant, cînd vei avea înaintea ochilor fericirea adusă semenilor tăi de atîtea întreprinderi curajoase ! Ce e mai fermecător decît priveliștea unei nave, care se întoarce acasă după o călătorie fericită ; care se întoarce mai devreme și cu o încărcătură bogată. Nu numai rudele, cu-

noștințele și armatorii, dar orice spectator străin e cucerit, când vede bucuria cu care marinarul, atîta vreme captiv, sare pe țarm înainte ca vasul să acosteze și, simțindu-se iarăși liber, e gata să încredințeze pămîntului statornic ceea ce i-a smuls mării perfide. Căci, dragă prietene, profitul nu ni se arată numai în cifre ; fericirea e zeita pămîntenilor și, pentru a-i simți cu adevărat favorurile, trebuie să trăiești și să vezi pe oameni cum se ostenesc, plini de vigoare, și cum se bucură cu toată puterea simțurilor lor.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Acum e timpul să facem cunoștință mai îndeaproape cu părinții prietenilor noștri : doi oameni cu foarte diferite feluri de a gîndi, dar ale căror păreri coincideau totuși asupra unui punct, anume că cea mai nobilă ocupație este comerțul ; de asemenea amîndoi stăteau la pîndă să prindă orice avantaj pe care l-ar putea obține prin cutare sau cutare speculație. Bătrînul Meister, îndată după moartea tatălui său, transformase în bani o colecție prețioasă de picturi, desene, gravuri și antichități, își reconstruise casa din temelie și și-o mobilase după ultima modă, iar restul averii îl fructificase în toate chipurile posibile. O parte importantă o plasase în întreprinderea comercială a bătrînului Werner, căci acesta era cunoscut ca un negustor capabil, ale cărui speculații erau de obicei favorizate de noroc. Dar nimic nu dorea mai mult bătrînul Meister, decît să dea fiului său acele însușiri care-i lipseau lui însuși, și să lase copiilor săi bunuri pe a căror posesie punea cel mai mare preț. E drept că avea o înclinare deosebită pentru fast, pentru ceea ce bate la ochi, cu condiția ca lucrul să aibă valoare reală și să fie trainic.

În casa lui, mobilierul era solid și masiv, proviziile abundente, argintăria grea și vesela de mare preț. În schimb, musafirii erau poftiți rar, căci fiecare masă devenea banchet, ceea ce, atît din cauza cheltuielilor cît și a osteneții, nu se putea repeta prea des. Gospodăria îi mergea într-un ritm neschimbat și monoton ; tot ce o agita sau producea o schimbare nu făcea plăcere nimănui.

Bătrînul Werner ducea o viață cu totul opusă, într-o casă întunecoasă și posomorită. Cum își isprăvea lucrul, în cabinetul său strîmt, la un pupitru străvechi, se așeza să mănînce bine și, dacă se putea, să bea și mai bine. Însă nu-i plăcea să se bucure singur de aceste bunuri ; în afară de familie, voia să vadă mereu la masă prieteni și chiar străini ce aveau cît de cît relații cu casa lui de comerț ; scaunele erau tare vechi, dar nu se afla zi în care să nu poftescă pe cineva să se așeze pe ele. Bunătățile de la masă atrăgeau într-atît atenția musafirilor, încît nimeni nu băga de seamă că le erau oferite într-o veselă fără valoare. Pivnița lui nu conținea mult vin, dar vinul băut era de obicei înlocuit cu un altul și mai bun.

Astfel trăiau acești doi părinți, care se întâlneau adesea, se sfătuiau cu privire la interesele lor comune și care, acum, hotărîseră să trimită pe Wilhelm într-o călătorie de afaceri.

Trebuie să se ducă să vadă lumea, zise bătrînul Meister, și în același timp să se ocupe de afacerile noastre din străinătate ; unui tînăr nu-i poți face un serviciu mai mare, decît inițiindu-l de timpuriu în cariera sa. Fiul dumatăle s-a întors din călătorie atît de mulțumit, a știut să rezolve treburile atît de bine, încît sînt tare curios cum se va comporta al meu ; mi-e teamă că învățătura lui o să ne coste mai mult.

Bătrînul Meister, care avea o părere foarte bună despre fiul său și despre însușirile acestuia, vorbise așa, cu speranța că prietenul său îl va contrazice și că va

scoate în evidență calitățile remarcabile ale tinărului. Dar, în această privință, s-a înșelat : bătrînul Werner, care în problemele practice nu acorda credit decît oamenilor verificate de el, a rîspuns cu prudență. Trebuie să facem toate încercările : putem să-i indicăm același itinerar, dîndu-i instrucțiunile necesare, după care să se conducă. Sînt diferite datorii de încasat, relații vechi ce trebuie reluate, sau de făcut altele noi. Poate să ne ajute și la grăbirea afacerii de care ți-am vorbit zilele trecute : căci fără informații precise, culese la fața locului, nu-i cuminte să pornim la treabă.

Atunci să se pregătească, hotărî bătrînul Meister, și să plece cît mai curînd cu putință. Dar de unde să-i procurăm un cal, bun pentru expediția asta ?

Nu-i nevoie să căutăm prea departe. Un negustor din H***, care ne-a mai rămas ceva dator, dar altfel e om de treabă, mi-a oferit un cal drept plată : băiatul meu l-a văzut : se pare că-i un animal tocmai cum i-ar trebui lui Wilhelm.

Să și-l ia chiar el : să plece cu diligența și poimîine dimineată e înapoi. În vremea asta, îi pregătim bagajul și scrisorile de recomandatie și la începutul săptămîinii viitoare poate porni la drum.

L-au chemat pe Wilhelm și i-au adus la cunoștință cele hotărîte. Ce bucurie pe el cînd s-a văzut în posesia mijloacelor de a-și realiza proiectul, cu atît mai mult cu cît ocazia i se oferea fără intervenția lui ! Atît de mare îi era pasiunea, atît de clară îi era convingerea că are tot dreptul să se rupă de viața apăsătoare de pînă atunci și să urmeze o cale nouă și nobilă, încît n-a simțit nici cea mai mică tresărire a conștiinței, nici un fel de teamă nu s-a trezit în el, ba dimpotrivă, socotea această înșelătorie drept ceva sfînt. Era sigur că, mai tîrziu, părinții și rudele îl vor lăuda și îl vor binecuvînta pentru pasul făcut : în

acea potrivire de împrejurări, el vedea semnul unui destin călăuzitor.

Cît de lung i-a părut timpul pînă să se facă iarăși noapte, pînă la ceasul cînd trebuia să-și revadă iubita ! Stătea la el în cameră și medita asupra călătoriei, ca un hoț iscusit, sau ca un prestidigitator care, în închisoare, își scoate din cînd în cînd picioarele din cătușele strînse zdravăn, pentru a-și nutri propria convingere că eliberarea e posibilă, ba chiar mai apropiată decît o cred niște paznici miopi.

În sfîrșit ceasul întîlnirii nocturne sună ; se îndepărtă de casă, se scutură de orice apăsare și porni pe ulițele liniștite. Ajuns în piața cea mare, își ridică mîinile spre ceruri ; simțea că lăsase toate în urmă, că se înălțase peste toate, se eliberase. Se vedea cînd în brațele iubitei, cînd împreună cu ea pe scena strălucitoare a unui teatru ; plută între o mulțime de speranțe, și numai strigătul paznicului de noapte îi amintea uneori că se mai află pe acest pămînt.

Iubita îi ieși în întîmpinare pe scară, atît de frumoasă ! atît de adorabilă ! Îl primi în noul *negligé* alb și lui i se păru că niciodată n-o văzuse atît de fermecătoare. Așa inaugura ea darul adoratorului absent în brațele celui prezent, și cu patimă adevărată risipi asupra iubitului ei toată comoara mîngîierilor inspirate de natură și învățate pe scenă. Să ne mai întrebăm dacă Wilhelm a fost fericit, dacă s-a simțit vrăjit ?

Îi destăinui ce s-a întîmplat și îi arătă în linii mari planul și aspirațiile sale. Va căuta o slujbă, va veni s-o ia ; spera că nu-i va refuza mîna. Însă biata fată tăcea, își ascundea lacrimile și-și strîngea prietenul la piept. Wilhelm, deși îi interpreta muțenia în chipul cel mai favorabil, ar fi dorit un răspuns, mai ales cînd, pînă la urmă, o întrebă cu gingăsie și foarte discret dacă nu trebuie să se creadă tată. Dar și la această întrebare ea nu răspunse decît cu un suspin, cu o sărutare.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

A doua zi dimineată, Mariana nu s-a trezit decît pentru a-şi regăsi tristeţea ; se simţea foarte singură, nu voia să vadă lumina soarelui ; rămase în pat plîngînd. Bătrîna se aseză lîngă dînsa, încercă să-i vorbească, să o consoleze ; dar nu izbuti să-i vindece aşa repede inima rănită. Acum se apropia clipa pe care sărmana fată o privea ca pe cea din urmă din viaţa ei. Se putea oare o situaţie mai chinuitoare ? Iubitul pleca, un adorator incomod ameninţa să vină, şi cea mai mare nenorocire o aştepta în ziua, foarte probabilă, cînd se vor întîlni amîndoi.

Linişteşte-te, draguţă, exclamă bătrîna ; nu-ţi strica ochii tăi frumoşi cu plînsul ! Ce, e o nenorocire atît de mare să ai doi amănţi ? Şi, dacă nu poţi să-ţi dăruieşti inima decît unuia, fii cel puţin recunoscătoare faţă de celălalt, care, după felul în care îţi poartă de grijă, merită, fără doar şi poate, să-l socoţi prieten.

Iubitul meu are presimţirea că ne vom despărţi, răspunse Mariana plîngînd ; un vis i-a dezvăluit ceea ce noi ne-am străduit să-i ascundem cu atîta grijă. Dormea liniştit lîngă mine ; deodată îl aud biiguind cu spaimă ceva de neînţeles. Mi-a fost teamă şi l-am trezit. Ah, cu ce dragoste, cu ce duioşie, cu ce foc m-a cuprins în braţe ! Vai, Mariana, a strigat el, din ce stare îngrozitoare m-ai smuls ! Cum să-ţi mulţumesc că m-ai eliberat de chinul acesta ? Visam că mă găseam departe de tine, într-un ţinut pe care nu-l cunoşteam, dar chipul tău plutea înaintea mea ; te vedeam pe o colină frumoasă şi soarele lumina totul în jur ; cît de fermecătoare îmi păreai ! Dar n-a trecut mult şi ţi-am văzut chipul lunecînd în jos, tot mai jos. Am întins braţele spre tine, însă nu te puteam ajunge. Lunecai mereu şi te apropiiai de un lac mare, mai degrabă o mocirlă decît un lac, ce se întindea la poalele colinei. Deodată un bărbat te-a luat de mînă ; credeam

că vrea să te tragă în sus, dar te ducea într-o parte și părea că te trage după dînsul. Am început să strig, pentru că nu puteam ajunge la tine, și speram să te pot preveni. Dacă încercam să pășesc, pămîntul mă ținea încreștat; dacă reușeam să mă mișc, mă împiedica apa să înaintez și chiar strigătele mi se opreau în piept înăbușindu-mă. Asta mi-a povestit sărmanul de el, revenindu-și din spaimă la sinul meu și socotindu-se fericit că un vis atît de groaznic e alungat de realitatea cea mai încîntătoare.

Bătrîna încerca, pe cît era cu putință, cu proza ei, să coboare poezia prietenei sale pe tărîmul cel de toate zilele, folosind mijlocul iscusit al păsărarilor care, fluierînd ușurel, încearcă să imite ciripitul păsărelelor pe care așteaptă să le vadă cît mai repede prinse în lațul lor. Îi vorbi cu admirație de Wilhelm, îi lăudă statura, ochii, dragostea lui. Biata fată îi asculta vorbele cu o plăcere nespusă. Se sculă, se lăsă îmbrăcată și păru mai liniștită. Fetița mea, scumpo, continuă dezmiardător bătrîna, nu vreau să te întristez, să te îndurerez; nu-mi trece prin minte să-ți răpesc fericirea. Ai putea bănuî că-ți vreau răul? Ai uitat oare că totdeauna am avut mai multă grijă de tine, decît de mine? Spune-mi numai ce dorești și o să vedem noi cum facem.

Ce pot dori? se tîngui Mariana; sînt nenorocită, nenorocită pentru toată viața; îl iubesc, mă iubește, dar văd că trebuie să mă despart de el și nu știu cum am să mai pot trăi. Vine Norberg; lui îi datorăm toată existența noastră și nu ne putem lipsi de dînsul. Wilhelm e foarte strîmător, nu poate face nimic pentru mine.

Da, din nefericire, el e dintre îndrăgostiții aceia care nu au nimic de dat, decît inîma; și tocmai ăștia au cele mai multe pretenții.

Nu-ți bate joc! Sărmanul se gîndește să-și părăsească familia; să intre în teatru; să-mi ceară mîna.

Mîini goale, avem noi patru.

Eu nu pot alege, urmă Mariana, hotărăște tu. Împinge-mă în ce parte vrei, dar să știi un lucru : cred că port în sîn un zălog care mă va lega și mai strîns de el ; gîndește-te la asta și hotărăște. Pe care să-l părăsesc ? Pe care să-l urmez ?

După o tăcere, bătrîna exclamă : Ei, tinerețea totdeauna șovăie între extreme ! Eu nu găsesc nimic mai firesc decît să împaci ceea ce aduce plăcere cu ceea ce aduce folos. • Iubești pe unul din ei ? atunci să plătească celălalt ; numai să avem destul cap să-i împiedecăm să se întîlnească.

Fă ce vrei ; nu mă pot gîndi la nimic ; dar te voi asculta.

Avem norocul că putem da vina pe încăpățînarea directorului care e mîndru de moravurile trupei. Amin-
doi îndrăgostiții s-au și obișnuit să se poarte cu discreție și băgare de seamă. De zilele și ceasurile potrivite pentru întîlniri voi avea cu grijă ; dar după aceea tu va trebui să joci rolul pe care ți-l voi hotărî eu. Cine știe dacă vreo împrejurare oarecare nu ne va veni în ajutor ? Numai de-ar sosi Norberg acum, cît Wilhelm lipsește. Și cine te oprește să visezi la unul, cînd ești în brațele celui alt ? Îți urez să fie băiat ; și să aibă parte de un tată cu avere.

Aceste perspective n-o mîngîiară pe Mariana decît scurtă vreme. Nu putea în nici un chip să-și pună în armonie situația cu sentimentele și cu convingerea ei ; ar fi dorit să uite stărea aceasta dureroasă, dar mii de întîmplări mărunte i-o reaminteau în fiecare clipă.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

În acest timp, Wilhelm ajunsese la capătul scurtei lui călătorii și, deoarece negustorul prieten nu era acasă, înmînase scrisoarea de recomandare soției acestuia. Dar ea

nu-i putuse da lămuriri la întrebările lui ; femeia se afla într-o stare de mare agitație și toată casa era înțoarsă pe dos.

Totuși n-a trecut mult și i-a mărturisit (de altfel nu mai era nimic de ascuns) că fiica soțului ei fugise cu un actor, cu un om care părăsise de scurtă vreme o mică trupă de teatru și se stabilise în localitate dînd lecții de franceză. Tatăl, scos din minți de durere și necaz, alergase la judecător cerînd ca fugarii să fie urmăriți. Soția își ocăra fata vitregă și-l încondeia pe amant ca pe cel din urmă om, amîndoi nemeritînd nici o considerație, și se jeluia fără încetare de rușinea ce căzuse asupra întregii familii. Wilhelm se simțea foarte stingherit întrucît, prin cuvintele oarecum profetice ale acelei Sibile era muștrat și condamnat dinainte atît el cît și planul lui ascuns. Trebui apoi să ia parte cu o compasiune și mai sinceră și mai adîncă la durerea tatălui care, întors de la autorități, îi povesti soției sale, cu mîhnire reținută și jumătăți de cuvinte, cele întreprinse ; iar după ce văzu scrisoarea și porunci să i se aducă lui Wilhelm calul, nu mai izbuti să-și ascundă tulburarea și starea de rătăcire în care se afla.

Wilhelm plănuise să încalece cît mai repede și să părăsească locul unde, date fiind împrejurările, era cu neputință să se simtă bine ; numai că n-a putut să scape de stăruința celui om de treabă care a vrut neapărat să găzduiască măcar o noapte sub acoperișul său pe fiul unei case comerciale căreia îi era atît de îndatorat.

Prietenul nostru luă parte la o cină tristă, petrecu o noapte agitată și dimineata, în zori, se grăbi, îndată ce-a fost cu putință, să se îndepărteze de niște oameni care, fără să știe, îl chinuiseră nespus de mult cu povestirile și reflecțiile lor.

Călărea la pas și gînditor, cînd deodată văzu venind peste cîmp un număr de oameni înarmați, în care recunoscu imediat un detașament al jandarmeriei locale, după

măntăile lungi și largi, reverurile mari, pălăriile boțite, puștile greoaie, după înfățișarea lor naivă și lipsa de ținută. Jandarmii se opriă liniștiți sub un stejar bătrîn, își lăsară flintele și se întinseră în voie pe iarbă, ca să fumeze o pipă. Wilhelm se apropie de ei și intră în vorbă cu un tînăr ce venise călare. Din nefericire trebui să audă încă o dată istoria prea cunoscută, cu cei doi fugari, și pe deasupra cu amănunte prea puțin favorabile atît tinerei perechi, cît și părinților. Mai află că veniseră acolo pentru a lua în primire pe tineri, care fuseseră ajunși din urmă și arestați în orașelul vecin. După cîtva timp, zăriră venind din depărtare o căruță escortată de o gardă civilă, mai mult ridicolă, decît de temut. Un conșopist de la primărie, o dihanie strimbă, își apropie calul de grefier (tînărul cu care vorbise Wilhelm) și amîndoi începură să-și facă temenele, încît, văzîndu-i opriți drept la hotarul dintre cele două ținuturi și gesticulînd cu convingere în chip ciudat, ai fi zis că ai în față un duh și un vrăjitor, unul înlăuntrul cercului magic și celălalt în afara lui, dîndu-se la acțiuni tenebroase și pline de primejdii.

În vremea asta, atenția celor de față era îndreptată asupra căruței țărănești unde se aflau bieții rătăciți; se uitau la ei cu multă milă, așa cum stăteau alături pe niște snopi de paie, privindu-se duios și pîrînd că nici nu-i vîd pe cei din jur. O întîmplare îi silise pe însoțitori să-i transporte de la ultimul sat în felul acesta necuviincios; căci trăsura veche în care călătorea fata se făcuse fărîme. Cu acest prilej, ea ceruse ca prietenul ei să-i țină tovarășie în restul drumului; pînă atunci fusese dus pe jos, legat în lanțuri, deoarece toți erau încredințați că au în față un criminal primejdios. E drept că acele lanțuri contribuiseră în mare măsură să-i facă pe îndrăgostiți mai interesați, căci tînărul le mișca cu multă grație de cite ori săruta mîna iubitei sale.

Sîntem foarte nefericiți, striga ea către cei din jur, dar nu atît de vinovați pe cît ați putea crede! Așa răsplătesc

oamenii răi dragostea credincioasă, iar părinții, cărora puțin le pasă de fericirea copiilor, îi smulg cu sila din brațele bucuriei dobândită după afitea zile lungi și posomorite.

Pe când cei prezenți își arătau simpatia, fiecare în felul său, oamenii justiției își încheiară ceremonialul. Căruța porni mai departe și Wilhelm, simțind un mare interes pentru soarta îndrăgostiților, o luă în galop pe o cărare pentru a face cunoștință cu omul stăpînirii înainte de ivirea convoiului. Dar abia sosit la judecătorie, unde toți se agitau ca să-i primească pe fugari, îl ajunse din urmă grefierul și porni să-i istorisească amănunțit cum s-au întîmplat toate și mai ales să-și laude îndelungcalul, cumpărat abia cu o zi înainte de la un geambaș evreu, împiedicînd astfel orice altă convorbire.

Nefericita pereche a fost condusă discret în grădina de unde se putea trece, printr-o ușită, de-a dreptul în sala de audiență. Grefierul primi laude sincere din partea lui Wilhelm pentru că-i ocrotise astfel pe tineri, deși slujbașul nu voise decît să-și bată joc de cei adunați în fața judecătoriei și să-i lipsească de plăcutul spectacol al umilirii unei concetățene.

Judecătorul, foarte puțin amator de asemenea cazuri neobișnuite, pentru că de cele mai multe ori îl făceau să comită cite o prostie după care, pentru osteneală, era răsplătit de cîrmuirea princiară prin muștrări aspre, se îndreptă spre sala de audiență cu pași greoi, urmat de grefier, de Wilhelm și de cîțiva cetățeni de vază.

Mai întîi a fost introdusă frumoasa: ea intră fără obraznicie, calmă și conștientă de dreptul ei. Felul cum era îmbrăcată și mai ales cum se comporta arătau că e o fată care ține la demnitatea ei. Fără să fie întrebată, începu să vorbească foarte cuviincios despre situația în care se afla.

Grefierul îi ordonă să tacă și rămase cu pana ridicată deasupra foii de hîrtie. Judecătorul își recăpătă calmul

Îl privi pe grefier, își dresă glasul și întrebă pe biata copilă cum o cheamă și ce vîrstă are.

Iertați-mă, domnule, răspunse ea, dacă mi se pare ciudat că mă întrebați de nume și vîrstă, cînd știți foarte bine cum mă cheamă și că sînt de aceeași vîrstă cu fiul dumneavoastră cel mare. Ceea ce vreți să știți și ceea ce trebuie să știți, vă voi spune de bună voie, fără înconjur.

De la a doua căsătorie a tatălui meu, viața mea în casă a fost foarte greu de îndurat. Aș fi putut găsi cîteva partide bune dacă, de frica zestrei, mama mea vitregă nu s-ar fi priceput să le zădărnicească. În sfîrșit, am făcut cunoștință cu tînărul Melina, l-am iubit și, prevăzînd piedicile care ar fi stat în calea unirii noastre, ne-am hotărît să căutăm împreună, în lumea largă, fericirea care, de bună seamă, nu ni s-ar fi oferit acasă. N-am luat cu mine nimic decît ce era al meu ; n-am fugit ca hoții și briganzii, și iubitul meu nu merita să fie tîrît așa, legat în lanțuri. Prințul e drept ; el nu va aproba această asprime. Chiar dacă sîntem vinovați, nu trebuie să fim tratați astfel.

Aceste vorbe făceau să sporească îndoit și întreit încurcătura bătrînului judecător. Simțea cum perdaful princiar i se și învîrtea în jurul capului ; vorbele curgătoare ale fetei răsturnau cu totul ordinea protocolului. A fost și mai rău cînd, la repetarea întrebărilor reglementare, ea n-a mai vrut să răspundă de loc, referindu-se nestrămutat la ceea ce spusese.

Nu sînt o criminală ; am fost adusă aici pe snopî de paie ; e o ocară ; vom cere unei judecăți mai înalte să fie înlăturată această rușine de pe capul nostru.

În vremea aceasta, grefierul scrisese neîncetat vorbele ei și-i șoptise judecătorului să meargă mai departe ; după aceea, vor înjgheba ei cumva cuvenitul proces-verbal.

Bătrînul prinse iar curaj și începu să întrebe, cu vorbe aride și tradiționalele formule seci, despre ceea ce constituia duleele mister al iubirii.

Wilhelm simți cum roșește, iar obrazii drăgălașei criminale se înviorară de asemeni de culorile fermecătoare ale pudorii. Tăcu nemișcată pînă ce însăși încurcătura în care se afla păru că-i dă curaj.

Fiți sigur, strigă ea, vă voi fi destul de tare pentru a mărturisi adevărul, chiar dacă ar trebui să vorbesc împotriva mea. De ce să șovăi ? Doar asta îmi face cinste. Da, din clipa în care am fost sigură, de dragostea și credința lui, l-am considerat ca soț ; i-am dat bucurioasă tot ce poruncește iubirea și ce nu poate refuza o inimă convinsă. Faceți acum cu mine ce vreți ! Dacă o clipă am șovăit să mărturisesc, a fost de teamă ca vorbele mele să nu aibă urmări proaste pentru iubitul meu, numai din pricina asta !

Auzindu-i mărturisirea, Wilhelm își făcu o părere nemaipomenit de bună despre caracterul fetei, pe cînd membrii tribunalului o socotiră drept o tîrfă nerușinată, iar cetățenii din sală mulțumeau lui Dumnezeu că în familiile lor asemenea cazuri nu s-au întîmplat, ori, cel puțin, n-au devenit cunoscute.

În clipele acelea, Wilhelm și-o închipuia pe Mariana lui în fața tribunalului : îi atribuia cuvinte încă mai frumoase, o inimă mai sinceră și o spovedanie mai nobilă. Îl cuprinse o dorință puternică de a veni în ajutorul celor doi îndrăgostiți. Nu și-o înăbuși și rugă, în ascuns, pe judecătorul nehotărît să curme interogatoriul : totul era cît se poate de limpede și nu mai era nevoie de nici o cercetare.

Intervenția lui a folosit oarecum ; tînăra a fost condusă într-o încăpere alăturată și în schimb a fost adus Melina, după ce i s-au scos lanțurile în fața ușii. Tînărul părea mai preocupat de soarta lui. Răspunsurile îi erau mai cumpănite și, dacă pe de-o parte arăta o sinceritate mai puțin eroică, în schimb se remarcă prin precizia și ordinea logică a declarațiilor.

După ce s-a încheiat și acest interogator, care cores-pundea întru totul cu cel precedent, afară doar că, pen-tru a-și cruța iubita, Melina negase cu îndărătnicie ceea ce ea însăși recunoscuse, tinăra a fost în sfârșit din nou adusă și între cei doi a urmat o scenă care a cucerit cu totul inima prietenului nostru.

Ceea ce, obișnuit, nu se vede decît în romane și la teatru, se desfășura acum în fața ochilor săi într-o nesu-ferită sală de tribunal ; o întrecere de generozitate reci-procă : puterea dragostei în nefericire.

E deci adevărat, își spunea Wilhelm în gînd, că iubirea sfioasă ce se ascunde de ochii soarelui și ai oamenilor, neîndrăznind să se arate decît în singurătate și în taina cea mai adîncă, se dovedește a fi, cînd e dată în vileag de o întîmplare ostilă, mai curajoasă, mai tare și mai îndrăzneată decît alte pasiuni zgomotoase și ostentative.

Spre mulțumirea lui, formalitățile n-au durat prea mult. Cei doi tineri au fost găzduiți destul de mulțumitor, sub pază ; dacă ar fi fost cu puțință, Wilhelm ar fi dus-o chiar în seara aceea pe fată acasă la părinți. Era hotărît să fie mediator și să grăbească unirea fericită a îndrăgos-țiților cu toate formele legale.

Ceru apoi judecătorului permisiunea de a vorbi cu Melina între patru ochi, permisiune pe care o obțină fără nici o greutate.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Convorbirea celor doi tineri care abia se cunoscuseră deveni foarte repede însuflețită și plină de încredere. De îndată ce Wilhelm i-a dezvăluit tinărului descurajat re-lațiile sale cu părinții fetei, intenția de a le fi mijlocitor și speranța în ce privește reușita intervenției sale, inima

arestatului, întristată și plină de grijă, începu să se înșeneze : el se și vedea eliberat, împăcat cu părinții iubitei sale și începu să vorbească de felul cum își va câștiga în viitor existența.

Cît despre asta, nu ai de ce să fii îngrijorat, replică Wilhelm, căci mi se pare că e hotărît de natură să izbutiți amîndoi în meseria pe care ați ales-o. Înfățișare plăcută, voce cu timbru frumos, inimă simțitoare ! cum ar putea fi un actor mai bine înzestrat ? Dacă pot să-ți fiu de folos cu cîteva recomandări, mi-ar face multă plăcere.

Îți mulțumesc din inimă, răspunse tînărul ; dar nu văd cum, căci am intenția, dacă-mi va fi cu putință, să părăsesc teatrul.

Faci foarte rău, zise Wilhelm, după o pauză în care abia își reveni din uimire ; căci nu-și putuse închipui că actorul, odată eliberat împreună cu tînăra lui soție, nu se va îndrepta spre arta lui. Acest lucru îi părea tot atît de firesc și necesar ca și atracția broaștei pentru apă. Nu se îndoise nici măcar o clipă ; și acum, spre uimirea sa, afla tocmai contrariul.

Da, continuă Melina, mi-am propus să nu mai intru la teatru, ci mai degrabă să primesc o slujbă la stat, oricare ar fi ea, numai s-o pot obține.

Asta-i o hotărîre ciudată pe care n-o pot aproba ; cred că, fără un motiv deosebit, nu e niciodată cuminte să schimbi felul de viață pe care ți l-ai ales : și, în afară de asta, nu cunosc nici o situație care să ofere atîtea plăceri, atîtea perspective ispititoare, ca meseria de actor.

Se vede bine că dumneata n-ai avut de-a face cu teatrul, replică Melina.

La această, Wilhelm zise : Cît e de rar, dragă domnule, ca omul să fie mulțumit cu meseria lui ! Totdeauna jinduiește după meseria vecinului său, meserie de care acesta ține de asemenea să scape. •

Totuși este o deosebire între rău și cel mai rău ; experiența, nu nestatornicia, mă obligă să fac așa. Nu e în lume

o bucatăică de pîine mai chinuită, mai nesigură și mai istovitoare. Aproape că ar fi tot atît de bine să cerșești pe la uși. Cîte n-ai de suferit de pe urma invidiei colegilor, a nedreptății directorului și din pricina capriciilor schimbătoare ale publicului ! Într-adevăr, ar trebui să ai o piele că a ursului care-i purtat în lanțuri, în tovărășia maimuțelor și a cîinilor, și bătut, ca să joace pentru copii și gloată, în sunetele cîmpoiului.

Wilhelm nu spunea ce gîndește, ca să nu jignească pe bietul om, așa că nu atîngea subiectul decît pe departe. Însă Melina continuă mai deschis, intrînd în amănunte.

Nu-i o rușine, oftă el, să vezi un director căzînd la picioarele oricărui consilier municipal, numai ca să aibă permisiunea ca timp de patru săptămîni, în vremea iarmarocului, să facă să circule cîtiva bani mai mult în localitate ? L-am compătimit de multe ori pe directorul nostru, care nu era om rău, cu toate că într-o vreme mi-a dat destule pricini de nemulțumire. Actorul bun îi cere leafă mai mare ; de cei proști nu poate scăpa ; și dacă el încearcă să ridice prețul билетelor ca să-și acopere cheltuielile, publicul îndată se supără, sála rămîne goală, și este nevoit, ca să nu se ducă de tot la fund, să joace în pagubă și necazuri. Nu, dragă domnule ; deoarece, după cum spui, vrei să ne ajuți, te rog să vorbești cît se poate de serios cu părinții iubitei mele ! Doresc să mă stabilesc aici ; dacă mi se dă o mică funcție de grefier sau de perceptor, am să mă socot fericit.

După ce au mai schimbat cîteva cuvinte, Wilhelm se despărți de Melina, făgăduindu-i că se va duce a doua zi, cît de dimineată, la părinții fetei să vadă ce poate obține de la ei. Cum rămase singur, simți nevoia să se răcorească, spunîndu-și în gînd : Sărmane Melina, nu în profesia ta, ci în tine zace mizeria pe care n-o poți învinge. Care om de lume, dacă se apucă de o meserie, de o artă sau de oricare altă ocupație, fără nici o tragere de inimă, n-ar

găsi-o de neîndurat, ca și tine ? Cel ce s-a născut cu un talent găsește în exercitarea lui cea mai frumoasă existență. Nimic nu-i lipsit de greutate pe pământ ; numai elanul interior, plăcerea, dragostea ne ajută să învingem obstacolele, să deschidem o cale nouă și să ne ridicăm deasupra cercului îngust, în care ceilalți se zbat mizerabil. Pentru tine, Melina, scîndurile scenei nu sînt decît scînduri ; iar rolurile, ceea ce sînt pentru școlari lecțiile de învățat pe de rost, drept pedeapsă. Pe spectatori, tu îi vezi așa cum se văd ei înșiși în zilele de lucru. De aceea, ți-ar fi totuna să stai la un pupitru, aplecat peste registre liniate, înregistrînd dobînzii, sau calculînd solduri. Tu nu simți fuziunea, coeziunea întregului, pe care numai spiritul o poate descoperi, înțelege și realiza. Tu nu simți că în oameni pîlpie o scînteie care, dacă nu e hrănită, dacă nu e ațîtată, se acoperă de cenușa tot mai deasă a nevoilor meschine și a indiferenței, și totuși nu se stinge decît foarte tirziu sau deloc ? În sufletul tău, nu găsești nici o putere s-o trezești, în inima ta nici o bogăție cu care s-o hrănești, cînd s-ar aprinde. Foamea te roade, strîmtorările îți sînt nesuferite, și nu-ți dai seama că în orice carieră acești dușmani stau la pîndă ; că ei nu pot fi învinși decît prin veselie și stăpînire de sine. Faci bine că aspiři să te vezi în cercul limitat al unei ocupații obișnuite ; pe care alta ai putea-o tu îndeplini, dacă ar cere spirit și curaj ? Dă unui soldat, unui om de stat, unui preot felul tău de a fi și vor avea tot atîta temei să se plîngă de mizeria situației lor. Da, n-au existat și oameni într-atît de lipsiți de simțul vieții, încît au considerat existența și ființa muritorilor de nimic, doar mizerie și pulbere ? Dar dacă sufletul tău ar fi dominat de imaginea, oamenilor activi, dacă pieptul tău s-ar încălzi de focul simpatiei, dacă entuziasmul ce vine din adîncul ființei ar radia în toată făptura ta, dacă tonul vocii și vorbele de pe buzele tale ar fi fermecătoare de auzit, dacă te-ai cunoaște pe tine

însuși pînă în străfunduri, atunci sigur că ai găsi mijlocul și prilejul de a pătrunde în inima celorlalți.

Urmărind aceste gînduri, prietenul nostru se dezbracă și se întinse în pat cu un sentiment de mulțumire adîncă. Un roman întreg i se desfășură în minte despre tot ce ar face a doua zi, dacă ar fi în locul nevrednicului Melina ; închipuiri plăcute îl însoțiră pe nesimțite în regatul somnului și-l, încredințară acolo visurilor, surori bune, care-l primiră cu brațele deschise și-i înconjurară fruntea cu vedenii cerești.

A doua zi, se trezi devreme cu gîndul la demersul ce avea de făcut. Se întoarse la casa părinților părăsiți care-l primiră foarte mirați. Wilhelm le expuse cumințe felul cum vedea el lucrurile, dar de la început a întîmpinat greutăți, în unele privințe mai multe, iar în altele mai puțin decît prevăzuse. Faptul se petrecuse și, cu toate că oamenii riguroși și de o stricteță excepțională se opun violent la un trecut ce nu se mai poate schimba, sporind astfel răul, totuși faptul împlinit are o putere de neînvins asupra celor mai multe firi și, după ce lucrul s-a întîmplat, ceea ce părea de neîngăduit își găsește imediat loc printre faptele obișnuite. Astfel se hotări repede că domnul Melina se va căsători cu fata care, în schimb, din pricina purtării ei, nu va primi nici o zestre și se va angaja să mai lase cîțiva ani în mîinile tatălui ei, cu o dobîndă mică, moștenirea primită de la o mătușă. Punctul al doilea, privitor la căutarea unei slujbe, întîmpină greutăți mai mari. Nu voiau să mai vadă înaintea ochilor pe fiica denaturată ; nu voiau ca o familie atît de distinsă, înrudită chiar cu un suprintendent, să fie nevoită să-și amintească mereu de legătura cu un vagabond, prin prezența lui statornică ; dealtfel, nu puteau spera că administrația princiară ar binevoi să-i încredințeze vreun post. Amîndoi părinții erau la fel de neînduplecați în această privință și Wilhelm, cu toate argumentele lui, nu putu obține nimic mai mult. El vorbise cît se poate de stăruitor, căci socotea că omul acela, pe care-l prețuia foarte

puțin, nu merita să se întoarcă pe scenă, fiind convins că nu e vrednic de asemenea fericire. Dar dacă ar fi cunoscut resorturile tainice ale împotrivirii, nu și-ar mai fi dat atîta osteneală să convingă pe părinți. Căci tatăl, care și-ar fi ținut bucuros fiica sub acoperișul său, ura pe tînăr, pentru că și soția lui îi făcuse lui Melina ochi dulci ; iar femeia nu putea s-o sufere pe fiica ei vitregă, deoarece o socotea o rivală mai fericită. Și astfel, după cîteva zile, Melina fu nevoit, împotriva dorinței sale, să pornească la drum pentru a găsi o slujbă în vreă trupă de teatru, împreună cu tînăra-i nevastă, care era foarte nerăbdătoare să vadă lumea și să fie și ea, la rîndul ei, văzută.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

Tinerețe fericită ! timp încîntător al primelor imbolduri de iubire. Omul e atunci ca un copil care pîtrece ceasuri întregi cu ecoul, singur ostenindu-se să vorbească și bucurîndu-se de convorbire, deși interlocutorul nevăzut nu repetă decît ultima silabă a cuvîntului strigat.

Așa era Wilhelm chiar de la început, dar mai ales în vremea din urmă a pasiunii lui pentru Mariana, asupra căreia trecuse întreaga bogăție a sentimentelor sale, iar el se socotea un sărac ce trăiește din milostenia ei. Și, după cum o privesc ne apare mai încîntătoare, ba numai atunci e încîntătoare, cînd e luminată de soare, la fel tot ce o înconjură, tot ce era atins de ea, apărrea ochilor lui înfrumusețat și gloriificat.

De cîte ori n-a stat el la teatru între culise, privilegiu obținut de la director în urma a multor rugămînti ! Bineînțeles că de acolo magia perspectivei dispărea ; în schimb lucra mai puternic vraja iubirii. Wilhelm putea să stea ore întregi lîngă rampa murdară, să respire fumul lămpilor cu

seu, să-și privească iubita, iar cînd ea ieșea din scenă uitîndu-se la el prietenos, să se simtă pierdut de fericire și transpus, așa cum sta lipit de grinzi și scînduri, într-o stare paradiziacă. Mielușei împăiați, cascadele de tifon, trandafirii de hîrtie, colibele de paie cu un singur perete, trezeau în el imagini poetice și drăgălașe din străvechea lume pastorală. Pînă și dansatoarele, destul de urîtele văzute de aproape, nu-i mai displăceau, deoarece păseau pe aceleleași scînduri ca și preaiubita lui. Căci dragostea care dă viață boschetelor de trandafiri, crîngurilor de mirt și clărilor de lună, e capabilă să dea înfățișarea vie a naturii chiar talașului și bucățelelor de hîrtie. E un condiment alit de puternic, încît chiar sosurile insipide și neatrăgătoare devin gustoase.

De asemenea condiment a avut Wilhelm într-adevăr nevoie ca să suporte, și mai tîrziu chiar să-i placă, starea în care găsea de obicei camera iubitei și chiar pe ea însăși.

Crescut într-un distins cămin burghez, ordinea și curățenia constituiseră din totdeauna elementul în care trăise și deoarece moștenise de la tatăl său ceva din gustul acestuia pentru lux, pe vremea copilăriei își aranjase fastuos camera, pe care o socotea micul său regat. Perdelele patului se ridicau făcînd falduri mari, ținute de ciucuri, așa cum sînt reprezentate de obicei tronurile : își procurase un covor de întins în mijlocul camerei și un altul mai fin pentru masă ; cărțile și celelalte obiecte de școală erau așezate aproape geometric, așa că un pictor olandez ar fi putut alege subiecte foarte bune pentru naturile sale moarte. Își transformase o căciuliță albă într-un soi de turban și-și scurtase minceile hainei de casă după moda orientală, sub pretextul că minceile lungi și largi îl împiedicau la scris. Seara, cînd era singur și nu se mai temea că va fi tulburat, se încingea cu o eșarfă de mătase și uneori își puneă la brîu un pumnal pe care și-l însușise dintr-o veche colecție de arme și, astfel costumat, memora și repeta

rolurile lui tragice; ba chiar în același fel își spunea și rugăciunea, îngenuncheat pe covor.

Ce fericit îl socotea el în vremea aceea pe actor, care are atâtea costume maiestuoase, arme și armuri, ia mereu atitudini nobile și oglindește în spiritul lui tot ce lumea a conceput mai strălucitor ca situație, sentimente ori pasiuni. Tot așa își imagina Wilhelm și viața intimă a actorului, ca un șir de fapte și ocupații pline de măreție ce își primeau consacrarea supremă în jocul dramati., ceva asemănător cu minereul de argint, care, ținut multă vreme în foc, ajunge să se arate privirii lucrătorului în toată strălucirea, dovadă că metalul e pur de orice corp străin.

De aceea era atât de uimit la început, când se afla la iubita lui și, prin ceața de fericire care-l învăluia, se uita la mese, la scaune și la dușumea. Rămășițele unei găтели trecătoare, fragilă și falsă, zăceau unele peste altele într-o dezordine sălbatică, asemenea podoabei scilpitoare a unui pește curățat de solzi. Cele necesare curățeniei omenești : săpun, piepteni, șervete și pomezi, își arătau fără rușine urmele întrebuințării lor. Note de muzică, roluri și pantofi, lenjuri și flori artificiale, cutiuțe, ace de păr, panglici și borcănașe de sulimanuri, cărți și pălării de pai, rici unul dintre aceste obiecte nu se supăra de vecinătatea celorlalte, toate erau unite printr-un element comun : pudră și praf. Dar cum Wilhelm, în prezența ei, observa prea puțin din cele din jur, ba chiar îi devenea mai scump tot ce aparținea iubitei sale și tot ce fusese atins de ea, ajunsese pînă la urmă să găsească în această dezordine un farmec, pe care nu-l gustase niciodată în orînduiala și luxul de acasă. Astfel, cînd se împiedica de un corset pînă să ajungă la pian și, ajuns acolo, arunca o rochie pe pat ca să se poată așeza, sau cînd, cu o dezinvoltură naivă, Mariana se îndeletnicea nestîngerită cu o mulțime de treburi care, de obicei, din bună-cuviință se ascund privirilor celorlalți — lui i se părea că fiecare clipă îl apropie mai mult de ea, că între ei se țeseau fire invizibile, care le întăreau legătura.

Dar nu tot atât de ușor izbutea să-și împace concepțiile cu comportarea celorlalți actori, pe care uneori îi întâlnea la ea, pe vremea primelor sale vizite. Agitați fără să aibă treabă, păreau foarte puțin preocupați de arta lor și de menirea ei ; niciodată nu-i auzea vorbind de valoarea poetică a unei piese, nici formulînd asupra ei o judecată oarecare, justă sau falsă ; totdeauna era aceeași întrebare : Cum va merge piesa ? Va atrage public ? Cît timp se va juca ? De cîte ori se va juca ? numai întrebări și observații de felul acesta. Apoi se năpusteau asupra directorului, că plătește prost și mai cu seamă e nedrept cu unul sau altul dintre ei ; apoi critica publicul, care foarte rar răsplătește cu aplauze pe cel ce merită ; mai afirmau că teatrul german se îmbunătățește pe zi ce merge, că artistul este din ce în ce mai apreciat, după calitățile pe care le are, dar că niciodată nu va putea fi apreciat cum se cuvine. Vorbeau mult despre cafenele și cabarete, și de cele întîmplate pe acolo ; se întrebau la cît se ridică datoriile vreunui coleg de-al lor și cît i se va reține din salariu. Reveneau la disproporția plăților săptămînale ori la intrigile unui grup advers și, în sfîrșit, era elogiât interesul foarte mare și îndreptățit al publicului, subliniindu-se influența pe care o are teatrul asupra dezvoltării unei națiuni, și chiar a lumii.

Toate lucrurile acestea, care-i pricinuiseră lui Wilhelm multe ceasuri de plictiseală, îi reveneau în minte în timp ce calul îl ducea încet spre casă, iar el cugeta la întîmplările la care fusese martor în ultimele zile. Văzuse cu ochii lui tulburarea care cuprinsese o respectabilă familie burgheză, ba chiar un orașel întreg, datorită fugii unei fete. Scenele petrecute pe drumul comunal și la judecătorie, vederile și principiile lui Melina și toate cîte se mai întîmplaseră îi apăreau iar în față cufundîndu-i spiritul vioi și pătrunzător într-un fel de neliniște chinuitoare pe care n-o putu îndura multă vreme ; dădu pîteni calului, grăbindu-se către casă.

Numai că și pe acest drum gonia spre alte neplăceri. Werner, prietenul și probabil viitorul lui cumnat, îl aștepta pregătit să înceapă cu el o convorbire serioasă, importantă și neașteptată.

Werner era unul dintre acei oameni de nădejde și hotărâți în felul lor de-a fi, care de obicei sînt numiți reci, pentru că nu se înflăcărează repede și vădit în nici o împrejurare. Relațiile lui cu Wilhelm constau într-o dispută continuă din care însă prietenia lor ieșea din ce în ce mai întărită căci, cu toată nepotrivirea dintre felul lor de a gândi, fiecare avea partea lui de satisfacție. Werner se mîndrea că reușește să pună frîu spiritului amicului său, remarcabil, desigur, dar prea extravagant uneori, iar Wilhelm, la rîndul său, simțea adesea un adevărat triumf cînd își atrăgea prietenul cumpătat spre un val de entuziasm. Așa se războiau între ei și, fiind obișnuiți să se înțilnească zilnic, se putea spune că dorința de a se vedea și de a discuta era cu atît mai sporită, cu cît nu izbuteau să se înțeleagă. Dar, fiind în fond oameni cumsecade amîndoi, mergeau totuși cot la cot spre *același țel* neputînd să priceapă cum nici unul dintre ei nu izbutește să-l aducă pe celălalt la felul său de a gândi.

De cîtăva vreme, Werner remarcase că vizitele lui Wilhelm erau mai rare, că în discuțiile asupra subiectelor de predilecție tăia scurt vorba sau era distrat, că nu se mai avînta ca înainte în expunerea entuziastă a utopiilor lui ciudate, ceea ce era semnul încrederii și al inimii deschise față de un prieten. Ca om conștiincios și cu judecată, Werner căutase la început pricina acestor schimbări în propria sa purtare, pînă ce unele zvonuri din oraș îl puseseră pe urme, iar cîteva imprudențe ale lui Wilhelm îl duseseră și mai aproape de certitudine. Se apucase să facă cercetări și descoperise îndată că, nu demult, Wilhelm vizitase, în văzul tuturor, o actriță cu care vorbise la teatru și pe care o însoțise acasă; ar fi fost dezolat dacă ar fi

știut și de întâlnirile lor nocturne, deoarece auzise că Mariana ar fi o fată seducătoare care probabil că-l stoarce de bani pe prietenul său și în același timp se lasă întreținută și de un amant oarecare.

De îndată ce bănuielile i se transformară în certitudine, se hotărî să-l atace pe Wilhelm și avea toate armele pregătite cînd acesta se întoarse din călătorie nemulțumit și prost dispus.

Chiar în seara aceea, Werner i-a comunicat tot ce știa, mai întîi potolit, apoi cu seriozitatea stăruitoare a unei prietenii sincere și devotate ; n-a lăsat nici un punct nelimepezit și i-a debitat prietenului său toate reflecțiile amare pe care oamenii ponderați au obiceiul să le ofere îndrăgostiților, cu un fel de satisfacție mușcătoare și virtuoasă. Dar, bineînțeles, n-a ajuns la nici un rezultat. Wilhelm, deși cuprins de emoție, i-a răspuns cu multă siguranță : Tu nu cunoști fata ! Poate că aparențele nu-s în favoarea ei ; dar eu sînt tot atît de convins de credința și virtutea Marianeii, pe cît sînt de convins de iubirea mea.

Werner a stăruit în acuzația lui și s-a oferit să aducă dovezi și martori. Wilhelm nici n-a vrut să audă și și-a părăsit prietenul, necăjit și zdruncinat, ca unul căruia un dentist nepriceput i-a clintit din loc o măsea dureroasă, fără s-o poată scoate.

Era foarte nemulțumit să vadă în sufletul lui imaginea frumoasă a Marianeii tulburată și aproape desfigurată, întîi prin întîmplările neprevăzute ale călătoriei, apoi prin vorbele neprietenoase ale lui Werner. Wilhelm alege mijlocul cel mai sigur de a-i reda toată limpezimea și frumusețea, grăbindu-se la vremea nopții spre ea, ca de obicei. Mariana îl primi cu bucurie vădită ; îl văzuse trecînd călare la întoarcere și îi aștepta vizita în noaptea aceea. Bineînțeles că orice bănuială a dispărut îndată din inima lui Wilhelm. Da, mîngîierile ei dragăstoase i-au redat toată încrederea și

a început să-i povestească Marianeii cît de vinovată e lumea față de ea, cît de vinovat este pînă și prietenul lui.

Din vorbă în vorbă, au ajuns la vremea cînd s-au cunoscut întîi, vreme a cărei amintire rămîne totdeauna cel mai frumos subiect de conversație pentru îndrăgostiți. Primii pași care te duc în labirintul iubirii sînt atît de plăcuți, primele perspective atît de fermecătoare, încît nu te sature să ți le reamintești. Fiecare vrea să-l întreacă pe celălalt, fiecare a iubit cel dintîi și mai dezinteresat, și fiecare dorește să fie mai degrabă învins decît învingător în această luptă.

Wilhelm repetă Marianeii, ca de atîtea alteori, cît de repede i-a atras atenția, făcîndu-l ca din tot spectacolul să n-o urmărească decît pe dînsa ; că înfățișarea, jocul și vocea ei l-au vrăjit ; că nu se mai ducea decît la piesele în care juca ea ; că s-a furișat adesea pe scenă și i-a stat în preajmă, fără ca ea să bage de seamă ; apoi și-a adus aminte cu încîntare de seara aceea norocoasă cînd a găsit prilejul să-i facă un mic serviciu și să intre în vorbă cu ea.

Mariana, la rîndul ei, nu voia să admită că nu l-ar fi remarcat atîta vreme ; susținea că îl văzuse la plimbare și, ca dovadă, îi descrie costumele cu care fusese îmbrăcat în ziua aceea ; susținea că i-a plăcut mai mult decît toți ceilalți și că ea dorise să-l cunoască.

Cu cîtă plăcere asculta Wilhelm toate acestea ! Cît de bucuros s-a lăsat convins că, în ziua cînd s-a apropiat de dînsa, Mariana a simțit o atracție irezistibilă și că trecea anume prin culise pe lîngă el, ca să-l vadă mai de aproape și să-i fie prezentat ; și că, pînă la urmă, deoarece Wilhelm nu-și învingea rezerva și timiditatea, ea singură i-a oferit prilejul, obligîndu-l să-i aducă un pahar de limonadă.

Într-o asemenea întrecere plină de dragoste, în care și-au urmărit scurtul lor roman în toate micile incidente, ceasurile au trecut foarte repede și Wilhelm și-a părăsit iubita pe deplin liniștit și cu hotărîrea fermă de a-și înfăptui fără întîrziere proiectul.

CAPITOLUL AL ȘAISPREZECELEA

Părinții lui Wilhelm se îngrijiseră de tot ce era necesar pentru călătorie ; numai câteva mărunțișuri, care mai lipseau echipajului, întârziaseră plecarea cu câteva zile. Wilhelm folosi acest răgaz pentru a întocmi o scrisoare către Mariana în care voia să vorbească în sfârșit despre o problemă pe care ea o evitase mereu pînă atunci în convorbirile lor. Iată cum suna scrisoarea :

Sub vălul ocrotitor al nopții, care mă găsea altădată în brațele tale, stau și-ți scriu și tot ce-i în mine gînd și năzuință se îndreaptă numai spre tine. O, Mariana, eu cel mai fericit dintre oameni mă simt ca un logodnic care, plin de presimțirea unei lumi noi ce va lua naștere în el și prin el, stă în fața altarului și, în timpul ceremoniei sfinte, e purtat de gîndurile lui pline de dor în sanctuarul tainic de unde-i vin șapte divine despre frumusețea dragostei !

M-am hotărît să nu te văd câteva zile : mi-a fost ușor avînd speranța compensației de a fi veșnic cu tine, de a fi eu totul al tău. Să-ți repet ce doresc ? Cred că este necesar, căci mi se pare că încă n-ai înțeles.

De cîte ori n-am încercat, cu tonul sfios al credinței care, pentru că năzuiește să aibă tot, nu îndrăznește să spună decît puțin, de cîte ori n-am încercat să găsesc în inima ta dorința unui legămint veșnic ! Tu m-ai înțeles, desigur, căci dorința aceasta trebuie să fi încolțit și în inima ta ; o intuiai în fiecare îmbrățișare a noastră, în pacea care ne copleșea în serile acelea fericite. Atunci ți-am cunoscut modestia, și dragostea mi-a sporit și mai mult. Pe cînd alta în locul tău ar fi întrebuințat toată arta pentru a înfierbînta inima amantului și a grăbi coacerea unei hotărîri, pentru a-i smulge o declarație și o făgăduială care să-l lege, tu te retragi, faci să se închidă inima pe jumătate deschisă a iubitului tău, și cauți să-ți ascunzi hotărîrea, sub o indiferență aparentă. Dar te înțeleg ! Ar

însemna că sînt un om de nimic dacă n-aş recunoaşte în atitudinea aceasta dragostea curată, dezinteresată, care n-are grijă decît de fiinţa iubită. Fii liniştită şi încrede-te în mine ! Noi doi ne aparţinem şi nu părăsim, nici nu pierdem ceva trăind unul pentru altul.

Primeşte mîna aceasta ! Acceptă semnul acesta solemn, deşi de prisos. Noi am simţit toate bucuriile dragostei, dar în certitudinea duratei vom găsi o încîntare nouă. Nu mă întreba cum. Să nu ai nici o grijă ! Destinul are grijă de iubire, cu atît mai mult cu cît iubirea se mulţumeşte cu ea însăşi.

Inima mea a părăsit de mult casa părintească : e lîngă tine, aşa cum spiritul meu pluteşte pe scenă. O, iubita mea ! Mai este oare pe lume un om atît de favorizat de soartă încît să-şi poată realiza toate aspiraţiile, ca mine ? Mi-a fugit somnul cu totul ; numai gîndul la dragostea şi fericirea ta îmi pîlpîie înainte, ca un răsărit de soare fără sfîrşit.

Abia mă pot stăpîni să nu mă arunc, să nu zbor către tine, ca să-ţi smulg consimţămîntul şi mîine în zori să pornesc în lume spre destinul meu. Dar nu ! Vreau să mă înfrînez ; nu trebuie să fac nebuneşte nici un pas necugetat ; planul mi-e stabilit şi vreau să-l îndeplinesc în linişte.

L-am cunoscut pe directorul Serlo : drumul meu mă duce chiar la dînsul. Acum un an el le ura adesea oamenilor lui să aibă măcar o parte din dragostea şi zelul meu pentru teatru ; sînt sigur că mă va primi cu toată inima : în trupa voastră am destule motive să nu intru, iar Serlo joacă destul de departe de aici, aşa că voi putea la început să ţin secret pasul pe care-l fac. Un mijloc de trai voi găsi deci acolo îndată : am să văd cum e publicul, ce fel sînt actorii şi vin să te iau cu mine.

Vezi, Mariana, cîte lucruri îmi impun numai ca să fiu sigur că te voi avea ? să nu te văd atîta vreme, să te ştiu singură departe, nici nu-mi pot bine închipui ! Dar dacă

îmi aduc iar aminte de dragostea ta, care mi-e pavază la toate, dacă nu-mi respingi rugăminta înainte de a ne despărți și-mi întinzi mîna în fața preotului, atunci voi pleca liniștit. E o simplă formalitate pentru noi, dar o formalitate atît de frumoasă : binecuvîntarea cerească pe lîngă binecuvîntarea pămîntească !

Deocamdată am bani destui ; îi vom împărți, ne vor ajunge pentru amîndoi ; înainte de a-i termina, cerul va avea grijă să ne ajute.

Da, iubito, nu mi-e teamă de nimic ! Ceea ce s-a început cu atîta bucurie trebuie să ajungă la un sfîrșit fericit. Nu m-am îndoit niciodată că n-ar reuși cineva să-și croiască drum în lume, dacă vrea cu tot dinadinsul ; și simt că am destulă tărie în mine ca să agonisesc cît e necesar pentru două ființe, sau chiar mai mult. Se spune că lumea e ingrată ; eu n-am constatat că e ingrată, dacă o slujești cum se cuvine. Mă înflăcărează gîndul că voi pași în sfîrșit pe scenă și că voi pătrunde în inima oamenilor, făcîndu-i să audă ceea ce ei așteaptă de atîta vreme. De mii de ori mi s-a întîmplat, mie, care sînt atît de pătruns de măreția teatrului, să mă îngrozeșc, văzînd cum oameni absolut fără nici o valoare își închipuie că sînt în stare să rostească fraze mari, sublime, așa fel ca să ne atingă inima ! Un tipăt ascuțit are mai multă puritate și tărie ; e nemaipomenit ce crimă săvîrșesc indivizii aceștia în stîngăcia lor grosolană.

De multe ori teatrul a avut de luptat cu amvonul ; eu cred că n-ar trebui să se înfruntă. Cît de mult ar fi de dorit ca și unul și celălalt să cinstească divinitatea și natura numai prin oameni nobili ! Acestea nu sînt visuri, draga mea. Așa cum am simțit lîngă inima ta că nu ești decît iubire, tot așa intuiesc și aceste idei luminoase și sper — ba nu, nu vreau să spun nimic, dar vreau să sper că într-o zi vom apărea oamenilor ca două spirite binefăcătoare, venite să le deschidă inimile, să le miște sufletele și să le ofere bucurii divine, tot așa cum mi-a

fost, dat să dobîndesc la sînul tău bucurii care nu pot fi numite decît cereşti, căci în asemenea clipe ne simţim smulşi din noi înşine, înălţaţi deasupra noastră.

Nu pot încheia scrisoarea ; am spus prea multe şi încă nu ştiu dacă ţi-am spus toate, toate cîte te privesc ; dar cuvintele nu sînt în stare să exprime învolburarea din inima mea.

Primeşte totuşi foaia aceasta, iubita mea. Am recitit-o şi mi se pare că ar trebui s-o încep din nou ; totuşi ea cuprinde ceea ce era necesar să ştii, pentru a fi pregătită atunci cînd mă voi reîntoarce să gust la sînul tău bucuriile dragostei. Acum parcă aş fi un întemniţat, pîndind în carceră orice zgomot în timp ce-şi pileşte cătuşele. Spun noapte bună părinţilor mei, care dorm fără grijă ! Rămii cu bine, iubito ! Rămii cu bine ! De data aceasta termin scrisoarea ; mi s-au închis ochii de vreo două ori ; e foarte tîrziu.

CAPITOLUL AL ŞAPTESPREZECELEA

Încă nu se înserase şi Wilhelm, cu scrisoarea păturită în buzunar, murea de nerăbdare să zboare spre Mariana ; aşa că, împotriva obiceiului său, se strecură spre locuinţa ei cînd abia începea să amurgească. Îşi făcuse planul să-i spună că se va întoarce noaptea, apoi s-o părăsească îndată, punîndu-i însă înainte de a pleca scrisoarea în mînă, iar la întoarcere, în puterea nopţii, să-i obţină răspunsul, consimţămîntul, sau să i-l smulgă prin puterea mîngîierilor lui. Dar cînd o văzu, i se aruncă în braţe şi nu mai ştiu pe ce lume se află. La început, înflăcărarea sentimentelor îl împiedică să observe că Mariana nu-i răspundea cu căldura obişnuită ; însă, pînă la urmă, ea nu i-a mai putut ascunde o stare de nelinişte : a pretextat că nu se simte

bine, că are o indispoziție, s-a plîns că o doare capul și nu i-a îngăduit să se reîntoarcă la vremea nopții. Wilhelm m-a bănuț nimic rău, n-a mai stăruit, dar a simțit că nu e clipa potrivită să-i înmîneze scrisoarea. A păstrat-o la el, și cum unele gesturi, unele vorbe ale Mariane i obligau în chip delicat să plece, Wilhelm a apucat, în beția dragostei nesățioase, un fular de al ei, l-a strecurat în buzunar și, cu inimă grea, s-a îndepărtat de buzele și ușa iubitei. S-a întors acasă pe furiș, dar n-a putut să rămînă nici acolo multă vreme ; și-a schimbat haina și a ieșit iar la aer.

După ce a rătăcit pe cîteva străzi, a întilnit un necunoscut care l-a întrebat de un anumit han. Wilhelm s-a oferit să i-l arate ; străinul s-a interesat de numele străzii și de al proprietarilor unor clădiri mari, pe lîngă care treceau, ca și de felul cum era organizată poliția în oraș ; se aflau în mijlocul unei convorbiri foarte interesante, cînd au ajuns la ușa hanului. Străinul și-a poftit însoțitorul să intre și să bea cu el un pahar de punci ; totodată și-a spus numele, locul de naștere, treburile care îl aduceau în acel oraș și l-a invitat pe Wilhelm să-i arate aceeași încredere. Acesta nu și-a ascuns nici el numele și adresa.

Nu sînteți cumva un nepot de-al bătrînului Meister, care avea o colecție de artă atît de frumoasă ? a întrebat străinul.

Da, ați ghicit. Aveam zece ani la moartea bunicului și m-a durut tare mult cînd au fost vîndute acele lucruri frumoase.

Tatăl dumneavoastră a obținut o sumă mare de bani pentru ele.

Sînteți deci la curent ?

A, da, am mai apucat să văd comoara aceea în casa dumneavoastră. Bunicul nu era numai un colecționar, se și pricepea în artă. Fusese în Italia mai demult, într-o vreme fericită, și adusese de acolo comori pe care azi nu le-ai mai putea avea la nici un preț. Poseda tablouri de cei mai buni maeștri ; aproape nu-ți venea să-ți crezi ochilor,

cînd cercetai colecția lui de desene : printre marmorele sale se aflau unele fragmente de neprețuit : avea și o serie de bronzuri foarte interesante : monedele și le adunase la fel, foarte judicios din punct de vedere al artei și al istoriei : pietrele sale gravate, destul de puține la număr, meritau toată lauda : și întreaga colecție era frumos expusă, deși camerele și sălile nu fuseseră construite simetric.

Vă puteți închipui ce-am pierdut noi, copiii, cînd au fost coborîte și împachetate toate lucrurile acelea. Au fost primele ceasuri triste ale vieții mele. Îmi amintesc și acum ce goale ne păreau încăperile, cînd vedeam cum dispar, rînd pe rînd, obiectele ce ne desfătaseră din copilărie și pe care le considerasem tot atît de stabile ca însăși casa și orașul.

Dacă nu mă înșel, tatăl dumneavoastră și-a plasat capitalul lichid în întreprinderea unui vecin, cu care a făcut un soi de asociație comercială.

E adevărat. Și speculațiile lor comune au reușit : în acești doisprezece ani, și-au sporit mult averea și au devenit amîndoi și mai aprigi la cîștig : dealtfel, bătrînul Werner are și un fiu, care se potrivește mai bine decît mine cu această meserie.

Îmi pare rău că orașul a pierdut o asemenea podoabă, cum era colecția bunicului dumneavoastră. Am văzut-o cu puțin înainte de a fi vîndută și pot spune că eu sînt cel care a determinat vînzarea ei. Un gentilom bogat, un mare amator, dar care nu s-a încrezut în propria sa judecată cînd a fost vorba de o achiziție atît de importantă, m-a trimis aici pe mine să-mi dau părerea. Am petrecut șase zile cu vizitarea colecției și în a șaptea am sfătuit pe prietenul meu să plătească întreaga sumă cerută, fără discuții. Dumneavoastră erăți adesea pe lîngă mine, un băiețuș foarte dezghețat : îmi explicați atunci subiectele tablourilor și mai ales știati să puneți foarte bine în valoare colecția.

Îmi aduc aminte de o asemenea persoană dar n-aş fi recunoscut-o în dumneavoastră.

A trecut totuşi cîtva timp de atunci şi ne schimbăm cu toţii, mai mult ori mai puţin. Dacă îmi aduc bine aminte, aveai printre tablouri unul cu deosebire de îndrăgit, şi de care nu mă lăsaţi să mă depărtez.

Aşa e ! Reprezenta povestea acelui fiu de rege care tînjeşte bolnav de dragostea după logodnica tatălui său.¹

Şi nu era cel mai bun tablou ; nu era bine compus, nu avea o culoare mai deosebită şi execuţia suferea de manierism.

Asta nu o înţelegeam şi nu o înţeleg nici acum ; subiectul e ceea ce mă atrage într-o pictură, nu arta.

Asupra acestui punct, se pare că bunicul dumneavoastră gîndea altfel ; căci cea mai mare parte din colecţia sa era compusă din lucrări excelente, în care te minuna totdeauna talentul maestrului, indiferent de ceea ce reprezentau ; dealtfel acel tablou era atîrnat în ultima anticameră, ca dovadă că îl preţuia puţin.

Tocmai acolo ne jucam totdeauna, noi, copiii. Acolo mi-a făcut acel tablou o impresie de neuitat, încît pînă şi critica dumneavoastră, pe care dealtfel o apreciez, n-ar izbuti să mi-o distrugă, chiar de ne-am mai afla în faţa lui. Cît mă dezola, cît mă dezolează şi acum un tînar ce trebuie să-şi ferece în el dulcile-i năzuinţe, cea mai frumoasă moştenire lăsată de natură, să-şi ascundă în piept focul care, în loc să-l încălzească şi să-i dea viaţă lui şi altora, îi mistuie adîncurile în dureri monstruoase. Şi cît deplîng pe acea nefericită, care trebuia să se sacrifice altuia, cînd inima-i găsise fiinţa vrednică de o dragoste adevărată şi pură.

¹ Se referă la povestea despre Antiochus, fiul regelui Seleucus al Siriei, care s-ar fi îmbolnăvit din dragoste pentru logodnica tatălui său. Există un tablou cu acest subiect al pictorului Gérard Lairesse.

Aceste simțăminte sînt, la drept vorbind, foarte departe de considerațiile de care are obiceiul să țină seama un amator de artă, cînd apreciază lucrările marilor maeștri ; dar e probabil că, dacă s-ar mai afla colecția în proprietatea familiei dumneavoastră, ați fi ajuns pe încetul să apreciați opera de artă pentru ea însăși, așa ca să nu vedeți mereu în ea numai înclinațiile proprii și pe dumneavoastră înșivă.

Desigur, vînzarea colecției m-a îndurerat de la început și i-am simțit de multe ori lipsa, în anii în care am crescut ; dar cînd mă gîndesc că pesemne așa era dat să fie, ca să se dezvolte în mine un gust, un talent, ce trebuia să-mi influențeze mult mai mult viața, decît ar fi făcut-o acele tablouri neînsuflețite, atunci mă resemnez bucuros și preamăresc soarta, care știe să aibă grijă cît poate de bine de mine și de fiecare.

Cu părere de rău aud din nou cuvîntul soartă rostit de un tînăr, aflat la o vîrstă cînd de obicei îți substitui înclînările cele mai vii voinței ființelor superioare.

Cum, nu credeți în soartă ? Într-o putere, care ne conduce și dirijează toate spre binele nostru ?

Nu-i vorba aici de credințele mele și nu-i nici locul să vă expun cum încerc să-mi reprezint, într-o oarecare măsură, lucrurile ce sînt pentru noi toți inexplicabile ; singura întrebare care are importanță e de a ști care concepție contribuie la adevăratul nostru bine. Urzeala lumii acesteia e făcută din necesitate și hazard ; rațiunea omenescă se așază între amîndouă și știe să le cîrmuiască ; ea vede în necesitate fundamentul existenței sale ; cît despre hazard, ea știe să-l dirijeze, să-l conducă și să-l utilizeze, și numai în măsura în care rațiunea rămîne tare și neclintită, numai în această măsură omul poate pretinde să fie numit un zeu al pămîntului. Vai de cel care din tîperete se obișnuiește să găsească în necesitate ceva arbitrar ; vai de cel care atribuie hazardului un soi de rațiune, pînă a face din supunerea față de el aproape

o religie. Oare acest lucru n-ar însemna că omul își contracizează propria sa rațiune și că dă liber curs propriilor sale înclinări ? Ne închipuim că sîntem credincioși, pentru că ne lăsăm, fără judecată, în voia întîmplărilor plăcute și, pînă la urmă, calificăm rezultatul unei astfel de vieți covîitoare drept cîrmuire divină.

Nu vi s-a întîmplat niciodată ca un fapt mărunt să vă determine a apuca pe o anumită cale, unde să vă întîlniți cu o împrejurare plăcută, ce vă duce, printr-o serie de incidente neașteptate, către un țel, la care pînă atunci abia văcă v-ați gîndit ? Nu e aici ceva care te face să te supui destinului, să te încrezi în călăuzirea exercitată de el ?

Cu un asemenea fel de a gîndi, nici o fată nu și-ar putea păstra virtutea și nimeni nu și-ar putea păstra banii în pungă, căci sînt destule ocazii de a pierde fie virtutea, fie banii. Pe mine nu mă poate mulțumi decît acel om care știe ce e necesar lui și celorlalți și se străduiește să-și limiteze capriciile. Fiecare are în mîinile sale propria creație, precum artistul are materia brută, căreia vrea să-i dea o formă. Dar cu această artă se întîmplă ceea ce se întîmplă cu toate : nu ne-a fost dată decît aptitudinea pentru ea ; ne rămîne să învățăm meșteșugul și să-l exercităm cu grijă.

Au mai discutat și despre multe altele, apoi s-au despărțit, fără ca vreunul dintre ei să aibă impresia că l-a putut convinge cu adevărat pe celălalt, stabilind totuși un anumit loc unde să se întîlnească și a doua zi.

Wilhelm se mai plimbă pe cîteva străzi, cînd deodată auzi sunete de clarinet, de corn de vîntoare și de fagot ; inima îi tresări. Niște muzicanți ambulanți cîntau o serenadă foarte plăcută. Vorbi cu ei și căzură la învoială ca, pentru o mică sumă de bani, aceștia să-l urmeze la casa Marianeii. Cîțiva copaci înalți împodobeau piața din fața locuinței ei. Wilhelm îi opri pe muzicanți sub arbori, apoi se așeză pe o bancă, la oarecare depărtare, și se lăsă legănat de sunetele ce-l impresurau în răcoarea înviorătoare

a nopții. Acolo, sub lumina dulce a stelelor, viața i se părea un vis de aur.

Și ea aude aceste flaute, își spunea în sinea lui ; și simte, desigur, al cui gând, a cui iubire transformă noaptea asta în armonie. Chiar și de la distanță, sintem uniți prin aceste melodii, așa cum la orice despărțire rămânem legați prin armonia desăvârșită a dragostei. Ah, două inimi iubitoare sînt ca două ceasuri magnetice ; ceea ce pune în mișcare pe unul, trebuie să-l pornească și pe celălalt, căci *un singur* principiu le acționează, *aceeași* forță le pătrunde pe amîndouă. Pot oare crede c-ar fi cu putință să mă despart de Mariana cînd sînt în brațele ei ? Și totuși voi fi departe de dînsa, voi găsi un cuib pentru dragostea noastră și voi avea-o apoi lîngă mine pentru totdeauna.

De cîte ori nu mi s-a întîmplat cînd eram departe, cufundat în amintirea ei, să ating o carte, o haină sau alt obiect și să cred că i-am atins mîna, atît de puternic îi simțeam prezența alături. Să-mi amintesc de acele clipe ce se feresc de lumina zilei și de privirea spectatorului indiferent, de acele clipe pentru care zeii ar renunța la starea lor de fericire supremă, numai ca să le poată gusta ? — Să mi le amintesc ? — Ca și cum am putea să ne amintim exaltarea beției care ne înlănțuie simțurile cu liane cerești și ni le smulge de sub orice stăpînire. Iar înfățișarea ei — Wilhelm se cufundă în amintirea iubitei ; liniștea i se prefăcu în dorință și atunci cuprinse în brațe trunchiul unui copac ca să-și răcorească de scoarța lui obrajii înfierbîntați, în timp ce vîntul nopții aspira lacom răsuflarea năvalnică din pieptul lui candid ; căută repede fularul pe care i-l luase Mariane, dar îl lăsase în haina pe care o purtase mai devreme. Buzele îi ardeau, tot trupul îi tremura de dorință.

Deodată muzica încetă și lui i se păru că, din sfera în care-l înălțaseră sentimentele sale, cade iar pe pămînt. Neliniștea îi spori, căci acum simțirea lui nu mai era hrănită și alinată de sunetele dulci. Se așază pe pragul

casei părăind că se liniștește. Sărută inelul de alamă cu care bătea la ușa iubitei ; sărută pragul pe care ea pășea în fiecare zi, și-l încălzi cu focul pieptului său. Apoi rămase iar un timp nemișcat și și-o închipui pe Mariana după perdele, în cămașa albă, cu o panglică roșie în jurul capului, cufundată într-un somn dulce. Își închipui că-i alături de dinsa, atât de aproape, încît nu se putea ca în acea clipă să nu-l viseze și ea. Gîndurile îi erau blinde și gingașe ca fantasmеle amurgului ; calmul și dorința îl stăpîneau rînd pe rînd. Iubirea, cu o mîină fremătătoare, îi atîngea toate coardele sufletului, făcîndu-l să vibreze la infinit ; s-ar fi zis că muzica sferelor s-a oprit acolo sus, ca să asculte gingașele melodii ale inimii lui.

Dacă ar fi avut la el cheia care îi deschidea obișnuit ușa Marianeі, nu s-ar fi putut stăpîni, ar fi pătruns în sanctuarul iubirii. Dar se îndepărtă încet, clătîindu-se pe sub arbori, ca într-un vis. Voia să se ducă acasă și se întorcea mereu ; în sfîrșit, cînd izbûti să se stăpînească porni și abia de la colțul străzii mai aruncă o ultimă privire în urmă. Atunci i se păru că ușa Marianeі se deschide și că de acolo iese cineva, în haine de culoare închisă. Era prea departe ca să poată vedea deslușit și, pînă să-și vină în fire și să se uite cu atenție, apariția se topi în noapte ; abia mult mai departe i se păru că-i zărește umbra, profilîndu-se pe o casă albă. Wilhelm rămase locului clipînd din ochi ; dar înainte de a se îmbărbăta și de a-i zbura pe urme, fantoma dispăruse. Încotro s-o urmărească ? Pe ce stradă apucase, omul, dacă om fusese ?

Era asemenea celui ce fulgerul i-a luminat un colț de peisaj și care, cu ochii orbiți, caută zadarnic să găsească formele întrevăzute, urma cărării pierdute în beznă : așa se întîmpla cu ochii, cu inima lui. Și, după cum un spectru ce trezește groază nemărginită la miez de noapte nu mai e socotit decît o născocire a fricii, cînd ți-ai căpătat stăpînirea de sine, dar lasă totuși în suflet îndoieli fără sfîrșit, la fel Wilhelm era cuprins de o mare neliniște.

Stătea pe o piatră de margine, fără să vadă ivirea zorilor, fără să audă cîntecul cocoșilor, pînă cînd începură să prindă viață micile ocupații matinale, și-l alungară spre casă.

Pe drum, pînă ce-a intrat în camera lui, reușise oarecum să-și alunge din mințe, cu argumentele cele mai convingătoare, apariția neașteptată ; dar se destrămasese și dispoziția sufletească din timpul nopții, la care el se gîndea acum de asemenea ca la o nălucire. Ca să-și întărească inima și să pună o pecete pe încrederea-i renăscută, scoase fularul din buzunarul hainei pe care o purtase în ajun. Dar foșnetul unui bilet ce căzu din el îl făcu să-și îndepărteze fularul de buze ; ridică hîrtia de jos și citi :

Așa te iubesc, prostuțo ! Ce-a fost cu tine ieri ? La noapte vin neapărat. Cred și eu că-ți pare rău să pleci de aici ; dar ai răbdare, la vremea iarmarocului vin și eu după tine. Ascultă, nu mai pune camizolul acela verde-cafeniu ; arăți cu el parcă ai fi vrăjitoarea din Endor¹. Doar anume ți-am dăruit capotul cel alb ca să ții în brațe un mielușel bălan. Trimite-mi scrisorelele tale tot prin Sibila cea bătrînă : diavolul însuși a hărăzit-o pentru rolul de Iris².

¹ Oraș în antica Palestină, unde legenda spune că se afla o vestită ghicitoare. Întrebată de regele Saul asupra viitorului, ea ar fi evocat umbra lui Samuil, care i-ar fi prezis regelui înfrîngerea la Gelboe și moartea.

² Mesageră a zeilor, în mitologia greacă.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL INTII

Oricine se străduiește, sub ochii noștri, din toate puterile, să îndeplinească un lucru pe care și l-a propus, poate fi sigur de interesul nostru, fie că-i aprobăm sau nu scopul ; dar de îndată ce lucrul s-a încheiat, ne întoarcem iute privirile în altă parte. Tot ce e sfârșit, executat, nu ne mai poate atrage atenția, mai ales dacă am prevestit încă de la început că întreprinderea va avea un sfârșit prost.

De aceea, nu vom întreține în amănunt pe cititorii noștri cu jalea și durerea în care se cufundase nefericitul nostru prieten, când și-a văzut spulberate atât de neașteptat speranțele și dorințele. Mai bine vom sări cîțiva ani și-l vom reîntîlni în vremea cînd sperăm să-l găsim în altă sferă de activitate și mulțumire, rămînînd ca pînă atunci să relatăm pe scurt numai faptele necesare legăturii dintre perioadele povestirii.

Ciuma sau frigurile rele lovesc cu mai multă repezi-ciune și tărie, cînd dau de un organism sănătos și plin de vigoare ; așa s-a întîmplat și cu sărmanul Wilhelm, înfrînt pe neașteptate de o soartă nefericită : într-o clipă toată existența lui s-a năruit. Cînd un incendiu izbucnește din întîmplare în dispozitivul unui foc de artificii, atunci

tuburile — alcătuite și umplute meșteșugit și trebuind să fie aprinse după un anume plan pentru a desena în văzduh figuri minunate, mereu schimbătoare — încep toate de îndată să vijie într-o dezordine primejdioasă ; la fel, în pieptul lui Wilhelm, fericirea, speranța, voluptatea și bucuria, realitatea și visurile s-au prăbușit dintr-o dată, învălmășite. În asemenea clipe pustietoare prietenul ce aleargă în ajutor rămîne neputincios, iar pentru cel lovit e o binefacere dacă își pierde simțirea.

Au urmat zile de suferință ascuțită, suferință care revenea și era mereu aștită cu bună știință ; dar aceste zile trebuie privite totuși ca o favoare a naturii. În asemenea ceasuri Wilhelm încă nu-și pierduse iubita cu totul ; suferințele lui erau încercări, mereu înnoite, de a ține în loc fericirea ce-i fugea din suflet, încercări de a prinde iar în imaginație măcar posibilitatea ei, pentru a dăru-i o scurtă supraviețuire bucuriilor sale pe veci pierdute. La fel, un corp nu poate fi numit cu totul mort, cît timp descompunerea lui nu e terminată, cît timp forțele ce încearcă zadarnic să lucreze după vechile lor meniri contribuie la distrugerea organelor pe care înainte le însuflețeau ; numai cînd s-a desăvîrșit această uzură naturală, cînd vedem totul redus la o pulbere indiferentă, numai atunci se naște în noi sentimentul jalnic și sterp al morții, ce nu mai poate fi înlăturat decît de suflul Celui etern.

Într-o inimă atît de vie, de bogată, atît de înzestrată, erau multe de sfîșiat, de sfărîmat, de ucis, iar forța regeneratoare a tinereții dădea mereu hrană și vigoare disperării. Lovitura căzuse din plin chiar la rădăcina vieții lui. Werner, confident de nevoie, era foc și pară, încercînd totul pentru a nimici pasiunea aceea detestabilă, acel monstru, urmărindu-l în cele mai tainice colțuri ale inimii. Ocazia era atît de potrivită, dovada atît de evidentă ! Cîte istorisiri și povești n-a folosit el pentru asta ! Și-a încolțit prietenul pas cu pas, atît de năprasnic și de crud, neîn-

găduindu-i nici mîngîierea celei mai mici amăgiri de o clipă, tăindu-i orice retragere într-un ungher, în care ar fi putut scăpa de disperare. Încît natura, care nu dorea să-și nimicească favoritul, îi dăruia acestuia o boală, ca să-l lase astfel un răgaz.

O febră puternică și urmările ei : medicamente, surescitare și moleșeală, apoi îngrijirile celor din familie, prietenia camarazilor, al cărei preț nu-l poți simți decît cînd ești în nevoie, au fost tot atîtea diversiuni în vremea aceea de metamorfoză și, în același timp, o distracție searbădă. Abia cînd s-a însănătoșit iar, deci cînd a rămas istovit de puteri, Wilhelm și-a cufundat cu spaimă privirile în prăpastia cruntă a unei nerorociri fără margini, așa cum privește în hăul unui crater de vulcan stins.

Acum își făcea cele mai aspre muștrări că putuse, după o pierdere atît de mare, să mai aibă clipe liniștite, indifferente, lipsite de chin. Își disprețuia propria-i inimă și tînjea după balsamul suferinței și al lacrimilor.

Pentru a le trezi iar, își reînvia în minte toate scenele fericirii dispărute. Și le zugrăvea și se străduia să se scufunde în ele cu toată înfrigurarea, iar cînd soarele zilelor dispărute părea că-i înviorează trupul, că-l ajută să respire, atunci arunca o privire către prăpastia fioroasă, își apleca ochii în genunea aceea distrugătoare, se arunca în ea, smulgînd naturii suferințele cele mai amare. Astfel, reînnoindu-și fără încetare chinurile, se sfîșia pe sine însuși ; căci tinerețea, atît de bogată în puteri latente, nu știe ce risipește cînd, la durerea iscată de o pierdere, mai adaugă încă atît de multe suferințe, provocate cu bunăștiință, ca și cum ar fi nevoie de ele, pentru a consfinți valoarea reală a ceea ce a pierdut. Și apoi, Wilhelm era atît de convins că această pierdere era singura, întîia și ultima pierdere pe care o va putea suferi în viață, încît fugea de orice mîngîiere, care cerca să-i arate că suferința i se va sfîrși cîndva.

Obişnuit să se tortureze pe sine însuşi în acest fel, începu să atace, cu o critică răutăcioasă tot ceea ce-i dăduse, după iubire şi datorită iubirii, cele mai mari bucurii şi speranţe, adică talentul său de poet şi actor. Nu mai vedea în lucrările lui decât o imitaţie lipsită de duh a unor formule convenţionale, fără valoare proprie ; nu voia să recunoască în ele decât nişte exerciţii stângace de şcolar, cărora le lipsea orice scinteie de naturaleţe, de adevăr şi inspiraţie. În poeziile sale, nu găsea decât versuri monotone în care, legate prin rime sărace, se trăiau gindurile şi impresiile cele mai comune : astfel îşi refuza orice nădejde, orice bucurie pe care ar mai fi putut s-o aibă din partea aceasta şi care l-ar fi refăcut.

Nici cu talentul său de actor n-a fost mai îngăduitor. Se muştra că nu descoperise la vreme faptul că vanitatea era singurul temei al acestei pretenţii. Înfăţişarea lui, mersul, gesturile şi felul său de a declama au urmat la rînd : îşi refuza cu hotărîre orice fel de calitate deosebită, orice merit care l-ar fi ridicat deasupra măsurii obişnuite, sporindu-şi astfel deznădejdea mută în cel mai înalt grad ; căci dacă e crud să renunţi la dragostea unei femei, nu-i mai puţin dureros să te smulgi din cercul muzelor, să te declari pe veci nedemn de societatea lor şi să renunţi la succesul minunat şi direct pe care l-ar trezi în public persoana, comportarea şi vocea ta.

Astfel, prietenul nostru s-a resemnat cu totul şi, în acelaşi timp, s-a dăruit cu ardoare afacerilor comerciale. Spre surprinderea lui Werner şi spre marea mulţumire a tatălui său, nimeni nu era mai activ la birou şi la bursă, la magazine şi depozite ; corespondenţă şi contabilitate, tot ce i se încredinţa, era executat cu cea mai mare grabă şi hărnicie. E drept, nu cu hărnicia voioasă care este, totodată, răsplata activităţii, cînd îndeplinim cu ordine şi

metodă lucrul pentru care sîntem făcuți ; ci cu hărnicia calmă a datoriei, care are la bază cele mai bune intenții, se hrănește din convingere și e răsplătită de satisfacția intimă a amorului propriu, dar care totuși, chiar cînd conștiința cea mai curată îi decerne coroana, de multe ori abia poate înăbuși un suspin amar.

Wilhelm a continuat multă vreme să trăiască în felul acesta sîrguincios, convins că încercarea aceea aspră a destinului a fost spre binele său. Era bucuros că a descoperit devreme pe calea vieții, deși destul de dureros, acele erori pe care alții le ispășesc mai tîrziu și mai chinuitor, erori în care tinerii cad din pricina înfumurării vîrstei. Căci de obicei omul se ferește pe cît poate să-și alunge nebunul care-i sălășluiește în piept, să recunoască o greșeală capitală și să primească un adevăr ce-l duce la deznadejde.

Oricît ar fi fost de hotărît să renunțe la cele mai dragi planuri ale sale, îi trebui totuși oarecare timp pentru a se convinge cu adevărat de nenorocirea lui. Pînă la urmă însă a izbutit, cu argumente importante, să nimicească în el atît de adînc orice speranță de iubire, de creație poetică, de carieră teatrală, încît a avut puterea să șteargă toate urmele nebuniei lui, tot ce ar fi putut să i-o mai amintească într-un fel. De aceea, într-o seară friguroasă, a făcut foc în cămin și a scos la iveală o besactea cu amintiri, în care se aflau zeci de nimicuri primite de la Mariana, sau pe care i le furase el în clipe pline de însemnătate. Fiecare floare uscată îi aducea aminte de vremea cînd strălucea proaspătă în părul ei ; fiecare bilețel, de ceasul fericit la care îl invitase ; fiecare fundă, de locul drag unde stătuse pe capul său pe pieptul ei frumos. Oare nu-și învoira astfel fiecare impresie, pe care o credea de multă vreme stinsă ? Oare în prezența acestor nimicuri nu-și ațîta din nou patima, pe care devenise stăpîn de cînd se despărțise de iubita sa ? Căci noi nu ne dăm seama de tristețea unei zile mohorîte, decît în clipa în care o singură rază de

soare puternică ne arată ce înseamnă strălucirea inveseli-toare a unui cer senin.

De aceea a văzut cu emoție cum aceste relicve, păstrate atîta vreme, se prefac una după alta sub ochii săi în fum și flăcări. De cîteva ori s-a oprit șovăind, și-i mai rămă-sese numai un șirag de perle și un fular de voal, cînd s-a hotărît să înteească, cu încercările lui poetice din adoles-cență, focul ce amenința să se stingă.

Pînă atunci păstrase plin de grijă tot ce ieșise din pana lui, începînd cu primele încercări. Toate aceste scrieri mai stăteau încă, legate în teancuri, pe fundul cufărului, unde le așezase cînd sperase să le ia cu sine în fuga lui. Acum le scotea în altă stare de spirit decît atunci cînd le strînsese la un loc.

Dacă regăsim, după un timp, o scrisoare pe care am scris-o și pecetluit-o în anumite împrejurări și care ni s-a întors din pricină că n-a dat peste prietenul căruia i-a fost destinată, sîntem cuprînși de un sentiment ciudat în clipa în care sfărîmăm propria noastră pecete și ne întreținem cu propriul nostru eu transformat, ca și cum ar fi o altă persoană. Un sentiment asemănător îl cuprinse puternic și pe Wilhelm, cînd deschise primul pachet și aruncă în flăcări caietele rupte. Ele se aprinseră de îndată, făcînd o vîlvătaie înaltă ; Werner tocmai intra și, mirat de flăcările puternice, întrebă ce s-a întîmplat.

Vreau să dovedesc astfel, îi spuse Wilhelm, că sînt hotărît să renunț la o meserie pentru care nu sînt făcut. Cu aceste cuvinte, aruncă al doilea pachet în cămin. Werner vru să-l oprească, dar era prea tîrziu.

Nu înțeleg cum ai ajuns la asemenea hotărîre extremă, zise Werner. De ce trebuie să distrugi lucrările astea, chiar dacă nu sînt perfecte ?

Pentru că o poezie ori este perfectă, ori nu trebuie să existe ; cine nu are aptitudinea de a atinge perfecțiunea trebuie să renunțe la artă și să se păzească serios de orice

ispită a ei. Căci în fiecare om dăinuiește o anumită năzuință nedefinită de a imita ceea ce vede ; dar această năzuință nu dovedește deloc că în noi sălășluiește și puterea cu care să ducem la bun sfârșit ceea ce întreprindem. Uită-te la copii cum, de câte ori trec prin oraș niște acrobați, fac echilibristică pe toate scindurile și buștenii pe care îi găsesc, pînă ce sînt atrași de altă vrajă, spre un joc asemănător. N-ai observat asta în cercul prietenilor noștri ? De îndată ce un virtuoz dă un concert, se găsesc totdeauna cîțiva care imediat încep să studieze același instrument. Și cîți nu rătăcesc pe drumul acesta ! Ferice de cel ce-și dă seama la timp că dorințele îi depășesc puterile !

Werner îl contrazise ; discuția se aprinse și Willhelm începu, nu fără emoție, să opună prietenului său argumentele cu care se chinuise singur de atîtea ori. Werner afirma că nu e cuminte să renunți cu totul la un talent, pentru care nu ai decît o, oarecare înclinare și aptitudine, sub pretextul că nu-l vei putea exercita cu cea mai mare perfecțiune. Se găsesc, atîtea ceasuri goale, care pot fi în felul acesta umplute și, cu vremea, ajungi la un rezultat care-ți poate aduce satisfacție, atît ție cît și altora.

Prietenul nostru, care avea cu totul altă părere în această privință, îl opri îndată și zise cu asprime :

Cit te înșeli, dragul meu, cînd crezi că o operă, a cărei primă concepție trebuie să-ți umple tot sufletul, ar putea fi executată în ceasuri întîmplătoare, lipsite de continuitate ! Nu, poetul are nevoie de sine în întregime, are nevoie să trăiască total în creațiile sale iubite. El, care a fost înzestrat de cer cu cel mai prețios dar, poetul care păstrează în sînul său o comoară mereu sporită cu propria-i substanță, trebuie să fie, el și comorile sale, la adăpost de tulburările exterioare, într-o fericire calmă, la care bogatul năzuiește în zadar să ajungă îngrămădind bunuri în jurul său. Uită-te la oameni cum aleargă după fericire și plăceri. Dorințele, strădaniile, banii lor gonesc

fără odihnă, și încotro? spre ceea ce poetul a primit de la natură: puterea de a se bucura de tot universul, de a se regăsi pe sine în ceilalți; conviețuirea armonioasă cu atâtea lucruri, adesea contradictorii.

Ce-i neliștește oare pe oameni, dacă nu faptul că nu-și pot pune de acord concepțiile cu realitatea, că plăcerile li se strecoară printre degete, că ceea ce doresc se îndeplinește prea târziu și că ceea ce dobîndesc nu mai are asupra inimii lor efectul la care se așteptau, cînd obiectul aspirației lor era îndepărtat. Destinul a ridicat pe poet, ca pe un zeu, deasupra tuturor acestor frămîntări. El vede vîlmășagul pasiunilor, neamuri și împărății agitîndu-se fără scop; vede enigmele insolubile ale neînțelegerilor ce cauzează dezordini distrugătoare și care adesea ar putea fi soluționate cu o singură vorbă. El împărtășește tristețea și bucuria fiecărui destin omenesc. Pe cînd omul de rînd, în urma unei pierderi grele, își tirăște zilele ros de melancolie, sau își întîmpină destinul cu bucurie ușuratică, sufletul deschis și sensibil al poetului pășește ca soarele călător dinspre noapte către zi și, cu modulații ușoare, își acordă lira după bucurie sau durere. Răsărită din glia inimii lui, se înalță mîndra floare a înțelepciunii; pe cînd ceilalți visează cu ochii deschiși, înfricoșați de iluziile monstroase ale simțurilor, el trăiește lucid visul vieții și un eveniment, oricît de straniu, e pentru dînsul trecut și viitor în același timp. Astfel, poetul e totodată învățător și profet, prieten al zeilor și al oamenilor. Atunci, cum vrei tu ca el să se înjosească la un meșteșug mizerabil? El, care e creat ca o pasăre, ca să plutească deasupra lumii, să-și clădească cuib pe stînci înalte și să-și ia hrana de muguri și fructe, zburînd din creangă în creangă, el să tragă în același timp la plug ca un bivol sau să se obișnuiască, asemenea cîinelui, să adulmece o urmă ori chiar, legat în lanț, să latre noaptea în curtea vreunei ferme?

Werner, care îl asculta cu uimirea pe care ne-o putem închipui, îl întrerupse : Ei, bine ar fi dacă și oamenii ar fi făcuți ca păsările, dacă ar putea, fără să toarcă și să țeară, să petreacă zile binecuvîntate, în plăceri fără sfîrșit ! Dacă la sosirea iernii ar putea tot atît de ușor să-și ia zborul spre meleaguri îndepărtate pentru a scăpa de lipsuri și de frig !

Așa trăiau poeții pe vremuri cînd adevărata măreție era mai prețuită, exclamă Wilhelm; și așa ar trebui să trăiască mereu ! Înzestrați cu de toate înlăuntrul lor, aveau nevoie de puține lucruri dinafară ; darul de a împărtăși oamenilor simțiri frumoase și imagini minunate, prin vorbe și melodii dulci, potrivite fiecărui subiect, a avut o putere magică asupra lumii în toate timpurile și a însemnat, pentru cei miruiți cu el, cea mai bogată moștenire. La curțile regilor, la mesele celor bogați, la ușile îndrăgostiților erau ascultați cu urechea și inima închise pentru orice altă distracție, așa cum te oprești fermecat și te simți fericit cînd, dintr-un desis prin care rătăcești, străbate glasul atît de mișcător al privighetorii. Pe atunci poeții găseau pretutindeni o lume ospitalieră și starea lor de inferioritate aparentă îi înălța și mai mult. Eroul le asculta cîntecele ; învingătorul lumii cîntea pe poet, deoarece simțea că, fără el, viața-i miraculoasă ar fi trecut numai ca o vijelie ; îndrăgostitul voia să-și simtă dorințele și plăcerile sporite și armonioase, așa cum numai buzele inspirate ale poetului știe să le evoce ; chiar și bogatul nu putea să-și vadă cu ochii săi proprii posesiunile, adică idolii săi, așa de strălucitori cum apar atunci cînd sînt iluminați de un spirit ce le înțelege valoarea și știe să o preamărească. Și, dă-mi voie să te întreb, cine a creat pe zei, pentru a ne înălța spre dînșii și a-i coborî pînă la noi, dacă nu poetul ?

Prietene, răspunse Werner după puțină gîndire : am deplîns adeseori străduința ta înverșunată de a-ți alunga din suflet tocmai ceea ce simți mai adînc. Nu cred că mă

înşel când afirm că ar fi mai bine să cedezi într-o oarecare măsură faţă de tine, decît să te rozi cu contradicţiile, născute dintr-o renunţare atît de aspră, şi să te lipseşti de plăceri izvorite dintr-o petrecere nevinovată.

Să-ţi mărturisesc oare, prietene, cu riscul de a părea ridicol, că imaginile acelea mă urmăresc mereu, oricît aş căuta să fug de ele, şi că, dacă-mi cercetez inima, regăsesc în ea toate înclinările de altădată, încă mai puternic înrădăcinate ? Ce să mă fac acum, sărmanul de mine ? Ah, acel om care mi-ar fi prezis că atît de repede îmi vor fi zdrobite aripile ce mă înălţau spre infinit şi cu care speram să realizez lucruri mari, acel om m-ar fi adus la deznădejde. Şi chiar acum, cînd sentinţa e pronunţată, acum cînd am pierdut-o pe aceea care, asemenea unei divinităţi, trebuia să mă conducă la desăvîrşirea visurilor mele, ce-mi rămîne de făcut, decît să mă las pradă celei mai amare dureri ? Nu, frate, urmă Wilhelm, nu mint ; în ambiţiile mele ascunse, ea era veriga de care se leagă scara de frînghie a saltimbancului ; riscînd, dar plin de nădejde, îndrăzneţul pluteşte în aer, însă veriga se sfarmă şi iată-l zăcînd zdrobiţ la picioarele năzuinţelor sale. La fel şi pentru mine, nu mai e nici o mîngiere, nici o nădejde ! Nu vreau să mai păstrez nici una dintre hîrţile acestea nenorocite ! strigă el, sărînd în picioare. Şi apucă alt teanc de caiete, pe care le rupse în bucăţi şi le aruncă în foc. Werner vru să-l împiedice, dar nu reuşi.

Lasă-mă ! strigă Wilhelm. Ce să mai fac cu aceste biete foi ? Pentru mine nu mai înseamnă nici trepte, nici încurajare. Să le păstrez ca să mă chinuiască pînă la sfîrşitul vieţii ? Sau ca să fie cîndva luate în batjocură de oameni, în loc să trezească fiori şi compătimire ? Sărman de mine şi sărmană soartă ! Abia acum înţeleg jeluirile poezilor, ale nenorociţilor deveniţi înţelepţi din disperare. Multă vreme m-am socotit invulnerabil şi vai, acum îmi dau seama că o rană veche şi adîncă nu se vindecă, nu se închide ; simt că trebuie s-o iau în mormînt cu mine. Nu, durerea aceasta

nu mă va părăsi nici o zi din viață și mă va răpune : la fel va rămîne în mine, va trăi și va muri odată cu mine și amintirea ei, amintirea ființei nevrednice — ah, prietene ! desigur că nu cu totul nevrednică, dacă e să vorbesc după inima mea. Situația ei, soarta ei au dezvinovățit-o de o mie de ori în ochii mei. Am fost prea crud ; tu mi-ai transmis, neîndurător, toată răceala și asprimea ta ; ai pus stăpînire pe sentimentele mele descumpănite și m-ai împiedicat să fac pentru ea și pentru mine, ceea ce eram dator pentru noi amîndoi. Cine știe în ce stare a rămas, și acum mă roade din ce în ce mai mult conștiința, gîndindu-mă în ce disperare, în ce neajutorare am părăsit-o ! Dar dacă avea cum să se dezvinovățească ? De ce erezi că n-ar fi fost cu puțință ? Cîte neînțelegeri nu sînt pe lume ? Cîte circumstanțe nu îndreptățesc iertarea, chiar pentru cea mai mare greșeală ! Adeseori mi-o închipui, stînd în tăcere, singură, cu capul sprijinit în mîini. Asta e credința, asta e dragostea pe care mi le-a jurat, își spune ea. Cîm a putut să sfarme, cu o lovitură atît de crudă, viața frumoasă ce ne unea ! Wilhelm izbucni în hohote de plîns, prăbușindu-se cu fruntea pe masă și udînd cu lacrimi hîrțiile pe care încă nu le distrusese.

Werner stătea de față, nedumerit la culme. Nu se așteptase la această aprigă izbucnire a pasiunii. De cîteva ori vru să-și întrerupă prietenul, de cîteva ori încercă să schimbe vorba, dar zadarnic ! Nu s-a putut opune vijeliei. Și de data aceasta, prietenia lui încercată și-a reluat slujba. A lăsat să treacă accesul culminant al durerii, dînd, prin prezența sa mută, cea mai bună dovadă de compătimire sinceră și curată. Astfel și-au petrecut amîndoi seara : Wilhelm cufundat într-o durere mocnită, iar Werner înfricoșat de noua izbucnire a unei patimi pe care multă vreme crezuse că o stăpînise și o învinsese prin sfaturile lui bune și îndemnurile pline de zel.

CAPITOLUL AL TREILEA

De cele mai multe ori, după asemenea recidive, Wilhelm se dăruia afacerilor și activității cu și mai multă ardoare, aceasta fiind cea mai bună cale de-a evita labirintul care încerca să-l atragă din nou. Felul său plăcut de a se purta cu străinii, ușurința de a duce corespondență aproape în toate limbile vorbite, dădeau tot mai multă nădejde bătrînului Meister și asociatului său, consolidu-i pentru boala, ale cărei pricini nu le aflaseră, și pentru întreruperea care întîrziase realizarea planului lor. Ei hotărîră a doua oară plecarea lui Wilhelm în călătorie de afaceri ; așa că îl regăsim pe prietenul nostru, din nou călare, cu bagajul la spate, înviorat de aerul curat și de mișcare, apropiindu-se de regiunea muntoasă, unde avea de îndeplinit diferite însărcinări.

Străbătea agale munți și văi, cu senzația unei plăceri imense. Stîncile spînzurate, torențele zgomotoase, coastele împădurite, prăpăstiile adînci, toate le vedea pentru întia oară ; și totuși visurile lui din copilărie îl purtaseră în închipuire numai prin asemenea ținuturi. Privindu-le, se simțea iarăși întinerit ; toate suferințele îndurate i se șterseseră din suflet și, plin de vibiciune, își recita pasaje din diverse poeme, mai ales din *Pastor fido*¹, pasaje care îi năvăleau în memorie în timp ce străbătea acele locuri singuratice. Își amintea, de asemenea, fragmente din propriile lui poezii, pe care le recita cu o deosebită încîntare. Însuflețea lumea pe care o avea înaintea ochilor cu toate icoanele trecutului și fiecare pas în viitor îi dădea presimțirea unor fapte de seamă și a unor întîmplări minunate.

Această petrecere tainică i-a fost de cîteva ori întreruptă de diferiți oameni, care îl aungeau pe rînd din urmă

¹ Păstorul fidel (lat.). Dramă pastorală în formă de tragicomedie scrisă de Gaurini (1590).

și, salutîndu-l, își vedeau mai departe de drum, pășind cu grabă pe cărările pieptișe de munte, fără ca Wilhelm să le dea vreo atenție. În sfîrșit, unul dintre călători, mai vorbăreț, i s-a alăturat și i-a lămurit pricina aceluia pelerinaj neobișnuit.

La Hochdorf, zise el, se joacă în seara asta o comedie, la care se adună toată vecinătatea.

Cum se poate ? exclamă Wilhelm ; în muntele ăsta singuratic, printre codrii aceștia de nepătruns, arta teatrală a găsit drum și și-a ridicat un templu ? Și eu să ajung tocmai la această sărbătoare !

Veți fi și mai mirat, spuse călătorul, cînd veți auzi cine dă reprezentația. În ținut, se află o fabrică importantă, care hrănește mulți oameni. Directorul, care trăiește, ca să spun așa, departe de lume, n-a găsit o îndeletnicire mai bună pentru lucrătorii lui în timpul iernii, decît să-i pună să joace teatru. Nu-i place să-i vadă jucînd cărți și, mai ales, vrea să-i ferească de obiceiuri grosolane. Așa își petrec serile cele lungi, iar azi, fiindcă e aniversarea stăpînului, lucrătorii dau în cinstea lui o reprezentație deosebită.

Wilhelm ajunsese la Hochdorf, unde urma să-și petreacă noaptea, și se duse de-a dreptul la fabrică, deoarece proprietarul se găsea și el pe lista lui de datornici.

Cînd își spuse numele, bătrînul exclamă surprins : Cum, domnule, sinteți fiul aceluia om de ispravă căruia îi sînt atît de recunoscător și îi datorez încă bani ? Tatăl dumneavoastră a avut atît de multă răbdare cu mine, încît aș fi un ticălos dacă nu m-aș achita de îndată, cu cea mai mare plăcere. Ați sosit chiar la timp, ca să vă pot dovedi acest lucru.

Apoi o chemă pe soția sa, care se arată și ea foarte bucuroasă să-l vadă pe tînăr ; afirmă că seamănă leit cu bătrînul Meister și că regretă că nu-l poate găzdui peste noapte, deoarece are mulți musafiri.

Socoteala era limpede și a fost repede lichidată. Wilhelm își viri un fișic de aur în buzunar, dorind să-i meargă tot atât de ușor și cu celelalte treburi pe care le mai avea de îndeplinit.

Ora de începere a spectacolului se apropiase ; mai așteptau doar pe inspectorul silvic care, pînă la urmă, a sosit împreună cu cîțiva paznici de vînătoare și a fost primit cu toate onorurile.

Adunarea a trecut după aceea în sala de spectacol — un hambar de lingă grădină, care fusese transformat pentru acest scop. Sala și scena erau destul de draguț amenajate, deși fără gust deosebit. Unul dintre vopsitorii fabricii, care lucrase la teatrul din orașul de reședință, făcuse, de bine, de rău, decorurile : o pădure, o stradă și o cameră. Amatorii împrumutaseră piesa de la o trupă ambulantă și o adaptaseră după gustul lor. Însă, oricum, era distractivă. Intriga — doi pretendenți la inima unei fete, pe care fiecare vrea s-o smulgă de la tutore și totodată unul de la altul — oferea tot felul de situații comice. Era prima piesă pe care prietenul nostru o vedea după o atît de îndelungată vreme ; începu să facă tot felul de reflecții asupra ei ; era plină de acțiune, dar nu descria caractere adevărate. Era plăcută și distractivă. Cu asta începe arta dramatică. Omul de rînd e mulțumit dacă vede că se petrece ceva pe scenă ; omul cultivat vrea să fie emoționat, iar cel cu adevărat instruit e satisfăcut numai dacă are la ce reflecta.

În ce privește actorii, Wilhelm ar fi fost gata să-i ajute, pe ici, pe colo, căci le lipsea numai puțin ca jocul lor să fie cu mult mai bun.

În timp ce reflecta astfel în sinea lui, îl stingherea foarte tare fumul de tutun care devenea din ce în ce mai gros. Inspectorul silvic își aprinsese pipa chiar de la începutul piesei și apoi, încetul cu încetul, și alți spectatori își luară această libertate. În afară de asta, și dulăii acestui personaj se apucară de pozne. E drept că fuseseră lăsați afară, dar ei găsiră drumul pe la ușa din spate, năvăliră pe

scenă, se năpustiră peste actori și apoi, cu un salt pe deasupra orchestrei, ajunseră lângă stăpînul lor, care era instalat în primul rînd, la parter.

Reprezentăția s-a încheiat cu un omagiu adus stăpînului fabricii. Portretul său, care-l înfățișa în haine de mire, a fost așezat pe un fel de altar, împodobit cu coroane de flori. Toți actorii s-au înclinat în fața lui, plini de smerenie. Cel mai mic dintre copii, îmbrăcat în alb, a pășit înainte și a ținut o cuvîntare în versuri, care a mișcat pînă la lacrimi toată familia, ba și pe inspectorul silvic, care și-a amintit de copiii săi. Așa s-a sfîrșit spectacolul și Wilhelm nu s-a putut opri să nu se urce pe scenă ca să le vadă mai de aproape pe actrițe, să le laude pentru jocul lor și să le dea cîteva sfaturi pentru viitor.

Celelalte afaceri pe care prietenul nostru le-a încheiat, încetul cu încetul, în diferite localități, unele mai mari, altele mai mici, din acea regiune muntoasă, n-au fost toate la fel de ușoare și de plăcute. Cîțiva datornici au cerut amînări, unii au fost grosolani, alții de rea-credință. Conform instrucțiunilor primite, Wilhelm a trebuit să intențeze procese, să ia un avocat și să-i expună cazurile, să se înfățișeze la judecată și alte asemenea obligații neplăcute.

Tot atît de prost i-a mers chiar cînd i s-a arătat oarecare considerație. N-a găsit decît puțini negustori în stare să-i dea oarecum informații ; puțini cu care să aibă impresia că va lega relații comerciale folositoare. Și cum, din nefericire, mai începuse și ploaia să cadă fără încetare, făcînd deosebit de greu mersul călare în acea regiune, a mulțumit cerului cînd s-a apropiat iarăși de cîmpie și, ajuns la poalele munților, a văzut strălucind în soare, la malul unui rîu domol, un orașel vesel, într-un ținut frumos și roditor. Nici o afacere nu-l aștepta acolo, dar tocmai de aceea se hotărî să se oprească vreo două zile pentru a se odihni și el și calul, care îndurase multe din pricina drumurilor proaste.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Cînd a descălecat la un han din piață, Wilhelm a dat peste foarte mare veselie sau, mai degrabă, peste multă agitație. O trupă numeroasă de acrobați, saltimbanci și scamatori, cu omul cel mai puternic din lume printre ei, se instalase acolo cu femei și copii. În timp ce se pregăteau pentru o reprezentație în aer liber, își făceau de cap. Ba se certau cu hangiul, ba se certau între ei. Sfada lor era foarte neplăcută, iar manifestările de satisfacție încă și mai supărătoare. Nehotărît dacă să plece ori să rămînă, prietenul nostru stătea în fața porții hanului privind la lucrătorii care începeau să ridice o schelărie în piață.

O fată, care purta un coș cu trandafiri și alte flori, l-a înbiat să cumpere și el și-a ales un buchet frumos pe care l-a desfăcut și, cu multă iscusință, l-a aranjat altfel ; pe cînd își admira mulțumit buchetul, de la un alt han din marginea pieței s-a deschis o fereastră și în cadrul ei s-a arătat o femeie tinărară și grațioasă. Deși era departe Wilhelm putu să-i observe fața însufletită de o vioiciune foarte plăcută. Părul blond, desfăcut, îi cădea în voie pe umeri ; părea că privește cu atenție spre noul călător. După cîtva timp, un băiat, cu șorț de frizer și vestă albă, ieși din han, veni la Wilhelm, îl salută și-i spuse : Doamna de la fereastră întreabă dacă n-ați vrea să-i dați cîteva din florile dumneavoastră frumoase ? — Toate îi stau la dispoziție, răspunse Wilhelm, întinzînd buchetul tinărilor sol și salutînd-o în același timp pe frumoasa doamnă, care îi răspunse amabil și se retrase de la fereastră.

Preocupat oarecum de această plăcută aventură, Wilhelm urca scara ce ducea la camera lui, cînd îi apărură înaintea o ființă tinărară, care-i atrase imediat atenția. O vestă mică de mătase, foarte scurtă, cu mîneți spintecate după moda spaniolă, un pantalonăș bufant și ciorapi lungi strinși pe picior îi veneau copilului minunat. Părul negru

și lung îi era aranjat în zulufi și codițe în jurul capului. Wilhelm se uita uimit la acea făptură, neputînd să-și dea seama de băiețel sau fetiță. Hotărî că a doua presupunere e cea justă, opri copila în clipa cînd trecea pe lângă dînsul, îi dădu bună ziua și o întrebă a cui era, deși putea lesne să vadă că trebuie să fie un membru al trupei de acrobați și saltimbanci. Fetița îi aruncă o privire piezișă, neagră și ascuțită, se desprinsese din mîinile lui și fugi în bucătărie, fără să-i răspundă.

Cînd ajunse în capul scării, în vestibulul larg, Wilhelm dădu peste doi inși care se exersau la scrimă, sau mai degrabă păreau că încearcă să-și arate unul altuia îndemnarea. Fără îndoială, unul dintre ei făcea parte din trupa care se afla la han ; celălalt avea o înfățișare mai puțin sălbatică. Wilhelm îi privi cu admirație pe amîndoi. Cînd, nu mult după aceea, unul dintre adversari — cel nervos și cu barbă neagră — părăsi terenul, celălalt, foarte amabil, oferi floreta lui Wilhelm.

Dacă vrei să mă accepți ca elev, replică Wilhelm, sînt foarte bucuros să încerc cîteva asalturi cu dumneata. S-au dueltat o bucată de vreme ; apoi străinul, deși evident superior, a fost atît de politicoș încît l-a asigurat că totul nu e decît o chestiune de antrenament ; Wilhelm, e drept, dovedise că, pe vremuri, fusese instruit de un maestru de arme german, foarte destoinic.

Convorbirea lor a fost întreruptă de zarva cu care trupa împestrită ieșea din han, ca să vestească în oraș spectacolul și să stîrnească interesul publicului. După un tambur, venea călare antreprenorul ; apoi urma o dansatoare, de asemenea în șa, ținînd înaintea ei un copil împodbit cu panglici și paiete. În spatele lor, ceilalți din trupă se înșirau pe jos ; unii dintre ei duceau pe umeri copii, ținîndu-i comod și cu ușurință în pozițiile cele mai ciudate ; printre aceștia, atenția lui Wilhelm a fost din nou atrasă de făptura aceea tînără, gravă, cu părul negru.

Paiața trupei se strecura prin mulțimea îngrămădită făcea giumbușlucuri și distribuia programe însoțite de glume groase, ici sărutînd o fată, plesnind vreun băiat cu spada-i de lemn și provocînd printre cei de față o dorință grozavă de a-l cunoaște mai bine.

Afișele tipărite proslăveau deosebitele talente ale artiștilor, mai ales ale unui Monsieur Narziss și ale unei Demoiselle Landrinette, care, fiind vedete, avură cuminența să nu se arate, pentru a-și da mai multă importanță și trezi o curiozitate mai mare.

În timp ce trecea convoiul, reapăru la fereastră și vedea cina cea frumoasă și Wilhelm se grăbi să-i ceară tovarășului său informații despre ea. Străinul, pe care îl vedea numi deocamdată Laertes, se oferă să-l conducă sus și să i-o prezinte. Eu și cu tinăra aceasta, zise el, sîntem două epave ale unei trupe de actori, care de curînd a naufragia aici. Farmecul așezării acesteia ne-a determinat să rămânem pe loc cîtăva vreme și să ne cheltuim în liniște puținele noastre economii, în timp ce un prieten de-al nostru e plecat în căutarea unui angajament pentru el și pentru noi.

Laertes îl însoți de îndată pe Wilhelm pînă la ușa Plinei, unde îl lăsă să aștepte o clipă, pentru a cumpăra niște dulciuri dintr-o prăvălie învecinată.

Îmi veți mulțumi, cu siguranță, pentru această cunoștință plăcută, zise Laertes, cînd se întoarse.

Tinăra ieși din cameră în întîmpinarea lor, în pantofiori ușori de casă, cu tocuri înalte. Avea o mantilă neagră aruncată peste un *negligé* alb care, pentru că nu era prea curat, îi dădea un aer casnic și fără pretenție; fusta, cam scurtă, lăsa să se vadă cele mai drăgălașe picioare din lume.

Bine ați venit! îi ură ea lui Wilhelm, și primiți mulțumirile mele pentru florile astea atît de frumoase!

Cu o mină îl conduse în cameră și cu cealaltă strîngea buchetul la piept. După ce se așezară pe scaune și începură

o conversație fără însemnătate, dar căreia Philine știu să-i dea o întorsătură fermecătoare. Laertes îi scutură în poală un pumn de praline, pe care fata începuse îndată să le ronțăie. Uitați-vă ce copilăros e tânărul ăsta ! exclamă ea ; vrea să vă convingă că sinî mare amatoare de zaharicale, pe cînd tocmai el nu poate trăi dacă nu mănîncă, mereu ceva bun.

Să recunoaștem, replică Laertes, că și aici, ca în multe altele, ne ținem bucuros tovărășie. Uite, de pildă, ce zi frumoasă e azi ; masa de prînz la moară. — Cu mare plăcere ! zise Philine. Se și cuvine să-i oferim noii noastre cunoștințe o mică variație. Laertes ieși în goană, căci nu mergea la pas niciodată, iar Wilhelm voi să se ducă o clipă acasă, ca să-și aranjeze părul, care i se revășise pe drum. Acest lucru puteți să-l faceți și aici, spuse Philine. Apoi îl chemă pe micu-i servitor, îl invită în chip drăgălaș pe Wilhelm să-și scoată haina, să îmbrace halatul de toaletă și să se lase frizat în prezența ei. Nu trebuie să pierdem nici o clipă, zise ea ; nu se știe cît timp vom fi împreună.

Băiatul, mai mult îndărătnic și răuvoitor decît neîndeminatic, se purta urît ; îl trăgea pe Wilhelm de păr, și se părea că nu mai are de gînd să termine niciodată. Philine, care îl dojenise de cîteva ori pentru atîta stîngăcie, își pierdu pînă la urmă răbdarea, îl împinse la o parte și-l scoase pe ușă afară. Apoi se apucă ea însăși de treabă, frizînd părul prietenului nostru cu ușurință și eleganță, deși se părea că nici ea nu se grăbește și că avea mereu de îndreptat cîte ceva ; în vremea asta făcea ce făcea și îl tot atîngea pe Wilhelm cu genunchii și-și apropia sinul și florile de la piept atît de mult de buzele lui, încît de multe ori el simți ispita să le pecetluiască cu un sărut.

Cînd, la sfîrșit, Wilhelm își curăți fruntea de pudră cu un cuțitaș, Philine îi spuse : Luați-l și păstrați-l în amintirea mea. Era un cuțitaș frumos : pe mînerul încrustat cu oțel se afla gravată deviza prietenească : *Adă-ți*

aminte de mine. Wilhelm îl puse în buzunar și-i mulțumi cerîndu-i voie să-i facă și el un mic dar în schimb.

Acum erau gata. Laertes adusese un cupeu și toți trei porniră într-o plimbare foarte plăcută. De cîte ori vedea o mîină întinsă cerînd pomană, Philine arunca o monedă prin portieră, adăugînd și o vorbă binevoitoare și veselă.

De îndată ce ajunseră la moară și comandară masa, se auzi o muzică în fața casei. Erau niște mineri care cîntau felurite cîntece, cu voci însuflețite și pătrunzătoare, acompaniîndu-se cu țitera și triagulul. Nu trecu mult și se adunară roată, în jurul lor, o mulțime de oameni ; prietenii noștri le făcură semne de încurajare de la ferestre. Cînd văzură ce interes trezesc, cîntăreții lărgiră cercul părăind că se pregătesc să execute piesa de căpetenie din repertoriul lor. După o pauză, un miner ieși în față cu tîrnăcopul în mîină și, pe cînd tovarășii lui cîntau o melodie gravă, el mimă muncile din mină.¹

Îndată, un țăran se desprinsese din mulțime și, printr-o pantomimă amenințătoare, dădu minerului de înțeles că trebuie să plece de acolo. Spectatorii, mai întîi mirați, nu recunoscuseră în țăran pe un miner deghizat, decît în clipa cînd el deschise gura și, într-un fel de recitativ, îl certă rău pe miner că avea îndrăzneala să-i scormonească ogorul. Minerul, fără să-și piardă cumpătul, începu să-l lămurească pe țăran că avea dreptul să o facă și îi dădu primele noțiuni despre minerit. Țăranul, care nu pricepea terminologia străină, punea tot felul de întrebări neghioabe, la care spectatorii, care se simțeau mai deștepți, răspundeau cu hohote de rîs. Minerul încerca să-l lămurească pe țăran, arătîndu-i folosul pe care-l va avea și el pînă la urmă, cînd comorile ascunse în pămînt vor fi scoase la lumină. Țăranul, care la început amenințase cu bătaia, se domoli pe încetul și la sfîrșit se despărțiră ca prieteni buni ; dar mai

¹ Goethe a văzut o asemenea reprezentație dată de mineri, la Ilmenau (lingă Weimar).

ales minerul ieși cît se poate de onorabil din această dispută.

Dialogul ăsta, zise Wilhelm la masă, ne arată în chipul cel mai viu cît de folositor ar putea fi teatrul pentru toate categoriile sociale ; cîte foloase ar scoate chiar statul, dacă s-ar reprezenta acțiunile, muncile, întreprinderile oamenilor, arătînd partea lor bună, lăudabilă, și dacă ar fi aduse pe scenă, punînd în evidență acel aspect, pe care însuși statul trebuie să-l respecte și să-l protejeze. Acum nu facem alta, decît să reprezentăm partea ridicolă a oamenilor ; autorul de comedii seamănă cu un controlor răutăcios, care n-are ochi decît pentru greșelile concetățenilor săi și pare că se bucură cînd poate să-l înfunde pe vreunul dintre ei. N-ar fi oare plăcut și meritoriu pentru un om de stat să studieze influența reciprocă a tuturor claselor sociale și să-l îndrume în lucrările lui pe un poet, care ar avea destul duh pentru aceasta ? Sînt convins că s-ar crea pe această cale multe piese foarte distractive și totodată folositoare și vesele.

Din cît am putut să observ pe unde am călătorit, spuse Laertes, nicăieri nu se știe altceva decît să se interzică, să se opună și să se refuze, și numai rar să se îndemne, să se încurajeze și să se răsplătească. Toate în lume sînt lăsate să meargă în voia lor, pînă ce ajung rău ; atunci urmează mînia și loviturile.

Dați-mi pace cu statul și oamenii de stat, zise Philine, nu mi-i pot închipui altfel decît cu peruci ; și o perucă, pe orice cap ar sta, îmi trezește în degete o mîncărime ; îmi vine să i-o smulg numaidecît preacinstiului domn, să țin-o în jur și să rîd de capul pleșuv.

Philine puse capăt discuției cu cîteva cîntece vioaie, pe care le execută foarte frumos și grăbi întoarcerea, ca să nu piardă, seara, spectacolul acrobaților. Veselă pînă la extravagantă, ea își continuă la întoarcere dărnicia față de săraci ; iar cînd, pînă la urmă, a terminat și cu banii ei

și cu cei ai tovarășilor de drum, aruncă unei fete pălăria de pai și unei bătrâne fularul.

Apoi îi pofti pe cei doi tineri la dinsa acasă, susținând că de la fereastra camerei ei se va vedea mai bine reprezentăția, decît de la celălalt han.

Cînd ajunseră în piață, găsiră schelăria ridicată și fundalul împodobit cu covoare. Trambulinele erau la locul lor, plasa de siguranță întărită pe stîlpi și funia întinsă cît se poate de bine pe căpriori. Piața era înțesată de lume și ferestrele ocupate de privitori de toate categoriile.

Paiața pregăti mai întîi mulțimea, atrăgîndu-i atenția și stîrnindu-i voia bună cu năzbîtii, care fac totdeauna pe spectatori să rîdă. Apoi cîțiva copii, ale căror trupuri executau cele mai ciudate contorsiuni, stîrniră cînd uimirea, cînd groaza și Wilhelm nu-și putut stăpîni o milă profundă, cînd o văzu pe copila ce-i atrăsese de la început simpatia, îndeplinind cu oarecare greutate acele mișcări neobișnuite. Dar curînd saltimbanceii veseli produsera tuturilor o încîntare plină de însuflețire făcînd tumbe în aer, înainte și pe spate, mai întîi cîte unul singur, apoi unul după altul și, la urmă, toți deodată. Întreaga adunare a izbucnit în aplauze și strigăte zgomotoase.

Dar iată că atenția spectatorilor fu atrasă de un număr cu totul deosebit. Copiii trebuiau să treacă pe funia întinsă, unul după altul, și anume mai întîi începătorii, ca să lungească reprezentația cu exercițiile lor și să pună în lumină dificultatea meșteșugului. Cu destulă îndemînare, executară același exercițiu și cîțiva bărbați și femei tinere, dar nu încă Monsieur Narziss și Demoiselle Landrinette.

În sfîrșit, apărură și ei dintr-un soi de cort, acoperit cu perdele roșii și, cu înfățișarea lor plăcută și costumele lor strălucitoare, întrecură speranțele spectatorilor, bine întreținute pînă atunci. El, un băiat dezghețat, de talie mijlocie, cu ochi negri și păr bogat; ea, tot atît de bine și viguros făcută, amîndoi se produsera rînd pe rînd, pe funie, cu mișcări executate ușor, sărînd în poziții neobiș-

noapte. Ușurința, îndrăzneala și priceperea cu care amîndoi executau figurile de mare artă spori satisfacția generală, cu fiecare pas, cu fiecare mișcare. Buna-cuviință cu care se tratau reciproc și atențiile vădite ale celorlalți față de ei îi făceau să apară ca și cum ar fi fost stăpîni și maeștri ai întregii trupe. Toți spectatorii îi socotiră vrednici de rangul lor.

Entuziasmul mulțimii adunate în piață se transmise și privitorilor de la ferestre ; doamnele se uitau numai la Narziss și domnii la Landrinette. Oamenii din popor sco-teau strigăte de bucurie, iar publicul ales nu precupețea aplauzele ; abia dacă cineva mai rîdea de pîiață. Foarte puțini au fost acei care s-au strecurat nevăzuți, atunci cînd unii din trupă au pătruns în mulțime, cu talere de cositor, pentru a strînge bani.

Mie mi se pare că și-au organizat foarte bine lucrul, zise Wilhelm către Philine, care stătea lîngă el la fereastră ; admir priceperea cu care au știut să pună în valoare chiar și cele mai neînsemnate numere din spectacol, cum le-au găsit timpul potrivit cînd să le prezinte și cum, cu neîndemînarea copiilor și cu virtuozitatea celor mai buni, au compus un tot care mai întîi ne-a trezit atenția și apoi ne-a distrat cît se poate de plăcut.

Încetul cu încetul, mulțimea se împrăștiase și piața se goli, în timp ce Philine și Laertes se certau cu privire la înfățișarea și iscusința celor doi protagoniști, tachinîndu-se reciproc. Wilhelm văzu pe copila aceea ciudată stînd lîngă niște copii ce se jucau jos, în stradă, și i-o arătă Philinei care, îndată, cu felul ei neastîmpărat, o strigă și-i făcu semn, dar cum fetița nu voia să vină, coborî chiar ea scara și o aduse sus.

Iată enigma ! strigă ea, trăgînd-o pe copilă după dînsa. Fetița rămase lîngă ușă, ca și cînd ar fi vrut să se stre-coare cît mai iute afară. Își duse mîna dreaptă la piept, cea stîngă la frunte și se înclină adînc. Nu te teme, draguță,

zise Wilhelm apropiindu-se. Ea îi aruncă o privire nesi-gură și înaintă câțiva pași.

— Cum te cheamă ? întrebă el. — Îmi spun Mignon. — Câți ani ai ? — Nu i-a numărat nimeni. — Cine ți-e tată ? — Dracul cel mare a murit.

Ei, asta-i chiar prea ciudat ! exclamă Philine. Apoi i-au mai pus câteva întrebări ; ea răspundea într-o germană stricată, cu un fel de solemnitate ; și de fiecare dată își ducea mâinile la piept și la frunte și se înclina adânc.

Wilhelm nu se mai sătura s-o privească ; ochii și inima îi erau irezistibil atrași de misterul acestei fapturi. Îi dădea doisprezece ori treisprezece ani ; trupul îi era bine făcut, însă mădularele păreau că ar corespunde unei talii mai mari, sau arătau o creștere ținută pe loc. Trăsăturile nu-i erau regulate, însă izbitoare ; fruntea plină de taine, nasul deosebit de frumos iar gura, deși prea strînsă pentru vîrsta ei și uneori cu buzele strîmbate într-o parte, era încă nevinovată și fermecătoare. Tenul ei negricios abia se mai vedea de sub fard. Wilhelm era adînc mișcat ; se uita mereu la ea, în tăcere, și aproape că uitase de prezența celorlalți. Philine îl trezi din visarea lui, cînd îi dădu copilei zaharicalele ce-i mai rămăseseră și-i făcu semn că poate să plece. Fetița repetă aceeași plecăciune și își puse pe ușa ca fulgerul.

Seara, cînd sosi vremea ca noile noastre cunoștințe să se despartă, hotărîră ca a doua zi dimineată să mai meargă o dată la plimbare cu trăsura. Voiau să ia masa de la amiază într-un alt loc, la un pavilion de vînătoare, nu departe de oraș. Wilhelm mai vorbi în seara aceea cu Laertes, lăudînd-o mult pe Philine, la care actorul nu răspunse decît pe scurt și evaziv.

A doua zi dimineată, după ce petrecură o oră făcînd scrimă se duseră la hanul Philinei, unde văzuseră că trăsesese cupeul comandat. Wilhelm se miră nespun cînd nu mai găsi cupeul, ba mai mult, cînd descoperi că nici Philine nu era acasă. Li se spuse că s-a suit în trăsura cu niște

necunoscuți, sosiți în dimineata aceea, și că a plecat cu ei. Prietenul nostru, care se așteptase să aibă o distracție plăcută în tovărășia tinerei femei, nu putu să-și ascundă dezamăgirea. Laertes, în schimb, rîse cu poftă : Așa îmi place ! Așa e felul ei ! Cît despre noi, s-o luăm spre pavilionul de vînătoare. N-are decît să fie unde o pofti ; din pricina ei, n-o să ne stricăm noi plimbarea.

Cînd Wilhelm, pe drum, continuă să critice inconsecvența acestei purtări, Laertes zise : Nu pot socoti inconsecvent pe cineva care rămîne credincios caracterului său. Cînd Philine își pune ceva în minte, sau făgăduiește ceva, o face numai sub rezerva tacită dacă în viitor îi va mai conveni să-și îndeplinească angajamentul, sau să-și țină făgăduiala. E drept, dăruiește cu dragă inimă, dar trebuie să fii totdeauna gata să-i restitui darul.

Ciudat caracter, replică Wilhelm.

Nu-i deloc ciudat ; doar atît că nu e ipocrită. De asta o și iubesc ; da, îi sînt prieten fiindcă, pentru mine, ea reprezintă în stare pură genul pe care am atîtea motive să-l urăsc. Pentru mine, ea este adevărata Evă, strămoașa sexului femeiesc ; așa sînt toate, dar nu le place s-o recunoască.

Convorbirea se purtă în jurul a felurite subiecte, dar Laertes nu încetă să-și exprime violent ura împotriva femeilor, fără ca totuși să arate și cauzele ; astfel, ajunseră la pădure, unde Wilhelm înaintă foarte indispus, deoarece vorbele lui Laertes îi aduseseră viu aminte de relațiile lui cu Mariana. Nu departe de un izvor, umbrît de niște minunați copaci bătrîni, o găsiră pe Philine singură, stînd la o masă de piatră. Ea îi întîmpină cu un cîntec vesel și cînd Laertes o întrebă despre tovarășii ei, exclamă : I-am tras pe sfoară ; le-am făcut-o, așa cum meritau ! Încă pe drum le-am pus dărnicia la încercare și, fiindcă am observat că se numără printre oamenii pofticioși, dar zgîrciți, m-am hotărît imediat să-i pedepsesc. La sosire, l-am întreat pe chelner ce ne poate servi ; el a început să înșire,

cu limbuția obișnuită a chelnerilor, tot ce avea și mai mult decât avea. I-am văzut încurcați, uitându-se unul la celălalt, șovăind și întrebînd de prețuri. Ce vă tot gîndiți ? ! le-am strigat eu : masa e treaba femeilor ; lăsați-mă pe mine să mă ocup de ea. Și am început să comand un dejun nemaipomenit, pentru care trebuia să se aducă încă o mulțime de lucruri din împrejurimi. Chelnerul, căruia îi făcusem cu ochiul și mă pricepuse, mi-a sărit în ajutor și i-am speriat într-atît cu banchetul nostru splendid, încît s-au hotărît pur și simplu să se plimbe cîtăva vreme în pădure, de unde nu cred că se vor mai întoarce. Am ris singură un sfert de oră și am să rîd de cîte ori mă voi gîndi la mutrele lor. La masă, Philine îi aduse aminte lui Laertes de unele farse asemănătoare ; și porniră să istorisească tot felul de întîmplări, încurcături și șotii.

Un tînăr dintre cunoscuții din oraș, trecînd prin pădure cu o carte în mînă, se așeză la masa lor și începu a lăuda locul acela frumos ; îi făcu atenți la murmurul izvorului, la freamătul ramurilor, la jocul petelor de soare și la cîntecul păsărilor. Philine intonă un cîntecel despre cuc, care probabil că nu a fost pe placul noului sosit, căci foarte curînd și-a luat rămas bun.

Tare-aș vrea să nu mai aud vorbindu-se despre natură și scene din natură ! izbucni Philine, cînd tînărul se despărta. Nu-i nimic mai nesuferit decât să-ți însire cineva plăcerile, pe care tocmai tu însuți le guști. Cînd e frumos, te duci la plimbare, așa cum dansezi, cînd auzi muzică. Dar cui îi vine să se gîndească în clipa aceea la muzică sau la timpul frumos ? Dansatorul ne interesează, nu vioara, și ce-i mai plăcut pentru doi ochi albaștri, decât să se ogîndească în doi ochi negri frumoși ? Ce importanță mai au izvoarele, fîntînile și teii putrezi de bătrînețe ? Pe cînd vorbea, se uita în ochii lui Wilhelm, cu o căutătură pe care acesta n-o putea împiedica să nu ajungă cel puțin pînă la ușa inimii sale.

Aveți dreptate, răspunse el cu oarecare șovăire : pentru om, obiectul cel mai interesant este omul și numai el ar trebui să-l intereseze. Tot ce ne înconjoară este ori un element în care trăim, ori o unealtă de care ne slujim. Cu cât ne oprim mai mult la ele, cu cât sîntem mai atenți asupra lor și le prețuim mai mult, cu atît slăbește în noi sentimentul valorii proprii și sentimentul sociabilității. Oamenii care se ocupă prea mult de grădini, clădiri, haine, podoabe sau alte bunuri, sînt mai puțin sociabili și mai puțin plăcuți ; ei îi pierd din vedere pe oameni, pe care nu-i ușor să-i bucuri și să-i aduni la un loc. Nu vedem acest lucru și în teatru ? Un actor bun ne face să uităm repede sărăcia și stîngăcia decorurilor și, dimpotrivă, un teatru cu cît e mai frumos cu atît ne face să simțim mai tare lipsa unor actori de valoare.

După-masă, Philine se așează la umbră, în iarba înaltă, cerînd ca Wilhelm și Laertes să-i culeagă cît mai multe flori. Își împleti din ele o cunună și și-o puse pe cap : arăta neînchipuit de fermecătoare. Mai rămăseseră flori pentru încă o cunună pe care ea începu s-o împletească pe cînd bărbații se așezară în iarbă lîngă dînsa. Făcînd tot felul de glume și aluzii, termină cununa și o puse foarte drăgălaș pe capul lui Wilhelm, potrivînd-o mereu, pînă i se păru că stă bine. După cît se pare, zise Laertes, eu sînt dat uitării.

Nicidecum, replică Philine. Domnia-voastră nu veți avea în nici un caz de ce vă plînge. Își scoase cununa și i-o puse pe cap.

Dacă am fi rivali, spuse Laertes, am putea să ne certăm foarte serios, pentru a hotărî pe care dintre noi doi îl favorizezi.

Și ați fi nebuni de legat, răspunse Philine, aplecîndu-se spre Laertes și apropiîndu-și buzele ca să fie sărutate ; apoi se întoarse repede spre Wilhelm, îl cuprinse cu brațele pe după gît și-l sărută focos pe gură. Care sărut a fost mai dulce ? întrebă ea glumeț.

Ciudat ! exclamă Laertes. Se pare că așa ceva n-are gust amar niciodată.

Ca orice dar, de care cineva știe să se bucure fără invidie și egoism, zise Philine. Acum, aș mai avea poftă, exclamă ea, să dansez un ceas, și apoi să ne întoarcem, ca să-i vedem pe saltimbancii noștri !

Intrară în casă, unde găsiră muzică. Philine, care era bună dansatoare, îi puse în mișcare pe amândoi. Wilhelm nu era prea stângaci, numai că-i lipsea practica. Cei doi prieteni își propuseră să-l învețe.

În felul acesta întârziară. Acrobații își și începuseră exercițiile. În piață se adunaseră mulți privitori ; dar când prietenii noștri coborîră din trăsură, auziră o larmă ciudată înaintea hanului unde trăsesse Wilhelm și unde se îmbulzeau acum un mare număr de oameni. Wilhelm alergă să vadă ce se întâmplă acolo și, când străbătu mulțimea, zări cu groază pe directorul trupei, care o apucase de păr pe copila cea interesantă și se căznea s-o tîrască afară din casă, lovindu-i fără milă, cu coada unui bici, trupul micuț.

Iute ca fulgerul, Wilhelm se repezi și-l apucă de piept. Lasă copilul ! strigă el ca turbat, sau unul dintre noi rămîne aici la pămînt ! În același timp, îl apucă pe ticălos de beregată cu o putere pe care nu ți-o poate da decît furia : omul, simțind că se innăbușă, dădu drumul copilei și încercă să se apere de cel care-l ataca. Cîțiva oameni, cărora le fusese milă de fetiță, dar nu îndrăzniseră să se amestecă, îl apucară îndată pe saltimbanc, îl dezarmară și-l coplesiră cu tot felul de ocări. Văzîndu-se redus numai la armele gurii lui, el începu cu amenințări și înjurături groaznice : ființa aceea leneșă și nefolositoare nu vrea să-și facă datoria ; refuză să danseze dansul ouălor, pe care el îl făgăduise onoratului public ; trebuie s-o omoare și nimeni să nu îndrăznească să-l împiedice. Vorbind așa, saltimbancul încerca să se elibereze, ca să caute copila, care se furișase prin mulțime. Wilhelm îl opri, strigînd : N-ai s-o mai vezi

pe copila asta și nici n-ai s-o mai atingi, până n-ai să dai socoteală, înaintea tribunalului, de unde ai furat-o ; am să te urmăresc până-n pinzele albe ; nu-mi scapi tu mie ! Aceste vorbe pe care Wilhelm le rostise în focul indignării, fără să cugete și fără o intenție anumită, minat de un sentiment obscur sau, dacă vrei, de o inspirație, îl potoliră dintr-o dată pe nebun. Ce am eu nevoie de creatura asta nefolositoare ? strigă el. Plățiți-mi cît am dat pe costumul ei și n-aveți decît s-o luați ; batem palma chiar în seara asta ! Apoi se grăbi să continue reprezentația întreruptă și să potolească nemulțumirea publicului cu cîteva numere mai interesante din repertoriul lui.

Îndată ce lucrurile se liniștiră, Wilhelm începu s-o caute pe copilă, dar n-o găsi nicăieri. Unii pretindeau că au văzut-o pe stradă, alții pe acoperișurile caselor învecinate. După ce au căutat-o pretutindeni, au trebuit să se potolească toți și să aștepte să se întoarcă ea singură.

În vremea asta, Narziss ajunsese acasă și Wilhelm îl întrebă despre seara și originea copilului. Dar el nu știa nimic, căci nu făcea parte din trupă decît de puțină vreme ; în schimb, îi istorisi, cu multă ușurință și nepăsare, tot felul de lucruri din viața sa. Cînd Wilhelm îl felicită pentru succesul frumos de care se bucurase, el îi răspunse cu un aer foarte indiferent : Sîntem obișnuiți ca lumea să ridă de noi și să se minuneze de arta noastră ; dar succesele noastre excepționale nu ne îmbunătățesc viața. Sîntem plătiți de antreprenor ; el e cel care trebuie să vadă cum o scoate la capăt. Și spunînd asta, își luă rămas bun și dădu să plece repede.

Întrebat unde se duce atît de grăbit, tînărul zîmbi și mărturisi că înfățișarea și talentele sale i-au adus succese mai solide decît aplauzele publicului. Primise invitații de la cîteva doamne, care doreau mult să-l cunoască mai de aproape și el se temea că nu va putea termina toate vizitele înainte de miezul nopții. Apoi continuă să-și povestească aventurile cu cea mai mare sinceritate și ar fi indicat nu-

nele, străzile și casele, dacă Wilhelm n-ar fi curmat o asemenea indiscreție și nu s-ar fi despărțit politicos de el.

În răstimp, Laertes stătuse de vorbă cu Landrinette, și o asigurase că era o adevărată doamnă și că așa îi șade bine să rămână.

Apoi a urmat înțelegerea cu antreprenorul, referitoare la copilă, care a fost lăsată prietenului nostru cu treizeci de taleri, sumă pentru care italianul cel violent, cu barbă neagră, renunța la toate pretențiile sale. Cît despre originea copilei, pretindea că nu știe nimic, doar că a luat-o cu el după moartea fratelui său, numit Dracul cel mare, datorită dibăciei lui excepționale.

Dimineața următoare au petrecut-o aproape în întregime cu căutarea copilei. Zadarnic s-au scotocit toate colțoarele din casă și din vecinătate ; Mignon dispăruse, și toți se temeau să nu se fi aruncat în apă sau să nu-și fi pus capăt zilelor într-altfel.

Farmecele Philinei n-au putut să abată îngrijorarea prietenului nostru. Ziua întreagă a fost trist și preocupat. Chiar și seara, cînd saltimbancii și acrobații și-au dat toată osteneala să se arate publicului în lumina cea mai favorabilă, nu s-a simțit nici înviorat, nici mai bine dispus.

Cu năvala din localitățile învecinate, numărul oamenilor crescuse peste măsură și, la fel, succesul deveni neobișnuit de mare, asemenea unui bulgăre de zăpadă. Saltul peste săbii și prin butoiul cu fund de hîrtie făcu o senzație nemaipomenită. Omul cel puternic a stîrnit groază, spaimă și uimire, cînd s-a așezat cu capul și picioarele pe două scaune depărtate unul de altul și i s-a pus pe trupul ce plutea în gol o nicovală, pe care doi fierari voinici au făurit o potcoavă, de la început pînă la sfîrșit.

Apoi a urmat numărul zis Forța lui Hercule, în care un șir de bărbați, ce stăteau pe umerii unui prim șir, țineau la rîndul lor femei și copii, formînd o piramidă vie, în vîrfurile căreia stătea în cap un copil ca o măciulie sau o morișcă de vînt. Acest număr, care nu mai fusese văzut

niciodată pe meleagurile acelea, a încheiat cu cinste reprezentăția. Narziss și Landrinette, instalați în litiere, au fost purtați pe umerii celorlalți pe străzile principale ale orașului, fiind aclamați de mulțime cu strigăte de bucurie. Li s-au aruncat panglici, buchete de flori, batiste de mătase și lumea se îngrămădea să-i vadă la față. Toți păreau fericiți să-i privească, să se facă văzuți și să fie răsplătiți cu o privire de-a lor.

Care actor, care scriitor, care om nu ar socoti că a atins culmea dorințelor sale dacă, printr-o vorbă nobilă sau o faptă bună, ar provoca o asemenea emoție generală ? Ce minunat trebuie să fie să poți comunica, cu repeziciunea curentului electric, sentimente bune, nobile, demne de umanitate ; să poți trezi în public entuziasmul pe care au reușit să-l stîrnească oamenii aceștia cu iscusința lor fizică ; să poți da mulțimii un suflet sensibil la tot ce e omenesc, să poți s-o înflăcărezi, s-o zgudui cu spectacolul fericirii și nenorocirii, al înțelepciunii și al nebuniei și chiar al absurdității și prostiei și să-i prefaci inertia într-o mișcare liberă, vie și pură ! Așa vorbea prietenul nostru și cum nici Philine, nici Laertes nu păreau dispuși să asculte mai departe un asemenea discurs, el își continuă singur aceste reflecții de predilecție, plimbîndu-se prin oraș pînă noaptea tîrziu și urmărind, cu toată ardoarea și libertatea unei imaginații fără frîu, vechea sa dorință de a materializa în teatru tot ce e bun, nobil și măreț.

CAPITOLUL AL CINCILEA

A doua zi, după ce saltimbancii plecaseră cu mare larmă, a apărut și Mignon și a intrat îndată în sala în care Wilhelm și Laertes își continuau exercițiile de scrimă. Unde te-ai ascuns ? o întrebă Wilhelm cu blîndețe : am fost tare

îngrijorați din pricina ta. Copila îl privi țintă fără să răspundă nimic. — Acum ești a noastră, îl strigă Laertes, te-am cumpărat. — Cît ai plătit ? întrebă scurt copila. — O sută de ducăți, răspunse Laertes ; dacă-i înapoiezi, poți fi liberă. — E mult, nu-i așa ? — Sigur că-i mult ; vezi numai să te porți bine. — Am să slujesc, răspunse Mignon.

Din acea clipă, începu să observe cu atenție ce servicii avea de îndeplinit servitorul hanului pentru cei doi prieteni și chiar de a doua zi nu l-a mai lăsat să intre în cameră. Voia să se ocupe singură de toate treburile și le îndeplinea cu punctualitate și cu mare grijă, deși cam înecet și stingaci.

Deseori se așeza în fața unui lighean cu apă și-și spăla fața cu atita zel și îndirjire că aproape își jupuia obrajii, pînă cînd Laertes, tot întrebînd-o și rîzînd de ea, află că încearcă în toate felurile să-și scoată sulimanul de pe față, care nu era decît roșeața ce și-o provoca singură tot frecîndu-se. I-au explicat și ea renunță să se mai frece ; atunci fața i se liniști și căpătă o frumoasă culoare brună, înflorită cu puțințel roș.

Preocupat mai mult decît ar fi vrut să-și mărturisească sieși, de farmecece nelegiuite ale Philinei și de prezența plină de taine a copilei, Wilhelm mai petrecu cîteva zile în această tovarășie ciudată, justificîndu-se față de sine prin asiduitatea la exercițiile de scrimă și dans, pentru care credea că nu ar mai putea găsi cu ușurință o nouă ocazie.

Mare nu i-a fost mirarea și, în oarecare măsură bucuria, cînd au sosit într-o zi acolo domnul și doamna Melina, care, chiar după primele salutări, au început să se intereseze de directoare și de ceilalți actori. Cu spaimă au aflat că directoarea plecase de multă vreme, iar actorii se împărtășeau aproape toți.

Teatra pe care, după căsătoria la care contribuise, cum știm, și Wilhelm, căutase angajament în mai multe localități

fără să găsească nimic și, pînă la urmă, li se indicase acest orașel unde, după cum afirmaseră unele persoane întîlnite în călătorie, s-ar fi aflînd un teatru bun.

Doamna Melina nu i-a plăcut de loc Philinei, iar domnul Melina încă și mai puțin lui Laertes. Amîndoi doreau să scape cît mai repede de noii sosiți, și Wilhelm nu izbuti să le schimbe părerea, oricît i-a încredințat că sînt oameni foarte de treabă.

De fapt, lărgirea aceasta a societății lor a tulburat în fel și chip viața veselă pe care cei trei aventurieri ai noștri o duseseră pînă atunci. Mai întîi Melina, care se instalase la hanul în care locuia și Philine, începu să se tocmească și să se arate nemulțumit. Voia să dea cît mai puțini bani, dar să aibă cea mai bună cameră, cele mai bogate mese și serviciul cel mai prompt. În scurt timp, hangiuul și slujitorii începură la rîndul lor să le arate fețe plictisite și pe cînd ceilalți, ca să nu-și strice voia bună, se mulțumeau cu ce li se oferea și plăteau pe loc, ca să nu se mai preocupe de asta, Melina, după ce făcea plata mesei, cerceta din nou, cu regularitate, toată socoteala de la capăt, așa că Philine îl numea, pur și simplu, animal rumegător.

Încă și mai nesuferită pentru vesela Philine, era doamna Melina. Femeia aceasta tină ră primise oarecare educație, dar era cu totul lipsită de spirit și sensibilitate. Nu recita rău și voia mereu să recite, dar se vedea că asta nu însemna pentru dînsa decît o declamare a cuvintelor, prin care sublinia unele pasaje izolate, dar nu reda sensul întregului. Cu toate acestea, doamna Melina nu era neplăcută nimănui, și mai ales bărbaților. Ba mai mult, cei ce aveau de-a face cu ea găseau că are foarte mult bun-simț, căci era — ceea ce aș numi cu un singur cuvînt — o *receptivă*; știa să măgulească pe un prieten de care avea nevoie, acordîndu-i o atenție deosebită și împărtășindu-i ideile, atît cît putea să le înțeleagă, sau primindu-le în extaz, ca pe niște noi revelații, dacă depășeau orizontul

ei. Știa cînd să vorbească și cînd să tacă și, fără să fie răutăcioasă, era foarte pricepută să găsească părțile slabe ale celorlalți.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Melina nu întîrzie să se informeze cu precizie asupra lucrurilor rămase de la fosta direcție de teatru. Decorurile și costumele erau amanetate la diferiți negustori și direc-toarea lăsase în seama unui notar să le vîndă, în anumite condiții, dacă se vor găsi amatori. Melina voi să le vadă și-l luă pe Wilhelm cu dînsul. Cînd li s-a deschis magazia, Wilhelm a fost cuprins de o înduioșare pe care totuși n-a vrut să și-o mărturisească. Cu toate că decorurile pătate erau în starea cea mai proastă, iar costumele turcești și păgîne, hainele vechi bărbătești ori femeiești și mantiile pentru vrăjitori, evrei ori călugări erau foarte puțin arătătoare, totuși prietenul nostru nu putea să se apere de sentimentul că cele mai fericite clipe ale vieții sale le găsise în preajma unui loc asemănător cu această dugheană de vechituri. Dacă Melina i-ar fi putut citi în inimă, i-ar fi cerut mai insistent o sumă de bani ca să răscumpere, să repare și să dea acestor elemente disperate o viață nouă într-un ansamblu armonios. Ce om norocos aș fi, exclamă Melina, dacă aș avea măcar cei două sute de taleri, necesari pentru cumpărarea acestui prim fond de început ! Ce repede aș monta un mic spectacol, care sigur ne-ar da imediat posibilitatea să trăim în orașul și în regiunea asta. Wilhelm tăcu și amîndoi părăsiră pe gînduri comorile rămase iarăși îngropate.

Din ziua aceea, Melina nu mai vorbi decît despre cum s-ar putea monta un teatru oare să aducă și profit, făcînd mereu proiecte și planuri. Încercă să intereseze pe Philine

și pe Laertes și-i propuse lui Wilhelm să pună el capitalul, luîndu-și în schimb garanții. Cu acest prilej, Wilhelm își dădu seama că n-ar fi trebuit să zăbovească atît de mult acolo. Se scuza că nu poate avansa banii și se gîndi să ia măsuri pentru a-și continua călătoria.

Cu cît trecea timpul, cu atît chipul și felul de a fi ale micuței Mignon deveneau tot mai atrăgătoare pentru el. Fetița aceea avea ceva deosebit în tot ce făcea. Nu urca nici nu cobora scările mergînd, ci sărînd; își lua zborul de pe cîte o balustradă și, pînă să bagi de seamă, ajungea pe bara de sus și rămînea acolo liniștită o bucată de vreme. Wilhelm mai observase că avea pentru fiecare din casă cîte un salut diferit. Pe el îl saluta, de cîtăva vreme, cu brațele încrucișate pe piept. În unele zile era cu desăvîrșire mută; alteori răspundea la întrebări, însă totdeauna ciudat și în așa fel că nu puteai ști dacă glumește ori nu cunoaște limba, căci vorbea o germană stricată, presărată cu vorbe franțuzești, și italienești. Cît privește slujba ei, era neobosită. Se scula din zori; în schimb, seara, dispărea devreme. Se culca într-o cameră pe dușumeaua goală, și pentru nimic în lume nu putea fi convinsă să primească un pat sau un mindir. Wilhelm o găsea adesea spălîndu-se. De asemeni, hainele îi erau foarte curate, deși peticite de două și de trei ori. Wilhelm mai află că se ducea în fiecare dimineață, devreme de tot, la liturghie, unde o urmări o dată și o văzu ingenuncheată într-un colț al bisericii, cu niște mătănii în mîini și cufundată în rugăciune, fără să-l observe; Wilhelm se întoarse acasă cu fel de fel de presupuneri despre această ființă, însă nu ajunse la nici o concluzie.

Alte stăruințe noi ale lui Melina de a obține o sumă de bani pentru cumpărarea recuzitei de teatru îl deciseră și mai mult pe Wilhelm să se gîndească la plecare. Voia să scrie celor de acasă, care nu mai știau nimic despre el și să expedieze scrisoarea cu prima poștă. Într-adevăr, începu o scrisoare către Werner și ajunsese destul de departe cu

povestirea aventurilor sale, abătîndu-se însă adesea de la realitate fără să-și dea seama, cînd spre necazul său găsi pe dosul foii folosite cîteva versuri pe care începuse să le copieze, din caietele lui, pentru doamna Melina. Supărat, rupse hîrtia și-și amină continuarea relatării pînă la poșta următoare.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Prietenii noștri se aflau iarăși împreună cînd Philine, care urmărea cu mare atenție orice călăreț și orice trăsură care trecea, începu să strige cu mare însuflețire : Pedantul nostru ! Uite-l pe multiubitul nostru pedant ! Cu cine o fi ? Se aplecă pe fereastră strigînd și făcînd semne, și trăsura se opri.

Din ea coborî un biet om pirpiriu care, după hainele cafenii ponosite și după cămașa prost călcată, putea fi luat drept vreun *magister* dintre cei care mucegăiesc prin academii ; o salută pe Philine scoțîndu-și pălăria și dînd la iveală o perucă rău pudrată, dar altfel foarte țeapănă ; Philine îi răspunse cu nenumărate bezele.

Fericirea pe care Philine o găsea iubind o parte dintre bărbați și bucurîndu-se de dragostea lor nu era cu mult mai mare ca satisfacția pe care și-o oferea de cîte ori avea prilej, bătîndu-și joc de cei pe care nu-i iubea pentru moment.

În larma cu care ea îl întîmpină pe acel vechi prieten, persoanele care veneau în urma lui n-au fost luate în seamă. Lui Wilhelm i se păru totuși că recunoaște pe cele două femei și pe bărbatul în vîrstă care le însoțea. Își aminti că îi văzuse pe toți trei în trupa care jucase în orașul său natal cu cîțiva ani în urmă. De atunci, fetele crescuseră ; bărbatul însă se schimbase foarte puțin. Juca de obicei

roluri de bătrîni de treabă, dar arțăgoși, personaje de care e plin teatrul german, și care se întîlnesc destul de des și în viață. Căci, deși compatrioților noștri le stă în fire să facă binele fără ostentație, ei se gîndesc rar că mai există și un mod de a făptui ceea ce e just cu amabilitate și voioșie și adesea, minăți de un spirit de contradicție, cad în greșeala de a-și îmbrăca cele mai plăcute virtuți într-o formă rebarbativă.

Actorul nostru juca foarte bine asemenea roluri; le juca atît de des, și numai pe acestea, încît și în viața de toate zilele avea același mod de comportare.

Îndată ce-l recunosc, Wilhelm se simți foarte tulburat; căci își aduse aminte cît de des îl văzuse pe omul acesta la teatru, alături de iubita sa Mariana; i se părea că încă îl aude certînd-o, că aude vocea cuceritoare, cu care ea îi înfruntase asprimea în atîtea roluri.

La prima întrebare, pusă cu grabă noilor veniți, dacă se găsește, sau s-ar putea spera într-un angajament prin apropiere, răspunsul a fost, din păcate, negativ; aflară că trupele la care se interesaseră erau complete și că unele dintre ele erau îngrijorate să nu se destrame din pricina războiului ce bătea la ușă. De necaz și din plăcerea de schimbare, bătrînul arțăgos și fiicele sale renunțaseră la un angajament convenabil, închiriaseră o trăsură, împreună cu pedantul, pe care-l întîlniseră în călătorie, și sosiseră în acest oraș, unde, după cum se vedea, erau tot atît de puține perspective.

În timp ce toți ceilalți discutau aprins despre treburile lor, Wilhelm rămase pe gînduri. Dorea să stea de vorbă deoparte cu bătrînul, dorea și se temea în același timp să afle ceva despre Mariana și era foarte tulburat.

Amabilitățile celor două tinere, proaspăt sosite, nu au putut să-l smulgă din visare. Deodată s-a iscat un schimb de vorbe care l-a făcut atent. Era Friedrich, băiatul cel blond, care de obicei o sluzea la masă pe Philine și care de astă dată refuză să pună masa și să servească. M-am

angajat să vă servesc pe dumneavoastră, striga el, dar nu pe toată lumea. Ajunseră la o ceartă aprinsă. Philine îi porunci să-și facă datoria și, cum el refuza cu încăpăținare, ea îi strigă fără menajamente să plece unde o vrea.

Ce, credeți că nu mă pot despărți de dumneavoastră ? răspunse el ; apoi ieși grăbit, își strînse lucrurile și părăsi îndată casa. Du-te, Mignon, zise Philine, du-te și pregătește tu cele de trebuință : spune-i și chelnerului și ajută-l să ne servească !

Mignon se apropie de Wilhelm și-l întrebă în felul ei laconic : Trebuie ? Pot ? Wilhelm îi răspunse : Ascultă ce-ți spune Mademoiselle, fetiço !

Copila se îngriji de toate și-i servi pe oaspeți întreaga seară cu multă atenție. După-masă, Wilhelm căută să facă o plimbare numai cu bătrînul ; izbuti și, după cîteva întrebări referitoare la viața lui de actor, aduse vorba despre vechea trupă, iar pînă la urmă se hotărî să întrebe de Mariana.

Să nu-mi vorbiți de creatura aceea detestabilă ! exclamă bătrînul. Am jurat să nu mă mai gîndesc la ea. Wilhelm se înspăimîntă de izbucnirea aceasta, dar fu și mai încurcat cînd bătrînul continuă s-o batjocorească pentru ușurătatea și desfrînarea ei. Prietenul nostru ar fi vrut să întrerupă convorbirea, dar trebui să rabde pînă la capăt potopul de ocări pe care le revărsa acel om ciudat.

Mi-e rușine, continuă bătrînul, că am ținut atît de mult la ea. Dar dacă ați fi cunoscut-o mai bine, desigur că m-ați înțelege. Era atît de drăguță, atît de naturală și de bună, atît de amabilă și plăcută din toate punctele de vedere ! Niciodată nu mi-aș fi închipuit că trăsăturile de căpetenie ale caracterului ei sînt neobrăzarea și nerezunoștința.

Wilhelm se și resemnase să asculte cele mai rele lucruri despre ea, cînd deodată observă cu uimire că tonul bătrînului se înducea și că, pînă la urmă, glasul i se su-

grumă și-și scoase din buzunar o batistă, ca să-și șteargă lacrimile, ce-i întrerupseseră povestirea.

Ce-i cu dumneavoastră ? strigă Wilhelm. Ce vă face să vă schimbați deodată sentimentele ? Să nu-mi ascundeți nimic ; soarta fetei acesteia mă interesează mai mult decît vă puteți închipui ; spuneți-mi tot.

Am puține de spus, răspunse bătrînul, revenind la tonul său serios și posomorît ; n-am să-i iert niciodată cele ce-am îndurat din pricina ei. Mi-a arătat totdeauna încredere ; am iubit-o ca pe fiica mea și, pe cînd nevasta mea mai trăia, hotărîsem s-o iau la mine, ca s-o scap din mîinile bătrînei, a cărei influență nu-mi plăcea. Dar soția mi-a murit și proiectul a căzut !

Către sfîrșitul șederii noastre în orașul dumneavoastră, nu sînt nici trei ani de atunci, am observat la ea o mare tristețe ; am întrebat-o, dar s-a ferit să-mi răspundă. În sfîrșit, am pornit la drum împreună. Călătorea cu mine în aceeași trăsură și am băgat de seamă, ceea ce și ea mi-a mărturisit îndată, că așteaptă un copil și că se temea să nu fie dată afară de directorul nostru. Dealtfel, nici n-a trecut mult și el a făcut aceeași descoperire ; i-a desfăcut contractul, care și fără asta nu mai dura decît șase săptămîni, i-a plătit îndată ce-i mai datora și, fără să țină seama de protestele celorlalți, a părăsit-o la un han prost dintr-un orașel păcătos.

Dracul să le ia pe toate tîrfele astea dezmațate ! strigă bătrînul cu năduf, și mai ales pe asta, care mi-a otrăvit atîtea ceasuri din viață. Ce să vă mai povestesc cît de mult am ținut la ea, cît m-am îngrijit de dînsa, cîte speranțe mi-am pus într-însa, cît m-am ostenit pentru ea, chiar cînd era departe. Aș prefera să-mi arunc banii în apă și să-mi petrec timpul îngrijind cîini rîioși, decît să mai dau vreodată măcar o clipă atenție unei asemenea creaturi. Cu ce m-am ales ? La început, am mai primit scrisori de mulțumire și vești din unele localități în care se afla ; și, pînă la urmă, nici un cuvînt, nici măcar o mulțumire

pentru banii pe care i-am trimis cînd a născut. Ah, prefăcătorie și ușurătatea femeilor merg mîna în mîna, ca să le faci lor o viață ușoară și zile amare unui biet om !

CAPITOLUL AL OPTULEA

Își poate oricine închipui starea lui Wilhelm, cînd s-a întors acasă după această convorbire. Toate rănile-i vechi se deschiseseră din nou și sentimentul că Mariana nu fusese cu totul nedemnă de iubirea lui prinse din nou viață ; căci, în interesul pe care-l arăta bătrînul, în laudele pe care i le aducea fără voie, prietenului nostru i-a apărut din nou toată dragălaşenia ei ; și chiar acuzațiile violente ale acelui om pătimas împotriva ei nu conțineau nimic care s-o poată înjosi în ochii lui. Căci Wilhelm se recunoștea părtaş la greșelile Mariane și, pînă la urmă, tăcerea ei nu i se mai părea de neiertat ; dimpotrivă, își făcea fel de fel de gînduri negre : o vedea ea lehuză, ca mamă, rătăcind fără sprijin în lume, rătăcind, probabil cu propriul lui copil, închipuiți care-i trezeau dureri nemărginite.

Mignon îl așteptase și îi lumină scara. După ce puse sfeșnicul jos, îl rugă să-i îngăduie ca, în seara aceea, să-l distreze cu unul dintre numerele ei de circ. Wilhelm s-ar fi lipsit bucuros, mai ales că nu știa ce urma să vadă. Numai că nu putea jigni pe ființa aceea atît de bună. După puțin timp copila intră iar în cameră cu un covor sub braț, pe care îl întinse pe jos. Wilhelm o lăsă să facă ce voia. Mignon mai aduse apoi patru sfeșnice aprinse și le așeză pe fiecare în cite un colț al covorului. Un coșuleț de ouă, cu care se ivi, îi arătă și mai limpede intenția. Apoi călcînd pe covor cu pași măsurați, așeză ouăle în anumită ordine, depărtate unele de altele, și în sfîrșit chemă înăuntru pe un om ce slujea la han și care știa să cînte din

vieară. Muzicantul se trase cu instrumentul său într-un colț. Ea se legă la ochi, dădu semnalul și începu să se miște odată cu muzica, parcă ar fi fost un mecanism de ceas cu coarda bine întinsă, acompaniind ritmul și melodia cu castaniete.

Sprintenă, ușoară, iute, își executa dansul cu precizie. Pășea printre ouă cu siguranță și cu atîta repeziciune încît în fiecare clipă credeai că va sparge unul sau că-l va da de-a dura pe altul, cînd făcea piruete. Dar nicidecum ! Nu atinse nici unul, cu toate că executa tot felul de pași, cînd mici, cînd mari și chiar sărea, iar pînă la urmă trecu pitulată printre rînduri.

Fără oprire, ca un ceasornic, ea își continua pașii ; iar muzica aceea ciudată îi dădea un nou avînt, de fiecare dată cînd relua dansul vijelios de la capăt. Wilhelm era cu totul vrăjit de spectacolul acela extraordinar ; își uită grijile, urmărind fiecă mișcare a acelei făpturi dragi și era uimit cît de mult își dezvăluia Mignon caracterul în desfășurarea dansului.

Era sobră, ageră, precisă, pasionată, iar în părțile mai lente ale dansului, mai cîrînd gravă decît drăgălașă. Wilhelm avu în acele clipe simțămîntul pe care-l încercase de multe ori pentru Mignon : dorința inimii lui de a o adopta pe această ființă părăsită, de a o lua în brațe, ca să trezească în ea, cu dragostea lui părintească, bucuria de a trăi.

Dansul se sfîrși. Fata rostogoli ușurel ouăle cu vîrfurile picioarelor, adunîndu-le grămadă, fără să uite sau să spargă vreunul și se opri alături, scoțîndu-și legătura de la ochi și terminîndu-și numărul cu o reverență.

Wilhelm îi mulțumi că i-a arătat, cu atîta drăgălăsenie și de bunăvoie, dansul pe care dorise mult să-l vadă. O mîngîie și o plînsese că s-a ostenit atît de tare. Îi făgădui un costum nou, la care ea exclamă cu însuflețire : Culoarele tale ! Îi făgădui și acest lucru, deși nu înțeluse limpede ce voise să spună. Mignon strînse ouăle și, cu covorul sub

braț, îl întreabă dacă n-are să-i mai poruncească ceva, după care zbură pe ușă afară.

Wilhelm află apoi de la muzicant că, de o bucată de vreme, ea își dăduse multă osteneală să-l învețe dansul acela, care era cunoscutul fandango¹ și că i-l tot cîntase pînă ce omul izbutise să-l prindă. Ba, fetița voise să-i dea și ceva bani drept răsplată, dar el nu-i primise.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

După o noapte neliniștită, petrecută de prietenul nostru în parte veghind, în parte tulburat de visuri rele, în care Mariana i se arăta cînd în toată frumusețea, cînd în cea mai jalnică stare, cînd cu un copil în brațe, cînd fără copil, nici nu se făcuse bine ziuă că Mignon și intră cu un croitor. Ea aducea o stofă cenușie și o tafta albastră, și începu să explice, în felul ei, că voia să aibă un costum marinăresc, așa cum văzuse la copiii din oraș, cu revere și panglici albastre.

De la pierderea Mariane, Wilhelm părăsise toate culorile vii. Se obișnuise cu cenușiul, haina umbrelor, și numai o căptușeală sau, uneori, un guler albastru de culoarea cerului îi înviorau oarecum costumele potolite. Mignon, doritoare să-i poarte culorile, îl tot zorea pe croitor, care-i făgădui să-i termine costumele în cel mai scurt timp.

Lecțiile de dans și de scrimă, pe care prietenul nostru le-a luat în ziua aceea cu Laertes, n-au fost prea strălucite. Dealtfel, au și fost repede întrerupte de sosirea lui Melina, care le-a arătat amănunțit că se și adunase o mică trupă cu care ar fi putut reprezenta imediat destule piese de teatru. El și-a reînnoit propunerea că Wilhelm să-i avanseze o

¹ Dans popular spaniol.

sumă de bani pentru început, la care acesta s-a arătat din nou nehotărît.

Peste puțin timp intră Philine cu fetele și camera răsună de râsete și larmă. Tocmai proiectaseră o nouă excursie, căci schimbarea locului și lucrurilor constituia pentru ele o plăcere de care erau mereu doritoare. Cea mai mare ispită era să mănânce zilnic în altă parte. De data aceasta era vorba de o plimbare pe apă.

Pedantul comandase luntrea care trebuia să-i ducă în josul râului, printre cotituri încântătoare. Philine îi grăbi pe toți ; nimeni nu zăbovi și îndată porniră.

Și acum ce facem ? întrebă Philine, după ce toți se așezară pe bănci.

Cel mai simplu ar fi să improvizăm o piesă, răspunse Laertes. Să-și ia fiecare un rol potrivit caracterului, și vom vedea cum o scoatem la capăt.

Admirabil ! exclamă Wilhelm ; într-o societate în care nimeni nu se preface, unde fiecare se poartă cum îi este felul, grația și mulțumirea sufletească nu zăbovesc mult ; iar unde oamenii se prefac mereu, acolo ele nu apar deloc. Așa că e foarte bine să ne luăm de la început un rol și apoi să fim sinceri, sub masca lui, cât poftim.

Da, zise Laertes, din cauza asta e atât de plăcut să ai de-a face cu femeile ; niciodată nu se lasă văzute sub aspectul lor natural.

Asta dovedește, replică Madame Melina, că ele nu-s atât de încrezute ca bărbații, care-și închipuie că sînt destul de agreabili așa cum i-a făcut natura.

În vremea asta, treceau printre coline și pîlcuri de copaci, printre grădini și vii ; la vederea lor, femeile și mai cu seamă Madame Melina își arătau încîntarea în fel și chip. Madame Melina începu chiar să recite solemn un poem descriptiv despre un colț de natură asemănător, dar Philine o întrerupse ; ea propuse o lege care să interzică tuturor orice discuție despre lucruri neînsufleteite ; în schimb susținu cu ardoare proiectul comediiei improvizate.

Bătrînul artăgos trebuia să facă pe un ofițer în retragere, Laertes pe un maestru de arme fără elevi, pedantul pe un evreu ; ea însăși voia să întruchieze o tiroleză, iar pe ceilalți îi lăsa să-și aleagă singuri rolurile. Trebuia să-și imagineze că toți formează o societate de oameni străini, care de abia s-au întîlnit pe o corabie de transportat mărfuri.

Ea începuse îndată să-și joace rolul împreună cu evreul, și toți fură cuprinși de veselie.

Nu apucaseră să meargă prea mult, cînd barcagiul opri, pentru a lua, cu permisiunea societății, pe cineva care stătea pe mal și făcea semne.

Iată ce ne trebuia ! exclamă Philine. Ne lipsea din societate tocmai pasagerul clandestin.

În barcă se urcă un om cu o înfățișare frumoasă care, după îmbrăcămintea și demnitatea expresiei, putea să fie luat drept un slujitor al bisericii. El salută societatea, care-i răspunse în felul ei și care-i aduse iute la cunoștință jocul. Atunci își luă și el rolul unui preot de țară, pe care, spre uimirea tuturor, îl susținu cît se poate de bine, cînd dojenind, cînd povestind istorioare, lăsînd să i se vadă unele defecte, dar știind să se mențină în limitele respectabilității.

În vremea asta, cei care ieșiseră măcar o dată din caracterul lor trebuiră să dea cîte un gaj. Philine le adună pe toate cu mare grijă și-l amenința îndeosebi pe omul bisericii că va fi nevoit să dea multe sărutări cînd se vor elibera gajurile, deși acesta nu făcuse pînă atunci nici o greșală. În schimb, Melina era cu totul despuiat : nasturi de cămașă, catarama și toate cîte se puteau desprinde de pe el se aflau în stăpînirea Philinei, căci voise să reprezinte pe un turist englez și nu putuse cu nici un chip să intre în rol.

Timpul s-a scurs cît se poate de plăcut, fiecare și-a încordat imaginația și spiritul, fiecare și-a împănăat rolul cu glume plăcute și hazlii. Așa au ajuns la locul unde voiau să-și petreacă ziua, și Wilhelm începuse îndată o convorbire

interesantă cu fața bisericească, așa cum l-au numit datorită aspectului său și rolului ales.

Găsesc, zise necunoscutul, că exercițiul acesta este foarte util actorilor, ba chiar unei societăți de prieteni și cunoscuți ; e cel mai bun mijloc de a-l scoate pe om din el însuși și de a-l readuce la sine, după un înconjur. Fiecare trupă ar trebui să-și facă obiceiul ca, din cînd în cînd, să se exerseze astfel și publicul n-ar avea, desigur, decît de cîștigat, dacă s-ar reprezenta o dată pe lună o piesă nescrisă, dar la care, bineînțeles, actorii s-ar pregăti în mai multe repetiții.

. N-ar trebui totuși, replică Wilhelm, să se conceapă o piesă improvizată ca un șir de scene compuse pe loc, ci ca o piesă la care s-ar stabili mai întîi planul, acțiunea și împărțirea scenelor ; numai execuția să fie lăsată actorului.

Ai dreptate, zise necunoscutul, și tocmai sub raportul execuției ar avea foarte mult de cîștigat o asemenea piesă, de îndată ce actorii ar fi urniți din loc. Nu execuția verbală, de care scriitorul conștiincios are firește grijă, ci execuția prin gesturi și mimică, prin intonații și prin tot ce ține de aceasta, pe scurt, jocul mut sau cu jumătate de voce, care la noi pare că se pierde din ce în ce mai mult. E drept, în Germania sînt actori ale căror atitudini fizice arată ce gîndesc și simt, actori care, prin tăceri, șovăiri, prin unele semne, prin mișcări insinuante și abia simțite ale corpului, pregătesc cele ce au de spus ; ei știu să lege pauzele dialogului cu întregul, printr-o pantomimă potrivită ; dar un exercițiu, care ar veni în ajutorul unor fericite însușiri naturale și ar aduce o întrecere cu scriitorul, nu este încă atît de răspîndit, pe cît ar fi de dorit, în interesul celor ce frecventează teatrul.

Dar, replică Wilhelm, însușirile naturale nu sînt oare pentru actor, ca pentru orice alt artist și poate chiar pentru orice om, primul și ultimul mijloc de a ajunge la un țel atît de înalt ?

Primul și ultimul, începutul și sfîrșitul ; așa ar trebui să fie ; dar între extremele de care vorbiți, artistului îi pot lipsi multe, dacă mai întîi educația nu face din el ceea ce trebuie să devină ; mă gîndesc la educația timpurie, căci acel căruia i se recunoaște geniul stă poate mai prost decît cel ce nu posedă decît calități obișnuite ; primul poate să se deformeze mai ușor și să pornească cu mai multă ardore pe un drum greșit, decît al doilea.

Oare geniul nu se salvează el însuși ? exclamă Wilhelm. Nu-și vindecă singur rănile pe care și le pricinuieste ?

Deloc, sau numai în mică măsură ; să nu creadă nimeni că-și poate învinge impresiile din tinerețe. Dacă cineva a crescut într-o atmosferă de libertate înțeleaptă, înconjurat de lucruri frumoase și nobile, în contact cu oameni cumsecade, dacă profesorii săi i-au predat ceea ce era necesar să știe de la început, pentru a înțelege apoi și restul cu ușurință, dacă a învățat ceea ce trebuie să nu uite niciodată, dacă primele sale acțiuni au fost îndrumate așa fel, încît pe viitor să poată face binele cu ușurință și cu plăcere, fără să fie nevoie să se dezvețe de apucături greșite, atunci omul acela va duce o viață mai pură, mai desăvîșită și mai fericită decît un altul, care și-a măcinat puterile tinereții în rătăcirii și împotriviri. Vorbim și scriem atîtea despre educație ; însă văd că sînt puțini oameni în stare să înțeleagă și să aplice în viață această noțiune simplă, dar importantă și atotcuprinzătoare.

S-ar putea să fie adevărat, zise Wilhelm, căci omul e atît de mărginit încît vrea să-i crească pe ceilalți după chipul și asemănarea lui. De aceea, fericiți sînt acei de care are grijă destinul, făcînd pe fiecare să se dezvolte după cum i-i felul.

Destinul este un maestru de ceremonii distins, dar foarte scump, replică zîmbind străinul. Eu prefer priceperea unui dascăl în carne și oase. Destinul, pentru înțelepciunea căruia am tot respectul, acționează, după cît se pare, printr-un agent foarte neîndemînic, numit hazardul, care

foarte rar îndeplinește limpede și cu precizie ceea ce hotărăște destinul.

Cred că exprimați o părere foarte ciudată, zise Wilhelm.

Nicidecum. Aproape tot ce se petrece pe pământ îmi dă dreptate. Cîte evenimente nu sînt la început pline de însemnătate și ajung, de cele mai multe ori, niște nerozii ?

Glumiți ?

Și nu se întîmplă la fel, continuă necunoscutul, cu fiecare dintre noi ? Să zicem că soarta a hotărît ca unul să fie actor bun (de ce nu s-ar îngriji ea să avem și actori buni ?), numai că, din nefericire, hazardul l-a dus într-un teatru de păpuși pe viitorul actor, unde acesta n-a putut să evite lucruri de prost-gust, să găsească suportabile neroziile, ba chiar interesante, și să capete astfel, pe o cale ocolită, o impresie de tinerețe, pe care nimic n-o mai poate șterge și față de care toți avem un anumit atașament.

Cum de ați ajuns la teatrul de păpuși ? Mîi întrerupse Wilhelm, foarte surprins.

Este doar un exemplu întîmplător : dacă nu vă place, să luăm altul. Să admitem că destinul a hotărît ca un tînar să fie mare pictor, dar hazardului i-a plăcut să-i chinuie tinerețoa în colibe murdare, grajduri și hambare — credeți oare că un asemenea om se va putea ridica vreodată la puritate, la noblețe, la libertatea sufletului ? Cu cît va fi avut mai mult contact, în anii tinereții, cu lucrurile impure și va fi încercat să le înobileze în felul său, cu atît mai puternic se vor răzbuna în tot cursul vieții lui, deoarece, căutînd să le domine, s-a legat în modul cel mai intim de ele. Cine și-a petrecut copilăria într-o societate proastă și neînsemnată, chiar dacă mai tîrziu va cunoaște una mai bună, va duce totdeauna dorul celei dinții, căci îi rămîne pecetea ei, odată cu amintirea bucuriilor primilor ani, bucurii care nu se repetă decît rareori.

Bineînțeles, în răstimp, ceilalți se îndepărtaseră rînd pe rînd, iar Philine o luase din loc chiar de la început. Dar mai tîrziu se întoarseră cu toții, pe altă cărare. Philine

scoase gajurile, ce urmau să fie recuștigate în felurite chipuri, treabă la care contribui și străinul cu atâtea născociri drăguțe și cu atîta voie bună, că toată lumea fu încîntată, și mai ales femeile ; astfel se scurseră ceasurile acelei zile, în chip foarte plăcut, cu glume, cîntece, sărutări și tot felul de ghidușii.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Pe cînd se pregăteau să se înapoieze acasă, se uitară, în jur după cel poreclit fața bisericească ; dar fața bisericească dispăruse și n-o găsiră nicăieri.

Nu-i frumos din partea cuiva, care pare să aibă o creștere bună, zise Madame Melina, să părăsească, fără să-și ia rămas bun, o societate ce l-a primit atît de prietenos.

Toată vremea m-am întrebat, zise Laertes, unde am mai întîlnit eu pe omul acesta ciudat. Aveam intenția să-l întreb la despărțire.

Și eu la fel, interveni Wilhelm, și desigur nu l-aș fi lăsat să plece pînă nu ne-ar fi dat cîteva amănunte despre el. Sint aproape sigur că am mai stat cîndva de vorbă cu dînsul.

Și totuși, zise Philine, vă înșelați amîndoi. Omul ăsta are numai aspectul iluzoriu al unui cunoscut, pentru că arată ca un om, nu ca Hans sau Kunz.

Ce vrea să zică asta, întrebă Laertes, noi nu arătăm tot ca niște oameni ?

Las' că știu eu ce spun, răspunse Philine, și dacă nu mă înțelegeți, atîta pagubă. N-am să mă apuc să vă mai și explic vorbele mele.

Îi așteptau două trăsuri. Laertes fu lădat pentru grija ce avusese de a le comanda. Philine luă loc alături de

Madame Melina cu Wilhelm în fața lor ; iar ceilalți se așezară, care cum se nimeri. Numai Laertes făcu drumul călare pe calul lui Wilhelm, adus și el de la oraș.

Îndată ce se așezară în trăsură, Philine începu să cînte tot felul de cîntece drăgălașe ; apoi povesti întâmplări despre care susținea că ar putea fi dramatizate cu succes. Această întorsătură abilă a convorbirii îi creă tinărului nostru prieten o dispoziție excelentă. El compuse imediat, din bogata sa colecție de imagini vii, o piesă întregă, cu toate actele, scenele, caracterele și intriga ei. Întreaga societate a fost de părere că ar fi bine să introducă și cîteva cîntece ; Wilhelm improvizează versurile, iar Philine, care participa la toate, potrivea bine pentru ele melodii cunoscute, pe care le cîntă pe loc, fără nici o pregătire. Era în una din zilele ei cele mai bune și cu fel de fel de glume drăguțe se pricepu să-l însuflească pe Wilhelm ; iar el se simțea vesel, cum nu mai fusese de mult.

De la descoperirea aceea crudă care-l smulsese de lângă Mariana, Wilhelm rămăsese credincios jurămîntului de a evita capcana îmbrățișărilor femeiești, de a se feri de sexul necredincios și de a-și fereca în piept toate durerile, înclinările și dorurile cele mai dulci. Strictețea cu care își ținea legămîntul dădea întregii lui ființe o hrană tainică ; dar cum inima sa nu putea trăi fără a comunica neconștient cu alta, simțea nevoia unor raporturi afectuoase. Acum părea iarăși mînat de avîntul primei tinereți, ochii i se opreau cu bucurie asupra fiecărui obiect atrăgător și parcă niciodată nu judecase cu mai multă indulgență o faptură drăgălașă. În asemenea situație, e ușor, vai, de întrezărit cît de primejdioasă era pentru dînsul o fată atît de îndrăzneată !

Cînd ajunseră acasă, găsiră în camera lui Wilhelm toate pregătite : scaunele erau așezate pentru lectură și la mijloc era pusă masa, pe care trebuia să-și afle loc bolul de punci.

La acea epocă, piesele germane cu cavaleri erau cu totul noi și atrăseseră interesul și favoarea publicului. Bătrînul cel artăgos adusese o piesă de genul acesta și se hotărîse lectura ei cu glas tare. Toată lumea se așeză în jurul mesei. Wilhelm luă în mînă exemplarul și începu să citească.

Cavalerii în armură, castelele vechi, fidelitatea, probitatea și lealitatea, dar mai ales independența personajelor piesei, toate au fost primite cu mare entuziasm. Lectorul și-a dat toată măsura, iar auditorul a fost pur și simplu transportat. Între actul al doilea și al treilea, a sosit și punciul într-un castron enorm și pentru că în piesă se bea și se ciocnea foarte mult, nimic mai firesc ca întreaga societate, de cîte ori era vorba de asta, să ia cu însuflețire locul eroilor, bînd și ciocnind în sănătatea personajelor preferate.

Toți erau înflăcărați de focul celui mai nobil patriotism. Cît de mult îi plăcea acestei adunări germane să se găsească pe teren propriu, desfătîndu-se în chip poetic, așa cum îi cerea caracterul. Bolțile și pivnițele, castelele în ruină, mușchiul și scorburile, dar mai ales scenele nocturne cu țigani și tribunalele secrete stîrniră un efect de neînchipuit. Acum fiecare actor se și vedea sub cască și armură, fiecare actriță cu cîte un guler mare, scrobît, închipuindu-și cum vor pune astfel în valoare, în fața publicului, spiritul lor german. Fiecare voia să-și aleagă de îndată un nume din piesă, sau din istoria germană, și doamna Melina declară solemn că fiul sau fiica, ce i se va naște curînd, nu va căpăta la botez alt nume decît Adelbert sau Mechtilde.

Către actul al cincilea, aplauzele deveniră și mai multuoase și mai răsunătoare ; iar cînd, la urmă, eroul l-a învins pe asupritor și tiranul a fost pedepsit, entuziasmul spori atît de mult, încît toți jurară că n-au petrecut niciodată ceasuri mai fericite. Melina, pe care băutura îl

ațitase, era cel mai-zgomotos ; și cum al doilea vas de punci fusese golit și miezul nopții se apropia, Laertes proclamă sus și tare că nimeni nu era vrednic să-și mai atingă vreodată buzele de paharele acelea ; făcînd această declarație, aruncă peste umăr paharul, care ajunsese în stradă, după ce sfărîmă un ochi de geam. Ceilalți îi urmară exemplul și cu toate protestele hangului, care alergase într-un suflet, castronul a fost de asemenea făcut țandări, căci nici el nu trebuia să fie pîngărit cu o băutură profană. după o asemenea sărbătoare. Philine, care părea mai puțin amețită, pe cînd cele două fete zăceau pe canapea, în poziții nu prea decente, îi imboldea pe ceilalți, din maliție, să fie cît mai gălăgioși. Madame Melina recită niște versuri solemne și soțul ei, care la beție nu era prea agreabil, începu să ocărăscă pe cel ce a pregătit punciul atît de prost, asigurînd pe toată lumea că el se pricepe să organizeze cu totul altfel o petrecere ; pînă la urmă, Laertes îi porunci să tacă și, cum Melina devenea tot mai grosolan și mai gălăgios, primul, fără să se gîndească prea mult, îi aruncă în cap cioburile castronului, faptă ce făcu să crească și mai mult tărăboiul.

În vremea asta, patrula de noapte, ce trecea pe acolo, ceru să intre în casă. Wilhelm, foarte înfierbîntat de lectură, deși aproape că nu băuse, avu multă bătaie de cap pînă ce-i liniști pe oameni, cu ajutorul hangului, al vorbelor bune și al bacșisului, și apoi pînă ce-i duse pe membrii societății, în stare jalnică, pe la casele lor. După ce se întoarse la han, se aruncă pe pat, fără să se dezbrace, doborît de somn și foarte prost dispus ; și nimic nu se poate asemui cu impresia dezgustătoare ce a avut-o a doua zi, cînd a deschis ochii și și-a aruncat privirea posomorită asupra prăpădului rămas din ziua trecută, asupra ticăloșiei și efectelor mizerabile, provocate de o lucrare poetică plină de spirit, de viață și de bune intenții.

După ce se gîndi puțin, Wilhelm îl chemă pe hangiu și îi spuse să treacă în socoteala lui atît pagubele cît și cheltuielile. Tot atunci află, nu fără necaz, că Laertes îi istovise în asemenea hal calul la întoarcere, încît animalul era, cum se spune, la pămînt, și că potcovarul nu prea dădea speranțe că bietul cal își va mai veni în fire.

În schimb, un salut pe care i l-a trimis Philine de la fereastră, l-a înveselit iarăși și îndată s-a dus la magazinul cel mai apropiat, pentru a-i cumpăra un mic dar, pe care i-l datora pentru cuțitașul de pudră ; trebuie să recunoaștem însă că Wilhelm nu s-a menținut în limitele unui cadou corespunzător. I-a cumpărat nu numai o pereche de cercei foarte drăguți, ci și o pălărie, un fular și încă alte cîteva nimicuri, ca să înlocuiască acele aruncate de ea cu atîta nesocotință în prima zi cînd o cunoscuse.

Madame Melina, care îl surprinsese tocmai cînd oferea darurile, căută încă înainte de dejun prilejul să-i atragă foarte serios atenția cu privire la sentimentele lui față de Philine, iar el fu cu atît mai mirat, cu cît credea că nu merită vreo dojană. Wilhelm jură pe toți sfinții că nici nu i-a trecut prin minte să se ocupe serios de o asemenea persoană, ale cărei purtări le cunoștea foarte bine ; s-a justificat, pe cît a putut, cu privire la comportarea lui prietenoasă și amabilă față de ea, dar n-a izbutit s-o convingă pe Madame Melina cu nici un chip ; ba poate că ea a rămas și mai contrariată, deoarece a trebuit să observe că lingușirile, cu care reușise să cîștige un fel de bunăvoință din partea prietenului nostru, nu erau suficiente ca să-l apere poziția cucerită, față de atacurile unei ființe pline de viață, mai tînără și mai favorizată de natură.

Cînd venîră la masă, îl găsiră și pe domnul Melina foarte prost dispus ; dînsul tocmai începuse să se lege

de toate fleacurile, cînd intră hangiuul și le spuse că a sosit un harpist. Sînt sigur, zise el, că are să vă facă plăcere ascultînd muzica și cîntecele lui ; nimeni nu poate să-l audă, fără să nu-l admire și să nu-i dea cîte ceva.

Lasă-l să-și vadă de drum, sări Melina ; n-am poftă de loc să ascult un flașnetar, și în orice caz avem printre noi destui cîntăreți bucuroși să cîștige ceva. Spunînd aceste vorbe, aruncă o privire răutăcioasă înspre Philine. Aceasta îl înțelese și, pentru a-l necăji, se hotări îndată să-l protejeze pe harpist. Se întoarse spre Wilhelm și-i spuse : Ce-ar fi să-l ascultăm ? Oare să nu facem nimic pentru a scăpa de plictiseala asta jalnică ?

Melina voi să-i răspundă și cearta s-ar fi întezit, dacă Wilhelm nu l-ar fi salutat pe omul care tocmai intra și nu l-ar fi poftit să se apropie.

Înfățișarea acestui musafir ciudat a uimit pe toată lumea și pînă nu s-a așezat pe un scaun nimeni n-a îndrăznit să-l întrebe ceva sau să scoată vreo vorbă. O coroană de păr cenușiu și rar îi înconjura creștetul chel ; ochii mari și albaștri priveau blînd de sub sprîncenele-i albe. Un nas frumos domina o barbă albă și lungă, care nu-i acoperea însă buzele zîmbitoare. Trupul zvelt îi era acoperit, de la gît pînă la picioare, de o haină cafenie. El începuse îndată să preludeze pe harpa așezată înaintea sa.

Sunetele plăcute, ce le scotea din instrument, încălziră îndată inima ascultătorilor.

Moșule, dumneata știi să cînți și din gură ? îl întreabă Philine.

Cîntă ceva care să ne bucure sufletul și mintea, odată cu simțurile, zise Wilhelm. Ar trebui ca instrumentul numai să acompanieze glasul ; căci melodiile, pasajele și rulatele, fără cuvinte și fără înțeles, îmi par asemeni unor fluturi sau asemeni unor păsări frumoase și multicolore, ce zboară pe dinaintea ochilor noștri, rotindu-se în aer, și pe care am dori să le prindem și să punem stăpînire pe ele ; vocea, dimpotrivă, se înalță ca un duh

inaripat spre cer, atrăgînd cu sine ce e mai bun în ființa noastră.

Bătrînul se uită la Wilhelm, apoi ridică ochii în sus făcu vreo cîteva acorduri la harpă și începu un cîntec. Era o laudă adusă cîntării, o prețuire a fericirii de a fi cîntăreț și un îndemn către oameni să le cinstească. Punea atîta viață și adevăr în interpretarea lui, încît s-ar fi zis că în clipa aceea compusese cîntecul și anume pentru acea împrejurare. Wilhelm de-abia se stăpîni să nu-l îmbrățișeze ; rămase însă pe scaun, numai de teamă să nu stîrnească un hohot de rîs ; căci ceilalți începuseră să facă observații neroade, cu voci scăzute, discutînd dacă bătrînul era călugăr sau evreu.

Cînd îl întrebă despre autorul cîntecului, harpistul nu răspunse precis ; îl asigură numai că știe multe cîntece și că nu dorea alta decît să le fie pe plac. Cei mai mulți dintre comeseni erau veseli și prietenoși ; pînă și Melina se arătă cu inima deschisă, în felul său, și în timp ce unii și alții flecăreau și glumeau, bătrînul începu un cîntec plin de duh intru lauda vieții în tovărășie. Slăvea armonia și bunătatea cu tonuri mîngîietoare. Deodată cîntul îi deveni mai sec, mai aspru și mai tulburat, ca să vestească prefăcătoria odioasă, vrajba și dușmănia oarbă și fiecare parcă scutura de la sine aceste cătușe apăsătoare cînd, pe aripile unei melodii emoționante, bătrînul înălța laudă celor ce readuc pacea și proslăvi fericirea sufletelor ce se regăsesc.

Cînd harpistul își isprăvi cîntecul, Wilhelm exclamă : Oricine ai fi, tu care vii ca un duh ocrotitor cu glas binecuvîntat și dătător de viață, primește cinstirea și recunoștința mea ; află că toți te admirăm și dacă ai nevoie de ceva, spune-ne fără teamă.

Bătrînul tăcu, își trecu ușor degetele peste coarde, apoi le atacă mai puternic și începu să cînte :

- Ce-aud afară, lingă porți,
Ce glas pe pod răsună ?

Aici în sală vrem noi toți
Să ascultăm cum sună !
Dă riga semn și-un paj zbură ;
Cînd s-a întors, riga strigă :
Să vin-aici bătrînul !

Mă-nchin cu sufletul uimit
La strălucita lume.
Aici e-un cer îmbogățit
Cu stele fără nume.
În sală-i tot dumnezeesc !
Mai bine să nu mai privesc,
Nu-i timp de desfătare.

Bătrînul ochii și-a închis
Scoțînd tumult din strune ;
Curtenii ascultau ca-n vis
Legendele străbune.
Iar riga pentru că-i plăcea
Un lanț de aur vru să-i dea
Răsplată pentru cîntec.

Nu sînt eu vrednic de comori ;
Dă-l, rigă, celor vrednici
Care te-ajută să-ți dobori
Dușmanii cei puternici.
Ori cancelarului, drept spor,
La grijile ce-l împresor,
Dă-i, rigă, spor de aur.

Eu cînt cum cîntă pasărea
Ce-n crînguri locuiește.
Și-s fericit ; cîntarea mea
Din plin mă răsplătește.
Și n-aș pofți decît să-nchin
O cupă din regescu-ți vin
Aceasta îmi-i dorința.

Golește-apoi pocalul plin :
Ah ! Simt că-mi dă putere !
Blagoslovit e-acest cămin
Ce nu-l socoate-avere.
Cînd veți fi veseli, nu uitați
Celui-de-sus să vă-nchinați
Cum mă închin eu vouă. ¹

După ce și-a sfîrșit balada, cîntărețul a luat paharul de vin ce i se pusese dinainte și l-a băut, întorcînd o față emoționată spre binefăcătorii săi, ceea ce a stîrnit entuziasmul întregii adunări. Toți au aplaudat, urîndu-i ca paharul acela să-i aducă sănătate și să-l întărească. Apoi bătrînul a mai cîntat cîteva romane, făcînd să crească tot mai mult veselîia tuturor.

Știi melodia *Ciobanul se pregătește pentru joc* ? îl întrebă Philine.

Cum să nu, răspunse el ; dacă vreți s-o cîntați, eu vă acompaniez.

Philine se ridică în picioare, așteptînd. Bătrînul a început melodia și ea a cîntat un cînticel pe care nu-l putem împărtăși cititorilor noștri, pentru că s-ar putea să-l găsească vulgar, ba chiar necuviincios.

În vremea asta societatea, din ce în ce mai însuflețită, a mai băut cîteva sticle de vin, devenind foarte gălăgioasă. Dar cum prietenul nostru nu uitase încă urmările neplăcute ale veseliei lor, a încercat să-i pună capăt ; a strecurat în mîinile bătrînului o răsplată generoasă pentru osteneala sa, ceilalți au contribuit și ei cu cîte ceva și l-au lăsat să plece, înțelegîndu-se ca seara să se bucure iarăși de harul bătrînului.

După plecarea cîntărețului, Wilhelm i-a spus Philinei :
La drept vorbind, nu pot găsi în cîntecul dumitale preferat nici o valoare poetică ori morală ; dar dacă vei executa

¹ Goethe a prelucrat această baladă, cînd a introdus-o în volumul de *Poezii*.

vreodată la teatru, cu aceeași naivitate și originalitate și cu tot atîta grație, o bucată aleasă bine, vei avea cu siguranță parte de un succes viu și unanim.

Da, exclamă Philine, trebuie să fie o senzație foarte plăcută să te încălzești în contact cu gheața !

Cînd te gîndești pe cîți actori nu i-ar face de rușine omul ăsta ! spuse Wilhelm. Ați observat cît era de justă expresia dramatică a romanțelor ? E mai multă viață în cîntecul lui decît în personajele țepene de pe scenele noastre ; reprezentarea multor piese ar putea fi considerată mai mult o povestire, pe cînd povestirile lui muzicale îți dau impresia unei realități palpabile.

Ești nedrept ! interveni Laertes ; eu nu mă cred nici mare actor, nici mare cîntăreț, dar știu că atunci cînd muzica îmi conduce mișcările corpului, însuflețindu-le și indicîndu-le măsura, cînd declamația și expresia îmi sînt transmise de compozitor, atunci sînt cu totul alt om decît în proza dramatică unde trebuie să creez, să inventez ritmul și felul de a declama și unde, pe deasupra, pot fi stingerit de oricare dintre parteneri.

Eu știu doar atîta, zise Melina, că omul nostru ne face cu adevărat de rușine într-un punct, și anume într-un punct capital. Tăria talentelor lui se arată în folosul pe care îl trage din ele. Pe noi, care în curînd nu vom ști poate de unde să căpătăm un prînz, ne face să împărțim mîncarea cu dînsul. Cu un biet cînticel se pricepe să ne scoată banii din buzunar, bani, pe care mai bine i-am întrebuința ca să ne găsim un rost. Pesemne că e tare plăcut să împrăști banii, cu care ai putea să înghebi o existență pentru tine însuși și pentru alții !

Cu această observație, discuția luă o întorsătură foarte neplăcută. Wilhelm, care fusese direct vizat, răspunse cu sarcăsură violentă și Melina, pe care nu-l caracteriza o prea mare delicatețe, ajunse pînă la urmă să-și dea pe față necesurile în cuvinte destul de aspre. Sînt aproape cinci-sprezece zile, zise el, de cînd am cercetat teatrul și garde-

roba amanetată ; am fi putut să le avem cu o sumă de nimic. Dumneata m-ai făcut atunci să sper că mă vei credita. dar, pînă acum, nu văd că te-ai fi gîndit mai serios la lucrul ăsta, sau că te apropii de o hotărîre. Dacă te-ai fi decis de îndată, acum treburile ar fi fost pe cale bună. Nici intenției dumitale de a-ți continua călătoria, nu i-ai dat încă urmare, dar banii mi se pare că nu i-ai prea economisit în vremea asta ; cel puțin observ că se găsesc unele persoane, care știu să profite de ocazie și să-i facă să dispară iute.

Imputarea aceasta, nu cu totul nedreaptă, îl atinse pe prietenul nostru. Răspunse cu vorbe cam repezite, ba chiar violente și cum ceilalți se ridicau și se împrăstiau, a ieșit și el, dînd să se înțeleagă limpede că nu mai voia să aibă de-a face cu oameni atît de dușmănoși și nerecunoscători. Apoi coborî repede, foarte prost dispus, și se așeză pe o bancă de piatră, ce se găsea în fața hanului, fără să-și mai dea seama că, mai din plăcere, mai de necaz, băuse mai mult decît de obicei.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

Acolo, pe bancă, Wilhelm rămase cîtăva vreme, cu privirile împrăstiate și tulburat de multe gînduri ; Philine ieși cu pas agale din han și se apropie cîntînd. Apoi se așeză lîngă el, mai bine zis peste el, atît de aproape se sprijini de umărul lui. Se juca cu șuvițele-i de păr, îl dezmiarda și-i șoptea vorbele cele mai dulci din lume. Îl ruga să nu plece, să n-o lase în tovărășia unor oameni care o vor plictisi de moarte ; îi spuse că nu mai poate sta sub același acoperiș cu Melina și că din pricina asta s-a mutat în hanul lui.

În zadar a încercat Wilhelm s-o respingă, s-o facă să înțeleagă că el nu poate și nici nu trebuie să mai rămână acolo. Philine nu mai înceta cu rugămintele și deodată își încolăci brațele de gîtul lui și începu să-l sărute cu patimă.

Philine, ești nebună ? ! exclamă Wilhelm, încercînd să scape. Să iei toată stradă drept martoră la asemenea mîngîieri pe care nu le merit în nici un caz ! Lasă-mă, nu se poate să mai rămîn și nu voi rămîne !

Ba eu am să te țin strîns și în plină stradă am să te sărut pînă ai să-mi făgăduiești ceea ce doresc. Îmi vine să mor de rîs, continuă ea ; după o asemenea intimitate, lumea trebuie să mă socoată soția ta de cel puțin patru săptămîni și bărbații însurați care vor vedea o scenă atît de înduioșătoare mă vor da drept exemplu nevestelor lor pentru felul neprefăcut cum îmi arăt dragostea.

Chiar atunci se apropiau cîțiva oameni și ea începu să-l mîngîie și mai drăgălaș ; iar Wilhelm, ca să evite scandalul, se văzu nevoit să joace rolul soțului îngăduitor. Apoi Philine se strîmbă în spatele trecătorilor și făcu atîtea năzbitii pline de îndrăzneală, că pînă la urmă Wilhelm trebui să-i promită că va mai rămîne și a doua și a treia zi.

Ești un adevărat buștean ! exclamă ea, dîndu-i drumul, iar eu sînt nebună că risipesc atîta simțire pentru tine. Se ridică furioasă și făcu cîțiva pași ; apoi se întoarse rîzînd și-i strigă : Cred că tocmai de asta sînt nebună după tine ; mă duc să-mi iau lucrul de mîină, ca să nu stau degeaba. Să rămii aici, ca să regăsesc omul de piatră pe banca de piatră.

De data aceăsta, Philine a fost nedreaptă : căci oricît se străduise el să-i reziste, dacă în acea clipă s-ar fi aflat împreună într-un boschet singuratic, fără îndoială că n-ar fi lăsat mîngîierile ei fără răspuns.

Philine plecă aruncîndu-i o privire strengărească și intră în han. Wilhelm n-avea nici un chef s-o urmeze ;

purtarea ei îi stîrnise mai degrabă din nou silă; totuși se ridică de pe bancă, fără să știe bine de ce, și se duse după ea.

Era gata să intre pe ușă, cînd apărură Melina, i se adresă umil și-l rugă să-l ierte pentru unele cuvinte prea aspre din cursul discuției. Să nu-mi iei în nume de rău, continuă el, dacă în starea în care mă aflu, arăt, poate, prea mare agitație; dar grija de soție, poate în curînd și de un copil, mă împiedică să trăiesc liniștit de pe o zi pe alta și să-mi petrec timpul în desfătări, așa cum îți este încă îngăduit duminică. Mai gîndește-te și, dacă îți e cu putință, pune-mă în posesia recuzitei teatrale de aici. N-o să-ți rămîn datornic multă vreme și pentru binele asta o să-ți fiu veșnic recunoscător.

Văzîndu-se ținut cu sila în prag tocmai în clipa cînd era atras spre Philine de o înclinare irezistibilă, Wilhelm îi răspunse lui Melina cu grabă și cu o amabilitate distrată. Bine, dacă prin asta te pot face mulțumit și fericit, nu mai am de ce chibzui. Du-te și aranjează toate. Sînt gata să-ți dau banii chiar în seara asta, sau mîine dimineață. Ca să pecetluiască făgăduiala, îi strînse lui Melina mîna și se bucură văzîndu-l că trece repede strada; dar, din nefericire, a fost împiedicat să intre în casă și a doua oară, și încă într-un mod mai neplăcut.

Un tînar, cu o boccea în spinare, venea repede pe stradă, apropiindu-se de Wilhelm care îl recunoscuse numai deocînd : era Friedrich.

M-am întors ! strigă dînsul pe cînd cerceta vesel, cu ochii lui mari și albaștri, toate ferestrele. Unde-i Mamsell ? Cine dracu poate să trăiască multă vreme fără s-o vadă ?

Hangiul, care tocmai ieșise în ușă, îi răspunse : E sus. Din cîteva salturi, băiatul ajunse în capul scării, iar Wilhelm rămase în prag, de parcă prinsese rădăcină. În primul moment, l-ar fi luat pe Friedrich de păr să-l tirasă jos de-a-ndăratelea; apoi, un acces violent de gelozie furioasă i-a paralizat dintr-o dată șirul gîndurilor;

pe cînd își revenea încetul cu încetul din acea împietrire, îl năpădi un fel de neliniște, o stare proastă, cum nu mai simțise niciodată în viață.

Intră în camera lui și o găsi pe Mignon îndeletnicindu-se cu scrisul. De cîtva timp, copila se ocupa cu multă sîrguință să aștearnă pe hîrtie tot ce știa pe de rost și apoi îi dădea stăpînului și prietenului ei paginile scrise ca să i le corecteze. Se pricepea destul de bine și era neobosită ; însă literele rămîneau inegale și rîndurile strîmbe. Și aici se părea că trupul se împotrivese spiritului ei. Wilhelm, căruia, cînd era în toane bune, îi făcea mare plăcere hărnicia copilei, acum abia se uită la ceea ce-i arăta ; ea băgă de seamă și se mîhni, cu atît mai mult cu cît crezuse că de data aceea scrisese foarte bine.

Neliniștea îl făcu pe Wilhelm să umble de colo-colo pe coridoare și în curînd se trezi iarăși la ușa hanului. Tocmai atunci sosi în goană un călăreț ; avea o infățișare frumoasă, și, pentru vîrsta lui, se arăta foarte sprinten. Hangiul îi sări în întîmpinare și îi întinse mîna, ca unui prieten vechi, strigînd : Ei, domnule intendent, ați venit iar pe la noi !

Vreau numai să-mi hrănesc calul, răspunse străinul ; trebuie să mă duc îndată la moșie, ca să dau fel de fel de porunci grabnice. Contele sosește mîine cu soția domniei-ale ; vor sta cîtva timp, ca să primească cît se poate mai bine pe prințul * * * care-și va stabili probabil în regiune cartierul general.

Păcat că nu puteți rămîne la noi, răspunse hangiul. Avem o societate plăcută.

Grăjdarul, care galopase în urmă, luă cu el calul intendentului, pe cînd acesta stătea de vorbă cu hangiul în ușă, uitîndu-se spre Wilhelm.

Cînd Wilhelm observă că vorbeau despre el, se depărtă și o porni fără țintă pe străzi.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

În starea de neliniște și supărare în care se afla, îi veni în minte să caute pe bătrînul a cărui harpă nădăjduia că-i va alunga gîndurile negre. Întrebînd de el, îl îndreptară spre un han prost, dintr-o străduță îndepărtată. Iar acolo, porni pe scară în sus, pînă la pod, unde, dintr-o încăpăre, se răspîndeau sunete dulci de harpă. Erau acorduri grave și triste, ce însoțeau un cîntec jalnic, tulburător. Wilhelm se apropie încetîșor de ușă și, cum bătrînul executa un soi de fantezie, în care se repetau mereu numai cîteva strofe, parte cîntate, parte recitate, după un scurt timp de atenție, ascultătorul putu să înțeleagă următoarele :

Acel ce pîinea și-a udat
Cu lacrimi, și nopți pline
De-amar, pe pat plîngînd a stat,
Vă știe, o, puteri divine.

Voi în viață ne mînați,
Voi lăsați omul să greșească
Și pradă chinului îl dați,
Ca pe pămînt să ispășească.

Lamentația aceasta dureroasă pătrunse adînc în sufletul lui Wilhelm. I se părea că uneori lacrimile îl împiedicau pe bătrîn să continue ; atunci răsunau numai acordurile, pînă ce din nou vocea se împletea ușor cu ele, în frînturi de melodie. Wilhelm rămase sprijinit de ușorul ușii ; era adînc mișcat ; durerea bătrînului îi descătuse inima apăsată ; nu încercă să se împotrivească emoției, nu putea și nici nu voia să-și țină lacrimile ce-l podideau și pe el ascultînd tînguirea harpistului, pornită din inimă. Dintr-o dată, toate suferințele ce-i înăbușiseră sufletul se eliberară ; Wilhelm se lăsă pradă lor, deschise ușa și se trezi în fața bătrînului, ce era nevoit să stea pe un pat

foarte prost, singura mobilă din încăperea aceea să-
răcăcioasă.

Ce multe simțiri ai trezit în sufletul meu, bătrîne ! ex-
clamă el. Ai topit tot ce-mi era înghețat în inimă ; nu te
opri, continuă să-ți alini suferințele și să faci fericit pe un
prieten. Bătrînul vru să se scoale și să-i răspundă, dar
Wilhelm nu-l lăsă ; căci observase la amiază că omului
nu-i plăcea să vorbească ; de aceea se așeză lângă el pe
mindir.

Bătrînul își șterse lacrimile și-l întrebă zîbindu-i prie-
tenos : Cum de-ați venit aici ? Aveam de gînd să vă caut
din nou în seara asta.

Aici sîntem mai liniștiți, răspunse Wilhelm. Cîntă-mi
ce poștești, ce se potrivește cu starea dumitale sufletească
și poartă-te ca și cum n-aș fi de față. Sînt sigur că
astăzi n-ai putea să te pierzi cu firea. Cît ești de fericit
că poți avea în singurătate o ocupație atît de plăcută și
că, străin fiind pretutîndeni, găsești în inima dumitale
cea mai bună tovarășie !

Bătrînul privi strunele, luă cîteva acorduri în surdină,
prinse tonul și începu să cînte :

Cel ce dorește singurătate,
Curînd i se-mplinește vrerea.
Toți petrec și iubesc mai departe
Și-l lasă cu durerea.

Sărman singuratic cum sînt,
Lăsați-mă-n durerea mea.
Cît voi rătăci pe pămînt
Nu voi scăpa de ea.

Așa cum iubitul pîndește
Ș-aleargă la fata iubită,
Așa mă-mpresoară hoțește
Durerea cumplită,

Și veșnic cu mine rămîne.
Ah ! Singur nu pot să fiu !
Ah ! Singur fi-voi doar mîne
Cînd voi dormi-n sicriu.

Ar fi prea lung să povestesc convorbirea ciudată pe care a avut-o prietenul nostru cu bătrînul harpist și, de altfel, nici n-aș putea să-i redau farmecul. La tot ce-i spunea tînărul, bătrînul răspundea într-o perfectă corespondență sufletească, prin acorduri ce trezeau impresii înrudite și deschideau imaginației un cîmp nemărginit.

Numai cine a asistat vreodată la o adunare de oameni pioși care, despărțiți de biserică, cred că pot să se ridice la o viață mai pură, mai intimă și mai spirituală, numai acela își va putea face o idee de o asemenea scenă ; el își va aminti cum știe predicatorul să potrivească, la vorbele sale, versetul unei cîntări, ce ridică sufletele către înălțimile dorite, de unde ele să-și ia zborul ; cum îndată, un alt membru al comunității alege o nouă melodie pentru versetul altei cîntări, la care un al treilea leagă iarăși un verset nou ; și astfel sînt puse în evidență ideile înrudite din diversele cîntări, din care au fost scoase versetele ; fiecare pasaj capătă, prin această nouă imbinare, un înțeles proaspăt și o individualitate proprie, ca și cum ar fi fost compuse în clipa aceea ; dintr-un ansamblu cunoscut de idei, din cîntări și maxime cunoscute se naște, pentru acea adunare anumită și în acea clipă, un ton deosebit, din care oamenii trag putere de viață și se simt înviorați și întăriți. Astfel, prin cîntece și pasaje cunoscute și necunoscute, bătrînul l-a întărit sufletește pe oaspetele său, trezindu-i sentimente mai noi, sau mai vechi, impresii vii sau adormite, plăcute sau dureroase, într-o mișcare care nu putea să-i facă decît mult bine prietenului nostru în starea în care se afla.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Într-adevăr, la întoarcere, Wilhelm a început să se gîndească la situația lui cu mai multă stăruință decît pînă atunci și a ajuns acasă cu hotărîrea de a se smulge din ea, cînd hangiul a venit repede să-i spună confidențial că Mademoiselle Philine l-a cucerit pe intendentul contelui și că acesta, după ce și-a îndeplinit îndatoririle la moșie, s-a întors în mare grabă și acum ia o cină aleasă în camera ei.

În aceeași clipă intră și Melina, însoțit de notar ; ei se duseră împreună în camera lui Wilhelm ; acesta, cu oarecare șovăire, își ținu fîgăduiala, dînd lui Melina în schimb unei polițe, trei sute de taleri pe care Melina îi înmîna imediat notarului, obținînd în schimb documentul referitor la încheierea vînzării întregii recuzite teatrale, în posesia căreia trebuia să intre a doua zi dimineață.

Abia se despărțiseră, cînd Wilhelm auzi răsunînd în casă un strigăt înspăimîntător. Apoi desluși un glas tînesc, plin de mînie, vociferînd, printre hohote de plîns și urlete. Larma trecu pe lîngă ușa lui, și se rostogoli în piața din fața hanului.

Împins de curiozitate, prietenul nostru coborî și dădu peste Friedrich, care parcă era cuprins de turbare. Plîngea, scrișnea din dinți, bătea din picioare, amenința cu pumnii și se zvîrcolea de mînie și deznădejde ; Mignon stătea lîngă el, privind cu uimire această scenă ; iar hangiul explica pe cît putea întîmplarea.

După ce s-a întors, Friedrich, care fusese bine primit de către Philine, se arătase mulțumit, vesel și vioi ; cîntase și sărisse într-un picior, pînă în clipa cînd Philine făcuse cunoștință cu intendentul. De atunci băiatul, pe jumătate copil, pe jumătate adolescent, începuse să-și arate necazul, trîntind ușile și alergînd fără astîmpăr pe scări. Philine

îi poruncise să servească la masă, ceea ce-l făcuse mai arțăgos și mai încăpăținat. În sfârșit, în loc să așeze pe masă o farfurie cu *ragoût*¹ o aruncase între Mademoiselle și musăfir, care erau așezați foarte aproape unul de celălalt, lucru pentru care intendentul îi trăsese o pereche de palme zdravene și-l dăduse pe ușă afară. Iar el, hangiul, îi ajutase pe amindoi musafirii să-și curețe hainele, foarte rău pătate.

Cînd băiatul află ce bine se răzbunase, începu să ridă cu poftă, în timp ce lacrimile îi mai curgeau încă pe obraji. O bucată de vreme se bucură din toată inima, pînă cînd își aduse iar aminte de ocară ce i-o adusese cineva mai puternic, așa că începu din nou să urle și să amenințe.

Wilhelm rămase gînditor și rușinat în fața acestei scene. Vedea în ea chiar situația lui înfățișată cu trăsături mai puternice și mai exagerate; și el era aprins de o gelozie de neînfrînt; și el, dacă n-ar fi fost împiedicat de buna-cuviință, și-ar fi potolit bucurios minia; ar fi jignit, cu plăcere răutăcioasă și perfidă, ființa iubită, iar pe rival l-ar fi provocat la duel; și el ar fi vrut să nimicească pe toți cei ce păreau că sînt acolo numai pentru a-l supăra.

Laertes, care alergase și dînsul și aflase întîmplarea, imboldea, ca un mucalît ce era, furia lui Friedrich, care susținea cu tărie că intendentul era dator să-i dea satisfacție, spunînd că pînă atunci n-a înghițit nici un afront și dacă nu i se dă satisfacție, atunci se va răzbuna altfel.

Laertes se găsea în elementul lui. Se duse deci foarte serios sus, să-l provoace pe intendent la duel, în numele băiatului.

Asta-i nostim! exclamă cel provocat. Nu mă așteptam în seara asta la o asemenea glumă. Coborîră amîndoi, urmați de Philine. Dragă băiete, i se adresă intendentul lui Friedrich, ești un tînăr de ispravă și nu refuz să mă

¹ Tocană (fr.).

bat în duel cu tine; dar cum înegalitatea vîrstelor și puterilor noastre dau lucrului acestuia un caracter mai neobișnuit, aș propune o pereche de florete în locul oricărei alte arme; vom unge bulele din vîrf cu cretă și cel care va marca cele dintîi sau cele mai multe semne pe haina celuilalt va fi socotit învingător și va fi tratat de adversar cu cel mai bun vin ce se găsește în oraș.

Laertes hotără că propunerea putea fi acceptată; Friedrich îl ascultă, ca pe un maestru. Se aduseră floretele; Philine se așază jos, croșetînd și privindu-i pe combatanți foarte liniștită.

Intendentul, care era foarte priceput în arta scrimei, avu generozitatea să-și cruțe adversarul, lăsîndu-l să-i facă pe haină cîteva semne cu creta; apoi se îmbrățișară și li se aduse vinul. Intendentul voi să afle din ce familie se trage Friedrich și care e istoria vieții lui; băiatul începu să înșire o poveste, pe care o repetase de multe ori pînă atunci și pe care intenționăm s-o aducem altă dată la cunoștința cititorilor noștri.

Lui Wilhelm, acest duel i-a lămurit definitiv starea propriilor sale sentimente; nu-și putea ascunde că dorește să minuiască floreta, ori mai bine spada, împotriva rivalului, deși își dădea seama că omul îi era superior în arta scrimei. Totuși, n-a onorat-o pe Philine cu nici o privire, s-a ferit de orice cuvînt care i-ar fi putut trăda simțirea și, după ce a băut cîteva pahare de vin în sănătatea combatanților, a fugit în camera lui, copleșit de mii de gînduri neplăcute.

Își amintea de vremea cînd spiritul lui, purtat de speranțe nemărginite, se ridica spre înălțimi, unde plutea cu încîntare, ca în elementul său. Își dădea seama că în ultima vreme căzuse într-un fel de apatie, în care gusta doar din vîrfurile buzelor ceea ce altădată sorbea cu lăcomie; dar nu vedea limpede care era aspirația irezistibilă pe care i-o hărăzise natura și pe care împrejurările i-o ațîtau

doar, satisfăcînd-o pe jumătate și ducînd-o pe calea ră-tăcirilor.

Nu-i de mirare că, examinîndu-și starea în care se afla și meditînd asupra mijloacelor de salvare, Wilhelm era cît se poate de încurcat. În primul rînd, datorită prieteniei pentru Laertes, atracției ce-o simțea pentru Philine și afecțiunii ce o avea pentru Mignon, fusese legat, mai mult decît se cuvenea, de un loc și o societate în care putea să-și urmeze înclinarea sa favorită, să-și satisfacă dorințele oarecum pe furis, revenînd pe nesimțite, fără a avea înaintea ochilor vreun țel anumit, la visurile lui de altădată. Era încredințat însă că are destulă putere să se rupă și să se elibereze repede de toate acestea. Dar, cu cîteva clipe mai înainte, se angajase cu Melina într-o afacere bănească, apoi îl cunoscuse pe bătrînul harpist, a cărui enigmă dorea nespus de mult s-o dezlege. Totuși, după multă ezitare și gînduri contradictorii, se hotări — sau cel puțin credea că este hotărit — să nu se lase reținut nici de aceste ultime considerații. Trebuie să plec ! strigă el. Vreau să plec ! Apoi se trînti într-un scaun ; era foarte tulburat.

Mignon intră în odaie și-l întrebă dacă-i îngăduie să-i onduleze părul. Pășea încet, tare amărită că fusese atît de brusc expediată în dimineața aceea.

Nimic nu-i mai mișcător decît o dragoste care a crescut în tăcere, o credință care s-a întărit în taină, atunci cînd sosește ceasul potrivit să se dezvăluie față de cel ce, pînă atunci, n-a fost vrednic să le cunoască. Mugurul, ținut strîns atîta vreme cu strășnicie, îmbobocea și inima lui Wilhelm nu putea fi nicidecum mai primitoare.

Copila îl privi și văzu ce tulburat era. — Stăpîne, exclamă ea, dacă ești nefericit, ce se va face Mignon ? ! Ființă iubită, suspină el, luîndu-i mîinile, și tu ești una din durerile mele. Trebuie să plec. Ea se uită la ochii lui Wilhelm, strălucitori de lacrimi stăpînite ; deodată în-

genunchi la picioarele lui. Wilhelm continuă să-i țină mâinile ; Mignon își lăsă capul pe genunchii lui și rămase așa, liniștită, multă vreme, în timp ce el se juca drăgăstos cu șuvițele ei de păr ; apoi un fel de tremur, foarte slab la început, crescând și cuprinzând tot trupul copilei. — Ce-i cu tine, Mignon, strigă el, ce-i cu tine ? Ea înălță capșorul, îl privi și deodată duse mîna la inimă, cu o expresie de mare suferință. Wilhelm o ridică, și fetița i se lăsă în brațe ; el o strînse la piept și o sărută. Ea nu-i răspunse nici într-un fel, ținîndu-și strîns inima ; deodată scoase un strigăt, însoțit de mișcări convulsive, sări în picioare și se prăbuși în aceeași clipă la pămînt, ca și cum toate articulațiile i-ar fi fost rupte. Era o privește groaznică. Copilă dragă, strigă el, ridicînd-o și îmbrățișînd-o strîns, ce-i cu tine ? ! — Tremurul continua, pornind de la inimă spre extremitățile scuturate ca de friguri ; zăcea fără viață în brațele lui, în timp ce el o strîngea la piept și o scălda cu lacrimi. Deodată Mignon se încordă, ca și cum ar fi ajuns la paroxismul suferinței, și însuflețită de o putere nouă, prinse viață, apoi cu iuțeala unui resort ce se închide brusc, i se aruncă de gît ; în adîncul sufletului părea că i se rupsese ceva și un rîu de lacrimi izvorî din pleoapele ei închise, udînd pieptul lui Wilhelm, care o ținea strîns lipită de el. Mignon plîngea și nimeni n-ar putea descrie impețuozitatea acelor lacrimi. Părul ei lung se desfăcuse și i se răspîndise pe umeri ; întreaga-i ființă părea că se topește într-un torent nesfîrșit de lacrimi. Trupul înțepenit începu să i se destîndă și viața părea că se scurge din ea. În tulburarea acelei clipe, Wilhelm se temea să nu i se topească în brațe și să nu mai rămînă nimic din sărmana ei făptură. O ținea din ce în ce mai strîns. Fetițo, strigă el, fetițo, ești a mea, liniștește-te, ești a mea ! Nu te lăs. N-am să te părăsesc niciodată. — Lacrimile copilei mai curgeau încă. — În

sfârșit ea se ridică în picioare cu fața strălucind de veselie. — Tată, rosti ea, n-ai să mă părăsești ! Vrei să-mi fii tată ! Sînt copila ta !

Blînd începură să vibreze sunete de harpă înaintea ușii. Bătrînul aducea prietenului său în dar cîntecele lui duioase de seară, pe cînd Wilhelm, ținînd copila tot mai strîns îmbrățișată, gusta cea mai curată și neasemuită fericire.

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL INTII

Cunoști tu oare țara unde-s lămii în floare ?
Acolo portocale de aur ard în soare,
Pe cînd din cer albastru un dulce vînt adie,
Iar dafinul și mirtul se-nalță spre tărie.
Răspunde, o cunoști ? Spre ea, spre ea,
Cu tine, dragul meu, să plec aș vrea.

Cunoști tu oare casa cu stîlpi împodobită,
Cu albe încăperi, cu sala strălucită,
Unde statui de piatră șoptesc mereu cu milă :
Ce ți-au făcut, ce ți-au făcut, biată copilă ?
Răspunde, o cunoști ? Spre ea, spre ea,
Cu tine, ocrotitorul meu, să plec aș vrea.

Cunoști tu oare munții și drumul care suie ?
Prin ceață, măgărușul își cată cărăruie,
În peșteri locuiește un neam străvechi de zmei.
Puhoai cad la vale din creștele de stei.
Răspunde, îi cunoști ? Spre ei, spre ei,
Ne duce drumul nostru ; o, tată, cînd mă iei ?

A doua zi dimineața, cînd Wilhelm o căută prin casă pe Mignon, n-o găsi nicăieri ; află însă că plecase devreme cu Melina, care era grăbit să ia în primire garderoba și celelalte accesorii teatrale.

După cîteva ore, Wilhelm auzi cîntîndu-se la ușa lui. La început crezu că se întorsese harpistul ; dar îndată își dădu seama că erau sunete de țiteră și că vocea era a sărmanei Mignon. Wilhelm deschise ușa, fetița intră înăuntru și cîntă liedul, pe care l-am notat mai sus.

Melodia și expresivitatea cîntecului îi plăcură în chip deosebit prietenului nostru, deși nu izbuți să înțeleagă toate cuvintele. El ceru să i se repete și să i se explice strofele, le scrise și le traduse în germană. Dar nu reuși să redea decît pe departe întorsăturile originale ale poeziei. Naivitatea copilărească a exprimării dispărea de îndată ce vorbirea incorectă și incoerența erau transformate, căpătînd o formă ordonată. Dealtfel și farmecul melodiei era neasemuit.

Mignon începea fiecare strofă solemn și pompos, ca și cum ar fi vrut să pregătească pe ascultător pentru ceva neobișnuit, ca și cum ar fi avut de exprimat ceva foarte important. La versul al treilea, cîntecul devenea mai înăbușit și mai întunecat ; vorbelor „Răspunde, o cunoști ?“ le dădea o intonație plină de taină și de îngrijorare pe cînd „spre ea, spre ea“ era cîntat cu un dor neînfrînt și, de fiecare dată cînd se repeta îndemnul de plecare, ea îi modifica expresia, cînd rugătoare și insistentă, cînd plină de pasiune și făgăduieli.

După ce repetă cîntecul, Mignon stătu o clipă tăcută, apoi, aruncînd o privire pătrunzătoare lui Wilhelm, îl întrebă : — Cunoști țara aceea ? — Îmi închipui că e Italia, răspunse Wilhelm ; de unde știi cîntecul acesta ? — Italia ! rosti Mignon cu gravitate ; dacă pleci în Italia, ia-mă cu tine ; aici mi-e frig. — Ai fost acolo, copilă dragă ? o întrebă Wilhelm. — Fetița tăcu și n-a fost chip să mai scoată ceva de la dînsa.

- Melina, care intră în clipa aceea, examinează țitera și se bucură că fusese atât de frumos reparată. Instrumentul făcea parte din inventarul vechii recuzite teatrale. Dimineata, Mignon i-o ceruse ; harpistul îi pusese îndată coarde noi și copila își dovedise cu acest prilej un talent, pe care nimeni nu i-l cunoscuse până atunci.

Deci, Melina intrase în posesia garderobei și a tuturor accesoriilor ; câțiva membri ai consiliului municipal îi și făgăduiseră autorizația de a juca un timp în oraș, așa că se întorsese cu inima ușoară și cu fața înseninată. Părea cu totul alt om ; era amabil, blând, politicos cu fiecare, ba chiar serviabil și atrăgător. Își arăta încântarea că poate să dea de lucru prietenilor săi, care până atunci fuseseră fără ocupație și strîmtorați, angajîndu-i pentru cîtăva vreme ; totodată regreta că nu era în stare să răsplătească de la început, după capacitatea și talentul lor, acele elemente excelente, pe care norocul i le-a scos în cale, căci, înainte de toate, trebuia să-și achite datoria față de un prieten atât de generos ca Wilhelm.

Nu-ți pot exprima, îi mărturisi Melina, recunoștința mea pentru prietenia ce mi-ai arătat-o ajutîndu-mă să devin director de teatru. Cînd te-am cunoscut, mă găseam într-o situație neobișnuită. Îți aduci aminte cîtă aversiune am arătat pentru teatru atunci cînd, ne-am întîlnit întîia oară ; și totuși, din dragoste pentru soția mea care așteaptă multă satisfacție și succes în cariera teatrală, a trebuit să caut un angajament îndată ce ne-am căsătorit. Dar n-am găsit nici unul, sau cel puțin nici unul stabil ; în schimb, din fericire, am intrat în legătură cu niște negustori care, în anume împrejurări, aveau nevoie de cineva care să știe a mînuii bine condeiul, să înțeleagă limba franceză și să nu fie străin de contabilitate. Asta a mers foarte bine cîtva timp ; eram plătit cum se cuvine, mi-am cumpărat cite ceva și trăiam în condiții de care nu-mi era rușine. Însă comenzile excepționale ale binefăcătorilor mei s-au terminat după o vreme, iar despre o ocupație du-

rabilă nu putea fi vorba ; soția mea dorea cu și mai multă înfrigurare să intru în teatru, din păcate într-o perioadă în care starea ei nu era potrivită, ca să apară în public. Acum, însă, sper că teatrul pe care-l voi înjgheba mulțumită dumitale va fi un început bun pentru mine și ai mei ; dumitale îți datorez viitorul meu, oricum o fi el.

Wilhelm ascultase cu satisfacție acele mărturisiri și actorii, adunați în jurul lui Melina, au fost de asemenea destul de mulțumiți auzind declarațiile noului director ; ei se bucurau în sinea lor că li s-a ivit atât de iute un angajament și au fost de acord să primească la început salarii mici, căci cei mai mulți dintre ei vedeau în oferta această neprevăzută un câștig care le picase din senin. Melina își puse în gând să profite de buna lor dispoziție ; el căută să discute abil cu fiecare în parte și se pricepu să-i convingă, în fel și chip, să-și semneze îndată contractele, fără să mai reflecteze asupra noilor condiții cuprinse în ele, toți socotindu-se destul de apărați de clauza care le permitea să se elibereze printr-un preaviz de șase săptămîni.

Nu mai rămînea decît să se redacteze aceste condiții în forma convenită ; Melina se și gîndea la piesele cu care să ispitească la început publicul, cînd un curier îl vesti peintendent de sosirea stăpînilor și acestă porunci să fie aduși caii de schimb.

Curînd, în fața hanului trase o caleașcă încărcată vîrf cu bagaje, de pe capra căreia săriră doi lachei ; Philine, după obiceiul ei, fu prima la fața locului și se opri în ușa.

Cine ești dumneata ? întrebă contesa, cînd să intre.

O actriță, sluga dumneavoastră, excelență, răspunse ea ; apoi strengărita, cu o față foarte cucernică și o atitudine umilă, se înclină adînc și-i șărută poala rochiei.

Contele, văzîndu-se înconjurat de încă vreo cîteva persoane care de asemenea se dădeau drept actori, se interesă de importanța trupei, de ultimul loc unde au jucat și de director.

Dacă ar fi fost francezi, îi spuse soției, am fi putut face prințului o bucurie neașteptată, oferindu-i la noi distracția sa favorită.

Ar fi de reflectat, dacă oamenii aceștia, măcar că nu sînt, din păcate, decît germani, n-ar fi bine să joace la castel, cît timp va rămîne prințul la noi, răspunse contelea. Or fi avînd totuși oarecare talent. O societate numeroasă poate fi distrată cel mai bine cu ajutorul teatrului și baronul ar putea să-i mai fasoneze.

Cu aceste vorbe, au urcat scara și sus li s-a prezentat Melina, ca director. Adună-ți oamenii, îi zise contele, și înfățișează-mi-i, ca să văd ce e cu ei. Doresc să am deasemenea lista pieselor, pe care eventual ați putea să le jucați.

Melina se înclină foarte adînc, ieși repede din cameră și se întoarse îndată cu actorii. Aceștia se îngrămădiră, unii în spatele altora ; o parte se prezentară prost, din prea mare dorință de a plăcea ; ceilalți, nu cu mult mai bine, fiindcă se dovediră prea nepăsători. Philine se arătă plină de respect față de contesă, care era neobișnuit de binevoitoare și prietenoasă ; în vremea asta, contelea îi cerceta pe ceilalți. Îi întrebă pe fiecare despre genul lui și-i declară lui Melina, care-i primi păreri cu cea mai mare supunere, că trebuie respectat cu strictețe genul fiecărui actor.

De asemenea contele le indică pe rînd ce ar mai trebui să studieze, ce ar avea de îmbunătățit în înfățișare și în ținută ; le explică clar greșelile în care cădeau totdeauna germanii și le dovedi că are cunoștințe atît de neobișnuite, încît au fost cu toții cuprinși de cea mai mare sfială față de un cunosător atît de luminat, un protector atît de sus-pus, și abia de îndrăzneau să mai respire.

Cine e omul acela din colț ? întrebă contele, uitîndu-se la un personaj care nu-i fusese încă prezentat. Un individ uscățiv, îmbrăcat cu o haină roasă, peticită la coate și purtînd o perucă păcatoasă, se apropie umil.

Acest om, pe care l-am cunoscut în cartea anterioară ca un favorit al Philinei, juca de obicei rolurile de pedanți, de

magiștri sau de poeți și, în general, cele în care cineva trebuia să fie bătut sau udat cu apă. Se obișnuise să se tot ploconească slugarnic, caraghios și speriat, și vorba lui șovăitoare, care i se potrivea cu rolurile, îi făcea pe spectatori să ridă, așa că era privit totdeauna ca un membru util al trupei, mai ales că, pe deasupra, era îndatoritor și amabil. El înaintă spre conte în felul său, se înclină și-i răspunse la întrebări așa cum obișnuia să se comporte pe scenă în rolurile sale. Contele îl privi o bucată de vreme cu o atenție binevoitoare și, după ce îl cîntări, să întoarse spre contesă, exclamînd : Draga mea, uită-te bine la omul ăsta ; garantz că e un mare actor, sau că ar putea să devină. Omul făcu din toată inima o plecăciune prostească și contele se porni pe rîs, exclamînd : Se pricepe admirabil la meseria lui ! Pariez că actorul acesta poate să joace orice poftesti și e păcat că, pînă acum, n-a fost întrebuițat la nimic de seamă.

O preferință atît de categorică era pentru ceilalți cît se poate de jignitoare ; numai Melina părea a nu fi fost atins, ba dădu contelui perfectă dreptate și adăugă, cu aerul cel mai respectuos : Vai, da ; nu i-a lipsit, ca multora dintre noi, decît un asemenea cunoscător și o astfel de încurajare, pe care o găsim acum în excelența-voastră.

Asta-i toată trupa ? întrebă contele.

Unii lipsesc, răspunse Melina șiret ; dealtfel am putea, dacă am găsi oarecare sprijin, să ne completăm ansamblul cu actori din localitățile vecine.

În vremea asta, Philine zise contesei : Mai este sus un tînăr foarte drăguț, care sigur că ar putea repede să ajungă a juca rolurile de prim-amorez.

De ce nu se arată ? întrebă contesa.

Mă duc să-l chem, zise Philine și zbură pe ușă.

Îl găsi pe Wilhelm, ocupat tot cu Mignon, și îl convinse să coboare. El o urmă cam în silă ; totuși era împins de curiozitate căci, auzind de importanța personajelor, era foarte doritor să le cunoască mai de aproape. Intrînd în cameră, ochii săi întîlniră mai întîi ochii contesei, îndrep-

tați asupra lui. Philine îl duse spre ea, pe cînd contele era ocupat cu ceilalți: Wilhelm se înclină și răspunse cam tulburat la cîteva întrebări, adresate de acea doamnă fermecătoare. Frumusețea, tinerețea și grația, eleganța și felul ei încîntător de a fi îi făcură o impresie cît se poate de plăcută, cu atît mai mult cu cît vorbele și gesturile ei erau întovărășite de oarecare timiditate, ba s-ar fi putut spune chiar de jenă. Apoi Wilhelm se înfățișă și contelui, care însă nu-l luă în seamă, ci se apropie de fereastra unde stătea soția sa, avînd aerul că vrea s-o întrebe ceva. Cei de față observară că impresiile ei se potriveau în totul cu ale lui, ba chiar părea că dînsa îl roagă foarte aprins, pentru a-i întări hotărîrea.

Imediat, el se întoarse către cei de față și zise : Acum nu pot sta prea mult aici, dar vă voi trimite un prieten și dacă faceți propuneri convenabile, și vreți să vă dați cu adevărat multă osteneală, atunci vă voi permite să jucați la castel.

Toți actorii își arătară bucuria, și mai ales Philine săruta înfrigurată mîinile contesei.

Lasă, micuțo, spunea doamna, mîngîind obrajii fetei zvăpăiate, lasă, ai să vii la mine, îmi țin eu făgăduiala ; numai să fii mai bine îmbrăcată. Philine se scuză spunînd că n-avea decît puțini bani de cheltuit cu îmbrăcămîntea și atunci contesa porunci îndată cameristei sale să scoată din bagaje o pălărie englezească și un fular de mătase, care erau ușor de găsit. Contesa o împodobi chiar ea pe Philine, care continuă să se poarte tare drăgălaș, cu un aer de can-doare desăvîrșită.

În sfîrșit, contele îi oferî contesei brațul și o conduse jos. Cînd trecu, ea salută amical întreaga societate și se întoarse încă o dată spre Wilhelm, spunîndu-i grațios : Ne vom revedea în curînd.

Aceste perspective fericite însuflețiră întreaga adunare ; fiecare dădea frîu liber speranțelor, dorințelor și visurilor sale, vorbea de rolurile pe care voia să le joace,

de succesele pe care voia să le obțină. Melina chibzuia cum să scoată repede niște bani de la locuitorii orașelului, prin câteva reprezentări și, totodată, să-și pună trupa pe roate ; iar ceilalți se îndreptară spre bucătărie să comande un prînz mai bun decît acele cu care se mulțumeau de obicei.

CAPITOLUL AL DOILEA

După cîteva zile, sosi baronul ; Melina îl primi cu destulă îngrijorare. Conte le vorbise de el ca de un mare cunosător și era de așteptat că va descoperi îndată partea slabă a micii înjghebări teatrale și că-și va da seama că nu avea de-a face cu o trupă formată, în stare să reprezinte o piesă așa cum se cuvine. Însă atît directorul cît și actorii au scăpat îndată de orice grijă, căci au găsit în baron un om care privea teatrul național cu cel mai mare entuziasm și care se interesa cu plăcere de orice actor și de orice trupă. El îi salută pe toți ceremonios, afirmînd că e fericit de a întîlni în chip atît de neașteptat o trupă germană, de a intra în relații cu ea și de a introduce muzele naționale în castelul rudei sale. Apoi scoase un caiet din buzunar, în care Melina spera că se află punctele contractului ; dar în el se găsea cu totul altceva. Baronul îi rugă să asculte cu atenție o dramă, pe care o scrisese el însuși și pe care dorea s-o vadă jucată de către ei. Actorii făcură cerc în jurul lui, foarte bucuroși că pot să cîștige cu atît de puțină cheltuială favoarea unui om atît de prețios, deși, ținînd seama de grosimea caietului, fiecare se temea că lectura va dura la nesfîrșit. Așa a și fost ; piesa avea cinci acte, în genul acelor care nu se mai termină.

Eroul era un om de rang înalt, virtuos, plin de mărinimie și, în același timp, neînțeles și persecutat ; totuși, pînă

la urmă, el ajungea să-și învingă dușmanii, asupra cărora s-ar fi abătut cea mai riguroasă justiție poetică, dacă învingătorul nu s-ar fi grăbit să-i grațieze.

În timpul lecturii, fiecare ascultător a avut destul răgaz să se gîndească la viața lui, să se ridice pe nesimțite din umilința în care se cufundase nu cu mult înainte și să se înalțe la o stare de fericită mulțumire de sine, de unde putea să contemple cele mai încîntătoare perspective de viitor. Cei care nu-și găseau în piesă nici un rol pe măsură socoteau în sinea lor piesa proastă și-l considerau pe baron un autor nefericit ; în schimb ceilalți, cînd descopereau un pasaj în care sperau să fie aplaudați, nu mai încetau cu laudele, spre marea mulțumire a autorului.

Partea materială s-a stabilit repede. Melina s-a priceput să încheie contractul în avantajul său și să-l țină ascuns față de ceilalți actori.

El vorbi în treacăt cu baronul despre Wilhelm, asigurîndu-l că se potrivea foarte bine pentru funcția de poet al teatrului și că avea însușiri chiar pentru meșteșugul de actor. Baronul făcu imediat cunoștință cu el, tratîndu-l ca pe un confrate și Wilhelm scîoase la iveală citeva bucați mici pe care întimplarea le salvase, împreună cu alte relicve, în ziua în care își aruncase în foc cea mai mare parte a lucrărilor sale. Baronul îi laudă versurile și felul de a le citi, socotînd ca de la sine înțeles că va veni cu ceilalți la castel. La plecare, le făgădui tuturor o primire excelentă, găzduire confortabilă, masă bună, succese și daruri, iar Melina își asigură și o anumită sumă, ca bani de buzunar.

E lesne de închipuit buna dispoziție care a domnit printre actori în urma acestei vizite : în locul nesiguranței și umilințelor, vedeau deodată că-i așteaptă onoruri și bunăstare. Așa că, bîzuindu-se pe asemenea socoteli, fiecare se bucura și credea că nu se cade să mai păstreze în buzunar nici un bănuț.

În vremea asta, Wilhelm chibzuia în sine dacă să însoțească trupa la castel și găsi că-i bine să se ducă, din

multe puncte de vedere. Melina spera, prin acest angajament avantajos, să-i poată plăti măcar în parte datoria, iar prietenul nostru, doritor să cunoască oamenii, nu voia să piardă prilejul de a intra în contact mai strâns cu lumea sus-pusă, în speranța că va dobîndi multe lămuriri despre viață, despre sine însuși și despre artă. În același timp, nu îndrăznea să-și mărturisească sieși cît de mult dorea să se găsească din nou în apropierea frumoasei contese ; căuta mai degrabă să se convingă în general de marele folos pe care-l va avea cunoscînd mai de aproape lumea oamenilor bogați și nobili. Făcu tot felul de reflecții asupra contelui, contesei, baronului, asupra siguranței, îndemînării și grației cu care se comportau și, fiindcă se afla singur, exclamă cu entuziasm :

De trei ori fericiți sînt cei pe care nașterea îi ridică dintr-o dată deasupra treptelor inferioare ale omenirii și care n-au îndurat nici măcar vremelnicele acele condiții în care atîția oameni buni rămîn să se chinuiască toată viața ! De pe piscul în care se află, privirea lor capătă un punct de vedere larg și just și fiecare pas din viața lor este lesnicios. Ei sînt de la naștere instalați ca pe o corabie, pentru ca, în timpul călătoriei pe care trebuie s-o facem cu toții, să profite de vînturile favorabile și să le lase pe cele potrivnice să treacă, pe cînd ceilalți se ostenesc să înnoate pe cont propriu, trăgînd prea puține foloase de pe urma vînturilor prielnice și pierind în furtună, cu puterile repede sleite. Ce comod, ce ușor e să trăiești, cînd ai un patrimoniu ce-ți vine de la strămoși ! Și ce sigur înfloarește un comerț, care are la temelie un capital solid, astfel că o încercare nereușită nu te constrînge imediat la inactivitate. Cine poate cunoaște mai bine valoarea și deșertăciunea lucrurilor pămîntești, decît cel ce din tinerețe a fost în stare să se bucure de ele ? Și cine știe să-și îndrepte mai iute spiritul spre ceea ce e necesar, folositor și adevărat, dacă nu cel ce a putut să

se convingă de greșeli, la o vîrstă la care mai are încă destule puteri pentru a începe o viață nouă !

Astfel prietenul nostru socotea fericiti pe toti cei ce trăiau în sferele înalte, însă și pe cei ce se apropiau de asemenea cercuri și se puteau adăpa la izvoarele lor, și își binecuvînta soarta, care potrivise astfel lucrurile ca și el să se ridice pe aceste trepte.

În vremea aceăsta, Melina, după ce își bătuse multă vreme capul cum să-și împartă actorii pe genuri, după dorința contelui și după propria sa convingere, și cum să dea fiecăruia rolul potrivit, se vădi pînă la urmă foarte mulțumit cînd ajunse la munca practică și văzu că personalul, deși restrîns ca număr, era dispus să se dedice oricărui rol, după posibilități. Laertes lua obișnuit rolul de june prim, Philine pe cel de subretă, iar cele două fete rolurile de îndrăgostite naive și gingașe ; bătrînul rău de gură rămînea la genul lui. Melina credea că i se potrivesc rolurile de nobili, dar Madame Melina, spre marea ei necaz, trebuia să apară ca femeie măritată, ba chiar ca mamă duioasă ; cum în piesele noi un poet sau un pedant nu mai este înfățișat ridicol, favoritul contelui a fost obligat să joace numai roluri de președinți ori miniștri, căci aceștia sînt prezentați de obicei ca mari ticăloși și executați cu asprime în actul al cincilea. La fel Melina, ca iuncher sau șambelan, suporta cu inimă ușoară grosolăniile pe care, conform tradiției, i le adresa sau personaje cumsecade într-o mulțime de piese cu succes, pentru că în schimb avea prilejul să se îmbrace elegant și să ia aere de curtean, pe care credea că le posedă la perfecție.

N-a trecut mult și au început a năvăli din alte regiuni feluriți actori, care au fost primiți fără un examen deosebit dar, ce-i drept, și fără lefuri serioase.

Wilhelm, pe care Melina încercase zadarnic în mai multe rînduri să-l convingă să accepte un rol de amarez, se ocupa de munca tuturor cu multă bunăvoință, fără ca

noul director să-i fie cîtuși de puțin recunoscător ; acesta credea probabil că, odată cu proaspăta sa calificare, căpătase și toată priceperea necesară ; dealtfel, cea mai plăcută dintre ocupațiile sale era tăiatul textelor, scur-tînd fiecare piesă după nevoie, fără să țină seama de nici un alt considerent. Dar teatrul era plin, publicul foarte mulțumit și locuitorii cei mai distinși ai orășelului afir-mau că teatrul din capitală nu putea nici pe departe să se compare cu al lor.

CAPITOLUL AL TREILEA

În sfîrșit sosi vremea să se pregătească de plecare, în așteptarea trăsurilor și căruțelor ce fuseseră comandate ca să transporte întreaga trupă la castelul contelui. Încă dinainte se iscaseră certuri, - care cu cine va călători și cum aveau să se așeze în trăsură. Cu multă osteneală, ordinea și repartitia au fost pînă la urmă stabilite, dar din păcate fără folos. La ceasul hotărît au sosit mai puține trăsură decît se așteptaseră și oamenii au trebuit să se organizeze altfel. Baronul, care apăru curînd călare, în urma trăsurilor, dădu următoarea explicație : la castel era mare zăpăceală căci nu numai că prințul avea să vină cu cîteva zile mai devreme decît se crezuse, dar mai sosiseră și musafiri neașteptați ; spațiul se redusese foarte mult și din pricina asta nu vor fi așa de bine găzduiți cum le făgăduise, fapt care pe el îl mîhnea în chip deosebit.

S-au împărțit în trăsură, cum s-a putut, și întrucît vremea era destul de bună, iar castelul la depărtare nu-mai de cîteva ore, cei mai sprinteni au preferat s-o ia la picior decît să mai aștepte întoarcerea trăsurilor. Ca-ravana a pornit în strigăte de bucurie, pentru întîia oară

fără spaima că nu vor avea cu ce plăti hangiuul. Castelul contelui le apărea în închipuire ca un palat fermecat ; erau cei mai fericiți și mai veseli oameni de pe pământ și fiecare, după cum îl ducea mintea, lega de ziua aceea un șir întreg de bucurii, onoruri și avantaje.

O ploaie violentă, ce a prins să toarne pe neașteptate, n-a reușit să-i trezească din acele visuri plăcute ; totuși, cum ploaia se întea mereu, mulți dintre ei începură să se simtă destul de prost. Se înnoptase și nimic nu putea să le apară mai îmbietor decât palatul contelui care începea să se zărească strălucind pe o colină, cu toate etajele luminate, de izbuteai să-i numeri ferestrele.

Cînd au ajuns mai aproape, au văzut și toate ferestrele clădirilor din jur de asemenea luminate. Fiecare se întreba în sinea lui care-i va fi camera și cei mai mulți se mulțumeau, modest, cu o încăpere la mansardă sau în aripile laterale.

În sfîrșit, trecură prin sat și prin fața hanului. Wilhelm opri trăsura ca să coboare ; dar hangiuul se jură că nu putea să-i dea nici cel mai mic ungher. Domnul conte, căruia i-au sosit niște oaspeți neașteptați, a reținut hanul în întregime și încă de ieri e scris limpede cu creta pe toate ușile cine trebuie să locuiască acolo. Deci, vrînd, nevrînd, prietenul nostru trebui să plece cu restul societății mai departe spre castel.

Intr-o aripă a clădirii, ei zăriră niște bucătari trebuindu-și în jurul focului și îndată se înviorară la această priveliște ; pe scara clădirii principale coborîră în grabă cîțiva valetii cu făclii și inima bunilor călători se umplu de bucurie la vederea lor. În schimb, cît de mare le-a fost surpriza cînd această primire s-a transformat într-o batjocură înspăimîntătoare. Valetii înjurau pe vizitii, că au tras acolo ; li se strigă să întoarcă și să se ducă la vechiul castel, căci aici nu se află loc pentru astfel de oaspeți ! La primirea aceasta, atît de neprietenoasă și neașteptată, au mai adăugat fel de fel de glume grosolane,

rîzînd între ei, că datorită acestei greșeli, oamenii erau iarăși aruncați în ploaie. Turna mereu cu găleata, pe cer nu se vedea nici o stea și acuma trupa se îndrepta pe un drum desfundat, între două ziduri, spre vechiul castel, situat mai în fund și care stătea nelocuit de cînd tatăl contelui îl construise pe cel din față. Trăsurile se opriră, parte în curte, parte sub bolta lungă de la intrare, și vizitiii, care erau căruțași din sat, deshămară caii și plecară călare acasă.

Cum nimeni nu se arăta ca să-i primească, coborîră din trăsurile, strigară, căutară ; zadarnic ! Toate rămîneau în întuneric și tăcere. Vîntul năvălea pe poarta boltită, iar curțile ca și turnurile vechi, ale căror siluete abia dacă se distingeau în beznă, aveau ceva sinistru. Erău cu toții înghețați de frig și tremurau, femeile erău înfricoșate, copiii începură să plîngă ; nerăbdarea le creștea cu fiecare clipă și schimbarea atît de bruscă și neașteptată a stării lor fericite de mai înainte îi buimăcea cu desăvîrșire.

Deoarece se așteptau din clipă în clipă ca vreun om să vină să le deschidă și, înșelați cînd de ploaie, cînd de furtună, credeau mereu că aud pașii portarului atît de dorit, rămaseră multă vreme nehotărîți, fără a face nimic ; nimănui nu-i trecu prin minte să se ducă la castelul cel nou pentru a cere acolo ajutor de la suflete miloase. Nu puteau pricepe unde a rămas prietenul lor, baronul, și cu toții erău într-o stare jalnică.

În sfîrșit, sosiră într-adevăr niște oameni dar, după glasuri, își dădură seama că nu erău decît cei ce porniseră pe jos și rămăseseră în urma trăsurilor. Aceștia le povestiră că baronul căzuse cu cal cu tot, că se rănise rău la un picior și că și ei se duseseră la castel să se intereseze de găzduire, dar fuseseră trimiși brutal înapoi.

Toată lumea era în cea mai mare nedumerire ; se sfătuiau ce să facă, dar nu puteau ajunge la nici o soluție. În sfîrșit, văzură din depărtare apropiindu-se un felinar

și răsuflară ușurați ; dar speranța rezolvării imediate a situației lor s-a spulberat din nou, cînd apariția s-a apropiat și a devenit mai clară. Era un rîndaș de la grajduri, care lumina calea faimosului intendent al contelui. De îndată ce s-a apropiat, intendentul s-a interesat foarte aprins de Mademoiselle Philine și, cînd ea s-a ivit din grupul celorlalți, i-a oferit cu insistență s-o ducă la castelul nou, unde i se pregătise un locușor la cameristele contesei. Fără să stea mult pe gînduri, Philine a primit invitația cu recunoștință, i-a luat brațul și voia să plece cu el, după ce își încredințase cuferele celorlalți camarazi ; dar actorii i-au tăiat calea intendentului și atîta l-au întrebat, l-au rugat, l-au implorat, că acesta, pînă la urmă, ca să scape cu frumoasa lui, le-a făgăduit tot ce-au cerut și i-a asigurat că li se va deschide îndată castelul și că vor fi găzduiți cît se poate de bine. Curînd, au văzut cum dispăre lumina felinarului și îndelungă vreme au așteptat zadarnic alta nouă care, în sfîrșit, după multă așteptare, blesteme și înjurături, a apărut. Insuflîndu-le oărecare consolare și speranță.

Un servitor bătrîn le-a deschis ușa clădirii aceleiaș vechi, în care au pătruns ca o vijelie. Apoi fiecare s-a ocupat de lucrurile sale, despachetîndu-le și rînduindu-le. Cea mai mare parte dintre ele erau udate zdravăn, ca și oamenii. La *singura* luminare pe care o aveau, treaba mergea greu ; toți se ciocneau, se împiedeau, cădeau. Cerură lumînări mai multe, cerură să li se facă focul. Cu multă greutate servitorul, care abia răspundea cîte-un cuvînt, le lăsă felinarul, plecă și nu se mai întoarse.

Atunci începură să cerceteze casa ; ușile tuturor camerelor erau deschise ; sobele mari, tapetele, parchetul cu desene dovedeau încă fastul de altădată ; dar nu se afla acolo nici o mobilă, nici o masă, nici un scaun, nici o oglindă, doar cîteva paturi de lemn, goale, de o mărime neobișnuită, despuiate de toate podoabele și de orice

lucru necesar. Cuferele și boccelele ude au fost întrebuințate drept scaune ; o parte dintre călătorii obosiți s-au întins pe parchet ; Wilhelm se așezase pe niște trepte și Mignon se odihnea pe genunchii lui. Fata era neliniștită și când o întrebă ce are, ea răspunse : Mi-e foame ! N-avea la el nimic cu ce potoli fetița, ceilalți își isprăviseră și ei proviziile, așa că fu nevoit s-o lase flămândă pe sarmaha făptură. În tot acest timp, Wilhelm nu se agitase în nici un fel, ci rămăsese retras în sine însuși ; căci era foarte nemulțumit și iritat că n-a stăruit în intenția lui de a se opri la han, chiar dacă ar fi trebuit să-și găsească adăpost în pod, sub acoperiș.

Ceilalți se comportau fiecare în felul său. Cîțiva dintre ei clădiră un morman de lemne vechi într-un cămin enorm din sală și aprinseră rugul chiuind. Din nefericire, și această speranță, că se vor putea usca și încălzi, le-a fost spulberată în chip groaznic, căci acel cămin se afla acolo numai de frumusețe și în partea superioară era zidit ; fumul se întoarse repede înapoi și umplu dintr-o dată încăperile ; lemnul uscat trosnea și izburcea în flăcări, care năvăleau și ele afară. Curentul de aer, care pătrundea prin ochiurile de geam sfărîmate, le mîna în toate părțile ; se temură să nu ia castelul foc ; trebuiră să împrăstie jarul, să-l calce în picioare, să-l înnăbuse ; dar fumul se îngroșa, situația devenea tot mai nesuferită, erau aproape disperați.

Wilhelm, ca să scape de fum, se refugiase într-o cameră îndepărtată ; Mignon se ivi îndată și ea, urmată de un servitor bine îmbrăcat, care ducea un felinar mare, cu două luminări ; servitorul se îndreptă spre Wilhelm și, pe cînd îi prezenta o tavă frumoasă de porțelan cu prăjituri și fructe, îi spuse : Acestea vă sînt trimise de către tinăra domnișoară de dincolo și vă roagă să veniți ca să-i țineți jovărășie ; mi-a cerut să vă spun, continuă el cu un aer degajat, că îi merge foarte bine și că dorește să-și împartă norocul cu prietenii săi.

Wilhelm se aștepta la orice, numai la această invitație, nu ; căci, după aventura de la banca de piatră, îi arăta Philinei un dispreț total de câte ori o întâlnea și era atît de hotărît să nu mai aibă de-a face cu ea, încît era gata să-i trimită darul îndărăt ; dar privirea rugătoare pe care Mignon o ridică spre el, îl înduplecă să-l primească și să-i mulțumească Philinei în numele fetei ; însă invitația o respinse categoric. Îl rugă pe servitor să aibă puțină grijă de noii sosiți și ceru vești despre baron. Acesta zăcea în pat, dar, din cîte știa servitorul, dăduse ordin cuiva să aibă grijă de cei găzduiți atît de prost.

Servitorul plecă și lăsă lui Wilhelm una dintre luminări, pe care acesta trebui s-o lipească pe prichiciul ferestrei, din lipsă de sfeșnic ; acum putea vedea cel puțin cei patru pereți ai camerei. Căci mai trecu multă vreme pînă să se termine pregătirile necesare odihnei călătorilor noștri. Încetul cu încetul, au fost aduse luminări, dar fără de mucarnițe, apoi cîteva scaune ; apoi, după o oră, niște pături, apoi perne, toate pătrunse de ploaie ; trecuse bine de miezul nopții cînd au fost aduse în sfîrșit mindire și saltéle, pe care ar fi fost atît de bucuroși să le fi avut de la început.

În răstimp, s-a adus și ceva de mîncare și băutură, care au fost consumate fără multă critică, deși păreau mai mult rămășițe amestecate și nu dădeau dovadă de o considerație deosebită față de oaspeții cărora le erau destinate.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Neliniștea și necazurile acelei nopți au mai fost spornite de proasta creștere și neastîmpărul cîtorva inși ușuratici, care s-au zbuguit și și-au făcut pe rînd tot soiul

de farse. Cînd s-au ivit zorile, toți strigau împotriva prietenului lor, baronul, care-i înșelase, descriindu-le cu totul altfel ordinea și confortul, ce-i aștepta la castel. Dar, spre marea lor surpriză și mîngîiere, chiar din primul ceas al dimineții, a apărut contele, însoțit de cîțiva slujitori, ca să cerceteze cum s-au instalat. A fost foarte iritat, auzind cît de prost fuseseră primiți ; baronul, care-l ajunsese din urmă șchiopătînd, învinuia pe majordom, care în această împrejurare nu-i împlinise poruncile și căruia îi pregătea astfel o săpuneală zdravănă.

Contele ordonă imediat să se organizeze toate, în prezența sa, astfel ca oaspeții să se bucure de cel mai desăvîrșit confort. După aceasta, sosiră și cîțiva ofițeri în recunoaștere printre actrițe ; iar contele ceru să i se prezinte întreaga trupă, vorbi cu fiecare pomenindu-i numele, presără convorbirea cu glume, așa că toți au fost încîntați de acest mare senior. Pînă la urmă, a trebuit și Wilhelm să se arate, împreună cu Mignon, care se ținea după dînsul. El se scuză, cît putu mai bine, de libertatea care și-o luase de a veni ; contele însă părea că se așteptase să-l vadă acolo.

Un bărbat tînăr care era lîngă conte și care putea fi luat drept ofițer, deși nu purta uniformă, se întreținu în mod deosebit cu prietenul nostru. Era altfel decît toți ceilalți ; avea ochi albaștri deschiși, care străluceau sub o frunte înaltă ; părul blond îi cădea în şuvițe rebele și statura-i mijlocie îl arăta ca o ființă bravă, puternică și hotărîtă. Punea întrebări cu vioiciune și se dovedea priceput în toate domeniile la care se refereau întrebările.

Wilhelm ceru lămuriri baronului despre acest personaj, însă baronul nu-i spuse prea multe lucruri bune despre el : că ar avea titlul de maior, că era în realitate favoritul prințului, că s-ar ocupa de afacerile lui private și era socotit ca brațul său drept ; ba erau motive de a-l

crede fiul său natural. Că ar fi fost în Franța, Anglia și Italia cu diferite ambasade, că s-ar fi distins pretutindeni în mod deosebit — și asta îl face să fie foarte încrezut, că are pretenția de a cunoaște temeinic literatura germană și că-și îngăduie să-și bată joc de ea în toate felurile. El, baronul, evita orice discuție cu dînsul și Wilhelm ar face foarte bine să-l ocolească, deoarece pînă la urmă, fiecărui îi trîntește una bună. Se numea Jarno, însă baronul habar n-avea ce reprezenta numele acesta.

Wilhelm nu știa ce să spună, căci simțea o oarecare simpatie față de străinul acela, cu toate că era ceva rece și distant în înfățișarea lui.

Trupa fusese împărțită în diferite încăperi din castel și Melina dădu în grijă foarte strict actorilor ca, pe viitor, să se poarte cum se cuvine : femeile să locuiască separat și fiecare să-și îndrepte toată atenția și tot talentul numai asupra rolului său, asupra măiestriei cu care avea să-l joace. Pe toate ușile pusesese instrucțiuni și regulamente, compuse din mai multe puncte. Era stabilită suma la care se ridicau amenziile și cei ce ar fi călcat regulamentul trebuiau să le verse într-o casetă comună.

Dar aproape nimeni nu ținea seamă de dispozițiile acestea. Unii ofițeri tineri intrau și ieșeau în voie, glumeau cam grosolan cu actrițele, îi luau pe actori peste picior și făceau neputincioasă biata ordonanță polițienească, încă înainte ca aceasta să poată prinde rădăcină. Alergau prin camere, se costumau, se ascundeau. Melina care, la început, vru să arate oarecare severitate, fu scos din sărute cu tot soiul de glume proaste și cînd, foarte curînd, contele îl chemă ca să vadă unde trebuia să se instaleze teatrul, lucrurile meraseră și mai rău. Tinerii născociră felurite șotii fără haz care, cu ajutorul unor actori, deveniră încă și mai grosolane, de ai fi zis că tot

castelul vechi era stăpînit de o șleahță de turbați. Scandalul nu se sfîrși pînă nu se așezară la masă.

Contele îl condusesese pe Melina într-o sală vastă, care aparținea vechiului castel, dar care era legat de cel nou printr-o galerie, unde se putea instala foarte bine un mic teatru. Stăpînul casei îi arată pe loc, cu multă pricepere, felul în care voia să fie toate rînduite.

Lucrul s-a început cu cea mai mare grabă ; scena a fost ridicată și împodobită ; au fost despachetate decorurile aduse, și cele care se puteau întrebuința au fost completate cu ajutorul cîtorva oameni pricepuți ai conțelui. Wilhelm însuși se apucă de treabă, ajutînd la fixarea perspectivelor, la determinarea planurilor, mereu foarte atent ca nimic să nu meargă anapoda. Contele, care venea adesea, era foarte mulțumit ; el le arăta cum să se procedeze pentru o bună executare a ceea ce erau pe cale să construiască și dovedea că, în toate artele, avea cunoștințe neobișnuite.

Apoi au început în mod serios repetițiile, pentru care s-ar fi găsit și spațiu și răgaz suficient, dacă n-ar fi fost mereu stingheriți de prezența multor personaje străine ; căci zilnic soseau oaspeți noi și fiecare voia să vadă trupa.

CAPITOLUL AL CINCILEA

De cîteva zile, baronul îl hrănea pe Wilhelm cu speranța că va fi prezentat contesei, în chip mai deosebit. — I-am vorbit atît de mult acestei doamne distinse despre piesele dumitale spirituale și pline de sensibilitate, zicea el, încît de-abia așteaptă să stea de vorbă cu dumneata și să-i citești vreuna dintre bucăți. Pregătește-te să te prezinți la primul semn, căci vei fi chemat cu siguranță

îndată ce va avea o dimineată mai liberă. Ii indică apoi o piesă într-un act cu care era bine să înceapă, deoarece îi arăta din plin talentul. Contesa era dezolată că Wilhelm nimerise într-o perioadă atât de agitată și că fusese nevoit să împartă cu restul trupei greutățile găzduirii din castelul vechi.

Wilhelm revizui cu cea mai mare grijă piesa, care trebuia să-i prilejuiască intrarea în societatea înaltă. Până acum, își spunea el, am lucrat în tăcere și numai pentru mine; n-am primit laude decît de la cîțiva prieteni; multă vreme m-am îndoit de talentul meu; și adesea mă întreb dacă sînt pe calea cea bună, dacă am tot atât talent cîtă dragoste pentru teatru. Însă în prezența unor ascultători atât de pricepuți, într-un cabinet unde nu mai poate fi vorba de iluzii, încercarea este mult mai primejdioasă decît în oricare alt loc, și, totuși, n-aș vrea să dau îndărăt; doresc să leg plăcerea asta de bucuriile mele de altădată și să capăt speranțe pentru viitor.

După aceasta, el reluă cîteva piese, le citi cu cea mai mare atenție, corijindu-le ici și colo, le reciti cu glas tare, ca să fie perfect sigur de rostire și expresie, iar cînd, într-o dimineată, fu invitat să se ducă la contesă își strecură în buzunar bucata pe care o studiasese mai mult și cu care spera să obțină toată prețuirea.

Baronul îl asigurase că o va găsi singură, numai cu o prietenă. Cînd intră în cameră, Wilhelm fu întîmpinat cu multă amabilitate de baroana von C. Aceasta se arătă bucuroasă să-l cunoască și-l înfățișă contesei, căreia tocmai i se aranja coafura; contesa îl primi cu vorbe bune și un zîmbet amabil; alături de scaunul ei se afla, din păcate, Philine, ce stătea ingenunchată și făcea tot soiul de năzbîtii. — Fetița asta frumoasă, zise baroana, ne-a distrat cu diferite cîntece. Continuă, te rog, cîntecelul început, ca să nu pierdem nimic din el.

Wilhelm ascultă bucată cu multă răbdare, nădăjduind mereu că și coaforul va pleca înainte de a începe el lectura. I se oferă o ceașcă de ciocolată, la care însăși baroana îi aduse biscuiți. Dar gustarea nu-i făcu nici o plăcere, căci aștepta cu prea multă ardoare să-i recite frumoasei contese ceva care s-o intereseze și prin care să-i fie pe plac. Pe deasupra îi mai stătea și Philine în cale, și ea îi fusese adesea o ascultătoare foarte incomodă. Urmărea îndurerat mâinile coaforului și aștepta mereu să vadă terminată construcția de bucle.

În vremea aceasta, intra contele și povesti despre oaspeții ce urmau să sosească, despre programul zilei și despre alte mărunțișuri ale vieții casnice. După ce părăsi încăperea, câțiva ofițeri, care trebuiau să plece înainte de masă, cerură contesei permisiunea de a-i prezenta omagiile. Când valetul termină coafura, contesa porunci ca domnii aceia să fie introduși.

Cît au durat aceste perindări, baroana a stat de vorbă cu prietenul nostru arătându-i mult interes. El o asculta respectuos, dar cam distrat. Din cînd în cînd pipăia manuscrisul din buzunar, așteptînd mereu momentul potrivit, dar era să-și iasă din fire cînd a fost adus înăuntru un negustor de galanterie care porni netulburat să deschidă una după alta cutii, lăzi și lădițe, prezentînd fiecare sort de marfă cu insistența proprie acestei tagme.

Asistența devenea tot mai numeroasă. Baroana se uită spre Wilhelm și spuse ceva încetîșor contesei; el observă aceasta, fără să le înțeleagă intenția, care i se lămuri abia acasă, unde se întoarse după ce-și pierduse o oră așteptînd zadarnic, nerăbdător să i se împlinească dorința. Găsi în buzunar un frumos portofel englezesc, pe care baroana i-l strecurase acolo, fără ca el să bage de seamă; îndată sosi și un negrișor al contesei, care-i înmînă o vestă splendid brodată, fără să-i spună prea limpede din partea cui venea.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Tot restul zilei i-a fost stricat de un amestec de sentimente alcătuit din necaz și recunoștință, pînă cînd spre seară a găsit iar cu ce să se ocupe, căci Melina a venit să-i aducă la cunoștință dorința contelui, care-i vorbise de un prolog, ce urma să fie prezentat în cinstea prințului, în ziua sosirii sale. În el trebuia să fie personificate toate calitățile aceluia mare erou și binefăcător al omenirii; virtuțile lui să pășească împreună pe scenă, să-i aducă laude, iar la urmă să-i încununeze bustul cu lauri și flori, în timp ce, pe un transparent, i-ar străluci numele și coroana princiară. Contele lăsase în seama lui Melina să se îngrijească de versificarea piesei și de montarea ei, iar acesta spera că Wilhelm, pentru care ar fi fost un lucru ușor, îl va ajuta bucuros.

Cum! strigă supărat prietenul nostru, n-avem oare nimic mai bun decît portrete, inscripții și personaje alegorice, pentru a onora un prinț care, după părerea mea, merită cu totul altfel de laude? Cum se poate ca un om deștept să fie măgulit, văzîndu-și portretul expus și numele strălucind pe o hîrtie unsă cu ulei? Mi-e teamă să personajele alegorice vor da loc la multe glume și echivocuri, mai ales din cauza garderobei noastre. Că vei face dumneata piesa, sau că o vei da altcuiva s-o facă, asta te privește; nu pot să te împiedic; pe mine, însă, te rog să mă scutești de asemenea treabă.

Melina se scuză, zicînd că acestea nu-s decît instrucțiunile în linii mari, date de domnul conte care, de altfel, lasă în seama lor să aranjeze piesa cum vor vrea. Din toată inima, replică Wilhelm, aș contribui cu ceva pentru a distra această ilustră societate și muza mea n-a avut încă o ocupație atît de plăcută, ca aceea de a cinsti, chiar și gîngăvind, pe un prinț care merită atît de mult respect. Am să mă gîndesc și poate că voi izbuti să utilizez mica

noastră trupă în așa fel, ca măcar să facem oarecare impresie.

Din acel moment, Wilhelm se dăruie cu ardoare obligației ce-și luase. Înainte de a adormi, alcătuișe aproape tot spectacolul și a doua zi dis-de-dimineață planul era terminat, scenele schițate, ba chiar unele pasaje importante și textele versificate ale cântecelor erau așternute pe hîrtie.

Încă în timpul dimineții, Wilhelm alergă la baron ca să discute cu el unele detalii și să-i înfățișeze planul spectacolului. Planul îi plăcu baronului foarte mult ; totuși se arătă întrucîtva surprins căci, cu o seară înainte, îl auzise pe conte vorbind de cu totul altă piesă care, după indicația lui, trebuia să fie pusă în versuri.

Nu-mi vine să cred, răspunse Wilhelm, că domnul conte a avut intenția să i se reprezinte piesa chiar în forma pe care a indicat-o lui Melina ; dacă nu mă înșel, el a vrut numai să ne pună pe calea cea bună. Amatorul și cunoscătorul sugerează artistului ceea ce dorește și îi lasă acestuia grija de a crea opera.

Ba de loc, replică baronul ; domnul conte se așteaptă ca piesa să fie executată așa cum a hotărît el, și nu altfel. A dumitale are, ce e drept, o vagă asemănare cu ideea sa și, dacă vrem să rămînem la ea și să-l îndepărtăm pe conte de la proiectul său inițial, va trebui să ajungem la aceasta, prin influența doamnelor. Mai ales, doamna baroană se pricepe să conducă asemenea operații în chip măiestrit ; dacă planul dumitale îi va plăcea atît de mult, încît să vrea să ne ajute, atunci totul va merge strună.

Și fără asta, zise Wilhelm, avem nevoie de ajutorul doamnelor, căci personalul nostru și garderoba pe care o avem nu sînt suficiente pentru reprezentație. Am contat pe cîtiva copii drăgălași, pe care îi văd alergînd în toate părțile prin casă ; sînt copiii valetului și ai majordomului.

Apoi îl rugă pe baron să comunice doamnelor planul pe care-l concepușe. Baronul se întoarse destul de repede

Aduse vestea că doamnele doreau să-i vorbească direct. În aceeași seară, cînd domnii se vor instala să joace cărți, joc care urma să fie mai aprins decît de obicei, datorită posirii unui general, doamnele se vor retrage în camerele lor, sub pretextul unei indispoziții, și Wilhelm va fi introdus pe o scară secretă și va putea să-și expună pe deindelete proiectul. Misterul dădea întregii împrejurări o dublă atracție : baroana se bucura ca un copil de acest rendez-vous și mai ales de faptul că el se îndeplinea în taină și cu iscusință, fără știrea contelui.

Către seară, la ceasul hotărit, Wilhelm a fost chemat și condus cu multă precauție sus. Felul în care baroana l-a întâmpinat, într-un mic cabinet, i-a amintit, o clipă, de timpurile fericite din trecut. Ea l-a condus în camera contesei și au început întrebări și discuții. Wilhelm își expuse planul cu atîta căldură și însuflețire, încît doamnele au fost cu totul cucerite de el și cititorii noștri ne vor îngădui să li-l aducem la cunoștință pe scurt.

Într-o scenă cîmpenească, niște copii încep piesa cu un dans, închipuind acel joc în care fiecare e obligat să înconjure pe ceilalți și să cîștige locul altuia. Apoi ei trec la alte jocuri și, la urmă, cîntă o melodie veselă, dansînd și formînd un cerc care se învîrte mereu. Pe urmă, intră harpistul și Mignon, stîrnind curiozitatea și atrăgînd pe scenă mai mulți țărani ; bătrînul urma să cînte felurite bucăți spre lauda păcii și a bucuriei, după care Mignon încheia spectacolul cu dansul ouălor.

În mijlocul acestor bucurii nevinovate, întregul grup e tulburat de o muzică războinică și atacat de o grupă de soldați. Bărbații vor să se apere, dar sînt învinși ; fetele fug și sînt prinse. Pare că totul va fi distrus în invălmășeală, cînd un personaj, pe care poetul nu se hotărîse încă să-l caracterizeze, apare în scenă și restabilește liniștea, anunțînd că șeful oștilor e în apropiere. Aici e zugrăvit caracterul eroului cu cele mai frumoase trăsături ; se făgăduiește siguranța vieții, apărată de

arme, și se impun limite aroganței și violenței. O sărbătoare generală începe în cinstea generosului comandant al oștilor.

Doamnele se arătară încântate de plan, dar declarară că, spre a fi pe placul contelui, e obligator să se introducă în piesă câteva alegorii. Baronul propuse să se înfățișeze căpetenia soldaților drept geniul discordiei și violenței ; dar la urmă să apară Minerva, să-l pună în lanțuri și să vestească sosirea eroului, preamărindu-l. Baroana își luă asupra-și obligația de a-l convinge pe conte că planul dat de el a fost urmat, doar cu unele modificări ; însă pretinse categoric ca la sfârșitul piesei neapărat să apară bustul, numele și coroana princiară ; altfel orice discuție ar fi inutilă.

Wilhelm, care vedea în imaginație cât de frumos îl va lăuda pe erou, prin gura Minervei, nu acceptă acest ultim punct decât după o lungă împotrivire ; se văzu însă constrins într-un chip foarte plăcut. Ochiul frumos al contesei și felul ei de a fi, atât de amabil, l-ar fi înduplecat să renunțe chiar la cele mai frumoase și dragi născociri ale sale, la acea faimoasă unitate de compoziție, la toate detaliile iscusite și chiar să lucreze împotriva conștiinței sale de poet. La fel și conștiința sa burgheză a avut de dus o luptă aprigă când s-a ajuns la distribuția rolurilor și doamnele i-au cerut stăruitor să joace și el.

Lui Laertes i s-a atribuit rolul zeului brutal al războiului ; Wilhelm trebuia să reprezinte pe căpetenia țăranilor, care avea de spus câteva versuri înțelepte și pline de simțire. După oarecare împotrivire, a trebuit totuși să cedeze, căci n-a mai găsit nici o scuză când baroana i-a atras atenția că scena de la castel nu poate fi privită decât ca un teatru de societate, în care și ea ar dori să joace, dacă i s-ar oferi un prilej potrivit. Apoi, doamnele l-au concediat pe prietenul nostru cu multă amabilitate.

Baroana i-a declarat că e un om neasemuit și l-a însoțit pînă la scara cea mică, unde i-a urat noapte bună, strîngîndu-i mîna.,

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Înflăcărat de interesul sincer pe care femeile îl arătau față de proiectul său, Wilhelm își vedea planul viu înaintea ochilor, căci acum îi devenise mai limpede prin expunerea făcută. Își petrecu cea mai mare parte o nopții și a dimineții următoare versificînd cu grijă dialogul și cîntecele.

Era aproape gata, cînd fu chemat la castelul nou, unde se află că stăpînii, care tocmai luau micul dejun, voiau să-i vorbească. Intră în sală ; baroana îi ieși iarăși în întîmpinare și, sub pretextul de a-i da bună dimineața, îi șopti : Nu spune nimic de piesă, decît ce vei fi întrebat.

Am aflat, zise contele, că dumneata ești foarte harnic și că lucrezi la prologul pe care vreau să-l prezint în cinstea prințului. Te aprob că vrei să introduci în el o Minervă și m-am gîndit din timp cum trebuie să fie îmbrăcată zeița, pentru ca să nu se săvîrșească greșeli în ceea ce privește costumele. De aceea am cerut să se aducă din biblioteca mea toate cărțile cu chipul zeiței.

În aceeași clipă, în sală intrară cîțiva slujitori, cu coșuri mari, pline cu cărți de toate formatele.

Montfaucon¹, colecțiile statuilor², a gemelor și a monedelor antice, și felurite scrieri mitologice au fost deschise, pentru a compara figurile. Dar nici aceasta nu

¹ Dom Bernard de Montfaucon (1655—1741), călugăr benedictin și erudit francez, cunoscător al limbilor orientale.

² *L'Antiquité expliquée et représentée en figures* (15 volume apărute la Paris la începutul secolului al XVIII-lea).

a fost de ajuns ! Memoria remarcabilă a contelui scotea la iveală toate Minervele, pe care le-a putut vedea pe frontispicii de cărți, viniete, sau alte felurite gravuri. Așa că au fost aduse rînd pe rînd din bibliotecă o lucrare după alta, încît pînă la urmă contele era îngropat într-un morman de cărți. În sfîrșit, cum nu-i mai venea nici o Minervă în minte, exclamă rîzînd : Pun rămășag că acum nu se mai găsește o singură Minervă în toată biblioteca și, fără îndoială, pentru întîia oară o colecție de cărți e lipsită de chipul zeiței sale protectoare !

Toată asistența se înveseli la acest cuvînt de duh ; mai ales Jarno, care-l provocase mereu pe conte să ceară tot mai multe cărți, rîdea în hohote.

Acum, spuse contele întorcîndu-se spre Wilhelm, am o întrebare importantă : la care zeiță te-ai gîndit ? Minerva, sau Pallas ? Zeița războiului, sau a artelor ?

N-ar fi mai potrivit, excelență, răspunse Wilhelm, dacă nu ne-am pronunța limpede în această împrejurare și, fiindcă în mitologie apare în două forme, s-o facem și acum să aibă un dublu caracter ? Ea vestește sosirea unui războinic, însă numai pentru a liniști poporul ; aduce laude unui erou, ridicîndu-i în slăvi omenia și înfrînge violența restabilind pacea și liniștea în sînul poporului. Baroana, temîndu-se ca Wilhelm să nu se trădeze, trimise imediat după croitorul contesei, ca acesta să și dea părerea cum se putea executa mai bine o îmbrăcăminte antică. Omul, priceput în travestiuri, știu să se descurce foarte ușor și cum Madame Melina, cu toată sarcina sa foarte înaintată, primise rolul fecioarei olimpice, el primi ordinul să-i ia măsurile, iar cîntesa hotărî — spre nemulțumirea cameristelor sale — ce costume din garderoba ei urmau a fi transformate în acest scop.

Baroana îl mai luă o dată pe Wilhelm deoparte, tot cu abilitate, și îi aduse la cunoștință că s-a îngrijit și de celelalte lucruri. Îi trimise îndată pe muzicantul care dirija orchestra de la castel, ca acesta să compună muzica

pentru unele bucăți, iar pentru altele să adapteze melodiile cele mai potrivite din repertoriul său. Toate începură să meargă ca pe roate ; contele nu se mai îngrijea de piesă, ci era ocupat exclusiv cu transparentul care trebuia să uimească pe spectatori la sfîrșitul piesei. Inventivitatea lui și iscusința cofetarului¹ său au izbîtit împreună să înjghebeze o iluminatie într-adevăr foarte plăcută. Căci, în călătoriile sale, asistasese la importante ceremonii de acest fel, adusese cu el o mulțime de gravuri și desene și se pricepea să le utilizeze cu mult gust.

În răstimp, Wilhelm își termină piesa, distribui rolurile, își învătă pe al său, iar muzicantul, care se pricepea foarte bine și la dans, puse pe picioare baletul, și astfel toate mergeau cît se poate de bine.

Dar un obstacol neașteptat se ivi în cale, amenințînd să aducă un gol supărător în spectacol. Wilhelm sperase să obțină un efect deosebit cu dansul ouălor, executat de Mignon ; de aceea rămase foarte surprins cînd fetița, în limbajul ei laconic, îi declară că refuză să danseze, încredințîndu-l că dînsa îi aparține acum numai lui și că nu va mai apărea pe scenă. Încercă s-o convingă cu tot felul de argumente și stăruî pînă cînd fetița începu să plîngă în hohote și-i căzu la picioare, strigînd : Tată dragă, nu te mai urca nici tu pe scenă ! Wilhelm nu luă în seamă acest sfat, ci începu să caute alt mijloc ca să facă spectacolul interesant.

Philine, care avea rolul unei țărănuțe și trebuia să cînte singură în timpul cît se dansa în cerc și să declame versurile corului, se bucura ca o nebună. De altfel, toate îi mergeau așa cum dorea ; avea camera ei deosebită și era mereu în preajma contesei pe care o distra cu tot felul de maimuțării, lucru pentru care primea zilnic cîte ceva în dar. I se pregăti și ei un costum pentru piesă și, cum avea talentul de a imita, își însuși repede, din con-

¹ Cofetarul era totodată și decorator.

tactul cu doamnele, ceea ce i se potrivea, devenind în scurt timp o persoană plină de tact și maniere elegante. Atențiile intendentului erau mai degrabă în creștere, decît în scădere, iar ofițerii deveneau tot mai insistenți ; aflîndu-se într-un cerc atît de strălucit, ea își puse în minte să facă o dată și pe mironosița și să-și dea, cu iscusință, un aer de mare demnitate. Rece și isteată cum era, i-au fost de ajuns opt zile ca să cunoască părțile slabe ale tuturor încît, dacă ar fi vrut, ușor ar fi putut să-și facă o situație strălucită. Dar nici de data aceasta nu se folosi de darurile ei înnăscute decît ca să se distreze, să petreacă o bucată de vreme și să fie impertinentă de cîte ori vedea că o poate face fără primejdie.

Rolurile fuseseră învățate și urma să aibă loc o repetiție generală a piesei ; contele voia să asiste, iar soția sa începu să fie îngrijorată de felul cum va accepta el spectacolul. Baroana îl chemă pe Wilhelm în secret. Cu cît se apropia ceasul repetiției, cu atît erau mai încurcați, căci, în definitiv, nu mai rămăsese chiar nimic din ideea contelui. Jarno, care tocmai intrase în cameră, fu pus la curent cu complotul. El se amuză din toată inima și fu dispus să ofere doamnelor serviciile sale. Lucrurile ar sta foarte prost, stimată doamnă, zise el, dacă n-ați izbuti numai cu mijloacele dumneavoastră ; totuși, pentru orice împrejurare, voi sta în preajmă, ca să vă dau ajutor. Baroana mărturisîi atunci că a povestit contelui întreaga piesă, dar de fiecare dată numai fragmente și fără legătură între ele ; în felul acesta, el era pregătit pentru fiecare element în parte și era convins, bineînțeles, că întregul concorda cu ideea sa. Diseară, zise ea, în timpul repetiției, mă voi așeza lîngă el și voi căuta să-l împiedic să fie atent. M-am și înțeles cu cofetarul, care, deși pînă la urmă va executa decorul foarte frumos, are să lase cîteva detalii să-șchiopăteze.

Cunosc eu o curte, răspunse Jarno, unde am avea nevoie de asemenea prieteni capabili și pricepuți. Dacă,

diseară, nu reușiți cu iscusința dumneavoastră, faceți-mi un semn și-l voi scoate pe conte din sală ; nu-l voi lăsa să se întoarcă, pînă nu apare Minerva, cînd iluminăția ne va veni, sper, în ajutor. De cîteva zile trebuie să-i comunic ceva, care îl privește pe vărul său și am amînat mereu din anumite motive. Aceasta îl va distra, deși nu în chipul cel mai plăcut.

Unele treburi îl împiedică pe conte să asiste de la început la repetiție ; apoi baroana îl ținu de vîrbă. Ajutorul lui Jarno se dovedi de prisos, deoarece contele, destul de ocupat să corijeze și să dea ordine, își împrăstie total atenția, iar la urmă, cînd doamna Melina își rosti textul, potrivit părerilor lui, și iluminăția se desfășură în bune condiții, el se arată perfect satisfăcut. Numai după ce toate se isprăviseră și se îndreptau spre sala de joc, îi apărură în minte deosebirea și începu să se gîndească dacă piesa e cu adevărat cea născocită de el. La un semn al baroanei, Jarno se văzu eliberat. Trecu și acea seară ; vestea sosirii prințului se confirmă și se trimise de cîteva ori călăreți pentru a vedea avangarda cîntonată în vecinătate. Casa era plină de larmă și agitație, iar actorii noștri, adesea neglijați de către servitorii răuvoitori, trebuiau să-și omoare vremea în vechiul castel cu așteptări și repetiții, fără ca gazdele să-și mai aducă aminte de ei în chip deosebit.

CAPITOLUL AL OPTULEA

În sfîrșit, prințul sosi : generalii, statul său major și restul suitei, care veniseră în același timp, ca și mulți alții, parte musafiri, parte oameni de afaceri, dădură castelului înfățișarea unui stup, gata să roiască. Toți se îngrămădeau să vadă pe acel prinț admirabil și fiecare se minuna de ama-

bilitatea și bunăvoința sa ; fiecare era uimit descoperind în eroul și căpetenia de oști pe cel mai agreabil curtean.

La sosirea prințului, toți oamenii din casă urmau să fie la posturile lor, potrivit hotărârii contelui ; nici unui actor nu-i era îngăduit să apară, căci altelețea-sa trebuia să aibă surpriza festivității pregătite în cinstea lui. Și într-adevăr, seara, când fu condus în marea sală, strălucitoare de lumină și împodobită cu tapiserii din secolul trecut, el păru că nu se așteptase deloc la o piesă de teatru, și cu atât mai puțin la un prolog în cinstea sa. Totul decurse cât se poate de bine și, după reprezentație, trupa trebui să se înfățișeze prințului, care întrebă pe fiecare câte ceva în chip foarte prietenos și fiecăruia îi spuse câteva cuvinte amabile. În calitate de autor, Wilhelm păși în frunte și primi de asemeni partea sa de felicitări.

De prolog nu se mai interesă nimeni și, după câteva zile, era ca și cum niciodată nu s-ar fi reprezentat așa ceva. Numai Jarno vorbi întâmplător cu Wilhelm despre lucrare, laudînd-o cu multă pricepere ; dar adăugă : Păcat că te joci cu nuci găunoase pentru niște nuci găunoase. Vorba asta i-a rămas lui Wilhelm în minte multe zile ; nu știa cum s-o interpreteze și nici ce trebuia să înțeleagă.

În vremea asta, actorii jucau în fiecare seară atât de bine pe cât le îngăduiau forțele și făceau tot ce se putea ca să atragă atenția publicului. Succesul nemeritat le dădea curaj și, în castelul vechi, credeau acum că într-adevăr numai datorită lor s-a îngrădădit atîta lume acolo, că pentru reprezentațiile lor s-a adunat mulțimea aceea de străini și că ei sînt centrul în jurul căruia totul se învîrte și se agită.

Singur Wilhelm, spre marea lui mîhnire, își dădea seama că situația era cu totul alta. Căci deși prințul asistasă la primele reprezentații de la început pînă la sfîrșit, fără să se miște de pe scaun și urmărind cu cea mai mare atenție spectacolul, se văzu că, încetul cu încetul, sub pretexte plauzibile, se lipsea de această distracție. Și tocmai cei pe

care Wilhelm, în discuții, îi găsisese mai înțelecători, cu Jarno în frunte, nu-și petreceau decît rare clipe în sala de spectacol ; tot timpul stăteau în anticameră, jucau cărți sau păreau că discută afaceri.

Wilhelm era foarte supărat că străduințele lui nu obțineau succesul dorit. La alegerea pieselor, la copiatul rolurilor, la toate repetițiile și la toate treburile ce se mai iveau, el îl ajuta pe Melina cu mult zel, iar acesta, simțindu-și nepriceperea, îl lăsa pînă la urmă să facă totul. Wilhelm își învăța rolurile cu sîrguință și le juca plin de căldură și însuflețire, cu cîtă abilitate îi permitea puțină lui știință pe care și-o agonisise singur.

Însă interesul continuu al baronului îndepărta orice îndoială din mintea actorilor, căci el îi asigura că vor ajunge la cele mai mari succese mai ales atunci cînd vor juca una dintre piesele lui ; deplîngea doar faptul că prințul avea o slăbiciune exclusivă pentru teatrul francez, iar o parte dintre oamenii săi, printre care mai ales Jarno, aveau dimpotrivă o preferință pasionată pentru monștrii scenei engleze.

Dacă, din acest punct de vedere, arta actorilor noștri nu prea era luată în seamă și admirată, în schimb ei, ca persoane, nu erau cu totul indiferenți spectatoriilor și spectacolelor. Am arătat mai sus că actrițele au trezit, încă de la început, atenția ofițerilor tineri ; pe urmă au fost și mai norocoase și au făcut cuceriri importante. Dar să trecem peste asta și să menționăm numai că Wilhelm îi părea contesei din zi în zi mai interesant și că, de asemenea, în inima lui începea să încolțească o afecțiune tainică pentru ea. Cînd Wilhelm era pe scenă, contesa nu-și putea lua privirea de la dînsul, iar el părea că nu mai declamă, că nu mai joacă decît pentru ea. A se privi în ochi era pentru ei o fericire nespusă, în voia căreia sufletele lor nevinovate se lăsau cu totul, fără a nutri dorințe mai arzătoare, sau a se îngrijora de vreo urmare posibilă.

Aşa cum două avanposturi duşmane stau de vorbă liniştit şi vesel, peste un fluviu ce-i desparte, fără să se gîndească la războiul în care sînt angajate armatele lor, tot astfel contesa şi Wilhelm schimbau priviri pline de înţeles pe deasupra prăpastiei imense a naşterii şi a rangului, crezînd fiecare că se poate lăsa în voia sentimentelor, fără nici o primejdie.

În vremea asta, baroana pusese ochii pe Laertes, care-i plăcea cu deosebire, fiind un tînăr vesel şi plin de viaţă, iar el, oricît era de misoghin, nu dispreţuia o aventură trecătoare. De data asta, ar fi fost înlănţuit, chiar fără voie, de amabilitatea şi de natura seducătoare a baroanei, dacă baronul nu i-ar fi făcut întîmplător bunul, sau, dacă vreţi prostul serviciu, de a-l lămuri mai precis asupra intenţiilor acelei doamne.

Într-o zi, pe cînd Laertes o lăuda cu glas tare, înălţînd-o deasupra tuturor celorlalte făpturi de acelaşi sex, baronul replică glumind : Văd eu bine cum stau lucrurile ; iubita noastră prietenă a dobîndit iarăşi un exemplar pentru staulele ei. — Această comparaţie nefericită — aluzie prea transparentă la farmecece primejdioase ale unei Circe ¹ — l-a iritat pe Laertes peste măsură şi abia şi-a putut stăpîni mînia cînd l-a auzit pe baron continuînd nemilos :

Fiecare străin crede că e primul care se bucură de o atenţie atît de seducătoare, dar se înşală grozav, căci cu toţii am fost duşi cîndva pe drumul acesta ; bărbat în toată firea, băiat tînăr ori chiar copil — n-are a face — fiecare trebuie să-i fie sclav o bucată de vreme, să depîndă de ea şi să sufere de dragul ei.

Pentru fericitul muritor care, de la primii paşi făcuţi în grădinile unei zîne, se vede primit cu toate încîntările unei primăveri de vrajă, nu poate fi surpriză mai neplăcută decît să audă pe neaşteptate, în locul cîntecului privighe-

¹ Personaj mitologic, zeiţă şi vrăjitoare din insula Eea, care apare în poemele homerice şi în legenda argonauţilor.

toarei — pe care urechea lui îl pîndea cu nerăbdare — grohăitul vreunui înaintaş de-al său, metamorfozat.

După această revelație, Laertes se simți foarte rușinat că se lăsase ispitit, din vanitate, să aibă o părere cît de cît mai bună despre o femeie. De atunci a neglijat-o cu totul pe baroană ; își petrecea timpul cu intendentul, cu care făcea regulat scrimă și se ducea la vînătoare, iar la repetiții și reprezentatii se comporta ca și cum acestea ar fi fost niște activități fără nici o importanță.

Uneori, în orele de dimineață, contele și contesa dispuneau să fie chemați cîțiva dintre actori și fiecare găsea apoi motive să invidieze fericirea nemeritată a Philinei. Adesea, contele îl ținea ore întregi pe favoritul său, pedantul, în timp ce i se făcea toaleta ; încetul cu încetul, omul a fost îmbrăcat din cap pînă-n picioare, echipat și înzestrat cu de toate, pînă la tabacheră și ceas.

În unele zile, după ce înălțimile-lor isprăveau masa, trupa era poftită, în parte sau în întregime, în fața nobililor stăpîni. Actorii prețuiau acest lucru drept o onoare deosebită și nu băgau de seamă că în același timp vînătorii și slujitorii aduceau în sală diferiți cîini sau înfățișau cai în curtea castelului.

Lui Wilhelm i se spusese că ar fi bine să laude, cu vreun prilej, pe Racine, autorul preferat al prințului, și că astfel va face o impresie bună. El găsi ocazia potrivită într-o după-amiază cînd fusese și el invitat ; prințul îl întrebă dacă citește cu interes și pe marii dramaturgi francezi ; Wilhelm răspunse cu un da plin de vioiciune și nu observă că prințul, fără să-i aștepte răspunsul, avea intenția să se îndrepte spre altă persoană ; Wilhelm îl acapară de îndată, aproape tăindu-i calea, și continuă, mărturisind că prețuiește nespuse de mult teatrul francez, că citește cu entuziasm operele marilor maeștri și că a fost fericit auzind că prințul îi face pe deplin dreptate lui Racine și că-i recunoaște marele talent. Pot să-mi închipui, continuă el, cît de mult trebuie să prețuiască persoanele de rang ales pe un poet care zugră-

vește cu atita perfecțiune și atit de just diversele aspecte ale înaltelor relații dintre ele. Corneille a înfățișat oameni mari, dacă mă pot exprima astfel ; Racine, persoane nobile. Cînd îi citesc piesele, pot să-mi imaginez poetul, trăind la o curte strălucită, avînd înaintea ochilor pe un rege mare, fiind în relații cu cei de frunte și pătrunzînd tainele omenirii, așa cum se ascund ele după tapiserii prețioase. Cînd studiez *Britannicus*¹, sau *Bérénice*², mi se pare că mă aflu într-adevăr la curte, că sînt inițiat în ceea ce privește măreția și micimile acestor lăcașuri ale zeilor pămîntești și că, prin ochii unui francez sensibil și pătrunzător, văd regi — pe care îi adoră o națiune întreagă — și curteni, ce sînt invidiați de mii de oameni, toți înfățișați cu natura lor adevărată, cu defectele și suferințele lor. Anecdota care ni-l arată pe Racine îndurerat la culme, pentru că Ludovic al XIV-lea nu se mai uita la el, lăsîndu-l să-i simtă nemulțumirea, este pentru mine o cheie a întregii sale opere — și e cu neputință ca un poet atît de mare, a cărui viață și moarte depindea astfel de privirea unui rege, să nu scrie opere demne de prețuirea unui rege, sau a unui principe.

Jarno se apropiase și-l asculta cu uimire pe prietenul nostru ; prințul, care nu răspunsese nimic și care-i arătase că-l aprobă numai prin cîteva priviri binevoitoare, se îndreptă spre altă parte a încăperii, deși Wilhelm, care ignora faptul că nu se cuvine în asemenea împrejurare să continue o conversație și să caute să spună tot ce știe despre un subiect, ar fi vorbit bucuros mai departe, ca să-i dovedească prințului că nu l-a citit pe autorul lui preferat fără folos și fără pătrundere.

N-ai văzut niciodată vreo piesă de Shakespeare ? îl întrepruse Jarno, luîndu-l deoparte.

Nu, răspunse Wilhelm. Pe vremea cînd începuse să fie ceva mai cunoscut în Germania, eu mă lăsasem de teatru și nu știu încă dacă trebuie să mă bucur că întîmplător m-am reîntors la ocupația mea de predilecție din adolescență.

¹, ² Tragedii de Racine.

Însă tot ce am auzit despre acele piese nu m-a îndemnat să cunosc mai de aproape asemenea mînștri ciudați, care par că depășesc verosimilul și buna-cuviință.

Te sfătuiesc, totuși, să încerci ; nu strică să vezi cu ochii proprii orice ciudățenie. Îți voi împrumuta cîteva volume și nu ți-ai putea întrebuița mai bine timpul, decît eliberîndu-te imediat de orice obligație ca, în singurătatea locuinței dumitale, să privești în lanterna magică a acestei lumi necunoscute. E păcat să-ți pierzi vremea, îmbrăcînd mai omeneste niște maimuțe și învățînd javrele să danseze. Fac numai o rezervă : nu te uita la formă ; cît despre rest, mă bizui pe simțul dumitale critic.

Caii fuseseră aduși dinaintea ușii și Jarno încălecă, împreună cu alți oaspeți, ca să guste plăcerile vînătorii. Wilhelm se uită după el cu părere de rău. Ar fi dorit să discute încă multe altele cu omul acesta care, fără să se arate prietenos, îi oferea gînduri noi, de care avea atîta nevoie.

Cînd cineva se apropie de o înflorire a puterilor, a aptitudinilor și concepțiilor sale, de multe ori se găsește într-o nedumerire, din care l-ar putea scoate cu ușurință un prieten bun. Seamănă cu un călător, ce cade în apă, nu departe de han ; dacă cineva îl apucă iute și-l trage la mal, el se alege numai cu o baie ; altfel, ar scoate-o și singur la capăt, fără îndoială, dar ar ajunge pe malul opus și ar trebui să facă un înconjur obositor și lung pentru a-și atinge ținta.

Wilhelm începu să-și dea seama că lucrurile se petrec altfel în lume decît își închipuise. El vedea de aproape viața celor nobili și a celor mari, cu aspectele ei importante și grave, și se minuna cum se pricepeau ei s-o înveșmînteze sub haina facilității. O armată în marș, cu un erou princiar în frunte, atît de mulți aliați și admiratori care se grămădeau în jurul lui, toate astea îi îmboldeau imaginația. În astfel de stare se găsea Wilhelm cînd primi cărțile făgă-

duite ; în scurt timp, cum e de bănuir, fu cuprins de toren-
tul marelui geniu și dus către un ocean fără limite, în care
s-a pierdut îndată cu totul, uitîndu-se pe sine.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Relațiile baronului cu actorii au avut de suferit dife-
rite variații de la sosirea lor la castel. La început, amîn-
două părțile erau mulțumite ; căci baronul era în cea
mai bună dispoziție, văzînd pentru întia oară o piesă
de a sa cu care animase cîndva un teatru de amatori, în
mîinile unor actori adevărați și pe cale de a fi repre-
zentată cu seriozitate, așa că se arăta darnic, cumpărînd
de la orice negustor, de galanterie ce trecea pe la castel
mici cadouri pentru actrițe și trimițînd actorilor sticle de
șampanie fină ; în schimb, aceștia își dădeau multă oste-
neală cu piesele lui, iar Wilhelm nu-și economisea for-
țele ca să învețe pe de rost cît mai exact cuvîntările
mărețe ale nobilului erou, al cărui rol i se încredințase.

Totuși, încetul cu încetul, se strecurară cîteva dis-
cordanțe. Preferința baronului pentru anumiți actori de-
venise din zi în zi tot mai evidentă, ceea ce nu putea
duce decît la jignirea celorlalți. N-avea laude decît pen-
tru favoriții săi și prin aceasta iscase gelozie și zîzanie
printre actori. Melina, care nu se pricepea niciodată să
curme un diferend, se găsi într-o situație foarte neplă-
cută. Favoriții primeau laudele baronului, fără să se arate
prea recunoscători ; iar cei neluați în seamă își manifest-
au necazul cu orice prilej, ajungînd să-i facă fostului lor
înalt protector cît se poate de neplăcute clipele petrecute
cu ei. Astfel, cu o plăcere răutăcioasă, s-au bucurat gro-
zav cînd o anumită poezie, al cărui autor era necunoscut,
a pricinuit mare vîlvă la castel. Pînă atunci se vorbise

mereu despre relațiile dintre baron și actori, dar într-un chip destul de elegant ; se povestiseră tot soiul de istorii ; unele întâmplări au fost înflorite, dându-li-se un aspect nostim și interesant. Dar, la urmă, au ajuns să spună că s-ar fi născut un soi de rivalitate profesională între el și unii actori, care își închipuiau că și ei sînt scriitori — și pe zvonul acesta se întemeia poezia de care vorbeam și care sună cum urmează :

Ca biet pîrlit, eu, Herr Baron,
Mă uit cu jînd ce rang bun ai ;
Cum stai așa, chiar lîngă tron ;
Ce gras pămînt, păduri și cai
Și ce castel ai moștenit,
Cu zid și turle întărit.

Se pare, însă, Herr Baroh,
Că ești gelos de-un biet pîrlit.
N-ai supt talent din biberon
Și muzele nu ți-au zîmbit.
Iar eu le-am fost pe plac de mic,
Și-s plin de duh — deși calic.

Cred, însă, dragă Herr Baron,
Că nu putem nimic schimba.
Păstrează-ți locul lîngă tron,
Iar eu rămîn cu lira mea.
Să ne privim fără venin ;
Să nu rîvnim titlu străin.
Parnasul n-are loc să-ți dea,
Și nobilimea nu mă vrea.

Părerile asupra acestei poezii, care se găsea în copii aproape indescifrabile în mîna multora, erau foarte împărțite ; cît despre autor, nimeni nu era în stare să-l identifice și, cînd actorii începură să facă haz cu oarecare maliție, Wilhelm se declară limpede împotriva :

Noi, germanii, am merita ca muzele noastre să rămână în dispreț în care lincezesc de atita vreme, căci nu sîntem în stare să prețuim pe oamenii de condiție care, într-un fel sau altul, se preocupă de literatura noastră. Nașterea, rangul și bogăția nu sînt deloc în contradicție cu geniul și gustul ; aceasta ne-au învățat atitea națiuni străine, care numără printre capetele cele mai luminate o mare mulțime de nobili. Dacă pînă acum în Germania era o minune cînd un om de viță nobilă se dedica științelor, dacă pînă acum numai puține nume celebre au devenit și mai celebre prin înclinarea lor spre artă sau știință, dacă, dimpotrivă, mulți s-au ridicat din obscuritate și s-au ivit la orizont ca niște stele necunoscute, cred că nu mă înșel afirmînd că nu va fi totdeauna așa : clasa fruntașă a națiunii e pe cale să-și utilizeze privilegiile și pentru a dobîndi în viitor cele mai frumoase coroane din partea muzelor. De aceea, nimic nu mă supără mai mult decît să văd că nu numai burghezul își bate joc de nobilul care știe să prețuiască muzele, dar că și persoane de rang înalt, fie dintr-un capriciu nesocotit, fie dintr-o maliție inadmisibilă, încearcă să abată pe cei de-o seamă cu ei de la drumul ce poate aduce oricui onoruri și satisfacție.

Se pare că ultimele vorbe erau îndreptate împotriva contelui, despre care Wilhelm auzise că socoate poezia cu adevărat, bună și care, obișnuit să-l tachineze în felul său pe baron, era foarte satisfăcut că are asemenea prilej să-l necăjească. Fiecare avea propriile sale bănuieli despre cine ar fi putut fi autorul versurilor ; și contele, căruia nu-i plăcea să se vadă întrecut de altul în ceea ce privește ascuțimea minții, ajunse la o presupunere, pentru care era gata să jure : poezia nu putea fi scrisă decît de pedantul său, care era tare hîtru și la care observase de multă vreme un fel de geniu poetic. De aceea, ca să se distreze cu adevărat, într-o dimineată trimise după actor, care trebui să spună poezia, așa cum știa el, în fața

contelui, a baroanei și a lui Jarno, lucru pentru care primi laude, aplauze și un dar ; însă, la întrebarea contelui, dacă nu mai are și alte poezii mai vechi, el se pricepu să ocolească răspunsul cu abilitate. Astfel ajunse pedantul să aibă reputația de poet, de om de duh, și, în ochii partizanilor baronului, de bîrfitor și om de nimic.

De atunci, contele îl aplauda din ce în ce mai mult, oricum și-ar fi jucat rolurile ; așa că, pînă la urmă, bietul om s-a umflat în pene și aproape că și-a ieșit din minți, ajungînd să creadă că va căpăta o cameră în castelul nou, ca și Philine.

Dacă planul s-ar fi putut realiza îndată, atunci pedantul ar fi putut evita un mare necaz. Căci, într-o seară, tîrziu, pe cînd se întorcea la castelul vechi și bîjbîia prin beznă pe o cărare îngustă, deodată a fost apucat și ținut strîns de cîțiva inși, în timp ce alții au început să dea în el voinicește, snopindu-l în bătaie pe întuneric, în așa hal, încît l-au lăsat aproape fără suflare, și numai cu greutate s-a tîrît pînă la camarazii lui. Aceștia, oricît se prefăceau că sînt indignați, se bucurau în sinea lor de asemenea întîmplare neașteptată și abia își puteau stăpîni risul văzîndu-l atît de zdrobit ; iar noul lui costum cafeiniu era albit peste tot, ca și cum pedantul ar fi avut de-a face cu morari, care l-ar fi prăfuit și bătucit cu făină.

De îndată ce a fost înștiințat, contele a fost cuprins de o minie indescriptibilă. Considera fapta aceasta drept cea mai mare ticăloșie, o califica drept o ofensă adusă liniștii castelului și-l puse pe judele său să facă cele mai strașnice cercetări. Haina pătată cu alb trebuia să dea o indicație capitală. Toți cei din castel, care puteau avea legătură cu pudra și făina, au fost luați la cercetare, dar în zadar.

Baronul afirma pe onoarea lui că, e drept, gluma cu poezia nu i-a plăcut deloc și că purtarea domnului conte n-a fost tocmai prietenească, dar că el personal s-a ridicat

deasupra acestor lucruri și nu avea nici un amestec cu necazul care a dat peste așa-zisul poet, sau pamfletar.

Dealtfel, perindarea musafirilor și agitația din castel au făcut ca toată întâmplarea să fie curînd uitată și nefericitul favorit a trebuit să plătească scump plăcerea de a se fi împăunat o scurtă vreme cu pene străine.

Trupa, care juca seară de seară și era tratată în general foarte onorabil, începu, cu cît îi mergea mai bine, să aibă pretenții tot mai mari. În scurt timp, mîncarea, băutura, serviciile și locuința li s-au părut actorilor nesatisfăcătoare, așa că cerură baronului, protectorul lor, să aibă mai multă grijă de ei și să le procure confortul și avantajele făgăduite. Însistențele lor deveneau tot mai puternice și eforturile prietenului lor de a-i mulțumi tot mai infructuoase.

În vremea asta, Wilhelm se arăta din ce în ce mai rar, în afară de repetiții și reprezentații. Închis într-una dintre încăperile cele mai retrase, unde n-avea voie să intre decît Mignon și harpistul, el trăia și se mișca în lumea lui Shakespeare, așa că nu mai știa și nu mai simțea nimic în afară de sine.

Se spune despre vrăjitori că, prin formule magice, ar atrage la locuința lor o mulțime nesfîrșită de felurite duhuri. Invocările lor sînt atît de puternice, încît încăperea se umple repede și spiritele, îngrămădindu-se pînă la cercul mic tras de vrăjitor, se învîrtesc la nesfîrșit în jurul cercului și al capului magistrului, sporindu-și mereu numărul. Fiecare ungher este înțesat și fiecare pervaz ocupat. Făpturi mici, cît un ou, se dilată fără măsură; altele gigantice se chircesc ca niște ciuperci. Din păcate, se întâmplă ca meșterul vrăjitor să uite vorba magică prin care ar putea alunga puhoiul spiritelor. Astfel se întâmplase și cu Wilhelm: mii de impresii și posibilități, despre care nu avusese mai înainte nici o idee, nici o bănuială, se trezeau acum, pe nesimțite, în el. Nimic nu-l putea smulge din starea aceasta și era foarte nemul-

țumit cînd cineva venea, sub un pretext oarecare, să stea de vorbă cu el despre cele ce se petreceau în lumea din jur.

Astfel, nu dădu nici o atenție cînd i se aduse vestea că în curtea castelului se va proceda la executarea unei pedepse, anume că va fi biciuit un băiat, bănuir că ar fi săvîrșit o efracțiune în timpul nopții și care, întrucît poartă costum de peruchier, probabil că face parte dintre mișei atacatori. E drept că băiatul neagă cu încăpăținare și, din această pricină, nu poate fi pedepsit conform legii ; însă va fi tratat ca vagabond, așa fel ca s-o țină minte, și apoi alungat ; căci într-adevăr vreo cîteva zile dăduse tîrcoale prin împrejurimi, nopțile și le petrecuse prin mori și acum, la urmă, sărise zidul grădinii cu ajutorul unei scări.

Wilhelm nu găsi nimic important în toată întîmplarea pînă cînd Mignon veni în fugă și-i spuse că prinsul era Friedrich care, de la cearta cu intendentul, părăsise trupa și dispăruse din ochii tuturor.

Wilhelm, pe care băiatul îl interesa, ieși în pripă și găsi în curtea castelului toate pregătirile gata făcute, căci contelui îi plăcea ceremonialul și în asemenea cazuri. Tînărul fu adus. Prietenul nostru interveni și rugă ca executarea pedepsei să fie suspendată, deoarece îl cunoaște pe acuzat și are de dat diferite lămuriri asupra lui. A fost destul de greu să se facă ascultat dar, pînă la urmă, a obținut îngăduința să stea de vorbă între patru ochi cu vinovatul. Acesta îl încredință că habar n-are de atacul prin surprindere asupra unui actor care ar fi fost, se pare, ciomăgit. El nu dăduse tîrcoale castelului și nu se strecurase la vremea nopții decît pentru a o căuta pe Philine ; aflase unde-i camera ei de culcare și ar fi ajuns fără îndoială acolo, dacă n-ar fi fost prins pe drum.

Wilhelm, care nu voia să dezvăluie asemenea legături, ce nu erau spre cîntea trupei, alergă la intendent și-l

rugă ca, folosind relațiile pe care le are cu toate persoanele casei, să intervină în această încurcătură și să-l elibereze pe băiat.

Omul acesta, care avea umor, născoci, cu ajutorul lui Wilhelm, o mică istorioară : anume, că tânărul făcuse parte din trupă și fugise, dar că dorise s-o regăsească și să fie din nou primit în ea. De aceea, avusese intenția să caute la vremea nopții pe unii dintre protectorii săi și să le ceară sprijinul. S-au adus dealtfel mărturii că băiatul se purtase totdeauna bine ; doamnele au intervenit și ele, așa că pînă la urmă Friedrich a fost eliberat.

Wilhelm l-a luat în grija sa ; era a treia persoană a ciudatei familii pe care Wilhelm o considera de cîtva timp ca pe a lui proprie. Bătrînul și cu Mignon îl primiră prietenește pe fugar și toți trei se uniră pentru a-l sluji cu devotament pe prietenul și protectorul lor și pentru a-i face totdeauna plăcere.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Din zi în zi, Philine se pricepea tot mai bine să intre sub pielea doamnelor, linguşindu-le. Cînd era numai cu ele, aducea obişnuit vorba despre bărbații care veneau sau plecau de la castel și Wilhelm nu era ultimul de care se ocupau. Isteața fată văzuse bine că tânărul făcuse o impresie adîncă asupra inimii contesei ; de aceea, ea istorisea despre dînsul și ce ştia și ce nu ştia ; dar se păzea să spună ceva ce s-ar fi putut interpreta în defavoarea lui ; dimpotrivă, îi lăuda noblețea caracterului, generozitatea și mai ales tactul cu care se purta față de sexul feminin ; la toate întrebările care i se puneau, Philine răspundea cu abilitate. La rîndul ei, baroana, observînd

încălinarea tot mai puternică a frumoasei sale prietene, s-a bucurat nespun de această descoperire, căci legăturile ei cu mai mulți bărbați — și mai cu seamă, în ultimele zile, cu Jarno — erau cunoscute contesei, al cărei suflet curat nu putea vedea o asemenea ușurătate, fără s-o dezaprobe cu muștrări blinde.

Așadar, baroana avea, ca și Philine, un interes deosebit să apropie pe prietenul nostru de contesă ; pe deasupra, Philine mai nădăjduia ca, prin acest mijloc, să lucreze din nou în folosul său și să recâștige favoarea pierdută a tînărului.

Intr-o zi, cînd contele plecase la vînătoare cu întreaga societate și domnii nu erau așteptați decît în dimineata următoare, baroana născoci o farsă, absolut în genul ei ; căci îi plăceau travestiurile și, pentru a uimi societatea, apărea cînd în chip de tărîncuță, cînd ca paj, cînd ca tînăr pădurar. Își dădea astfel aerele unei mici zîne, prezentă pretutindeni și mai cu seamă acolo unde era mai puțin așteptată. Cel mai tare se bucura cînd, după ce îi slujise pe ceilalți sau se amestecase o bucată de vreme printre ei fără să fie recunoscută, se demasca singură, într-un chip hazliu.

Către seară, baroana îl pofti pe Wilhelm în camera ei și, fiindcă mai avea încă treabă, o lăsă pe Philine să-l pregătească.

El sosi și, spre uimirea lui, în locul nobilelor doamne, găsi pe fata aceea frivolă. Philine îl întîmpină cu o franchețe decentă — ținută pe care o învățase de o bucată de vreme — și, prin asta, îl obligă și pe el la o politețe asemănătoare.

Mai întîi, ea glumi pe seama norocului care nu-l părăsea îndeobște, și care-l adusese, după cum vedea, și de astă dată acolo ; apoi îi reproșă cu un ton dragălaș purtarea cu care o necăjise pînă atunci ; se acuză singură și-și făcu muștrări, mărturisind că, de altminteri, meri-

tase pe deplin să fie tratată astfel ; îi înfățișă o descriere sinceră a situației ei — pe care o numea trecută — și adăugă că ar trebui să se disprețuiască singură, dacă n-ar fi capabilă să se schimbe, pentru a fi demnă de prietenia lui.

Wilhelm fu surprins de aceste vorbe. Cunoștea prea puțin lumea, pentru a ști că tocmai oamenii ușuratici și incapabili de a deveni mai buni sînt adesea cei ce își recunosc greșelile și le deplîng cu multă ardoare și sinceritate, deși n-au în ei nici o putere de a se întoarce din calea pe care îi împinge un temperament ce nu poate fi stăpînit. De aceea, nu putu fi neprietenos cu o păcătoasă atît de drăgălașă ; începu să stea cu ea de vorbă și află propunerea cu privire la o travestire ciudată, cu care intenționau să facă o surpriză frumoasei contese.

La aceasta Wilhelm găsi multe obiecții, pe care nu le ascunse față de Philine ; dar baroana, care intră în clipa aceea, nu-i mai lăsă timp să șovăiască ; îl luă aproape cu de-a sila, asigurîndu-l că e tocmai timpul potrivit pentru ce voiau să întreprindă.

Se întunecase și baroana îl duse în garderoba contelui, îl invită să-și scoată haina și să se îmbrace cu un halat de mătase ; îi puse apoi scufa cu panglici roșii a contelui, îl însoți în cabinet și-l îndemnă să se așeze în fotoliul cel mare și să ia o carte ; ea însăși aprinse lampa așezată în fața lui, și-i spuse ce avea să facă și ce rol are de jucat.

Contesa va fi anunțată, spuse ea, de sosirea pe neașteptase a soțului său și despre proasta lui dispoziție ; dînsa se va grăbi să vină aici, se va plimba puțin prin cameră, apoi se va așeza pe brațul fotoliului îl va cîmîndă cu mîna pe după umăr și-i va spune cîteva cuvinte. Wilhelm trebuia să-și joace rolul de soț cît se poate de bine și cît mai multă vreme ; cînd însă, pînă la urmă, va fi obligat să se descopere, s-o facă grațios și elegant.

El se simțea destul de neliniștit în travestiul acela ciudat. Propunerea îl luase prin surprindere și punerea ei în aplicare nu-i lăsase timp de gîndire. De-abia după ce plecă baroana își dădu seama cît de primejdios era rolul ce-l primise. Nu-și ascundea faptul că frumusețea, tinerețea și grația contesei îi făcuseră o puternică impresie ; dar, deoarece natura lui era departe de orice galanterie vană și principiile nu-i permiteau să se gîndească la o faptă mai gravă, se găsea într-adevăr în clipa aceea în mare încurcătură. Teamă că-i va dispăcea contesei era la fel de mare în sufletul său, cît și teama că-i va plăcea mai mult decît s-ar fi cuvenit.

Vedea din nou, în închipuire, fiecare farmec feminin care îl impresionase pînă atunci. Mariana îi apărui în haina albă de dimineață, implorîndu-l să n-o uite ; apoi, dragălaşenia Philinei, părul ei frumos și comportarea ei insinuantă îl tulburaseră iarăși în timpul ultimei lor întîlniri ; dar toate se ștergeau, ascunse de vălul depărtării, de îndată ce se gîndea la nobila, la strălucitoarea contesă, al cărei braț îl va simți peste cîteva minute atîngîndu-i pieptul și la ale cărei mîngieri nevinovate era îndemnat să răspundă.

Bineînțeles că nu bănuia în ce chip ciudat urma să fie scos din încurcătură. Ce mare i-a fost uimirea, chiar spaima, cînd ușa din spatele lui s-a deschis și, la întîia privire furișată spre oglindă, l-a zărit foarte limpede pe conte, care intra cu o luminare în mînă ! Șovăiala lui asupra ceea ce avea de făcut : să rămînă pe loc, ori să se ridice, să fugă, ori să mărturisească, să mintă, sau să ceară iertare, n-a durat decît puține clipe. Contele, care rămăsese în prag nemișcat, se retrase închizînd ușa încet. În aceeași clipă, baroana năvăli pe ușa laterală, stînsese lampa, îl smulse pe Wilhelm din fotoliu și îl trase după ea, în anticameră. Acolo el se dezbracă iute de halatul de casă, care-și luă din nou locul obișnuit. Baroana apucă haina lui Wilhelm și amîndoi fugiră prin cîteva culoare,

cămăruțe și unghere, pînă în odaia ei, unde, după ce-și recăpătă respirația, îi povesti prietenului nostru că se dusesese la contesă ca să-i anunțe vestea născocită despre sosirea contelui. Știu, răspunsesse contesa, ce s-o fi întîmplat? L-am văzut mai înainte intrînd pe poarta laterală. Însăpămîntată, baroana alergase imediat în camera contelui, ca să-l scoată de acolo pe Wilhelm.

Din nefericire ați ajuns prea tîrziu! exclamă el. Contele a venit în cameră înaintea dumneavoastră și m-a văzut stînd acolo.

Te-ai recunoscut?

Nu știu. M-a văzut în oglindă, cum l-am văzut și eu și, mai înainte de a-mi da seama dacă era o fantomă, sau chiar el în carne și oase, s-a retras și a închis ușa după dînsul.

Tulburarea baroanei crescuse și mai mult cînd un slujitor intră s-o poștească și o anunță că domnul conte se află la soția lui. Ea se duse acolo cu inima strînsă și-l găsi pe conte — ce e drept tăcut și cufundat în sine — însă mai blînd și mai prietenos decît de obicei. Baroana nu știa ce să creadă. Se vorbi despre întîmplările de la vînătoare și despre cauzele întoarcerii lui înainte de vreme. Conversația se stinse curînd. Contele rămase tăcut și baroana fu înmărmurită cînd îl auzi întrebînd de Wilhelm și manifestîndu-și dorința să fie chemat ca să le citească ceva.

Wilhelm, care se îmbrăcase în camera baroanei și își recăpătase întrucîtva calmul, se supuse chemării cu destulă teamă. Contele îi dădu o carte, din care el citi, stîngherit, o nuvelă plină de aventuri. Tonul lui avea ceva nesigur, un tremur, care din fericire era potrivit cu conținutul istorisirii. Contele îi făcu de cîteva ori semne prietenești de aprobare și, înainte de a-l concedia pe prietenul nostru, îi lăudă în mod deosebit expresivitatea lecturii.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Chiar de la primele piese ale lui Shakespeare¹, Wilhelm a fost atît de puternic impresionat, încît n-a mai putut să continue. Tot sufletul îi era tulburat. A căutat un prilej să stea de vorbă cu Jarno și n-a fost în stare să-i mulțumească îndeajuns pentru bucuria ce i-o procurase.

Am prevăzut eu, zise Jarno, că nu vei putea rămîne insensibil la calitățile excepționale ale celui mai extraordinar și uimitor dintre toți scriitorii.

Da, mărturisi Wilhelm, nu-mi amintesc ca o carte, un om, sau o împrejurare din viață să-mi fi pricinuit vreodată o impresie atît de covârșitoare ca piesele acestea splendide pe care acum le cunosc datorită bunăvoinței dumneavoastră. Par a fi opera unui geniu ceresc, care se apropie de oameni pentru a-i învăța cu multă răbdare să se cunoască pe ei înșiși. Nu sînt de loc creații poetice ! Ai crede că stai în fața enormelor cărți deschise ale destinului, în care vulturile uraganului vieții celei mai fre-mătătoare, răsfoind filele repede și aprig. Sînt atît de uimit, atît de buimăcit de puterea și gingășia, de violența și calmul din ele, încît aștept cu dor și nerăbdare clipa în care voi fi în stare să citesc mai departe !

Bravo ! strigă Jarno, strîngîndu-i mîna prietenului nostru, asta voiam și eu. Și urmările pe care le aștept își vor da desigur și ele roadele.

Aș dori, continuă Wilhelm, să pot destăinui tot ce se petrece în clipa de față cu mine. Toate părerile pe care le-am avut cîndva nelămurit despre oameni, despre soarta lor, și care m-au însoțit din copilărie, fără să-mi

¹ În acest capitol Goethe arată ce înînrurare a avut Shakespeare asupra lui. Faptele sînt înfățișate atît de veridic încît, atunci cînd a scris *Poezie și adevăr*, s-a putut bizui pe cele relatate în roman.

dau seama de ele, le găsesc în piesele lui Shakespeare, desăvârşite şi amplificate. Parcă ți-ar dezvălui toate misterele, fără să poți totuşi spune : aici sau acolo e cuvîntul care dezleagă enigma. Oamenii lui par a fi oameni naturali, şi totuşi nu sînt. Cele mai misterioase şi complexe fapte din natură se mişcă în piesele sale, sub ochii noştri, ca nişte ornice, care ar avea cadranul şi cutia de cristal, arătînd — aşa cum le e hotărît — trecerea ceasurilor ; dar, în acelaşi timp, poți vedea roțițele şi resorturile ce le pun în mişcare. Aceste puține incursiuni pe care le-am făcut în lumea lui Shakespeare mă îmboldesc mai mult decît orice să înaintez cu paşi mai repezi în lumea reală, să mă amestec în vîlmăşagul destinelor care o conduc şi cîndva, să scot dacă voi izbuti, cîteva cupe din imensul ocean al naturii adevărate, pe care să le dăruiesc de pe scenă publicului însetat al țării mele.

Cît mă bucură dispoziția în care te afli ! replică Jarno, punîndu-şi mîna pe umărul tînărului emoționat. Nu-ți părăsi hotărîrea de a intra într-o viață activă şi grăbeşte-te să te foloseşti cu vrednicie de anii buni pe care-i ai în față. Dacă ți-aş putea fi de folos, aş face-o din toată inima. Încă nu te-am întreat cum de-ai ajuns în trupa asta, cu care nu ești potrivit, nici prin naștere, nici prin educație. După cum sper şi după cît văd, dorești să te desparți de ea. Nu știu nimic despre originea dumitale, despre condițiile de viață de-acasă ; gîndește-te și vezi ce-mi poți mărturisi. Dar vreau să-ți spun că vremurile acestea de război în care trăim pot aduce repede schimbarea situației cuiva ; dacă dumneata vrei să-ți pui puterile și talentele în serviciul nostru, dacă nu ți-e teamă nici de osteneală și, la nevoie, nici de primejdie, am acum prilejul să te numesc într-un post, pe care nu vei regreta mai tîrziu că l-ai ocupat o vreme.

Wilhelm nu găsea destule cuvinte să-și exprime recunoștința și fu gata să povestească prietenului și protectorului său întreaga istorie a vieții sale.

Discutînd astfel, ei înaintaseră adînc în parc ajungînd la șoseaua care îl străbătea. Jarno se opri o clipă și zise : Gîndește-te la propunerea mea, ia o hotărîre, dă-mi răspuns în cîteva zile și încrede-te în mine. Te asigur că n-am putut încă înțelege cum de te-ai amestecat printre asemenea oameni. Am văzut adesea, cu dezgust și necaz, cum dumneata, numai pentru a putea trăi, ca să zic așa, ți-ai legat inima de un cîntăreț ambulant și de-o creatură suspectă și netoată.

Nu-și isprăvisese bine vorba, cînd un ofițer sosi călărind în galop, urmat de un slujitor, ce ducea un cal de căpăstru. Jarno îl salută cu multă însuflețire. Ofițerul sări de pe cal ; amîndoi se îmbrățișară și începură să discute, pe cînd Wilhelm, răscolit de ultimele cuvinte ale impetuosului său prieten, rămase deoparte, cufundat în gînduri. Jarno răsfoia cîteva hirtii, pe care i le dăduse noul sosit, în timp ce acesta se îndreptă spre Wilhelm, îi întinse mîna și-i spuse cu emfază : Vă întîlnesc într-o tovărășie distinsă ; urmați sfatul prietenului dumneavoastră și, prin asta, veți împlini totodată și dorința unui necunoscut, care se interesează de dumneavoastră din inimă. Vorbind astfel, îl îmbrățișă și-l strînse cu putere la piept. În aceeași clipă, Jarno se apropie și spuse străinului : Cîl mai bun lucru este să mă întorc imediat cu dumneata la castel ; vei primi ordinele necesare și vei putea pleca mai departe, înaintea nopții. Amîndoi se aruncară pe cai și lăsară pe prietenul nostru, uimit și cufundat în gîndurile sale.

Ultimele vorbe ale lui Jarno îi mai sunau încă în urechi. Nu putea suporta ca acele două fapte ome-
nești, care-i cîștigaseră simpatia în chip nevinovat, să

fie astfel batjocorite de un om pe care-l prețuia atât de mult. Imbrățișarea ciudată a celui ofițer necunoscut îi făcuse prea puțină impresie și nu-i stârnise curiozitatea și imaginația decât o clipă ; dar spusele lui Jarno îi pătrunseseră în inimă ; se simțea adânc-rănit și, pe drumul de întoarcere, își făcea reproșuri că a putut o clipă să nu ia în seamă și să uite răceala inimii de piatră a lui Jarno, care i se vădea în ochi și în toate gesturile. Nu, spuse el, tu îți închipui, curtean cu suflet uscat ce ești, că ai putea să-mi fii prieten. Tot ce mi-ai putea oferi nu prețuiește cît sentimentul ce mă leagă de nefericitii aceștia. Bine că am descoperit din timp la ce mă pot aștepta de la tine !

O strinse în brațe pe Mignon, care-i alergase în întâmpinare, exclamînd : Nu, nimic nu ne va putea despărți, făptură mică și bună ! Înțelepciunea aparentă a lumii nu mă va face să te las și nici să uit ce-ți datoresc.

Copila, deprinsă să i se respingă mîngîierile, se bucură de această dovadă neașteptată de afecțiune și se agătă cu atîta tărie de Wilhelm, încît numai cu mare greutate izbuti el pînă la urmă să se elibereze.

Din ziua aceea, Wilhelm urmări cu mai multă atenție faptele lui Jarno și nu-i părură toate de laudă ; ba unele dintre ele îi displăcură cu totul. Așa, de pildă, avea bănuieli puternice că poezia despre baron, pentru care pedantul trebuise să plătească atât de scump, era opera lui Jarno. Deoarece acesta făcuse haz în fața lui Wilhelm de toată întâmplarea, prietenul nostru credea că recunoaște în asta dovada unei inimi cu totul pervertite ; căci, ce poate fi mai odios decât să rîzi de un nevinovat, căruia i-ai pricinuit suferințe, și să nu te gîndești să-l reabilitezi și să-l despăgubești ? Wilhelm ar fi fost gata s-o facă el însuși căci, datorită unei întâmplări ciudate, dăduse de urmele fapteișilor celui atac nocturn.

Pînă atunci, i se ascunsese faptul că unii ofițeri tineri petreceau nopți întregi cu o parte dintre actori și actrițe, într-o sală din subsolul castelului. Într-o dimineață, sculîndu-se devreme, cum îi era obiceiul, intră acolo din întîmplare și găsi pe tinerii domni pe cale de a-și face o toaletă foarte ciudată. Ei înmuiaseră niște cretă într-un castronaș cu apă și întindeau coca aceasta cu o perie pe veste și pe pantaloni, fără să se dezbrace, restabilind astfel în grabă albeața garderobei lor. Prietenul nostru, desul de mirat de asemenea metodă, își aduse aminte de haina pedantului, pătată și pudrată cu alb; bănuiala deveni și mai puternică atunci cînd află că în acel grup se aflau și cîteva rude de-ale baronului.

Pentru a-și confirma bănuiala, îi pofti pe tinerii domni la o mică gustare. Ei se arătară foarte voioși și povestiră o mulțime de istorii cu haz. Mai ales unul dintre ei, care se ocupase un timp cu recrutările, nu mai știa cum să laude șiretenia și iscusința căpitanului său de-a atrage tot soiul de oameni și cum se pricepea să-l păcălească pe fiecare după felul său de a fi. Povesti apoi cu amănunțime cum unii tineri de familie și cu o educație îngrijită se lasă prinși de mirajul unor situații bune; rîdea din toată inima de naivii care, la început, se simțeau atît de mîndri de a se vedea apreciați și aleși de către un ofițer de vază, viteaz, deștept și generos.

Cît și-a binecuvîntat Wilhelm îngerul păzitor, care i-a arătat așa, pe neașteptate, prăpastia de care se apropiase cu atîta candoare. Acum nu mai vedea în Jarno decît pe recrutor; îmbrățișarea ofițerului străin era ușor de înțeles: îl cuprinsese disprețul pentru acești oameni și, din aceea clipă, evită să mai aibă de-a face cu oricine purta o uniformă. De aceea, i-ar fi fost foarte plăcută vestea că armata trebuie să pornească mai departe, dacă în același timp nu s-ar fi temut că va fi exilat, poate pentru totdeauna, din preajma frumoasei sale prietene.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

În vremea aceasta baroana petrecuse mai multe zile chinuită de griji și de o curiozitate fără margini. Căci purtarea contelui după acea aventură era pentru dînsa o adevărată enigmă. El își schimbase cu totul felul de a fi ; nu se mai auzea nici una din glumele lui obișnuite ; pretențiile, față de cei din jur și față de servitori, îi scăzuseră mult. Nu mai era pedant și poruncitor ca înainte, ci tăcut și cufundat în sine ; totuși părea senin — într-un cuvînt era cu totul alt om. Cînd, uneori, cerea să asculte o lectură, alegea cărți serioase, adesea religioase. Baroana trăia mereu cu teama că în spatele acestui calm aparent, s-ar putea să se ascundă o minie înnăbușită și intenția tainică de a răzbuna nelegiuirea descoperită în-tîmplător. De aceea ea se hotărî să se destăinuie lui Jarno, ceea ce-i venea ușor, deoarece avea cu el anumite legături în care nu se păstrează de obicei secrete. De scurtă vreme, Jarno devenise prietenul ei intim ; totuși erau amîndoi destul de înțelepți ca să-și ascundă atracția reciprocă și bucuriile lor, față de lumea gălăgioasă care-i înconjura. Numai ochilor contesei nu-i rămăsese ascuns acest nou roman și e foarte probabil că baroana căutase să-i găsească prietenei sale o ocupație asemănătoare, ca să scape de muștrările tăcute pe care le avea totuși de îndurat deseori de la acel suflet ales.

Cînd baroana povesti lui Jarno întîmplarea, acesta exclamă rîzînd : Fără îndoială, bătrînul crede că s-a văzut pe sine însuși ! Se teme că apariția aceea îi vestea o nenorocire, poate chiar moartea, și acum a devenit blind, ca toți oamenii slabi, cînd se gîndesc la deznodămîntul final, de care nimeni n-a scăpat pînă acum și nici nu va scăpa. Dar, fii liniștită ; deoarece cred că va trăi încă multă

vreme, cel puțin cu ocazia asta să-l transformăm astfel, încît să nu mai fie o povară pentru soție și pentru cei din casă.

Drept care, îndată ce se ivea vreun prilej potrivit, ei începeau să vorbească, în prezența contelui, de presimțiri, apariții și lucruri asemănătoare. Jarno făcea pe omul care se îndoiește, prietena lui la fel, și duseră lucrurile atît de departe, încît în cele din urmă contele l-a luat pe Jarno deoparte, i-a reproșat scepticismul și a căutat să-l convingă, prin exemplul său, de posibilitatea și realitatea unor asemenea întimplări. Jarno făcu pe surprinsul, pe omul care se îndoiește și, pînă la urmă, se arătă convins ; dar în noaptea următoare, rîse și mai cu poftă, în tovărășia prietenei sale, de omul acesta de lume, atît de slab, încît o momie îl putea schimba dintr-o dată și căruia nu-i găsea alt merit, decît că-și aștepta cu atîta resemnare o nenorocire ce-l amenința, ba poate chiar moartea.

Probabil că nu s-ar fi resemnat tot atît de ușor la urmările naturale pe care le-ar fi putut avea apariția ! spuse baroana cu vioiciunea-i obișnuită, care revenea de îndată ce inima îi scăpa de griji. Jarno a fost răsplătit împărătește și amîndoi au făurit planuri noi cum să-l facă pe conte tot mai blind și cum să îmboldească și să întărească înclinarea contesei față de Wilhelm.

Cu intenția aceasta i s-a povestit contesei toată istoria, care, ce-i drept, la început a iritat-o, dar care mai apoi a făcut-o să devină gînditoare ; în ceasurile de singurătate, se părea că reflectează la scena ce-i fusese pregătită, urmărind-o și zugrăvindu-și-o în minte.

Preparativele ce se vedeau pretutindeni, nu mai lăsau nici o îndoială că armatele vor înainta curînd și că, în același timp, prințul își va schimba cartierul general ; ba se auzea că și contele va pleca de la moșie și se va întoarce la oraș. Așa că actorii noștri puteau lesne ghici ce-i

asteaptă, dar Melina a fost singurul care să-și facă socoteli în privința aceasta ; ceilalți căutau să scoată cât mai multe plăceri din clipele ce le mai aveau de petrecut acolo.

Cit despre Wilhelm, el se îndeletnicea cu o muncă mai deosebită. Contesa îi ceruse o copie a lucrărilor sale și el considera dorința acestei amabile femei drept cea mai frumoasă răsplată.

Un autor tânăr, care nu s-a văzut încă tipărit, își dă, în asemenea împrejurare, toată osteneala să facă o copie curată și elegantă a operelor sale. E, cum s-ar zice, vârsta de aur a meșteșugului de autor : te vezi dus înapoi în secolele în care presa nu inundase încă lumea cu atât de multe scrieri inutile, când numai produsele de valoare erau copiate și păstrate de spiritele cele mai nobile ; și ușor se săvârșește eroarea de a crede că un manuscris, caligrafiat cu îngrijire, e și o operă de valoare, vrednică de a face parte din colecția unui cunoscător și a unui protector al artelor !

În cinstea prințului, care trebuia să plece curînd, se hotărîse încă un mare banchet. Au fost invitate multe doamne din împrejurimi, iar contesa se îmbrăcase de vreme. Ea își pusese în ziua aceea o rochie mai bogată decît îi era obiceiul ; avea o coafură mai complicată și se împodobise cu toate juvaerurile. Baroana, la fel, își dăduse toată osteneala să se îmbrace cu gust și strălucire.

Philine, văzînd că pînă la sosirea oaspeților timpul trecea greu pentru cele două doamne, le propuse să-l cheme pe Wilhelm, care dorea să înfățișeze manuscrisul, terminat și să le mai citească cîteva lucruri mici. El veni și rămase uimit de frumusețea și grația contesei, care ieșeau și mai în evidență prin găteala ei. La cererea doamnelor, începu să citească, dar atât de stîngaci și de distrat că, dacă ascultătorii n-ar fi fost atât de indulgente, l-ar fi concediat pe loc.

De câte ori se uita la contesă, i se părea că-i fulgeră o scînteie electrică înaintea ochilor ; pînă la urmă nu mai ştia cum să-şi regăsească respiraţia, pentru a continua lectura. Frumoasa doamnă îi plăcuse întotdeauna ; dar acum i se părea că nu văzuse niciodată ceva atît de perfect şi gîndurile i se învălmăşeau în minte.

Cît de proteste se ridică atîta poeţi şi aşa-zişi oameni sensibili împotriva toaletelor şi a luxului, dorind să vadă pe toate femeile, de orice condiţie socială, purtînd numai veşminte simple, potrivite cu natura. Ei condamnă luxul, fără să-şi dea seama că nu bietul lux ne displace cînd vedem o persoană urită, sau una mai puţin frumoasă, îmbrăcată costisitor şi bătător la ochi ; aş vrea să adun aici pe toţi cunoscătorii din lume şi să-i întreb dacă ar dori să suprimе ceva din faldurile acestea, din panglicile şi dantelele astea, din bufurile, buclele şi pietrele acestea sclipitoare. Nu le-ar fi teamă că ar dăuna impresiei încîntătoare, care îi întîmpină aici atît de natural ? Da, am spus bine, natural. Dacă Minerva a ieşit gata înarmată din capul lui Jupiter, apoi zeiţa de faţă pare că a apărut uşor, aşa împodobită, dintr-o floare.

În timpul lecturii, Wilhelm se uita mereu la contesă — vrînd parcă să-şi întipărească imaginea ei pentru totdeauna în minte — şi citea uneori greşit, fără să-i pese, deşi în alte împrejurări era nemîngîiat pentru un singur cuvînt, o literă schimbată, ori o cacofonie supărătoare.

Se puse capăt lecturii, fiindcă se auzi un fel de larmă, ca şi cum ar fi sosit trăsurile cu oaspeţi. Baroana ieşi din cameră şi contesa, înainte de a-şi închide măsuta de scris, luă de acolo o casetă cu inele şi-şi puse încă vreo cîteva pe degete. Curînd ne vom despărţi, spuse ea, uitîndu-se la casetă ; primeşte o amintire de la o prietenă bună, care doreşte din toată inima să fii fericit. Alese apoi un inel care avea, sub un cristal înconjurat de pietre preţioase, o

emblemă făcută din fire de păr frumos împletite, și-l întinse lui Wilhelm ; tânărul îl luă, fără să știe ce să spună și ce să facă ; stătea nemîșcat, parcă prinsese rădăcini în podea. Contesa închise măsuta de scris și se așeză pe sofa.

Și eu să plec cu mîinile goale ? zise Philine, îngenunchind la dreapta contesei. Uitați-vă la omul ăsta căruia, cînd nu-i nevoie, nu-i mai tace gura, și acum nu e în stare să bolborosească o biată mulțumire. Hai, domnule, fă-ți datoria, cel puțin mimînd-o și, dacă astăzi nu te pricepi să născocești singur ceva, atunci cel puțin imită-mă pe mine !

Philine apucă mîna dreaptă a contesei și o sărută cu ardoare. Wilhelm căzu în genunchi, îi luă stînga și o apăsă de buzele sale. Contesa păru încurcată, dar nu se opuse.

Ah ! exclamă Philine, am văzut pînă acum destul de multe bijuterii, dar niciodată o doamnă atît de vrednică să le poarte. Ce brățări, dar și ce mînă ! Ce coliere, dar și ce piept !

Isprăvește, lingușitoareo ! strigă contesa.

Îl reprezintă pe domnul conte ? întrebă Philine, arătînd spre un medalion bătut în pietre scumpe, pe care contesa îl purta pe sînul stîng, atîrnat de un lanț prețios.

A fost pictat pe vremea logodnei, răspunse contesa.

Era atunci atît de tînăr ? întrebă Philine. După cîte știu, v-ați căsătorit de puțini ani.

Trebuie să pui tîneretea asta pe socoteala pictorului, răspunse contesa.

E un bărbat frumos, zise Philine. Dar, continuă ea, punîndu-și mîna pe inima contesei, nu s-a strecurat niciodată vreun alt chip în cutiuța asta ascunsă ?

Philine, ești prea îndrăzneată ! exclamă contesa. Te-am răsfățat cam mult. Să nu te mai aud vreodată vorbind astfel.

Dacă v-am supărat, sînt nenorocită, zise Philine sărînd de la locul ei și fugind spre ușă.

Wilhelm mai ținea în mîinile lui cea mai frumoasă mîină din lume și nu-și mai lua ochii de la o brătară care, spre marea-i uimire, purta inițialele lui, făcute din briliante.

În prețiosul inel pe care mi l-ați dat, întrebă Wilhelm sfios, am într-adevăr fire din părul dumneavoastră ?

Da, răspunse ea cu jumătate de glas ; apoi, venindu-și în fire, îi strînse mîna și spuse : Scoală-te și mergi cu bine !

Printr-o întîmplare foarte ciudată, aici e scris numele meu, zise el, arătînd spre brătară.

Cum ? exclamă contesa. E numele unei prietene.

Sînt inițialele mele ! Să nu mă dați uitării. Chipul dumneavoastră nu mi se va șterge niciodată din inimă. Rămîneți cu bine ; îngăduiți-mi să fug !

Îi sărută mîna și vru să se ridice dar, ca în vis, cînd lucrurile cele mai ciudate se țin lanț și te uimesc, el se trezi, fără să-și dea seama, că ține în brațe pe contesă ; buzele ei le atinseră pe ale lui și sărutări arzătoare i-au făcut să se pătrundă de acea fericire care nu poate fi gustată decît în prima cupă, încă spumoasă a iubirii.

Contesa își lăsase capul pe umărul lui, fără să se mai gîndească la bucle și panglici. Brațele ei îl înlănțuiau ; Wilhelm răspunse, cuprinzînd-o înflăcărat și stringînd-o la piept. Ah, de, ce o asemenea clipă nu poate dura cît veșnicia ? Blestemată fie soarta pizmașă ce-a pus capăt scurtei fericiri a prietenilor noștri !

Cît de speriat, cît de buimăcit s-a trezit Wilhelm din acel vis încîntător, cînd contesa s-a smuls cu un strigăt din brațele lui, ducîndu-și mîna la inimă !

El sta în fața-i amețit ; contesa își acoperi ochii cu cealaltă mîină și, într-un tîrziu, șopti : Pleacă, te rog ; pleacă repede !

Dar el rămase locului.

Pleacă, repetă ea ; apoi, luîndu-și mîna de la ochi și învîluindu-l într-o privire de nedescris, spuse duios :
Fugi de mine, dacă mă iubești.

Wilhelm plecă din camera contesei și ajunse în camera lui fără să-și dea seama unde se află.

Nefericiții ! Ce semn ciudat al hazardului sau al destinului i-a smuls pe unul de lîngă celălalt ?

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL INTII

Laertes stătea gînditor la fereastră și, cu capul sprijinit pe braț, privea cîmpia în depărtare. Philine străbătu cu pași ușori sala cea mare, se alătură de prietenul ei și începu să glumească pe socoteala înfățișării lui serioase.

Nu rîde, răspunse Laertes ; e îngrozitor cum trece timpul, cum totul se schimbă și pierе. Uite, ieri se mai întindea acolo o tabără frumoasă ; cît de vesele păreau corturile ; cîtă viață clocotea în ele, cu cîtă grijă era-supravegheată toată întinderea din jur ! Și acum, dintr-o dată, toate au dispărut. Doar cîtva timp vor mai rămîne mărturie finul călcat în picioare și gropile făcute pentru bucătării ; apoi, curînd totul va fi arat, și prezența atîtor mii de ostași în ținutul ăsta va mai flutura numai în amintirea cîtorva bătrîni.

Philine începu să cînte și-l trase după ea, ca să danseze împreună. Știi, zise dînsa, dacă tot nu putem alerga după timpul trecut, cel puțin, cînd trece pe lingă noi ; să-l onorăm ca pe un zeu, cu grație și veselie.

De-abia se învîrtiseră de cîteva ori, cînd Madame Melina intră în sală. Philine fu destul de răutăcioasă, căci o invită să danseze și prin aceasta îi aminti deformările aduse de sarcina ei avansată.

De n-aş mai vedea femei însărcinate ! exclamă Philine, după ce Madame Melina se depărtă.

Totuşi, ea are o sarcină ! glumi Laertes.

Dar nu vezi ce rău îi stă ? Rochia i s-a scurtat în faţă şi faldurile de pe burtă o iau înainte la cea mai mică mişcare. N-are nici pricepere, nici gust să se aranjeze un pic şi să-şi ascundă starea în care se află.

Lasă, zise Laertes, timpul îi va veni în ajutor.

Oricum, exclamă Philine, ar fi mai frumos dacă plozii s-ar culege din pom.

Baronul intră în sală, le spuse câteva cuvinte amabile în numele contelui şi contesei, care plecaseră foarte devreme şi le înmînă câteva daruri. Apoi se duse la Wilhelm, care se afla cu Mignon în camera alăturată. Fetiţa se arăta foarte prietenoasă şi atentă, întrebîndu-l pe Wilhelm despre părinţi, fraţi, surori şi ceilalţi din familie, şi cu aceasta îi amintise de datoria ce-o avea de a trimite veşti alor săi.

Baronul îi aducea, pe lîngă salutările castelanilor cu prilejul despărţirii, şi asigurarea din partea contelui că fusese foarte mulţumit de el, de jocul lui, de lucrările sale poetice şi de osteneala care şi-a dat-o cu teatrul. Iar ca dovadă a acestei preţuiri, el scoase din buzunar o pungă, prin a cărei frumoasă împletitură, se zărea culoarea fermecătoare a unor monede de aur nou-nouţe ; Wilhelm se trase înapoi şi refuză s-o primească.

Primeşte darul acesta, stăruie baronul, ca o despăgubire pentru timpul dumitale, ca o recunoaştere a osteneţii dumitale şi nu ca o recompensă a talentului ce-l ai. Dacă talentul ne aduce renume şi favoarea oamenilor, se cuvine, în acelaşi timp, ca prin sirguinţă şi efort să ne cîştigăm şi mijloacele cu care să ne satisfacem nevoile, căci nu sîntem spirite pure. Dacă am fi la oras, unde se găsesc de toate, atunci suma aceasta mică ar fi fost prefăcută într-un ceasornic, un inel, sau ceva asemănător,

eu însă pun direct în mâinile dumatiale bagheta magică ; cumpără-ți un juvaer, care-ți va plăcea mai mult și-l vei socoti mai de folos și păstrează-l în amintirea noastră. Dar și punga s-o prețuiești cum se cuvine, căci doamnele au împletit-o cu mâna lor, avînd intenția să dea conținutului forma cea mai frumoasă.

Iertați-mă, răspunse Wilhelm, că sînt atît de încurcat și că șovăi să primesc darul. El anulează oarecum puținul pe care l-am făcut și mă va împiedica să-mi aduc eu plăcere aminte de timpul petrecut aici. Banul este foarte potrivit cînd trebuie să pui capăt la ceva ; dar eu nu doresc să fiu cu totul uitat în casa dumneavoastră.

Nici nu e cazul, replică baronul ; însă deoarece dumneata însuși ești atît de delicat, cred că nu vrei ca domnul conte să se socotească datornicul dumatiale, el care ține atît de mult să fie atent și echitabil cu toată lumea. Domnul conte știe cît suflet ai pus și cum ți-ai dedicat tot timpul ce-l aveai ca să-i realizezi intențiile ; și mai știe că, pentru a grăbi unele preparative, ai cheltuit din banii dumatiale. Cum să mai dau ochii eu el, dacă nu-i pot spune că modul lui de a-ți recunoaște meritele te-a bucurat ?

Dacă m-aș gândi numai la mine, dacă aș urma numai sentimentele mele proprii, răspunse Wilhelm, atunci aș rămîne la hotărîrea de a refuza cu încăpățînire darul ăsta, oricît de prețios și onorabil ar fi, neținînd seama de nici o explicație ; dar nu tăgăduiesc că, dacă mă pune într-o încurcătură, în același timp mă scoate din alta : aceea în care mă găseam pînă acum față de ai mei și care mi-a pricinuit multe griji nemărturisite. Căci nu mi-am gospodărit bine timpul și banii, de care trebuie să dau socoteală. Acum, datorită generozității domnului conte, îmi va fi eu putîntă să trimit cu inimă ușoară, celor de acasă, vestea despre norocul pe care l-am întîlnit, făcînd ocolul acesta ciudat. Așa că sacrific unei obligații superioare delicatețea

care, în asemenea ocazii, ne pune în gardă, asemenea unei conștiințe gingașe ; deci, pentru a putea pași curajos în fața părintelui meu, stau acum rușinat înaintea dumneavoastră.

Cît e de ciudat, răspunse baronul, să vezi ce scrupule extraordinare poate să-și facă cineva, cînd e vorba de a accepta bani de la prieteni și binefăcători, de la care ar primi orice alt dar cu bucurie și recunoștință. Natura omenească are multe particularități de acestea, care dau naștere și hrănesc cu grijă asemenea scrupule.

Nu se petrec lucrurile la fel cu orice punct de onoare ? întrebă Wilhelm.

Ba da, răspunse baronul, la fel se întîmplă și cu alte prejudecăți. Nu vrem să le plivim, ca să nu smulgem poate, în același timp, și plante alese. Dar mă bucur totdeauna cînd cineva simte de ce lucruri poate și trebuie să se dezbere și îmi place să-mi amintesc istoria celui poet de duh care compusese pentru teatrul unei curți cîteva piese, obținînd aprobarea deplină a monarhului. Vreau să-l răsplătesc în chip deosebit, a spus domnitorul acela generos ; să fie întrebât dacă i-ar face plăcere vreun juvaier, sau dacă nu s-ar da îndărăt să primească bani. Poetul, glumeț cum era, răspunse curteanului ce-l întrebase : Mulțumesc din inimă pentru bunele intenții ; și, deoarece împăratul ia în fiecă zi bani de la noi, nu vîd de ce m-aș rușina să primesc și eu bani de la el.

De îndată ce baronul părăsi camera, Wilhelm începu să numere suma, atît de neașteptat căpătată și, după părerea lui, atît de puțin meritată. Cînd frumoasele monede sclipitoare începură să se rostogolească din punga aceea atît de elegantă, s-ar fi zis că pentru întîia oară întrevedea el ce înseamnă valoarea și respectabilitatea aurului, lucru la care nu devenim simțitori decît cu vîrsta. Își făcu socotelile și găsi că avea în buzunar tot atît, ba chiar mai

mult, decît în ziua în care îi oferise Philinei primul buchet, mai ales ținînd seamă că Melina îi făgăduise să-i restituie imediat avansul primit. Fu cuprîns de o satisfacție tainică și de o ușoară mîndrie, gîndindu-se la talentul său și la norocul ce-l îndrumase și întovărășise în călătorie. Plin de încredere în viitor, apucă pînă pentru a scrie o scrisoare care să-i liniștească familia și, în același timp, să înfățișeze comportarea lui în lumina cea mai favorabilă. Se feri de o relatare amănunțită și lăsă numai să ghicească întîmplările petrecute, învăluindu-le în expresii pline de importanță și mister. Starea bună a finanțelor, cîștigul datorit talentului său, favoarea celor mari, afecțiunea femeilor, lărgirea cercului cunoștințelor, dezvoltarea facultăților lui fizice și sufletești și speranțele lui de viitor alcătuiră un miraj atît de minunat, că nici fata morgana însăși n-ar fi putut să iște unul mai extraordinar.

În exaltarea aceasta fericită, după ce închise scrisoarea, continuă în gînd un lung monolog, în care recapitula conținutul misivei și își zugrăvea un viitor plin de activitate și glorie. Exemplul atîtor nobili luptători îl înflăcărase, opera poetică a lui Shakespeare îi dezvăluise o lume nouă și, de pe buzele frumoasei contese, sorbise un foc indescriptibil. Toate acestea nu puteau, nu trebuiau să rămînă fără efect:

Intendentul veni și întrebă dacă actorii și-au terminat împachetatul. Din păcate, nimeni nu se gîndise la asta, afară de Melina. Acum trebuiau să pornească repede la drum. Conteul făgăduise să transporte trupa la o depărtare de cîteva zile ; caii stăteau gata pregătiți și nu erau cu putință să se zăbovească prea multă vreme. Wilhelm întrebă de cufărul său : Madame Melina găsise că e bun pentru ea. Își ceru banii ; domnul Melina îi împachetase cu multă grijă și-i pusese tocmai la fundul cufărului. Philine zise : Mai am loc într-al meu. Ea luă hainele lui

Wilhelm și o puse pe Mignon să aducă restul. Cu destulă neplăcere, Wilhelm fu nevoit să accepte.

În timp ce se împacheta și se făceau toate pregătirile, Melina spuse : Mi-e foarte neplăcut să călătorim așa, ca niște actori de bîlci ; aş dori ca Mignon să-și pună haine femeiești, iar harpistul să-și taie acum repede barba. Mignon se strînse lîngă Wilhelm și-i spuse aprinsă : Sînt băiat, nu vreau să fiu fată. Bătrînul tăcea și, cu acest prilej, Philine făcu unele observații nostime despre originalitatea contelui, protectorul lor. Dacă harpistul își taie barba, rise ea, să și-o coasă cu grijă pe o panglică și s-o păstreze ca să și-o pună repede la loc, în caz că se mai întîlnește cu domnul conte undeva în lumea asta ; căci numai datorită bărbii a obținut favoarea lui.

Și cum toți îi cereau să explice afirmația aceasta neașteptată, ea le dădu următoarele lămuriri : Contele crede că iluzia pe scenă are de cîștigat, cînd actorul păstrează caracterul și continuă să-și joace rolul și în viața de toate zilele ; de asta aprecia atît de mult pe pedant și găsea că harpistul e foarte deștept că-și poartă barba falsă nu numai seara la teatru, dar și ziua în orice împrejurare și se bucura mult de aspectul natural al deghizării lui.

În timp ce actorii făceau haz de asemenea confuzie și de concepțiile ciudate ale contelui, harpistul se îndepărtă cu Wilhelm, își luă rămas bun de la el și-l rugă cu lacrimi în ochi să-l lase să plece chiar în clipa aceea. Wilhelm se opuse, asigurîndu-l că-l va apăra împotriva oricui și că nimeni nu se va atinge de un fir de păr din barbă, necum să i-o taie, dacă acest lucru îl supără.

Bătrînul era foarte mișcat și în ochi îi lucea o flacără neobișnuită. Nu incidentul ăsta mă alungă, mărturisi el ; de multă vreme am remușcări că rămîn pe lîngă dumneata. Nu trebuie să zăbovesc nici într-un loc, căci nenorocul mă urmărește pretutindeni și-i lovește pe cei ce

se întovărășesc cu mine. Te poți aștepta la orice, dacă nu mă lași să plec, dar să nu mă întrebi nimic ; eu nu-mă apartin, nu pot rămîne.

Dar cui aparții ? Cine poate avea atîta putere asupra ta ?

Lasă-mă cu taina mea înfiorătoare, stăpîne, și dă-mi voie să plec ! Răzbunarea ce mă urmărește nu vine de la judecător pămîntesc ; mă stăpînește o soartă cumplită ; nu pot rămîne și nu trebuie !

Ba, în starea în care te văd, nici nu mă gîndesc să te las.

Dacă nu mă hotărâsc să plec, aş fi un trădător faţă de dumneata, binefăcătorul meu. Rămînînd, eu sînt în siguranţă, dar dumneata în primejdie. Nu ştii pe cine ocroteşti. Sînt vinovat, dar mai mult nenorocit decît vinovat. Prezenţa mea alungă fericirea și fapta bună devine odioasă, dacă sînt și eu amestecat în ea. Trebuie să fiu rătăcitor, să nu mă opresc nicăieri, așa că soarta mea rea să nu mă ajungă din urmă, căci mă urmărește încet și nu se arată decît cînd îmi aştern capul jos și vreau să mă odihnesc. Numai părăsindu-te îţi pot arăta cu adevărat recunoștința ce ți-o port.

Ce om ciudat ! Dar, degeaba, nu poți să-mi smulgi încrederea ce-o am în tine, după cum nici nădejdea că te voi vedea fericit. Nu vreau să pătrund în taina superstițiilor tale ; dar, dacă trăiești cu spaima vrăjilor și a prevestirilor miraculoase, îţi voi spune spre consolarea și încurajarea ta : însoțește-te cu norocul meu și vom vedea a cui soartă e mai tare : a ta, cea neagră, sau a mea, cea albă.

Wilhelm se folosi de împrejurare ca să-i mai spună și alte vorbe de îmbărbătare ; căci, de mai multă vreme, bănuise în acel bătrîn straniu un om pe care întîmplarea

sau destinul l-a împovărat cu un păcat greu, a cărui
amintire o tirăște cu el neconținut. Cu puține zile înainte,
îl ascultase cîntînd și fusese impresionat de următoarele
versuri :

El vede zarea pură colorată
În roșii flăcări de aramă.
Și peste biata-i frunte vinovată
Imaginea întregii lumi se sfarmă.

La orice încerca să mai spună bătrînul, Wilhelm avea
un argument mai puternic ; se pricepu să întoarcă toate
lucrurile în bine și să-i vorbească atît de hotărît, de inimos
și convingător, încît se păru că bătrînul începe să se în-
vioneze și că renunță la gîndurile lui ciudate.

CAPITOLUL AL DOILEA

Melina nădăjduia să se stabilească împreună cu trupa în
vreun orașel mic, dar înstărit. Ajunseseră la locul pînă
unde trebuia să-i transporte caii contelui și acum umblau
după alți cai și alte trăsuri, cu care sperau să-și continue
drumul. Melina, care luase transportul asupra sa, se arăta,
ca de obicei, foarte zgîrcit. În schimb, Wilhelm, care avea
în buzunar frumoșii ducați ai contesei, credea că are drep-
tul să-i cheltuiască pe tot ce-i făcea plăcere, uitînd cu
multă ușurință că se lăudase cu ei în bilanțul măreț ce-l
trimisese acasă.

Prietenul său Shakespeare, pe care-l considera cu multă
bucurie drept naș, plăcîndu-i cu atît mai mult că purta
numele de Wilhelm, îi descrisese un prinț, care trăiește un
timp amestecat într-o proastă tovărășie și care, cu toată

O petrecere grozavă, pe care actorii o gustau cu deosebire, era improvizarea vreunei scenete, în care imitau și maimuțureau pe protectorii și binefăcătorii lor de pînă atunci. Cîțiva dintre ei observaseră foarte bine particularitățile de ținută și comportare ale unor personaje sus-puse și această imitație era primită de restul trupei cu aplauze entuziaste. Iar cînd Philine scotea din arhivele secrete ale experiențelor sale personale unele declarații de dragoste ce i se făcuseră, rîsetele și glumele batjocoritoare nu mai conteneau.

Wilhelm îi dojenea că sînt nerecunoscători ; dar ei îi replicau că plătiseră îndeajuns pentru cele primite la castel și că, dealtfel, cei de acolo nu se purtaseră prea bine cu niște oameni plini de merite, cum se socoteau ei că ar fi. Se plinseră de prea puțină atenție ce li se dăduse și de faptul să fuseseră tratați ca niște infeiriori. Așa că glumele, bătaia de joc și imitațiile continuau, devenind tot mai amare și mai nedrepte.

Aș dori, zise atunci Wilhelm, ca în cele ce faceți și spuneți să nu se întrevadă invidia și amorul propriu ; să-i priviți pe acești oameni și relațiile dintre ei dintr-un punct de vedere just. E un lucru neobișnuit să te vezi făcînd parte, datorită nașterii, dintr-un rang ridicat al societății omenеști. Cel care, datorită unei moșteniri bogate, se bucură de o viață deosebit de ușoară, cel ce se găsește înconjurat, din copilărie, de toate accesoriile existenței, dacă mă pot exprima astfel, e aproape totdeauna obișnuit să considere aceste bunuri ca fiind cele mai necesare și prețioase din lume, așa că valoarea unei presonalități bine înzestrate de natură poate să nu le fie prea limpede. Purtarea celor mari față de cei mici, și chiar față de cei de-o seamă cu ei, se măsoară după avantajele evidente ; acestea îngăduie fiecăruia să-și valorifice titlul, rangul, îmbrăcămintea, echipajul dar nu și meritele personale.

natura sa nobilă, face haz de asprimea, grosolănia și nerozia unor flăcăi din topor¹. Plăsmuirea aceasta a lui Shakespeare cu care putea să compare starea în care se găsea el atunci, îi convenea de minune căci tendința lui irezistibilă de a se iluziona găsea în ea o încurajare deosebită.

Începu să se gîndească la îmbrăcămintă. Socoti că o vestă, peste care arunci la nevoie o manta scurtă, ar fi o ținută foarte potrivită pentru un călător. Niște pantaloni tricotați, strînși pe picior, și o pereche de cizme cu șireturi îi păru că alcătuiesc adevărata ținută a unui drumeț. Apoi cumpără o eșarfă de mătase cu care se încinse, sub pretextul că-i va ține cald ; în schimb, își eliberă gîtul de sclavia cravatei și puse să i se prindă pe cămașă niște benzi de muselină, destul de largi, ce-i cădeau în jurul gîtului și făceau efectul gulerelor de altă dată. Fularul cel frumos de mătase al Marianei, singura amintire salvată, era legat ușor sub gulerul de muselină. O pălărie rotundă, cu o panglică multicoloră și o pană bogată, completa costumația.

Femeile îl asigurară că îmbrăcămintea aceasta îi venea admirabil. Philine se arătă încîntată și-l rugă să-i dea ei părul pe care Wilhelm și-l tăiasse fără milă, ca să se apropie cît mai mult de idealul ce și-l făurise. Prin asta, ea îi deveni simpatică și prietenul nostru, care prin generozitatea sa își cîștigase dreptul de a se purta cu ceilalți ca prințul Harry, prinse și el gustul de a încuraja și a pune la cale unele șotii nebunatică. Făceau scrimă, dansau, născoceau tot felul de jocuri ; se desfătau cu inima ușoară, bînd cantități însemnate din vinul mediocru pe care-l puteau găsi, iar în dezordinea acestui fel de trai, Philine îl pîndea pe eroul greu de captivat, al cărui înger păzitor n-avea decît să-i poarte de grijă.

¹ Se referă la piesa *Henric al IV-lea*, partea I, dar personajul este prințul Harry, viitorul *Henric al V-lea*.

Vorbele acestea au fost primite de cei prezenți cu aplauze nesfîrșite. Găseau detestabil faptul că omul de merit trebuie să rămînă mereu în urmă și că, în lumea mare, nu găsești nici urmă de raporturi naturale și sincere. Mai ales asupra acestui ultim punct s-au făcut comentarii fără sfîrșit.

Nu-i condamnați, strigă Wilhelm, plîngeți-i mai bine. Căci oamenii aceia simt foarte rar fericirea pe care noi o considerăm supremă și care izvorăște din bogăția interioară a naturii omenești. Numai năuă, celor săraci, care nu posedăm nimic, sau aproape nimic, ne este îngăduit să gustăm din plin fericirea ce ți-o dă prietenia. Pe cei pe care îi iubim, noi nu putem să-i înălțăm la ranguri prin favoare, nici să-i avansăm prin protecție, nici să-i ferim prin daruri. Nu avem nimic altceva, decît pe noi înșine. Acest noi înșine trebuie să-l dăruim în întregime și, dacă are vreo valoare, să devină pe vecie un bun al prietenului nostru. Ce desfătare, ce fericire pentru cel ce dă și pentru cel ce primește ! În ce stare de beatitudine ne transportă sentimentul fidelității ! Acest sentiment dă vieții trecătoare a omului o certitudine divină ; e capitalul bogăției noastre.

La aceste cuvinte, Mignon se apropiase de Wilhelm ; îl cuprinse cu brațele ei delicate și rămase cu căpsorul sprijinit de pieptul lui. Punîndu-și mîna pe fruntea copilei, el urmă : Cît e de ușor unuia dintre cei mari să cucerească suflete ! Ce lesne pune stăpînire pe inimi ! O comportare binevoitoare, plăcută, cît de cît omenească, face minuni ; și cîte mijloace nu are la îndemînă cel puternic ca să-i înălțuie pe cei pe care i-a cîștigat ! Pentru noi, toate se întîmplă mai rar, mai greu, și e firesc să punem un preț mai mare pe ceea ce cucerim și pe ceea ce dăruim. Cite exemple mișcătoare nu avem despre slujitori credincioși, care s-au sacrificat pentru stăpînii lor ! Cît de frumos ne-a

zugrăvit Shakespeare asemenea fapte ! În cazul acesta, devotamentul este năzuința unui suflet nobil de a ajunge la înălțimea unuia mai mare decât el. Prin dragoste și printr-un atașament nezdruccinat, slujitorul devine egal cu stăpînul care, altfel, este în drept să-l trateze doar ca pe un sclav plătit. Ei bine, aceste virtuți sînt hărăzite numai celor de jos ; ele sînt podoaba lor de care nu se pot lipsi. Cel ce se poate elibera, ușor e ispitit să treacă și peste recunoștință. Da, în sensul acesta pot afirma că un potentat poate avea prieteni, dar că el nu poate fi prietenul nimănui.

Mignon se strîngea tot mai mult la pieptul lui.

Foarte bine, răspunse unul dintre actori, nici n-avem ce face cu prietenia lor și n-am căutat-o niciodată. Numai că, dacă vor să protejeze artele, ar trebui să se priceapă cel puțin. Chiar cînd jucam excelent, nimeni nu ne asculta : era o adevărată cabală. Trebuia să fii favorit ca să plăci, iar cel ce merita să placă nu era apreciat. Era îngrozitor să vezi cît de des prostia și lipsa de gust atrăgeau atenția și aplauzele.

Dacă lăsăm la o parte ceea ce ar putea fi maliție și ironie, replică Wilhelm, cred că lucrurile se petrec în artă la fel ca în dragoste. Cum ar putea omul de lume, cu viața lui împrăștiată, să-și mențină fervoarea în care artistul trebuie să rămînă, dacă aspiră să creeze ceva perfect, stare ce nu trebuie să fie străină nici celui ce vrea să se intereseze de operă în felul cum dorește și pretinde artistul.

Credeți-mă, prieteni, cu talentele e ca și cu virtutea : trebuie să le iubești pentru ele însele, sau să renunți cu totul la ele. Și totuși, nu sînt recunoscute și răsplătite decât dacă sînt practicate în ascuns, ca o taină primejdioasă.

Dar între timp, pînă să ne descopere un cunoscător, putem muri de foame ! strigă unul dintr-un colț.

Nu chiar așa de repede, replică Wilhelm. Am observat că, atît timp cît cineva trăiește și se mișcă, își găsește tot-

deauna hrana, chiar dacă la început nu-i prea grozavă. Și de ce aveți a vă plînge, mă rog ? N-am fost noi bine primiți și găzduiți, cînd ne așteptam mai puțin și cînd se părea că ne va merge cît se poate de prost ? Iar acum, cînd nu ducem încă lipsă de nimic, de ce nu ne gîndim să facem ceva ca să ne perfecționăm talentul și să progresăm ? Ne ocupăm de fleacuri și, ca niște școlari, îndepărtăm orice ne-ar putea aminti de lecții !

Într-adevăr, zise Philine, e de neiertat. Să alegem o piesă și s-o jucăm imediat ; fiecare să-și dea toată osteneala, ca și cum ar fi înaintea publicului celui mai pretențios.

N-au mai discutat mult ; au ales piesa. Era o dramă dintre acelea care atunci aveau mult succes în Germania și care astăzi sînt date uitării. Cîțiva actori au fredonat o uvertură, fiecare s-a grăbit să-și compună rolul și piesa, a fost jucată pînă la capăt cu cea mai mare atenție și, ce-i drept, mai bine decît era de așteptat. S-au aplaudat reciproc ; rar se comportaseră atît de bine.

Cînd au isprăvit, toți au simțit o satisfacție deosebită, parte din pricina timpului bine întrebuințat, parte fiindcă puteau fi mulțumiți de ei înșiși. Wilhelm îi copleși cu laude și discuția urmă voioasă și senină.

Ați vedea cît de departe am ajunge, spuse cu însuflețire prietenul nostru, dacă am continua să ne exersăm în felul acesta, fără să ne mărginim a învăța pe de rost, repetînd și jucînd mecanic, din datorie, sau pentru că asta ne este meseria. Cît de multe laude meritate primesc muzicanții, cîtă satisfacție au ei înșiși, cît de preciși sînt ei cînd repetă în ansamblu ! Cîtă osteneală își dau pentru a-și acorda instrumentele, cît de exact țin tactul, cît de delicat știu ei să întărească sau să slăbească sunetul ! Nici unul nu caută, în timpul solo-ului altuia, să iasă în evidență cu un acompaniament prea sonor. Fiecare urmărește să cînte în spiritul și intenția compozitorului și să-și execute bine

partitura, fie ea mai mult sau mai puțin importantă. Ar trebui și noi să muncim cu tot atîta pricepere și inteligență, noi care practicăm o artă cu mult mai delicată decît orice fel de muzică, căci noi sîntem chemați să reprezentăm, cu gust și atractiv, manifestările omenești, și cele obișnuite și cele excepționale. Poate fi ceva mai detestabil decît să nu-ți dai nici o osteneală la repetiții și să te lași pe seama inspirației și a hazardului la spectacol ? Toată fericirea și mulțumirea noastră ar trebui să constea în armonizarea comună a jocului nostru, pentru a ne plăcea reciproc ; și să nu ținem seama de aplauzele publicului, decît în măsura în care ni le-am fi cîștigat mai înainte unii față de ceilalți. De ce șeful de orchestră e mai sigur de ansamblul său, decît directorul unui spectacol ? Pentru că, în primul caz, fiecare muzicant se rușinează de o greșeală ce ar zgîria urechea, dar rar am văzut un actor, care să-și recunoască greșelile, scuzabile sau nu, și să roșească de ele, deși pot răni în chip infam sufletul spectatorului. Aș vrea ca teatrul să fie tot atît de îngust ca frînghia unui acrobat, ca nici un lepricreput să nu se încumete a păși în acest domeniu, nu ca astăzi cînd oricine se crede în stare să facă pe grozavul pe scenă.

Trupa nu se supără de această apostrofă ; fiecare actor era convins că nu putea fi vorba de el, de vreme ce cu puțin înainte se descîrcase atît de bine, alături de ceilalți. Ba chiar se înțeleseseră ca, în timpul călătoriei și chiar în viitor, dacă vor rămîne împreună, să-și păstreze obiceiul să lucreze în același spirit în care începuseră. Totuși, fiind vorba numai de bunăvoință și inițiativă liberă, socotiră că nu se cuvine să se amestece nici un director în asemenea lucru. Se mai admise ca de la sine înțeles că, între oameni de treabă, forma republicană este cea mai bună și declarară că funcția de director va fi asumată de fiecare pe rînd, că el trebuie să fie ales de către întreaga trupă și

asistat în permanență de un soi de mic senat. Această idee îi încântă în așa măsură, încît vioră s-o pună imediat în aplicare.

N-am nimic împotriva, spuse Melina, dacă vrei să faceți o asemenea încercare în timpul călătoriei ; voi suspenda bucuros directoratul meu, pînă ce ne stabilim iarăși într-un loc. Astfel, el spera să realizeze ceva economii și să treacă o seamă de cheltuieli pe seama micii republici sau asupra directorului interimar. Apoi începură să discute cu ardoare despre cea mai bună formă care trebuia dată acestui nou stat.

E un imperiu nomad, spuse Laertes ; cel puțin n-o să avem certuri în ce privește granițele.

Se așternună imediat pe treabă și Wilhelm fu ales primul director. Senatul fu și el constituit : femeile căpătară loc și drept la discuții ; se propuseră legi, unele au fost respinse, altele adoptate. Timpul se scurgea pe nesimțite cu jocul acesta ; dar deoarece îl petreceau în chip plăcut, socoteau să fac într-adevăr ceva folositor și că, prin această formă nouă, deschid o nouă eră pentru teatrul german.

CAPITOLUL AL TREILEA

Văzînd trupa într-o stare de spirit atît de bună, Wilhelm spera că va putea să discute cu ea și despre meritele poetice ale operelor dramatice. Nu e de ajuns, le spuse el, cînd se adunară a doua zi, ca actorul să cunoască superficial o piesă, să o judece după prima impresie și să declare că îi place sau nu, fără dovadă. Această atitudine e îngăduită spectatorului, care vrea să fie mișcat și să petreacă,

dar nu să judece. Actorul, dimpotrivă, trebuie să poată da socoteală de piesă și de motivele pentru care o laudă sau o dezaprobă ; și cum o va face dacă nu știe să intre în spiritul autorului, dacă nu pricepe intențiile acestuia ? De curînd, am simțit și eu foarte puternic greșeala pe care o săvîrșești cînd judeci o piesă după rol, cînd nu privești rolul decît în el însuși și nu în legătură cu piesa, încît aș dori să povestesc exemplul meu, dacă sînteți dispuși să mă ascultați.

Îl cunoașteți pe incomparabilul *Hamlet* de Shakespeare de la o lectură, care v-a făcut mare plăcere cînd ați ascultat-o la castel. Ne propusesem să jucăm piesa aceasta și îmi asumasem rolul prințului, fără să fiu pe deplin conștient de ceea ce fac ; credeam că-l studiez, începînd să învăț pe de rost pasajele principale, monoloagele și acele scene în care forța sufletească, elevația spirituală și pasiunea își dau frîu liber, în care sufletul emoționat se exprimă în cuvinte pline de simțire.

Credeam că pătrund cu adevărat în spiritul rolului, cînd luam asupra mea apăsarea acelei melancolii profunde și căutam, sub această apăsare, să-mi urmăresc modelul prin labirintul curios al atîtor toane și ciudățenii. Astfel memoram, mă exersam și credeam, încetul cu încetul, că mă identific cu eroul meu.

Dar cu cît mergeam mai departe, cu atît îmi era mai greu să-mi dăc o idee de ansamblu și, pînă la urmă, mi se păru cu neputință să ajung la așa ceva. Atunci am parcurs piesa în întregime, fără întrerupere, dar și de data asta m-am lovit de o mulțime de piedici. Ba caracterele, ba expresiile mi se păreau că se contrazic și îmi pierdusem speranța că voi găsi tonul în care să-mi joc rolul în întregime cu toate contradicțiile și nuanțele lui. Multă vreme m-am zbatut zadarnic în labirintul acesta, pînă în clipa în care am văzut, în sfîrșit, că mă apropii de țintă, pe o cale cu totul neașteptată.

Am început să caut toate indiciile despre caracterul lui Hamlet, înainte de moartea tatălui său ; am încercat să stabilesc cum se comportase el, în afară de acel eveniment tragic și de teribilele întâmplări care urmează, și să-mi imaginez ce-ar fi devenit acest tânăr interesant dacă acele întâmplări n-ar fi avut loc.

Această floare regală, delicată și nobilă, creștea sub influența nemijlocită a majestății ; noțiunea de dreptate și de demnitate princiară, sentimentul binelui și al echității se dezvoltaseră în el odată cu conștiința despre menirea sa. Era un prinț înăscut și care dorea să domnească, numai pentru ca cei buni să poată fi buni nestingheriți de nimeni. Plăcut la înfățișare, distins din fire, cu inimă generoasă, el trebuia să fie modelul tineretului și să devină bucuria lumii.

Fără a fi o pasiune ieșită din comun, iubirea lui pentru Ofelia era un presentiment tainic al unor dulci cerințe ; gustul lui pentru exercițiile cavalești nu era înăscut ; mai degrabă era nevoie, pentru a-l ascuți și a-l exalta, de laudele aduse altuia : curăția sentimentelor sale îl îndrepta spre ființele leale și știa să prețuiască liniștea pe care o fire sinceră o gustă lângă inima unui prieten. Până la un oarecare punct, învățase să recunoască și să stimeze ce e bun și frumos în arte și știință ; lipsa de gust îl îngrozea și dacă în sufletul său delicat putea să încolțească ura, era numai atât cât trebuia pentru a disprețui pe curtenii schimbători și prefăcuți și a-și bate joc de ei. Liniștit din fire, simplu în purtări, nu se complăcea în lene, dar nici prea lacom de activitate nu era. Se pare că la curte își continua viața fără constrângere din timpul studenției. Veselia îi venea mai mult dintr-o toană decât din inimă : era un tovarăș plăcut, îngăduitor, discret, atent cu ceilalți ; știa să ierte și să uite o ofensă, dar îi era cu neputință să fie de acord cu cei ce trec limitele dreptății, bunătății și cuviinței.

Dacă am reciti piesa împreună, ați putea judeca dacă mă aflu pe calea cea bună. Cel puțin sper că voi putea să-mi justific părerile prin citate.

Expunerea fu aplaudată puternic; socoteau că toată comportarea lui Hamlet devenise acum explicabilă și se bucurau de modul acesta de a pătrunde în spiritul scriitorului. Fiecare își propuse să studieze în acest chip o piesă oarecare de teatru și să dezvolte gândirea autorului.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Trupa urma să rămână numai câteva zile în acea localitate, dar pentru unii dintre membrii ei au avut loc, de îndată, aventuri destul de plăcute; în primul rînd Laertes a fost ținta asiduităților unei doamne care avea un domeniu în vecinătate; însă tînărul nostru s-a arătat foarte rece, ba chiar nepoliticos față de acea doamnă și din pricina asta a încasat tot felul de zeflemele din partea Philinei. Ea a folosit acest prilej ca să-i povestească lui Wilhelm istoria nefericită de dragoste care-l făcuse pe bietul Laertes să devină un dușman al tuturor femeilor. Cine ar putea să-i ia în nume de rău, comenta ea, că urăște sexul care l-a tratat atît de crunt, dîndu-i să înghită deodată, într-o dușcă foarte concentrată, toate relele de care bărbații au a se teme din partea femeilor? Gîndește-te numai: în decurs de douăzeci și patru de ore, Laertes a fost pretendent, logodnic, soț, încornorat, rănit și văduv! Nu știi cum s-ar putea face cuiva mai mult rău!

Laertes ieși din cameră, pe jumătate rîzînd, pe jumătate supărat și Philine începu să povestească, în felul ei foarte hazliu, cum Laertes — tînăr de optsprezece ani,

proaspăt angajat într-o companie teatrală, a întâlnit o frumoasă fată de paisprezece ani, tocmai în clipa când aceasta se pregătea să plece cu tatăl ei, care se certase cu directorul trupei. Laertes s-a îndrăgostit dintr-o dată, pe viață și pe moarte, a încercat în toate felurile să-l convingă pe tată să rămână și, pînă la urmă, a făgăduit s-o ia pe fată de soție. După cîteva ceasuri plăcute de logodnă, s-a căsătorit și a petrecut o noapte fericită ca soț ; a doua zi, pe cînd era la repetiție, soția sa îl cinstea, după noul lui rang, cu o pereche de coarne ; dar cum, din prea mare iubire, el s-a grăbit și a ajuns acasă mult prea devreme, a dat, din păcate, peste amantul mai vechi, care-i luase locul. Înnebunit de furie, a lovit în dreapta și-n stînga, a provocat la duel pe tată și pe amant și s-a ales cu o rană, destul de ușoară dealtfel. Tatăl și fata au plecat chiar în noaptea aceea, iar bietul băiat a rămas acolo, rănit în două feluri. Nenorocul lui l-a dus la cel mai prost felcer cu puțință și sărmanul a ieșit din această aventură ca vai de lume. Merită să fie compătimit, căci e cel mai de treabă tînar care trăiește sub soare. Mai ales mie îmi pare rău că de atunci bietul nătărău urăște femeile ; dar cum oare poate trăi cineva dacă urăște femeile ?

Melina îi întrerupse cu vestea că toate erau pregătite pentru plecare și că vor porni la drum a doua zi dis-de-dimineață. Le dădu un plan, hotărît de el, în privința transportului.

Dacă un prieten bun mă va lua pe genunchi, n-am să mă plîng că vom sta îngrămădiți într-o trăsură mizerabilă, afirmă Philine ; dealtfel mi-e absolut-indiferent.

N-are nici o importanță ! zise și Laertes, care tocmai intra.

Ba e foarte neplăcut ! exclamă Wilhelm și plecă repede. Plătind din banii săi, el mai găsi o trăsură foarte încăpătoare, pe care Melina o refuzase. Se făcu o nouă

repartiție a locurilor și toți se bucurau că vor putea călători comod, cînd primiră o veste ce le dădu de gîndit : că pe drumul ce trebuiau să-l ia, se arătase o trupă de franc-tirori, de la care nu era nimic prea bun de așteptat.

Chiar și în localitate lumea era impresionată de această știre, oricît de vagă și îndoielnică ar fi fost. După poziția armatelor, se părea că e imposibil ca o trupă inamică să fi pătruns atît de aproape, sau ca una prietenă să fi rămas atît de în urmă. Fiecare se grăbea să descrie actorilor noștri primejdiile care-i așteptau și să-i sfătuiască să apuce pe alt drum.

Cei mai mulți erau neliniștiți și înfricoșați ; și cînd, după noua formă republicană, au fost convocați la un loc toți membrii statului, pentru a delibera asupra acestui caz excepțional, au fost aproape cu toții de părere să nu înfrunte primejdia și să rămîna în localitate sau să o evite, alegînd alt drum.

Numai Wilhelm, care nu se speria, susținea că e rușinos să se părăsească un plan, adoptat după multă gîndire, numai din pricina unui simplu zvon. El le insuflă curaj prin argumentele lui bărbătești și convingătoare.

Deocamdată, nu e decît un zvon, le spusé el, și cite zvonuri nu se nasc în timp de război ! Cei care se pricep spun că lucrul e de necrezut, aproape imposibil. Și atunci, într-o treabă atît de importantă, se cade să ne luăm după niște vorbe lipsite de certitudine ? Călea ce ne-a fost indicată de domnul conte, și care-i trecut în pașaportul nostru, este cea mai scurtă și cea mai bună. Ea ne duce la orașul unde nădăjduiți să găsiți cunoscuți, prieteni și o bună primire. Ocolul ne duce tot în același loc ; dar pe ce drumuri proaste și cît trebuie să înconjurăm ! Putem oare spera să ieșim cu bine la capăt, cînd vremea e atît de înaintată ? Și gîndiți-vă cît timp și ce bani vom irosi !

Wilhelm le-a mai spus încă multe altele și le-a prezentat lucrul sub altele aspecte avantajoase, încît teama a

început să le scadă și au prins din nou curaj. Atît de mult le-a lăudat disciplina trupelor regulate și le-a arătat că dezertorii și vagabonzii n-au nici o importanță, atît de atrăgător și nostim le-a descris chiar primejdia, încît s-au înveselit cu toții.

Laertes a fost din primul moment de partea lui Wilhelm, încredințîndu-l că nu șovăie și nu va ceda. Bătrînul cel rău de gură găsi cîteva expresii de-ale lui prin care își dădu asentimentul. Philine rîdea de toți ; iar Madame Melina care, cu toate că sta să nască, nu-și pierduse bravura obișnuită, găsi că proiectul este eroic, așa că Melina, sperînd să realizeze economii însemnate dacă urmează calea cea mai scurtă, pentru care făcuse pregătirile, nu se mai opuse, și propunerea a fost adoptată din toată inima.

Pentru orice împrejurare însă, au început să-și pregătească apărarea. Au cumpărat cuțite mari de vînătoare, pe care și le-au trecut pe umeri, atîrnate de curele frumos împletite. Wilhelm și-a mai pus în centură și o pereche de pistoale ; Laertes avea în plus o pușcă bună, așa că s-au așternut la drum într-o dispoziție excelentă.

A doua zi, vizitiii, care cunoșteau bine ținutul, propuseră să se facă un popas la vremea amiezii pe un platou împădurit, pentru că satul era departe și, pe vreme bună, calea aceasta era de preferat.

Vremea era frumoasă, așa că toți se declarară de acord. Wilhelm plecă înainte, pe jos, și toți cei ce-l înîlneau se opreau uimiți de apariția aceasta neobișnuită. Dar el pășea grăbit și mulțumit în sus, spre pădure, iar Laertes venea din urmă, fluierînd ; numai femeile se lăsară cărate în trăsură. Mignon alerga și ea pe lingă dinșii, mîndră de cuțitul pe care n-au putut să i-l refuze cînd toată trupa se înarmase ; în jurul pălăriei își pusese șiragul de perle, pe care Wilhelm îl păstrase printre relicvele Marianei ; Friedrich cel blond ducea pușca lui Laertes. Harpistul avea înfățișarea cea mai pașnică : își prinsese în brîu poa-

lele lungi ale hainei și mergea astfel mai slobod, sprijinindu-se într-un toiag noduros ; harpa și-o lăsase în trăsură.

Cînd ajunseră, cu destulă osteneală, pe creasta muntelui, recunoscuseră îndată locul după fagii frumoși care-i făceau umbră. O poiană întinsă, ce cobora ușor la vale, te îndemna să zăbovești acolo ; un izvor, înconjurat de verdeață, îți oferea cea mai înviorătoare băutură și, de cealaltă parte, printr-un defileu împădurit, se arăta în depărtare o priveliște plină de farmec și făgăduințe. Sate și mori erau așezate pe văi, mici orașele în cîmpii ; iar mai departe, alt șir de munți se profila într-o linie plină de dulceață, dînd și mai mult farmec perspectivei.

Primi sosiți puseră stăpînire pe poiană, se întinseră la umbră, aprinseră un foc și așteptară restul trupei, găsindu-și de lucru și cîntînd ; ceilalți sosiră pe rînd și toți ca unul salutară acele locuri, timpul minunat și frumusețea de nedescris a peisajului.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Dacă petrecuseră adesea împreună multe ceasuri bune și vesele între patru pereți, era firesc să fie și mai însuflețiți aici, unde se părea că cerul liber și frumusețea ținutului limpezeau inimile tuturor. Se simțeau mai aproape unii de alții și toți ar fi dorit să trăiască întreaga viață într-un loc atît de plăcut. Îi invidiau pe vînători, pe cărbunari, pe tăietorii de lemne, oameni pe care meseria îi lega de asemenea așezări încîntătoare ; și, mai presus de orice, slăveau viața neasemuită a unei șatre de țigani. Îi invidiau pe acei nomazi minunați care, într-o divină

trîndăvie, au putința să guste toate farmecele neprevăzute ale naturii ; se bucurau că și ei le seamănă întrucîtva.

În vremea asta, femeile începură să fiarbă cartofi, să despacheteze și să pregătească mîncarea ce și-o luaseră cu ei. Au fost puse la foc cîteva oale și călătorii, grupuri-grupuri, s-au așezat pe sub copaci și tufișuri. Originalitatea costumelor și varietatea armelor le dădea o înfățișare oarecum bizară. Căii fuseseră duși să pască mai la o parte și dacă le-ar fi trecut prin minte să ascundă trăsurile, aspectul acestei mici hoarde ar fi fost cum nu se poate mai romantic.

Wilhelm gusta o plăcere pe care n-o încercase încă niciodată. Își putea imagina că se află în prezența unei colonii nomade al cărei șef ar fi dînsul. În această postură sta de vorbă cu ceilalți, poetizînd cît mai mult iluzia clipei. Sentimentele tuturor se exaltau din ce în ce : toți mîncau, beau, și jubilau, repetînd mereu că niciodată nu trăiseră clipe mai frumoase.

Nu trecu mult și bucuria crescîndă trezi în cei tineri nevoia de activitate. Wilhelm și Laertes își luară floretele și-și începură exercițiile, însă de data aceasta cu intenția de a face o demonstrație teatrală ; voiau să reprezinte duelul în care Hamlet și adversarul său își găsesc un sfîrșit atît de tragic. Cei doi prieteni erau convinși că, în scena aceasta importantă, nu-i de ajuns să lovești cu stîngăcie, unde se nimerește, așa cum se vede de obicei la teatru ; ei doreau să dea un exemplu cum se poate ca în timpul reprezentației, spectacolul să satisfacă și pe un cunoscător în materie de scrimă. În jurul lor se făcu un cerc ; amîndoi luptau cu ardoare și iscusință ; interesul privitorilor creștea cu fiecare asalt.

Deodată, într-un tufiș apropiat, răsună o detunătură apoi imediat încă una ; oamenii noștri fugiră înspăimîntați, care încotro. Îndată se iviră niște indivizi înarmați, care se

repeziră spre locul unde pășteau caii, nu departe de trăsurile cu bagaje.

Femeile începură să țipe, eroii noștri își aruncară floretele, apucară pistoalele, se avintară în calea bandiților și, cu amenințări pline de curaj, le cerură socoteală pentru atacul lor.

Dar, pentru că li se răspunse laconic cu două focuri de muschetă, Wilhelm își descărcă pistolul asupra unuia cu părul creț, care se urcase pe o trăsură și tăia sforile ce legau bagajele. Atins, omul se prăbuși imediat. Laertes își nimeri și el ținta, așa că cei doi prieteni, prinzînd și mai mult curaj, apucară cuțitele de la sold ; atunci o parte din bandă se năpusti cu înjurături și urlete spre ei, trăgînd mai multe focuri de armă și întîmpinîndu-le îndrăzneala cu săbiile scoase. Tinerii noștri eroi se purtară brav ; chemară și pe ceilalți tovarăși în ajutor îndemnîndu-i la o apărare comună. Dar curînd Wilhelm nu mai văzu nimic înaintea ochilor și-și pierdu cunoștința. Amețit de o împușcătură care îl rănise între piept și brațul stîng și de o lovitură de sabie care-i spintecase pălăria și ajunsese aproape pină la țeastă, el căzu jos și nu mai află despre sfîrșitul nefericit al atacului, decît mai tîrziu, din povestirea celorlalți.

Cînd deschise din nou ochii, se văzu în situația cea mai stranie. Zări întîi, ca printr-o ceață deasă, chipul Philinei aplecat asupra lui. Se simțea fără putere și cînd vru să facă o mișcare ca să se ridice, observă că se află în poala Philinei, unde căzu din nou. Ea ședea pe iarbă ; strîngea ușor la piept capul tînarului întins la pămînt și căuta să-i facă, pe cît putea, un culcuș comod în brațele sale. Mignon, cu părul răvășit și ud de sînge, îngenunchease la picioarele lui, îmbrățișîndu-i-le și plîngînd fără oprire.

Cînd Wilhelm își văzu hainele pline de sînge, întrebă cu glas stins unde se găsește și ce s-a întîmplat cu el și cu ceilalți. Philine îl rugă să stea liniștit. Ceilalți, îl informă

ea, sînt cu toții în siguranță și nimeni nu-i rănit, afară de dînsul și de Laertes. Mai multe nu voia să-i spună și-l ruga stăruitor să stea liniștit, căci rănile îi fuseseră pansate prost și în grabă. Wilhelm întinse mîna spre Mignon și întrebă ce e cu buclele pline de sînge ale copilei, bănuind că și ea fusese rănită.

Pentru a-l liniști, Philine îi povesti că ființa aceea devotată, văzîndu-și prietenul rănit și neștiind în grabă cu ce să-i oprească sîngele, își apucase pletele ce-i fluturau în jurul capului, străduindu-se să tamponeze rănile, dar că trebuise să renunțe repede la acea încercare zadarnică. Apoi îl pansaseră cu iască și mușchi, iar Philine își sacrificase fișul pentru această operație.

Wilhelm observă că Philine stătea cu spatele rezemat de cufărul ei, ce părea încă bine închis și neatins. O întrebă dacă și ceilalți au fost atît de norocoși să-și scape avutul. Ea îi răspunse dînd din umeri și aruncînd o privire asupra poienei în care zăceau ici și colo lăzi sfărîmate, cufere desfundate, boccele tăiate bucăți și o mulțime de mărunțișuri împrăștiate. Nu se mai vedea nimeni și grupul lor bizar se găsea acolo, părăsit în singurătate.

Wilhelm afla mereu lucruri pe care ar fi fost bucuros să nu le știe : ceilalți bărbați, care ar fi putut opune rezistență, se înspăimîntaseră și fuseseră îndată înfrînți ; unii fugiseră, alții asistaseră îngroziți la dezastru. Vizitîii, care se împotriviseră cu mai multă încăpăținare, de teamă să nu-și piardă cail, fuseseră culcați la pămînt și legați ; în cîteva clipe totul fusese prădat. Călătorii terorizați, de îndată ce nu le-a mai fost teamă de viața lor, începuseră să se vaitete de pagubele suferite ; apoi alergaseră spre satul apropiat, luînd cu dînșii pe Laertes, ușor rănit, și cele cîteva rămășițe din avutul lor. Harpistul își rezemase de un copac harpa sfărîmată și se grăbise și el spre sat ca să caute un chirurg și să-l ajute, pe cît era cu putință, pe binefăcătorul său, lăsat aproape mort.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Cele trei victime din poiană mai rămaseră totuși în bucată de vreme în starea lor ciudată ; nimeni nu le venea în ajutor. Se înserase și noaptea nu era departe. Calmul Philinei începu să se prefacă în neliniște ; Mignon alerga de colo-colo și nerăbdarea copilei creștea cu fiecare clipă dar cînd, în sfîrșit, dorința li s-a îndeplinit și s-au apropiat niște oameni, o nouă spaimă i-a cuprins. Auzeau destul de limpede cum o trupă de călăreți urcă pe drumul pe care veniseră și ei și se temeau să nu fie iar un grup de oaspeți nepoftiți, doritori să cerceteze cîmpul de bătăie și să culeagă ce mai rămăsese.

Dar cît de plăcută le-a fost surprinderea cînd din tufisuri s-a ivit o tînără, călare pe un cal alb, însoțită de un domn în vîrstă și de cîțiva tineri ; după ei veneau feluriți slujitori și o ceată de husari.

La această apariție, Philine făcuse ochii mari și era gata să strige și să implore ajutorul frumoasei amazoane, cînd aceasta, întorcîndu-și mirată privirea spre grupul acela straniu, își îndreptă imediat calul într-acolo și se opri lîngă victime. Tînăra doamnă întrebă cu mult interes de starea rănitului, a cărui poziție în poala samaritencei frivole păru că o surprinde cît se poate de mult.

E soțul dumitale ? o întrebă ea pe Philine. Nu e decît un prieten foarte bun, răspunse fata, cu un ton care-l supără foarte mult pe Wilhelm. El stătea cu ochii ațintiți la chipul blind, nobil, calm și compătimitor al necunoscuței ; i se părea că niciodată nu văzuse ceva mai distins și mai încîntător. O manta largă bărbătească o acoperea în întregime ; o împrumutase, după cum se părea, de la unul dintre însoțitori, pentru a se apăra de răcoarea serii.

Călăreții se apropiară și ei ; unii descălecară ; doamna făcu la fel și se interesă compătimitoare de toate amănun-

tele nenorocirii care-i lovise pe călători, dar mai ales despre rănila tinărilor întins la pământ. Apoi se depărtă repede, îndreptându-se, în tovărășia domnului în vîrstă, spre trăsurile ce urcaseră încet povîrnișul și făcuseră popas în poiană.

Tinăra doamnă se opri puțin la portiera unei trăsuri și vorbi cu noii sosiți ; apoi un domn, cam scurt și îndesat, coborî din trăsura și doamna îl conduse la rănitul nostru. După caseta ce-o avea în mîna și după sacul de piele, plin cu instrumente, se văzu îndată că era chirurg. Felul lui de a fi nu era prea amabil, dar mîna îi era ușoară și ajutorul binevenit.

După o cercetare amănunțită, el declară că nici una dintre răni nu era primejdioasă ; le va pansa pe loc și, după aceea, bolnavul putea fi dus în satul cel mai apropiat.

Neliniștea tinerei doamne părea că sporește. Umblă cîțva timp agitată, apoi îl aduse din nou pe domnul cel bătrîn lîngă rănit. Uite, spuse ea, uite cum l-au maltrat. Oare nu suferă din pricina noastră ? Wilhelm auzi aceste vorbe, dar nu le înțelese. Ea umbla neliniștită încolo și înapoi ; părea că nu se poate stăpîni să nu se uite la rănit și că se teme totodată să nu calce regulile bune-cuviințe rămînînd locului, în timp ce începeau, cu destulă greutate, să-l dezbrace. Chirurgul tocmai tăia mîneca stîngă, cînd domnul cel bătrîn se apropie de frumoasa amazoană și-i spuse pe un ton foarte serios că trebuie neapărat să-și continue călătoria. Wilhelm își înălțase ochii spre dînsa și era atît de captivat de privirile ei, că abia simțea ce se petrecea cu dînsul.

Philine se ridicase, pentru a săruta mîna nobilei doamne. Privindu-le așa, una lîngă alta, prietenul nostru își dădea seama că nu văzuse niciodată un asemenea contrast. Niciodată Philine nu-i apăruse într-o lumină atît de defavorabilă. N-ar fi trebuit, după părerea lui, să se apropie de o ființă atît de nobilă și, cu atît mai puțin, s-o atingă.

Doamna puse cîteva întrebări Philinei, însă în șoaptă. În sfîrșit, se întoarse către domnul cel bătrîn care sta mereu țepăn lingă ea, și-i spuse : Dragă unchiule, îmi dai voie să fiu generoasă pe socoteala dumitale ? Și îndată își scoase mantaua ; intenția de a o dăruî rănitului, prea ușor îmbrăcat, era vădită.

Wilhelm, care pînă atunci fusese captivat numai de privirea ochilor ei dătători de viață, era uimit acum și de frumusețea staturii. Ea se apropie și-l acoperi delicat cu haina. În clipa cînd vru să deschidă gura și să rostească măcar o vorbă de mulțumire, impresia puternică a prezenței ei îi tulbură atît de mult simțurile, și așa destul de zdruncinate, încît i se păru deodată că vede o aureolă de raze apărînd în jurul capului ei și o lumină strălucitoare învăluindu-i treptat întreaga făptură. Dar tot atunci, chirurgul, care încerca să extragă glonțul rămas în rană, îl atinse cu mai puțină blîndețe. Sfînta dispăru din ochii rănitului, care își pierdu cu totul cunoștința ; cînd își reveni, călăreții, trăsurile, frumoasa cu suita sa, toate dispăruseră.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

După ce prietenul nostru fu pansat și îmbrăcat, chirurgul plecă, chiar în clipa cînd harpistul se întorcea însoțit de cîțiva țărani. Ei pregătiră iute o targă din ramuri și mlădițe împletite, întinseră deasupra pe rănit și-l coborîră încet la vale, sub conducerea unui valet călare, pe care salvatorii lor necunoscuți îl lăsaseră anume acolo. Harpistul, tăcut și cufundat în gînduri, își ducea instrumentul sfărîmat ; cîțiva țărani cărau cufărul Philinei, ce pășea rar după el cu o legăturică în mină ; Mignon alerga cînd înainte, cînd în lături, prin tufișuri și pădure și-si

arunca mereu privirile neliniștite spre protectorul ei bolnav.

Acesta, învelit călduros cu mantaua, zăcea liniștit pe targă. I se părea că din stofa fină îi trecea o căldură de natură electrică în tot trupul ; o stare de beatitudine îl cuprinsese. Frumoasa stăpînă a veșmîntului îl impresionase adînc. Vedeă din nou cum îi cade haina de pe umeri ; făptura-i nobilă, înconjurată de raze, plutea înaintea lui și sufletul său zbura peste creste și prin codri în urma celei dispărute.

Convoiul ajunsese în sat abia cînd începuse să se înnopeteze și se opri în fața hanului, unde trăsese și restul trupei, care se jeluia deznădăjduită de pierderile ireparabile ce suferise. Singura încăpere a casei era mică și înțesată de oameni ; unii se culcaseră pe paie, alții puseseră stăpînire pe niște bănci ; cîțiva se îngrămădiseră după sobă și, într-o cămăruță alăturată, Madame Melina aștepta înfricoșată să nască. Spaima îi grăbise sorocul, iar ajutorul hanușei, femeie tînără și fără experiență, nu-i putea fi de mare folos.

Cînd noii sosiți cerură voie să intre, se ridică un protest general. Toți susțineau că numai din pricina sfatului dat de Wilhelm și numai datorită inițiativei lui porniseră pe drumul acela primejdios și se expuseseră la asemenea nenorocire. El era vinovat de sfîrșitul acesta nefast, așa că se împotriviră să-l lase înăuntru : n-avea decît să caute loc aiurea ! Philine a fost întîmpinată încă și mai grosolan : harpistul și Mignon avură și ei partea lor de ocări.

Valetul, căruia frumoasa lui stăpînă îi poruncise, cu strășnicie să aibă grijă de cei părăsiți în poiană, nu îndură multă vreme cearța ; se repezi la actori, înjurînd și amenințînd, și le porunci să se strîngă cușă vor ști și să facă loc noilor veniți. Atunci se mai poteșiră. Valetul pregăti

lui Wilhelm un culcuș pe o masă, pe care o împinse într-un colț; Philine își trase cufărul alături și se așeză pe el. Fiecare se strînse cît putu și valetul plecă să vadă dacă nu găsește o locuință mai confortabilă pentru tinăra pereche.

Nici nu plecase bine și nemulțumirea izbucni din nou, iar reproșurile începură să curgă unul după altul. Fiecare își număra și-și exagera pierderile, blestemînd îndrăzneala care le pricinuisese atîtea pagube, ba chiar nu-și ascundeau o satisfacție răutăcioasă văzîndu-l rănit pe prietenul nostru; își băteau joacă de Philine, socotind drept crimă felul cum își salvase cufărul. Din tot soiul de vorbe în doi peri și din sarcasmele lor, s-ar fi putut înțelege că, în timpul jafului și prăpădului, ea se străduise să obțină favoarea șefului bandei, pe care-l convinsese, cine știe prin ce iscusință și cu ce amabilități, să-i dea înapoi cufărul neatins. Pretindeau că se făcuse nevăzută o bună bucată de vreme. Philine nu răspundea nimic și se mulțumea să tăcănească în cufăr cu lăcătele mari ce-l încuiau, ca să-i convingă pe invidioși că îl avea lîngă ea și astfel să sporească disperarea gloatei, cu propria ei fericire.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Wilhelm, deși slăbit de cît sînge pierduse și înclinat spre calm și îngăduință de la dispariția aceluiașor salvator, nu putu să-și mai stăpînească indignarea auzind vorbele tari și nedrepte, pe care actorii nemulțumiți, încurajați de tăcerea lui, le repetau mereu. În sfîrșit, se simți destul de în putere ca să se ridice puțin și să le reproșeze

necuviințele cu care își tulbură prietenul și conducătorul. Își înalță capul bandajat și, sprijinindu-se anevoie de zid, începu să le vorbească astfel :

Pun pe seama durerii simțită de fiecare din cauza pierderilor, faptul că mă jigniți, când s-ar cuveni să mă plîngeți ; că sînteți împotriva mea și mă alungați în clipa cînd aș putea aștepta ajutor de la voi. Pentru serviciile ce vi le-am adus, pentru bunăvoința mea față de voi, m-am socotit pînă acum destul de răsplătit cu recunoștința și purtarea voastră prietenească ; să nu mă îndemnați, să nu mă siliți să mă gîndesc la trecut și să număr toate cite le-am făcut pentru voi ; socoteala aceasta mi-ar fi prea penibilă. Întîmplarea v-a scos în calea mea ; împrejurările și o înclinare lăuntrică m-au îndemnat să rămîn cu voi ; am luat parte la munca și la bucuriile voastre ; mi-am pus puținele mele cunoștințe în slujba voastră. Dacă acum îmi imputați cu atîta asprime nenorocirea care ne-a lovit, înseamnă că nu vă aduceți aminte că înțîia propunere de a lua drumul acesta vine de la oameni străini, că ați examinat-o cu toții și că ați aprobat-o fiecare dintre voi, ca și mine. Dacă lucrurile ar fi mers bine, fiecare s-ar lăuda c-a avut buna idee să recomande drumul ăsta și să-l prefere ; fiecare și-ar aduce aminte cu încîntare de discuțiile noastre și de votul său ; dar acum mă faceți răspunzător numai pe mine ; îmi reproșați o greșeală pe care nu m-aș da în lături s-o recunosc, dacă n-aș fi absolvit de către conștiința mea curată și dacă n-aș putea face apel la conștiința voastră. Dacă aveți ceva de spus împotriva mea, spuneți-o limpede și în ordine ; voi ști să mă apăr ; dacă n-aveți nimic temeinic, atunci tăceți și nu mă mai chinuiți acum, cînd am atîta nevoie de liniște.

În loc de răspuns, femeile începură iarăși să plîngă și să înșire cu de-amănuntul tot ce pierduseră. Melina era

ca ieșit din minți. Căci, ce e drept, pierduse cu mult mai mult decât toți ceilalți, chiar mai mult decât am putea crede. El măsură în lung și-n lat sala strîmtă în care se aflau, se poticnea de toate lucrurile, se dădea cu capul de pereți ca un nebun, blestema și înjura necuviincios și cînd hangîța ieși din cămăruța de-alături cu vestea că soția sa a născut un copil mort, izbucni în cele mai cumplite invective și cu el urlau, strigau, bombăneau, zbie-rau și toți ceilalți.

Wilhelm, tulburat pînă în adîncul sufletului de milă pentru starea în care se aflau, dar și de indignare față de josnicia caracterului lor, simți că-i renaște toată puterea spiritului, deși era cu trupul sleit. Ar trebui să vă disprețuiesc, spuse el, oricît ați fi de vrednici de cîmpătimire. Nenorocirea nu dă nimănui dreptul să copleșească cu reproșuri pe un nevinovat ; dacă port o parte din vină în ce privește pasul ăsta greșit, am și partea mea de pagubă. Zac aici rănit și dacă trupa a avut pierderi, eu pierd cel mai mult. Ce-a fost furat din garderoba teatrului, cîte decoruri au fost distruse, toate erau ale mele ; căci, dumneata, domnule Melina, încă nu mi-ai dat nici un ban și-ți declar aici că te-am iertat de datorii.

Îți convine să dăruiești, strigă Melina, ceea ce nimeni n-o să vadă niciodată. Banii erau în cufărul soției mele și din cauza dumitale i-ai pierdut. Dar, vai, dac-ar fi numai asta ! Și începu din nou să se agite prin sală, să drăcuiască și să urle. Fiecare își aducea aminte de hainele frumoase din garderoba contelui, de cataramele, ceasornicele, tabacherele și pălăriile, pe care Melina le cumpărase de la camelier pe un preț de nimic. Și prin comparație cu acestea fiecare își reaminti de comorile proprii, oricît de sărace erau ele. Toți se uitau cu necaz la cufărul Philinei și dădeau a înțelege lui Wilhelm că într-adevăr nu făcuse rău că se întovărășise cu frumusețea aceea de fată căci, datorită norocului ei, își salvase și el avutul.

Credeți cumva, se răsti Wilhelm în cele din urmă, că am să păstrez vreun lucru de-al meu, cît timp voi sînteți lipsiți de cele trebuincioase ? ! E prima dată oare că împart cîstit cu voi totul cînd sînteți la strîmtoare ? Să se deschidă cufărul și ce-i al meu îl dau pentru nevoile tuturor.

E cufărul *meu*, zise Philine, și n-am să-l deschid decît cînd am să am poftă. Cele cîteva fleacuri, pe care mi le-ai dat să ți le păstrez, nu pot aduce mare lucru, chiar dacă le-ai vinde celui mai cîstit ovrei din lume. Mai bine gîndește-te la dumneata, cît te va costa boala și ce poate să ți se întîmple într-un loc străin.

Philine, replică Wilhelm, n-ai să-mi ții nimic cu de-a sila din ce e al meu, și puținul ăsta ne va scoate din primele nevoi. Dar omul mai posedă încă multe altele, cu care poate veni în ajutorul prietenilor, chiar și în afară de bani sunători. Trebuie să-mi consăcru toate puterile nenorociților ăstora care, desigur, se vor rușina de purtarea lor de acum, cînd își vor veni în fire. Da, urmă el, îmi dau seama că sînteți în mare nevoie și voi face pentru voi tot ce-am să pot : încredeți-vă din nou în mine, liniștiți-vă și primiți cu inimă bună ce vă făgăduiesc. Cine vrea să-mi primească cuvîntul în numele tuturor ?

La vorbele acestea, întinse mîna și rosti cu glas tare : Făgăduiesc să nu mă despart de voi, să nu vă părăsesc pînă cînd nu-și va vedea fiecare pierderea recîștigată dublu, triplu, pînă cînd nu veți fi uitat cu totul starea în care vă aflați, indiferent din vina cui, și n-o veți fi schimbat cu alta mai fericită.

Stătea mereu cu mîna întinsă și nimeni nu voia să i-o strîngă. Făgăduiesc încă o dată, strigă el lăsîndu-și capul pe pernă. Toți stăteau nemîșcați ; erau ufmiliți, dar nu consolați, iar Philine, stînd pe cufăr, sfărîma niște nuci, pe care le găsise în buzunar.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Valetul se întoarse cu câțiva țărani și pregăti transportarea rănitului. El convinsese pe pastorul satului să-i găzduiască pe cei doi tineri ; țăranii luară și cufărul Philinei ; ea venea în urmă cu aerul cel mai natural din lume, iar Mignon porni repede înainte. Cînd bolnavul ajunsese la locuința pastorului, i se dădu un încăpător pat conjugal, pregătit de multă vreme pentru înalți oaspeți. Abia atunci se văzu că rana se deschisese și sîngerase foarte tare. A fost nevoie de un nou pansament. Bolnavul fu cuprins de friguri ; Philine îl îngriji cu devotament și cînd oboseala o doborî, harpistul o înlocui ; Mignon, ferm hotărîtă să-l vegheze și ea, adormise într-un ungher.

A doua zi dimineața, după ce Wilhelm își mai reveni puțin, află de la valet că stăpînii lui, care-i dăduseră ajutor în ajun, își părăsiseră cu puțin înainte moșia ca să scape de mișcările trupelor în luptă și să se retragă într-un ținut mai liniștit pînă se va face pace. Valetul îi spuse numele domnului bătrîn și al nepoatei sale, îi indică localitatea unde se duceau și-i relată cum i-a poruncit domnișoara să aibă grijă de călătorii părăsiți.

Mulțumirile fierbinți, pe care Wilhelm începuse a le adresa valetului, au fost întrerupte de intrarea în cameră a chirurgului ; acesta făcu o descriere amănunțită a rănilor, dînd asigurări că se vor vindeca ușor dacă pacientul va sta liniștit și se va îngriji.

După plecarea valetului, Philine îi istorisi lui Wilhelm că ea a primit de la omul acela o pungă cu douăzeci de ludovici de aur, iar pastorul, un dar pentru găzduire și bani pentru plata chirurgului. Îi mai spuse că toți o consideră soția lui Wilhelm, că va rămîne definitiv lîngă el

în această calitate și că nu va îngădui să caute pe altcineva care să-l îngrijească.

Philine, replică Wilhelm, nenorocirea ce ne-a lovit m-a și încărcat cu o mare datorie de recunoștință față de dumneata și n-aș dori s-o văd sporită cu încă alte obligații. Cât timp vei sta lângă mine, voi fi neliniștit, căci nu știu cum aș putea să-ți răsplătesc osteneala. Dă-mi din cufăr lucrurile pe care le-ai salvat, întoarce-te la ceilalți din trupă, caută-ți o altă gazdă, primește mulțumirile mele și ceasul meu de aur, ca un mic semn de recunoștință, dar lasă-mă ; prezența dumitale mă tulbură mai mult decât crezi.

Cînd el isprăvi vorba, Philine îi rîse în nas. Ești nebun ; n-ai să prinzi minte niciodată. Știu eu mai bine ce-ți priește ! Am să rămîn, n-am să mă mișc de-aici. Nu m-am bizuit niciodată pe recunoștința bărbaților, deci nici pe a ta ; și dacă te iubesc, ce te privește ?

Rămase, și îndată intră în grațiile pastorului și ale familiei sale, căci era mereu veselă, făcea tuturor daruri și știa să vorbească fiecăruia, așa ca să-i fie pe plac ; în același timp, își impunea întotdeauna voința. Lui Wilhelm nu-i mergea prost ; chirurgul, care nu avea prea multă știință, dar era îndemînat, lăsa să lucreze natura, așa că pacientul fu repede pe cale de vindecare. Acesta dorea cu ardoare să se vadă restabilit, ca să-și poată urmări planurile și dorințele sale.

Evoca fără încetare împrejurările acelei întîlniri care-l lăsase în suflet o impresie de neșters. Vedea pe frumoasa amazoană apărînd călare din tufișuri, apropiindu-se, coborînd de pe cal, umblînd în juru-i și ostenindu-se pentru el. Vedea căzîndu-i de pe umeri mantaua ce-o înfășura, apoi îi vedea fața și întreaga făptură topindu-se în strălucire. Toate visurile lui din adolescență se legau acum de această imagine. Credea că o văzuse cu adevărat pe eroica,

pe nobila Clorinda ; își amintea iarăși de fiul bolnav al regelui și de frumoasa principesă ce se apropia compătimitoare de patul lui, tăcută și modestă.

De ce, se întreba adesea în gând, de ce în adolescență n-ar pluti în jurul nostru, ca în vis, imagini prevestitoare ale sortii ce ne așteaptă și n-ar deveni vizibile ochilor noștri inocenți ? De ce sămînța lucrurilor ce ni se vor întâmpla în viitor n-ar fi împrăștiată cu mult înainte de către mîna destinului și de ce n-ar fi cu putință să avem anticipat un gust al fructelor ce nădăjduim că le vom culege cîndva ?

Deoarece zăcea în pat, avu timp să-și rememoreze de mii de ori scena din pădure. De mii de ori își rechemă în auz sunetul acelei voci blînde, invidiind-o pe Philine că sărutase mîna ce le dăduse ajutor. Adesea întreaga întîmplare îi apărea ca un vis și ar fi socotit-o drept o poveste de nu i-ar fi rămas haina, care-i dovedea realitatea apariției.

La grija extremă ce o avea pentru veșmîntul acela, se adăuga o dorință nepotolită de a-l îmbrăca. De îndată ce a fost în stare să umble, el și l-a pus pe umeri și toată ziua s-a temut că ar putea să-l atingă de ceva și să-l păteze.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Laertes veni să-și vadă prietenul. El nu fusese de față la scena violentă de la han, căci dormise într-o cămăruță de sus. Cît despre paguba ce o suferise, era pe deplin consolată, mulțumită obișnuitului său refren : Ce importantă are ? Îi istorisi lui Wilhelm diferite trăsături ridicole ale trupei ; o acuza mai ales pe Madame Melina că nu

plîngea pierderea fetei sale decît fiindcă nu mai putea avea satisfacția germanică să o boteze Mechthilde. Cît despre soț, se descoperi acum că posedase o sumă mare de bani și că nu avusese deloc nevoie de avansul ce-l storsese de la Wilhelm. Melina voia să plece cu diligența următoare și avea de gînd să ceară lui Wilhelm o scrisoare de recomandare către prietenul său, directorul Serlo, în trupa căruia nădăjduia să intre, deoarece propria sa înghebare se năruise.

Mignon era de cîteva zile foarte tăcută și, cînd o întrebară mai îndeaproape, mărturisi că-și scrîntise brațul drept. Asta-i datorită îndrăzelii tale nebune, zise Philine și istorisi că, în timpul învălmășelii, copila trăsese cuțitul de vînătoare și, cînd își văzuse prietenul în primejdie, începuse să dea voinicește în bandiți. Pînă la urmă, unul dintre ei o apucase de umăr și o aruncase cît colo. Mignon fu dojenită că pînă atunci nu spusese nimic despre braț, dar se văzu bine că se rușinase de chirurg, care o luase drept băiat. Căutară s-o vindece și o siliră să-și poarte brațul într-o legătură. Nici asta nu-i plăcea, deoarece trebuia să lase pe seama Philinei cea mai mare parte din îngrijirile și paza lui Wilhelm, și păcătoasa aceea drăguță se arăta acum și mai activă și mai atentă.

Într-o dimineață, cînd Wilhelm se deșteptă, se văzu pe neștiute alături de ea. În timpul somnului agitat, lunecase spre cealaltă latură a patului foarte larg. Philine era întinsă de-a curmezișul, la margine. Pesemne că adormise, stînd pe pat și citind. Cartea îi căzuse din mînă ; ea se lăsase pe spate, cu capul lîngă pieptul lui Wilhelm, pe care se împrăstiaseră buclele blonde ale părului ei desfăcut. Dezordinea somnului îi sporea farmecul, mai mult decît arta și dresurile ; o pacé surizătoare și copilărească îi plutea pe chip. Wilhelm se uită cîtva timp la dînsa și păru

că se dojenește de plăcerea ce-o simțea privind-o și nu știm dacă binecuvînta sau blestema starea în care se afla și care îl obliga la liniște și cumpătare. O mai privi o vreme stăruiitor, pînă ce ea începu să se miște. Wilhelm își închise încet ochii, dar nu putu să nu-i întredeschidă și să n-o urmărească pe cînd se dichisea și pleca să ceară micul dejun.

Unii după alții, toți actorii se prezentară la Wilhelm și, cu mai multă sau mai puțină necuviință și brutalitate, îi cerură scrisori de recomandare și bani de drum, ceea ce obținură, cu toată împotrivirea Philinei. În zadar îi spunea prietenului că valetul le lăsase și oamenilor acelora o sumă importantă și că acum ei își băteau joc de dînsul ; pînă la urmă se certară zdravăn și Wilhelm îi declară, o dată pentru totdeauna, că ar face bine să se alătore restului trupei și să-și caute norocul la Serlo.

Philine nu-și pierdu cumpătul decît vreo cîteva clipe ; apoi, venindu-și repede în fire, declară : Dacă mi-aș putea regăsi blondinul, puțin mi-ar păsa de voi toți. Vorbea de Friedrich, care dispăruse atunci, în poiană, și nu se mai arătase.

A doua zi de dimineată, Mignon aduse lui Wilhelm vestea că Philine plecase în timpul nopții și că-i lăsase toate lucrurile ce-i aparțineau în camera alăturată, așezate în cea mai desăvîrșită ordine. Wilhelm îi simți lipsa ; pierduse o îngrijitoare devotată, o tovarășă veselă ; nu mai era deprins să fie singur. Dar golul lăsat fu împlinit de Mignon.

De cînd frumoasa frivolă începuse să-l înconjoare pe rănît cu grija ei prietenească, fetița se retrăsese pe încetul și stătuse tăcută la o parte ; acum însă, găsind din nou cîmp liber, reapăru atentă și plină de dragoste, gata să-l slujească cu rivnă și să-l distreze cu vioiciunea ei.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Însănătoșirea bolnavului înainta cu pași repezi ; el nădăjduia să-și poată relua călătoria în câteva zile. Nu mai voia să continue o viață hoinară și fără scop ; pe viitor drumul său trebuia să fie marcat de pași făcuți numai cu un plan anumit. Mai întâi voia să găsească pe nobilii săi binefăcători, ca să le exprime recunoștința ce-l copleșea, apoi să se ducă repede la prietenul său, directorul, pentru a se îngriji cât mai bine de interesele trupei ghinioniste ; în același timp avea să-i viziteze pe prietenii comercianți, cărora le fusese recomandat, și va încheia cu ei afacerile care i se dăduseră în seamă. Spera că norocul îl va ajuta și pe viitor ca și în trecut și că-i va da prilejul printr-o speculație bună să-și recupereze pierderile și să-și acopere golurile din buzunare.

Dorința de a-și revede salvatoarea creștea din zi în zi. Pentru a-și fixa itinerarul, se sfătui cu pastorul, care avea cunoștințe întinse de geografie și statistică și posedă o frumoasă colecție de lucrări și hărți. Căutară locul pe care-l alesese nobila familie ca așezare pe timpul războiului, căutară informații despre ea însăși ; dar locul nu se găsea în nici un atlas geografic și pe nici o hartă iar tratatele genealogice nu spuneau nimic despre o asemenea familie.

Wilhelm fu cuprins de neliniște și când își dădu pe față necazul, harpistul îi mărturisi că avea motive să creadă că valetul, din cine știe ce pricină, ascunsese adevăratul nume.

Wilhelm, care totuși presupunea că frumoasa trebuie să fie în apropiere, nădăjdui să obțină unele informații trimițându-l pe harpist ; dar și această speranță a fost spulberată. Oricît a cercetat bătrînul, n-a putut găsi nici o urmă. În zilele acelea, se petrecuseră în țînt multe

mişcări de trupe și marșuri neprevăzute ; nimeni nu dăduse o atenție deosebită unor călători ; așa că trimisul lui Wilhelm, ca să nu fie luat drept evreu care slujește ca iscoadă ¹, se întoarse înapoi și se arătă în fața stăpînului și prietenului său fără ramura de măsline. El dădu socoteală amănunțit de felul cum a căutat să se achite de misiunea sa, silindu-se să înlăture orice bănuială că ar fi fost neglijent. Încercă în fel și chip să-i aline lui Wilhelm mîhnirea ; își aduse aminte tot ce știa de la valet și făcu fel de fel de presupuneri, dintre care în sfîrșit apără una, care-i îngădui lui Wilhelm să descopere înțelesul cîtorva vorbe enigmatice rostite de frumoasa dispărută.

Banda de tîlhari nu pîndise trupa de actori, ci pe acei oameni de vază, la care credeau, pe drept, să găsească mulți bani și lucruri de preț și despre drumul cărora avuseseră de bună seamă informații precise. Nu se știe dacă faptul trebuia pus pe seama unui corp de francitiori, ori pe seama unor vagabonzi sau bandiți. Destul că, spre norocul caravanei de nobili și bogați, au sosit mai întîi la locul hotărît niște oameni simpli și sărmani, care au avut de pătimit ceea ce le era hărăzit celorlalți. La asta se refereau vorbele doamnei tinere, de care Wilhelm își aducea perfect aminte. Dacă putea fi satisfăcut și fericit că un duh prevăzător l-a ales pe el ca jertfă pentru a salva pe o muritoare atît de desăvîrșită, în schimb se simțea aproape de disperare la gîndul că orice nădejde de a o regăsi, de a o revedea, era, cel puțin deocamdată, vană.

Ceea ce-i sporea agitația era asemănarea, pe care credea că o descoperise între contesă și frumoasa necunoscută. Ele semănau ca două surori, dintre care nici una nu putea fi socotită mai mare sau mai mică, căci păreau gemene.

¹ Înfațișarea și portul harpistului erau asemenea celor impuse evreilor în evul mediu.

Amintirea amabilei contese îi era nespus de dulce, îi rechema mereu chipul în memorie. Dar figura nobilei amazoane acoperea îndată imaginea contesei, o apariție se schimba în alta, fără ca el să fie în stare să țină în loc numai pe una sau pe cealaltă.

Cît de ciudată i s-a părut și asemănarea scrisului lor ! Căci păstra în mapa sa un cîntec fermecător, copiat de mîna contesei, și găsisese în buzunarul mantalei un bilețel în care se cereau, cu o grijă afectuoasă, vești despre sănătatea unui unchi.

Wilhelm era convins că bilețul fusese scris de salvatoarea lui care, în timpul călătoriei, pesemne pe cînd se aflau la han, îl trimisese dintr-o cameră în alta, și unchiul îl pusese în buzunar. El compară cele două scrisori ; deși pînă atunci îi plăcuseră atît de mult literele grațioase ale contesei, găsi în cele ale necunoscutei — asemănătoare, dar cu trăsături mai libere — o indescriptibilă armonie fluidă. Biletul nu conținea nimic deosebit ; îl exalta nu-mai scrisul, așa cum nu demult îl exaltase prezența acelei ființe frumoase.

Căzu într-o stare de reverie nostalgică. Cît de puternic răspundea sentimentelor lui liedul pe care Mignon și cu harpistul îl cîntau chiar atunci, într-un fel de duet, plin de simțire.

Doar cine-a suferit
Chinul îmi știe !
Netrebnic și lipsit
De bucurie,
Privesc încremenit
Cerul cu stele.
Ah ! cine m-a iubit
E printre ele.
Mă sfișie cumplit
O gheară vie.
Doar cine-a suferit
Chinul îmi știe !

Seducția dulce a celui iubit lăger păzitor, în loc să-l îndrume pe prietenul nostru pe-o cale oarecare, nu făcea decât să-i hrănească și să-i sporească neliniștea, pe care o simțise pînă atunci. O văpaie tainică i se strecura în vine ; cînd limpezi, cînd nelămurite, o mulțime de imagini i se perindau în suflet și-i trezeau dorințe nesfîrșite. Cîteodată ar fi vrut să aibă un cal, cîteodată aripi și, cu toate că i se părea cu neputință să rămînă pe loc, încă nu știa încotro anume ar fi vrut să plece.

Ițele destinului i se încurcaseră atît de ciudat ! Dorea să vadă descîlcite sau tăiate nodurile acelea stranii. Adesea, cînd auzea un cal tropăind, sau uruiul unei trăsuri, se uita repede pe fereastră, cu speranța că va fi venit cineva să-l caute și, cel puțin din întîmplare, să-i aducă vești, certitudine și bucurie. Își imagina diferite întîlniri : cum prietenul său Werner trecea prin ținut și venea pe neașteptate să-l vadă ; cum se ivea, poate, Mariana. Sune-tul de corn al fiecărui poștalion îl făcea să tresară. Își închipuia că vine Melina să-i dea vești despre soarta lui, ori, mai degrabă, că se întoarce valetul să-l poftască la ființa adorată.

Din păcate, nu se întîmpla nimic din toate acestea și, pînă la urmă, rămînea singur cu gîndurile lui ; dar cînd își reamintea cele petrecute, o anumită împrejurare îi devenea tot mai penibilă și mai nesuferită, pe măsură ce reflecta și căuta s-o aprofundeze : anume, nereușita lui la conducerea trupei, la care nu se putea gîndi fără amărăciune ; căci deși în seara zilei aceleia blestemată se justificase față de ceilalți, totuși, în sinea lui, nu putea să-și nege vina ; ba, în clipele de deprimare, se socotea singurul vinovat pentru toată nenorocirea.

Amorul propriu ne face să considerăm atît calitățile cît și defectele noastre mult mai importante decît sînt în realitate. Wilhelm își cîștigase încrederea celorlalți, le dirijase voința și se avîntase înainte, dus de lipsa de experiență și cutezanță ; dar cu toții dăduseră de o primejdie pentru care nu erau pregătiți. Acum el era urmărit de remușcări — uneori mai vii, alteori mai surde — și de-oarece după necazul suferit făgăduise actorilor să nu-i părăsească pînă nu le va restitui cu dobîndă tot ce pierduseră, avea a se muștra și de această nouă nesocotință, căci se încumetase să ia asuprași paguba tuturor și a fiecăruia în parte. Uneori se căia că-și dăduse cuvîntul, în exaltarea clipei și sub apăsarea ei ; alteori simțea din nou că gestul împăciuitoar de a-și întinde mîna, pe care nimeni nu binevoise s-o ia, nu era decît o simplă formalitate, față de legămîntul pe care-l făcuse inima sa. Wilhelm reflectă cum ar putea să le fie de ajutor și folos și găsi toate motivele să-și grăbească vizita la Serlo. Își strinse lucrurile și, fără să aștepte vindecarea completă, fără să asculte de sfaturile pastorului și chirurgului, plecă în tovărășia ciudată a sărmanei Mignon și a harpistului, pentru a fugi de inactivitatea în care soarta îl ținuse atîta vreme.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

Serlo îl primi cu brațele deschise, exclamînd : Chiar dumneata ești ? Să văd cum arăți ! Nu te-ai schimbat aproape de loc. Dragostea pentru cea mai nobilă artă ți-e tot atît de puternică și vie ? Mă bucur atît de mult să te întîlnesc, încît mi-a trecut neîncrederea ce mi-o treziseră ultimele dumitale scrisori.

Surprins, Wilhelm ceru lămuriri.

Nu te-ai purtat față de mine ca un vechi prieten, răspunse Serlo, m-ai tratat ca pe un mare senior, căruia poți să-i recomanzi, cu bună știință, oameni cu totul nepri-cepuți. Soarta noastră atîrnă de părerea publicului și mi-e teamă că domnul Melina al dunitale și cu toți ai săi, cu greu ar putea fi acceptați la noi.

Wilhelm vru să spună ceva în favoarea lor, dar Serlo începu să-i descrie atît de nemilos pe fiecare, încît priete-nul nostru a fost foarte bucuros cînd a intrat în cameră o doamnă, întrerupînd discuția. Serlo a prezentat-o drept sora sa, Aurelia. Ea l-a salutat nespus de prietenos și convorbirea cu dînsa a fost atît de plăcută, încît Wilhelm nici n-a observat semnele vizibile ale unei melancolii, ce-i făcea și mai interesant chipul plin de finețe.

Pentru întîia oară după atîta vreme, prietenul nostru era iar în elementul său. Pînă atunci interlocutorii lui nu-l ascultasera decît din complezență, pe cînd acum avea norocul să stea de vorbă cu artiști și cunoscători, care nu numai că-l înțelegeau perfect, dar îi dădeau și răspunsuri din care se putea învăța ceva. Cu ce repeziciune au trecut în revistă cele mai noi piese ! Cu cîtă siguranță le-au judecat ! Cum știau să cîntărească și să aprecieze verdic-tele publicului și cît de iute se înțelegeau între ei !

Dat fiind cultul lui Wilhelm pentru Shakespeare, discuția trebuia neapărat să se abată spre acest scriitor. El își manifestă încrederea nezdruincinată că acele piese admi-rabile vor face epocă în Germania și, bineînțeles, pomeni îndată de *Hamlet*, care-l preocupase în atît de mare măsură.

Serlo declară că ar fi montat piesa de mult, dacă ar fi fost cu putință, și că ar fi luat bucuros asupra-și rolul lui Polonius. Apoi adăugă, rîzînd : S-ar găsi și Ofelii, dacă am avea mai mult priet.

Wilhelm nu observă că Aureliei nu-i plăcuse această glumă a lui Serlo ; el începu să expună, în felul său prolix și didactic, în ce spirit ar vrea să-l vadă jucat pe *Hamlet* și le prezintă pe larg rezultatele studiului, cu care l-am văzut ocupându-se. Își dădu toată osteneala să-i convingă, oricite îndoieli ridica Serlo împotriva ipotezei sale. Bine, se învoi acesta la urmă, să zicem că-i așa cum afirmi ; dar ce vrei să demonstrezi cu asta mai departe ?

Mult, totul, răspunse Wilhelm. Închipuiește-ți un prinț, așa cum l-am descris, al cărui tată moare pe neașteptate. Ambiția și pofta de domnie nu sînt pasiunile ce-l însuflețesc ; îi era de ajuns că-i fiu de rege ; dar acum este silit pentru întâia oară, să observe mai atent distanța care desparte pe un rege de supușii săi. Dreptul la coroană nu era ereditar, dar dacă regele ar fi trăit mai mult, pretențiile fiului său unic ar fi fost mai întărite și speranța de a ajunge la tron mai asigurată. În schimb, se vede îndepărtat, și poate pentru totdeauna, de către unchiul său, cu toate pretențiile făgăduieli ale acestuia ; el se simte atunci despușiat de onoruri, de averi și înstrăinat de acele lucruri pe care, încă din copilărie, le considerase drept un bun al lui. De aici începe melancolia spiritului său. El își dă seama că nu e decît un nobil oarecare, ba nici atît ; se consideră servitorul oricui ; nu e nici politician, nici îngăduitor, ci decăzut și sărman.

La starea lui trecută se uită ca la un vis spulberat. Zadarnic încearcă unchiul său să-l încurajeze, să-i înfățișeze situația din alt punct de vedere ; sentimentul nimicniciei sale nu-l părăsește nici o clipă.

A doua lovitură îl rănește mai adînc, îl încovoie și mai mult. E căsătoria reginei. Lui, fiu credincios și iubitor, la moartea tatălui său îi rămăsese mama ; spera să cinstească figura eroică a acelui mare dispărut în tovarășia nobilei ființe acum stingheră. Dar și pe această

mamă o pierde și e mai rău decît dacă i-ar fi răpit-o moartea. Imaginea pe care orice copil și-o făurește cu atîta încîntare despre părinții săi, imagine ce trebuie să-i dea încredere, lui i se spulberă. În cel mort nu poate găsi nici un ajutor, și la cea vie nici un sprijin. E femeie și, ca atare, supusă slăbiciunii, ca toată stirpea ei.

Atunci se simte cu adevărat înjosit, atunci se simte orfan și nici o fericire din lume nu-i poate înlocui ce-a pierdut. Cum nu era nici trist și nici visător din fire, tristețea și visarea îi vor fi o povară grea. Așa îl vedem apărînd. Sînt sigur că nu adaug nimic la piesă și că nu exagerez nici o trăsătură.

Serlo se uită la sora sa și-i spuse : Ei, ți l-am descris greșit pe amicul nostru ? A început bine și ne va mai vorbi despre multe, căutînd să-și impună părerile. Wilhelm se jură pe toți sfinții că nu voia să-și impună părerile, ci să-i convingă și le mai ceru o clipă de atenție.

Închipuți-vi-l cu toată puterea imaginației pe acest tînăr, pe acest fiu de rege, continuă el aprins ; amintiți-vă care e situația sa și observați-l în clipa cînd află că s-ar fi arătat umbră tatălui său ; fiți lingă el în noaptea aceea înspăimîntătoare, cînd spectrul venerabil vine spre el. O groază cumplită îl cuprinde ; el se adresează apariției aceleia miraculoase, vede că îi face semn, o urmează și o ascultă. — Și urechile-i aud cea mai înfiorătoare acuzare împotriva unchiului său, chemarea la răz bunare și rugămintea stăruitoare, repetată de mai multe ori : Adă-ți aminte de mine !

Și cînd spectrul dispăre, pe cine vedem înaintea noastră ? Pe un tînăr erou, însetat de răz bunare ? Pe un prinț legitim, ce se simte fericit că e îndemnat să lupte împotriva uzurpatorului coroanei sale ? Nu ! Uimirea și melancolia pun stăpînire pe cel părăsit ; se umple de amărăciune cînd se gîndește la chipurile zîmbitoare ale

nelegiuitorilor, jură să nu uite pe cel dispărut și încheie cu vorbele dureroase și semnificative : ...Vremea și-a ieșit din țîțini. Ah, ce blestem că m-am născut ca s-o îndrept.

În vorbele acestea mi se pare că se găsește cheia întregii comportări a lui Hamlet și pentru mine e limpede că Shakespeare a vrut să zugrăvească aici o faptă importantă, impusă unui suflet ce nu e la înălțimea ei. Și găsesc că întreaga piesă e construită pe această idee. Aici un stejar a fost plantat într-o vază prețioasă, care n-ar fi trebuit să cuprindă în sînul său decît flori delicate ; rădăcinile cresc și vaza se sfărîmă.

O făptură frumoasă, pură, nobilă, de o mare elevație morală, dar fără tăria fizică ce-l desemnează pe erou, ajunge să fie doborîtă de povara pe care n-o poate nici duce, nici lepăda ; orice datorie îi este sfîntă, dar aceasta e prea grea. I se cere imposibilul, nu imposibilul în sine, dar ceea ce îi e lui cu neputință. Cum se zbate, se răsucesce, se chinuie, se avîntă și dă înapoi, amintindu-i-se mereu de țintă, aducîndu-și singur aminte de ea și, pînă la urmă, aproape pierzînd-o din vedere, fără ca vreodată să-și mai găsească liniștea.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Mai multe persoane intrară, întrerupînd discuția. Erau muzicieni, obișnuiți să se întrunească săptămînal la Serlo pentru un mic concert. Acestuia îi plăcea foarte mult muzica și pretindea că, fără dragoste pentru muzică, un actor nu poate ajunge la intuirea, la înțelegerea limpede a propriei sale arte. Așa cum te miști mai lesne și mai sigur, cînd gesturile îți sînt întovărășite și conduse de o

melodie, tot astfel actorul trebuie să-și compună rolul, chiar dacă e în proză, în asemenea mod, încît să nu-l debiteze monoton, cum e obișnuit să vorbească, ci să-l trateze cu modulațiile potrivite, în ritm și măsură.

Aurelia părea că participă prea puțin la cele ce se petreceau în jur ; ea îl luă, după o bucată de vreme, pe prietenul nostru într-o cameră alăturată și, pe cînd se apropia de fereastră, privind cerul înstelat, îi spuse : Ne-ai rămas dator cu încă multe lucruri despre *Hamlet* ; e drept că n-aș vrea să fiu prea pripită și doresc să asculte și fratele meu cele ce mai ai a ne spune ; dar aș vrea să aud, totuși, ce gîndești despre Ofelia.

Despre ea, nu sînt prea multe de spus, răspunde Wilhelm, deoarece caracterul ei e zugrăvit magistral numai din cîteva trăsături. Toată făptura Ofeliei plutește într-o dulce și matură senzualitate. Înclinarea ei spre un prinț, la mîna căruia poate pretinde, pornește din izvorul acesta și inima sa curată se lasă atît de mult în voia pasiunii, încît și tatăl și fratele se tem amîndoi, îi atrag atenția de-a dreptul și fără discreție. Buna-cuviință, întocmai ca vîlul subțire de pe piept, nu-i poate ascunde tulburarea inimii, mai curînd îi trădează agitația. Imaginația îi e aprinsă, candoarea ei timidă respiră dorința de dragoste și, dacă ocazia, zeitate foarte binevoitoare, ar scutura pomișorul, fructul ar cădea imediat.

Și atunci, zise Aurelia, cînd se vede părăsită, respinsă și disprețuită, cînd în sufletul iubitului ei cu mințile ră-tăcite măreția se transformă în prăbușire și cînd, în locul cupei dulci a dragostei, îi întinde potirul amar al suferinței...

Inima i se sfărîmă, adăugă Wilhelm, toată structura ființei sale se năruie ; mîrtea tatălui ei se abate ca un trăsnet și frumosul edificiu se prăbușește.

Wilhelm nu observase accentul pe care Aurelia îl pusese în ultimele ei vorbe. Ocupat numai de opera de artă, de coerența și perfecțiunea ei, nu simțea că prietena lui era cu totul altfel impresionată, nu bănuia că acele siluete dramatice trezeau în ea o durere proprie, foarte adâncă.

Aurelia stătea neconținut cu capul sprijinit în mâini și cu ochii plini de lacrimi, îndreptați spre cer. În sfârșit, nu-și mai putu stăpîni durerea ascunsă și cuprinzînd mîinile prietenului care o privea mirat, strigă : Iartă, iartă o inimă chinuită ; tovarășia oamenilor mă paralizează și mă apasă ; de fratele meu nemilos caut să mă ascund ; dar acum, prezența dumitale mi-a dezlegat toate lanțurile ! Prietene, continuă ea, ne cunoaștem numai de cîteva clipe și văd că-mi vei deveni confident. Abia putu rosti cuvintele și lăsă să-i cadă capul pe umărul lui. Nu mă judeca aspru, spuse ea, hohotind de plîns, că mă destăinuiesc atît de repede, că mă vezi atît de slabă. Fii prietenul meu, rămîi prietenul meu, o merit ! Wilhelm îi vorbea afectuos : însă zadarnic ! Lacrimile-i curgeau mereu și-i înăbușeau cuvintele.

În clipa aceea foarte nepotrivită, Serlo intră în cameră, de mină cu Philine. Iată-l pe prietenul dumitale, îi zise el ; va fi foarte bucuros să te vadă.

— Cum ? ! exclamă Wilhelm, aici te regăsesc ? - Cu un aer modest și cuviincios, Philine se apropie de el, îi ură bun sosit și-i laudă generozitatea lui Serlo, care o primise în excelența lui trupă, nu pentru meritele ei, ci numai cu speranța că se va putea forma. Se arătă prietenoasă față de Wilhelm, păstrînd însă o distanță respectuoasă.

Comedia asta n-a durat însă decît pînă au rămas singuri. Căci îndată ce Aurelia s-a dus să-și ascundă durerea, iar Serlo a fost chemat de cineva, Philine, care mai întîi cercetase ușile ca să știe dacă cei doi plecaseră cu adevărat, a început să topăie ca o nebună prin cameră, și

s-a așezat pe podea, înăbușindu-se de râs și chicoteală. Apoi a sărit și a alergat să-l mîngîie pe prietenul nostru, arătîndu-și bucuria nemărginită că a fost deșteaptă și a luat-o înaintea celorlalți, pentru a recunoaște terenul și a-și face un cuib.

Aici, începu ea să povestească, e vesel de tot, în-tocmai cum îmi convine mie. Aurelia a avut o dragoste nefericită cu un nobil, care trebuie să fie un om splendid și pe care aș dori să-l văd și eu o dată. I-a lăsat o amintire. Sînt sigură că nu mă înșel. Aleargă pe aici un băiețuș, cam de trei ani, frumos ca soarele; tatăl trebuie să fie încîntător. Pînă acum nu puteam suferi copiii, dar ăsta îmi place grozav. Am făcut eu socoteala. Moartea soțului, noua cunoștință, vîrsta copilului, totul se potrivește.

Acum, prietenul a dispărut; nu l-a mai văzut de un an. De aceea e disperată și nemîngîiată. Nebuna! Fratele are în trupă o dansatoare, căreia îi face curte, o mică actriță, cu care se are bine, iar în oraș, cîteva femeiuste cărora le poartă de grijă; acum sînt și eu pe listă. Nebunul! Cît despre ceilalți, îți spun eu mîine. Și acum, încă o vorbuliță despre Philine pe care o cunoști; arhi-nebuna e îndrăgostită de tine.

Porni să jure că e adevărat, apoi susținu că nu era decît o glumă. Îl îndemnă stăruitor pe Wilhelm să se îndrăgostească de Aurelia; de-abia atunci vînătoarea va avea haz. Ea va alerga după infidelul ei, tu după ea, eu după tine și fratele ei după mine. Dacă asta nu ne dă o distracție pentru o jumătate de an, atunci să mor la primul episod care se va adăuga la romanul acesta cu intrigă împătrită! Philine îl mai rugă să nu-i strice socotelile și să-i arate considerația pe care se silea să și-o cîștige prin comportarea ei în public.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

În dimineața următoare, Wilhelm se gândi să-i facă o vizită doamnei Melina; nu o găsi acasă; întreabă de ceilalți membri ai trupei ambulante și află că Philine îi portise la o gustare. Din curiozitate, se grăbi să se ducă acolo și-i găsi pe toți împăcați cu situația și foarte bine dispuși. Creatura aceea isteată îi adunase acolo, le oferise o ceașcă de ciocolată și le dăduse să înțeleagă că nu li se spulberaseră toate șansele, căci spera să-l convingă personal pe director cât de mare folos ar avea să primească în trupa sa niște oameni atât de valoroși. Ei o ascultau cu atenție, sorbeau ciocolata ceașcă după ceașcă, găseau că fata era simpatică și-și propuneau s-o vorbească numai de bine.

Crezi deci, întreabă Wilhelm când rămase numai cu Philine, că Serlo se va hotărî să-i păstreze pe oamenii noștri? Da de unde! răspunse Philine; nici nu mi-ar conveni cîtuși de puțin. Cu cât vor pleca mai repede, cu atât mai bine! N-aș dori să rămînă decît Laertes; de ceilalți o să ne descotorism noi, încetul cu încetul.

Apoi îi spuse prietenului nostru că era încredințată că nici el nu-și va mai lăsa talentul îngropat, și că va intra în teatru, sub direcția unui om ca Serlo. Philine nu avea cuvinte ca să ridice îndeajuns în slăvi ordinea, bunul gust și spiritul ce domneau acolo; apoi îi vorbi atât de măgulitor lui Wilhelm și-i laudă atât de mult talentele, încît inima și imaginația lui începură să-l apropie de acest proiect, în aceeași măsură în care judecata și rațiunea îl îndepărtau. Își ascunse înclinarea, și lui însăși și față de Philine, și petrecu o zi neliniștită, în care nu se putu hotărî să se ducă la corespondenții lui comerciali, ca să-și ridice scrisorile ce-l așteptau, pro-

babel, acolo. Căci, deși își putea închipui neliniștea celor de-acasă în răstimpul cît nu le scrisese, nu prea voia să afle în amănunt grijile și dojenile lor, mai ales că aștepta să aibă în seara aceea cea mai pură desfătare : reprezentarea unei piese noi.

Serlo refuzase să-l primească la repetiții, spunîndu-i : Trebuie să ne cunoști întîi în lumina cea mai favorabilă, înainte de a-ți îngădui să te uiți în cărțile noastre.

În seara spectacolului, prietenul nostru asistă deci la reprezentatie, cu o neasemuită încîntare. Pentru întîia oară vedea un teatru atît de perfect. Toți actorii păreau să aibă însușiri și dispoziții admirabile și o idee înaltă și clară asupra artei lor ; totuși nu erau toți de aceeași forță ; dar se susțineau reciproc, se înflăcărau unii pe alții și erau foarte siguri și preciși în tot jocul lor. Se simțea imediat că Serlo e sufletul ansamblului, el însuși distingîndu-se foarte mult ca actor. Verva lui comică, vioiciunea neexagerată, simțul precis al măsurii și marele lui dar de imitație, încîntau pe spectatori de cum intra în scenă, de cum deschidea gura. Farmecul înăscut al ființei lui se comunica întregii săli și felul inteligent în care exprima cele mai mici nuanțe ale rolului, simplu și atrăgător, producea cu atît mai multă plăcere, cu cît știa să-și ascundă meșteșugul pe care-l și-l însușise prin exerciții perseverente.

Sora sa Aurelia nu-i era mai prejos și obținea succese și mai mari, mișcînd inimile oamenilor pe care el se pricepea să-i încînte și să-i înveselească.

După cîteva zile, petrecute în chip plăcut, Aurelia dori să-l vadă pe Wilhelm. Prietenul nostru se duse imediat la ea și o găsi întinsă pe canapea : părea c-o doare capul și nu-și poate ascunde o agitație febrilă ce-i stăpînea toată făptura. Ochii i se luminară, cînd îl văzu intrînd. Iartă-mă, îi zise ea : increderea ce mi-ai inspirat-o

m-a făcut slabă. Pînă acum, eram în stare să stau de vorbă în tăcere cu suferințele mele ; ele îmi dădeau putere și mîngiere ; acum însă, nu știu cum s-a întîmplat, dumneata m-ai eliberat de lanțurile tăcerii și de azi înainte vei lua parte, vrînd-nevrînd, la lupta pe care o dau cu mine însămi.

Wilhelm îi răspunse cu prietenie și afectuos. O încredință că imaginea și durerea ei nu-l părăsiseră nici o clipă și o rugă să aibă încredere într-însul, făgăduindu-i că-i va fi un prieten devotat.

În timp ce vorbea astfel, privirile i-au fost atrase de băiețelul ce stătea pe covor și arunca tot felul de jucării unele peste altele. Putea să aibă vreo trei ani, așa cum spusese Philine, și Wilhelm înțelese abia acum de ce ușuratică fată, care întrebuinta rar expresii poetice, îl asemuise pe copil cu soarele. Într-adevăr, în jurul ochilor mari și căprui și a feței buclate se încîrlițeau cele mai splendide bucle aurii, sub fruntea de o albeață sclipitoare i se arcuiau sprîncene fine, castanii, iar obrajii îi străluceau de culorile vii ale sănătății. Așază-te, lîngă mine, îl rugă Aurelia... Văd că te uiți cu uimire la copilul acesta fericit ; da, l-am primit în brațe cu bucurie și-l păzesc ca ochii din cap ; dar tot el mă face să măsoz gradul suferințelor mele, care deseori mă împiedică să simt valoarea unui asemenea dar.

Îngăduie-mi, urmă ea, să-ți vorbesc acum despre mine și destinul meu, căci țin foarte mult să nu mă cunoști greșit. Credeam că voi avea cîteva clipe de liniște, de aceea te-am chemat. Și acum cînd ești aici, mi-am pierdut din nou firul gîndurilor.

Încă o ființă părăsită pe lume ! vei spune. Ești bărbat, sigur că te gîndești : cît se mai zbate, nebuna, din pricina unui rău fatal, care pîndește pe-o femeie mai sigur decît moartea ; cît se mai zbate din pricina necredinței unui

bărbat ! — Ah, prietene, dacă soarta mea ar fi obișnuită, aş îndura ușor o nefericire obișnuită ; dar soarta mea e atât de extraordinară ! De ce nu ți-o pot arăta într-o oglindă, de ce nu pot lăsa în seama altcuiva să ți-o povestească ! Vai, dacă aş fi fost ademenită, luată prin surprindere și apoi părăsită, aş mai găsi oarecare consolare în deznădejde. Dar situația mea e cu mult mai rea : eu singură m-am înșelat, pe mine însămi m-am păcălit, fără să-mi dau seama, și acest lucru nu mi-l voi putea ierta niciodată.

Cu ideile nobile pe care le ai, replică Wilhelm, nu poți fi cu desăvîrșire nenorocită.

Dar știi cui datoresc ideile mele nobile ? întrebă Aurelia ; celei mai proaste educații cu care o fată putea fi pervertită, celui mai rău exemplu, făcut anume să-i rătăcească simțurile și înclinările.

După moartea timpurie a mamei, mi-am petrecut cei mai frumoși ani, anii în care se dezvoltă trupul și spiritul, la o mătușă, care-și făcuse o lege din a brava legile onoarei. Se lăsa orbește în voia oricărei slăbiciuni, fie că-și domina obiectul pasiunii sale, fie că-i era sclavă, numai să se uite pe sine, în dezlănțuirea sălbatică a plăcerii.

Ce păreri puteam să ne formăm noi, copiii, cu privirea pură și limpede a inocenței, despre tagma bărbaților ? Cît erau de stupizi, de insistenți și grosolani cei pe care-i atrăgea mătușă-mea la dînsa ! În schimb, cît erau de indiferenți, insolenți și dezgustați de îndată ce-și potoleau poftele ! Ani de zile am văzut-o pe femeia aceea înjosindu-se astfel, la discreția celor mai groaznici oameni. Cîte n-a avut de îndurat și cu ce curaj se resemnase la asemenea soartă, cu ce curaj își purta lanțurile acelea infame !

Iată, dragă prietene, cum am învățat să vă cunosc pe voi bărbații ; vă uram cu atât mai mult, cu cît băgasem de seamă că și oamenii cumsecade, cînd se găsesc în relații cu noi, par să uite de orice sentiment uman cu care natura, totuși, i-a înzestrat.

Din păcate, în asemenea împrejurări, a trebuit să trag destule concluzii triste și despre noi femeile ; și, crede-mă, la șaisprezece ani știam mai multe despre viață decît știu acum, cînd aproape nu mă mai înțeleg pe mine însămi. De ce sîntem atât de înțelepți cînd sîntem tineri, atât de înțelepți, ca să devenim apoi tot mai nechibzuiți ?

Copilul făcea gălăgie ; Aurelia își pierdu răbdarea și sună. O femeie bătrînă intră ca să-l ia pe băiat cu dînsa. Te mai dor dinții ? o întrebă Aurelia pe bătrînă, care avea falca legată. Mă dor groaznic, răspunse ea cu voce înăbușită ; apoi luă în brațe copilul care păru bucuros să plece cu ea.

Îndată ce băiețelul n-a mai fost de față, Aurelia începuse să plîngă în hohote. Nu știu nimic alta, decît să plîng și să mă jelesc, zise ea, și mi-e rușine că stau în fața dumitale ca un biet vierme. Acum toate gîndurile mi-s împrăștiate și nu mai pot istorisi nimic. Își curmă vorba și rămase tăcută. Wilhelm, care nu voia să spună ceva banal, dar nici nu găsea vreun cuvînt mai deosebit, se mărgini să-i strîngă mîna, privind-o îndelung. În sfîrșit, ca să iasă din încurcătură, luă o carte de pe măsuta din fața lui ; era un volum de Shakespeare, deschis la *Hamlet*.

Serlo intră tocmai atunci pe ușă, se interesă de sănătatea Aureliei, privi cartea pe care prietenul nostru o ținea în mînă și exclamă : Iar te gălesc cu *Hamlet* al dumitale ! Cu atât mai bine ! Căci m-au cuprins unele îndoieli care par să micșoreze destul de mult autoritatea

canonică pe care o dai cu atîta încîntare acestei opere. Înşişi englezii au recunoscut că interesul principal al piesei încetează cu actul al treilea şi că ultimele două acte se leagă slab cu întregul. E foarte adevărat : spre sfîrşit, piesa lîncezeşte.

Se prea poate, replică Wilhelm, ca vreo cîţiva membri ai unei naţiuni, care a produs atîtea capodopere, să ajungă, datorită prejudecăţilor şi îngustimii lor de vederi, la judecăţi false ; dar asta nu poate să ne împiedice pe noi de a privi cu ochii proprii şi de a fi dreapţi. Eu sînt departe de a critica planul acestei piese ; dimpotrivă, cred că nicio dată n-a fost conceput ceva mai grandios ; la drept vorbind, nici n-a fost conceput ; e însăşi realitatea.

Cum vei demonstra acest lucru ? întrebă Serlo.

Nu voi demonstra nimic, răspunse Wilhelm ; vă voi expune doar ce gîndesc.

Aurelia îşi înălţă capul de pe pernă, se sprijini într-un cot şi rămase privind la prietenul nostru care, pe deplin convins că are dreptate, continuă să vorbească astfel : Cit de mult ne place şi ce măguliţi sîntem cînd vedem un erou care acţionează cum vrea el, care iubeşte şi urăşte cînd îi porunceşte inima, care întreprinde o acţiune, o duce la capăt şi atinge o ţintă importantă, înlăturînd toate piedicile. Istoricii şi poeţii ar vrea să ne convingă că omul poate avea parte de-o soartă atît de glorioasă. Însă aici învăţăm altceva ; eroul n-are nici un plan, dar piesa e perfect plănuită. Aici criminalul nu-i pedepsit printr-o răzbunare îndelung chibzuită, cu îndîrjire şi încăpăţinare : nu, aici se săvîrşeşte un act monstruos, ce se rostogoleşte cu consecinţele lui, trăgînd cu el şi pe nevinovaţi ; ucigaşul pare că poate evita prăpastia ce-i este hărăzită, şi totuşi cade în ea, chiar în clipa în care socotea că-şi va urma calea în deplină linişte. Căci aceasta e caracteristica faptelor odioase : întind răul şi asupra celor nevinovaţi, după cum fap-

tele bune fac să se întindă foloasele și asupra celor ce nu sînt vrednici de ele, adesea fără ca autorul lor să fie pedepsit sau răsplătit. Ce ciudat lucru aici, în piesa noastră ! Purgatoriul își trimite spectrul și cere răzbunare ; zădarnic ! Toate împrejurările se reunesc și împing spre răzbunare ; zădarnic ! Nici puterile pămîntene, nici cele subpămîntene nu vor putea îndeplini ceea ce e dat numai destinului. Vine ceasul judecării. Cel rău cade împreună cu cel bun. O generație dispăre, alta înmugurește.

După o pauză, în care se priviră unii pe alții, Serlo luă cuvîntul : Nu-i faci providenței un compliment prea mare glorificîndu-l pe poet ; și mi se pare că din respect față de el, ca alții din respect pentru providență, îi atribui poetului dumitale un scop final și un plan la care nici nu s-a gîndit.

CAPITOLUL AL ȘAISPREZECELEA

Dă-mi voie, zise Aurelia, să-ți mai pun acum o întrebare. Am revăzut rolul Ofeliei ; îmi place și sînt încredințată că l-aș putea juca, în anumite condiții. Dar spune-mi, n-ar fi putut poetul să găsească alte cîntece pentru nebuna sa ? Nu s-ar putea alege niște fragmente de balade melancolice ? De ce neroziile acelea lascive și cu două înțelesuri, în gura unei fete nobile ?

Scumpă prietenă, răspunse Wilhelm, nici aici nu pot ceda o iotă. Și în aceste ciudățenii și în această necuviință aparentă se găsește un tilc adînc. Știm, de la începutul piesei, ce preocupă inima acestei copile. Ducea o viață liniștită, dar nu-și putea ascunde năzuința, dorințele. În sufletul ei, senzualitatea striga înăbușit, și de cîte ori n-o

fi încercat, la fel ca o doică nechibzuită, să-și adoarmă simțurile cu cîntece, care nu puteau decît să i le țină și mai treze. La urmă, cînd orice stăpînire asupra sa o părăsește, cînd inima îi flutură pe buze, aceste buze o trădează și în nevinovăția minții ei rătăcite fredonează înaintea regelui și reginei îndrăgitele ei cîntece ușurate : despre fata ce a gustat desfătările dragostei, despre fata care se furișase lingă iubit și așa mai departe.

Wilhelm nu-și isprăvise bine vorba, cînd văzu deodată desfășurîndu-se sub ochii săi o scenă ciudată, pe care nu și-o putea explica în nici un fel.

Serlo se plimbaser de cîteva ori în lung și-n lat prin încăpere, fără a da de bănuît că ar avea ceva de gînd. Deodată, se apropie de masa de toaletă a Aureliei, luă repede un obiect ce se găsea acolo și se îndreptă grăbit spre ușă. De cum observă gestul, Aurelia îi sări înainte, îl prinse cu o forță de necrezut și izbuti să apuce un capăt al obiectului furat. Se luptau cu încăpăținare, își suceau mîinile și se învîrteau îndirjiți ; Serlo rîdea, ea se aprindea tot mai tare și cînd Wilhelm alergă să-i despartă și să-i domolească, o văzu pe Aurelia sărind în lături cu un pumnal în mînă, pe cînd Serlo, infuriat, arunca pe jos teaca. Wilhelm se trase uimit îndărăt și mirarea lui mută părea a întreba care-i cauza ce-a putut provoca între ei o luptă fără noimă pentru acel obiect straniu.

Fii arbitru nostru, vorbește Serlo. La ce îi trebuie oțelul ăsta tăios ? Să ți-l arate ! Asemenea pumnal nu-i pentru o actriță ; e subțire ca un ac și ascuțit ca un brici ! Ce rost are capriciul ăsta ? Violentă, cum e dînsa, poate să-și facă un rău, din întîmplare. Urăsc asemenea excentricități ; pentru o minte sănătoasă, asta e curată nebunie și o jucărie atît de primejdioasă e absurdă.

E al meu din nou ! strigă Aurelia, ținînd ridicată lama strălucitoare ; de acum înainte am să-mi păzesc mai bine

prietenul credincios. Iartă-mă, exclamă ea sărutînd oțelul, că te-am lăsat în părăsire !

Serlo păru că se supără cu adevărat. Ia-o cum vrei, frate, continuă ea ; de unde știi că nu mi-a fost dăruit un talisman prețios sub forma aceasta ? și că nu găsesc în el ajutor și sfat pentru vreo clipă rea ? Tot ce pare primejdios trebuie să fie neapărat vătămător ?

Un asemenea limbaj lipsit de sens mă poate înnebuni, zise Serlo și părăsi încăperea, înăbușindu-și mînia. Aurelia vîrî cu grijă pumnalul în teacă și-l păstră asupra ei. Să continuăm discuția pe care ne-a tulburat-o fratele ăsta nenorocit, propuse ea, cînd Wilhelm încercă să pună întrebări asupra celei lor curioase. Admit felul în care o descrii pe Ofelia, urmă ea, și țin seama și de intenția autorului ; numai că simt pentru ea mai degrabă compătimire, decît simpatie. Acum, însă, îngăduie-mi o observație, pe care mi-ai dat de multe ori prilejul să o fac în timpul scurt de cînd ne cunoaștem. Cu uimire remarc la dumneata privirea adîncă și justă cu care judeci poezia, și mai ales poezia dramatică ; intențiile cele mai profunde ale invenției artistice nu-ți rămîn ascunse și sesizezi cele mai subtile trăsături ale execuției. Fără a fi privit vreodată lucrurile în natură, recunoști adevărul lor cînd sînt zugrăvite ; se pare că în dumneata se află o preștiință a lumii întregi, care se trezește și se dezvoltă prin contactul armonic cu poezia. Căci, într-adevăr, continuă ea, nimic din lumea din afară nu te pătrunde. Rar am văzut pe cineva care să-i cunoască atît de puțin pe oamenii alături de care trăiește, să-i cunoască atît de greșit, ca dumneata. Dă-mi voie să-ți spun : cînd te aude cineva explicînd pe Shakespeare al dumatile, ar putea crede că chiar atunci ai venit de la sfatul zeilor și că i-ai auzit discutînd cum să-i alcătuiască pe oameni ; în schimb, cînd ai de-a face cu lumea, parcă ai fi primul născut al creației, care contemplă cu o uimire

extraordinară și cu o bunăvoință nemărginită leii și mai-muțele, mieii și elefanții și le vorbește cu bună-credință ca unor semeni, pentru că sînt și ei pe pămînt și se mișcă alături de dînsul.

Scumpă prietenă, răspunse Wilhelm, adesea mă apasă teama că felul meu de a fi e școlăresc și ți-aș fi recunoscător dacă ai vrea să-mi dai ajutor ca să văd și eu lumea mai limpede. Din copilărie, mi-am îndreptat ochii spiritului mai mult înăuntrul meu, decît în afară și, de aceea, e cît se poate de firesc să fi ajuns a cunoaște într-o oarecare măsură *omul*, fără a putea cituși de puțin înțelege și aprecia *oamenii*.

E adevărat, zise Aurelia, la început te-am bănuit c-ai vrut să-ți bați joc de noi cînd ai lăudat atîta persoanele trimise fratelui meu și am comparat scrisoarea dumitale cu meritele lor.

Observația Aureliei, oricît ar fi fost de adevărată și oricît de dispus era Wilhelm să-și recunoască asemenea lipsă, avea totuși în ea ceva apăsător, ba chiar jignitor, încît rămase tăcut și pe gînduri, pe de o parte ca să nu i se vadă susceptibilitatea, pe de altă parte ca să cerceteze în sine însuși dacă reproșul nu-i meritat.

Nu trebuie să fii necăjit de asta, continuă Aurelia, la lumina rațiunii putem oricum să ajungem cîndva, dar bogăția inimii nu ne-o poate da nimeni. Dacă ești făcut să fii artist, trebuie să păstrezi cît mai îndelung această orbire și candoare ; ele formează învelișul ce apără mugurele tînăr. Vai de noi, dacă ne dezvoltăm prea devreme ! Desigur, e bine să nu cunoaștem totdeauna pe cei pentru care ne ostenim.

Ah, și eu am fost odată în starea aceasta fericită, cînd pășeam pe scenă cu cea mai înaltă idee despre mine și despre compatrioții mei. Ce nu erau germanii în imaginația

mea, ce nu puteau să fie ? Acestei națiuni îi vorbeam ; deasupra ei mă ridica o mică estradă ; de ea mă despărțea un șir de lămpi, a căror lumină și fum mă împiedicau să disting îndeajuns de limpede cele ce se aflau înaintea mea. Cît de bine venit era pentru mine tumultul aplauzelor, care se ridica din mulțime ; cu cită recunoștință primeam darul ce mi-era făcut de către atîtea mîini, într-un elan unanim ! Multă vreme m-am lăsat astfel legănată ; așa cum influențam mulțimea, și ea mă influența la rîndul ei ; eram în cele mai bune relații cu publicul meu ; credeam că simt o armonie desăvîrșită și că neconținut văd înaintea mea elementele cele mai bune și mai nobile ale națiunii.

Din nefericire, iubitorii de teatru, nu se interesau numai de actriță, cu talentul și cu felul ei natural de a fi ; aveau și pretenții asupra femeii tinere și pline de viață. Mi-au dat a înțelege foarte limpede că datoria mea era să împart și personal cu dinșii sentimentele ce le trezeam în ei. Din păcate, aceasta nu era în vederile mele ; doream să le înalț sufletele ; dar despre ceea ce ei numeau inima lor, n-aveam nici cea mai mică pretenție ; și atunci, toți mi-au devenit o povară, unii după alții, indiferent de stare, vîrstă și caracter, și nimic nu-mi era mai penibil decît faptul că nu puteam, ca orice altă fată cinstită, să mă încui în cameră și astfel să scap de plictiseli.

Bărbații se arătau de cele mai multe ori așa cum fusese obișnuită să-i văd la mătușa mea ; și mi-ar fi provocat și acum numai dezgust, dacă nu m-ar fi distrat ciudățeniile și neroziile lor. Deoarece nu-i puteam evita, nici la teatru, nici în locurile publice sau acasă, mi-am propus să-i studiez pe toți și fratele meu m-a ajutat grozav în privința asta. Și dacă te gîndești că de la vînzătorul de prăvălie plin de vioiciune și de la fiul de negustor înfumurat pînă la omul de lume abil și prudent, la soldatul îndrăzneț și la prințul expeditiv, toți au trecut, rînd pe rînd,

prin fața mea, cu intenția să-și urzească romanul în felul propriu, vei înțelege de ce pretind că-mi cunosc destul de bine națiunea.

Studentul cu ținută extravagantă, savantul stingaci, umil și mîndru în același timp, canonicul modest, cu mersul șovăielnic, nobilul de țară necioplit, curteanul amabil și plicticos, tînărul eclesiast, rătăcit pe căi greșite, negustorul pașnic ori activ și speculant, pe toți i-am văzut agitîndu-se și, cerul mi-e martor ! puțini dintre ei ar fi fost în stare să-mi inspire un cît de mic interes, chiar vulgar ; dimpotrivă, pentru mine era un chin să înregistrez izolat laudele greoaie și plicticoase ale acelor nebuni. laude care îmi erau atît de plăcute și mi le însușeam bucuroasă dacă mi se aduceau de un grup întreg.

Cînd așteptam un compliment inteligent asupra jocului meu, cînd speram că vor lăuda vreun autor pe care eu îl prețuiam în chip deosebit, ei făceau observații neroade asupra altor lucruri și pomeneau de o piesă proastă în care ar fi dorit să mă vadă jucînd. Dacă pîndeam în societate ecoul unei trăsături de caracter nobile, spirituale sau hazlii, care să fie citată la momentul potrivit, rar puteam descoperi vreo urmă de așa ceva. În schimb, o greșeală, un actor care s-a bilbiit, sau căruia i-a scăpat un provincialism, acestea erau momentele importante la care se opreau și la care reveneau mereu. Pînă la urmă, nu mai știam ce-i de făcut ; ei se socoteau prea deștepți ca să se lase amuzați și credeau că mă amuză grozav cu gesturile lor îndrăznețe. Am început să-i disprețuiesc pe toți din tot sufletul și mi se părea că întreaga națiune și-a pus în gînd să se prostitueze prin trimisiți ei pe lingă mine. Îmi apăreau în general atît de stingaci, atît de prost crescuți, atît de puțin instruiți, atît de lipsiți de farmec și de gust ! Adesea spuneam : Nu se găsește oare nici un german capabil să încheie catarama unui pantof, dacă n-a învățat asta de la o națiune străină ?

Vezi cît eram de orbită și nedreaptă pînă la neurastenie ; cu cît trecea timpul, boala mi se agrava. Îmi venea să mă sinucid, dar am căzut în cealaltă extremă : m-am măritat, sau, mai degrabă, m-am lăsat măritată. Fratele meu, care luase teatrul pe seama sa, dorea foarte mult să aibă un ajutor. Alegerea lui căzu asupra unui tînăr, care nu-mi era antipatic, însă căruia îi lipsea tot ce avea fratele meu : geniu, viață, spirit, temperament ; în schimb, în el se găsea tot ce lipsea celuiilalt : dragoste de ordine, hărnicie, un talent neprețuit de a gospodări și a mînuî banii.

A devenit soțul meu, fără să știu cum ; am trăit împreună, fără să știu bine de ce. Destul că treburile noastre mergeau bine. Cîștigam mult, datorită activității fratelui meu ; o duceam bine, datorită soțului meu. Nu mă mai gîndeam la lume și la compatrioți. Cu lumea, n-aveam nimic de împărțit și pierdusem sentimentul național. Jucam teatru ca să trăiesc ; nu deschideam gura, decît fiindcă nu trebuia să tac, căci de asta apăream pe scenă, ca să vorbesc.

Totuși, nu vreau să înfățișez situația prea în negru ; de fapt, adoptasem concepțiile fratelui meu, pe care nu-l interesau decît succesul și banii căci, între noi fie zis, îi place să fie lăudat și cheltuiește mult. Nu mai jucam după cum simțeam, după convingerile mele, ci după cum îmi indica el și, cînd reușeam să-i fac pe voie, eram mulțumită. El ținea seamă de toate slăbiciunile publicului ; banii curgeau, putea trăi după plac și am dus-o bine împreună.

Dar, în vremea asta, căzusem într-o rutină de meșteșugar mediocru. Îmi petreceam zilele fără bucurie și fără nici un interes ; căsătoria nu mi-a adus copii și n-a durat decît puțin timp. Soțul mi s-a îmbolnăvit, puterile îi scădeau vîzînd cu ochii și grija față de el a pus capăt stării mele de apatie. În zilele acelea, am făcut o cunoștință și

a început pentru mine o viață nouă, nouă și încă și mai scurtă, căci în curînd urma să se termine.

Aurelia rămase tăcută un timp, apoi adăugă : Iată că nu mai am chef de vorbă și nici putere să mai deschid gura. Lasă-mă să mă odihnesc puțin ; nu trebuie să pleci, fără să afli cu de-amănuntul toată nenorocirea mea. Pînă atunci, cheam-o pe Mignon și vezi ce dorește.

Copila intrase în cameră de cîteva ori în timp ce Aurelia povestea. Dar fiindcă, de îndată ce se arăta, se vorbea în șoaptă, ea se retrăsese în salonul de alături, așteptînd liniștită. Cînd fu chemată din nou, apărui cu un volum care, după formă și legătură, se vedea îndată că e un mic atlas geografic. Cu mare uimire văzuse ea pentru întîia oară, la pastor, hărți geografice ; îi pusese acestuia o multime de întrebări și învățase de la el atît cît putuse. Datorită noilor cunoștințe căpătate, se părea că dorința ei de a învăța devenise și mai vie. Acum îl ruga stăruitor pe Wilhelm să-i cumpere atlasul. Își amănetase la vînzătorul de gravuri cataramele mari de argint și voia să și le scoată a doua zi dimineața pentru că în seara aceea era prea tîrziu. I se făgădui acest lucru și ea începu să spună tot ce știa, amestecînd, ca de obicei, cele mai năstrușnice întrebări. Wilhelm observă și de data aceasta că, deși își încorda mult atenția, fetița nu înțelegea decît greu și cu multă osteneală. Așa era și cu scrisul, care-i dădea multă bătaie de cap. Mai vorbea încă o germană foarte stricată și doar cînd deschidea gura să cînte, cînd atingea coardele țiterii, părea că stăpînește singurul organ prin care-și putea exprima și împărtăși celorlalți ce avea pe suflet.

Deoarece vorbim de ea, să amintim de incurcătura în care, de cîtva timp, îl punea adesea pe prietenul nostru. Cînd venea sau pleca, cînd îi spunea bună dimineața sau bună seara, îl strîngea atît de tare în brațe, îl săruta cu atîta ardoare, încît impetuozitatea acestei naturi în dez-

voltare îl neliniştea şi-l îngrijora pe Wilhelm. Vioiciunea ei convulsivă părea că sporeşte zilnic şi întreaga-i făptură fremăta în tăcere, fără oprire. Nu putea sta, fără să nu depene o sfoară pe degete, să nu răsucescă o batistă în mâini, să nu mestece o bucătică de hîrtie sau o aşchie de lemn. Toate jocurile ei păreau că nu fac altceva decît să abată o puternică emoţie interioară. Singurul lucru ce părea că-i dă oarecare voieşie era tovărăşia micului Felix cu care ştia să se poarte foarte drăguţ.

Aurelia care, după o scurtă odihnă, era dispusă în sfîrşit să-i vorbească lămurit prietenului ei despre un subiect ce-i apăsă atît de mult inima, îşi pierdu de data aceasta răbdarea faţă de stăruinţa fetiţei ; îi dădu să înţeleagă că ar trebui să plece, dar, pentru că îndemnul nu folosi la nimic, pînă la urmă trebui să i se poruncească limpede să se ducă, împotriva voinţei ei.

Acum sau niciodată, zise Aurelia, trebuie să-ţi istorisesc restul poveştii mele. Dacă nedreptul şi atît de mult-iubitul meu prieten ar fi la numai cîteva mile de aici, ţi-aş spune să încaleci, să cauţi a face cunoştinţă cu el într-un fel oarecare şi, cînd te vei întoarce, desigur că mă vei ierta şi mă vei plînge din inimă. Dar aşa, nu am alt mijloc decît vorbele pentru a-ţi spune cît era de vrednic să fie iubit şi cît mi-a fost de drag.

L-am cunoscut tocmai în zilele grele cînd mi-era teamă pentru viaţa soţului meu. Abia se întorsese din America, unde slujise cu multă destoinicie, în tovărăşia cîtorva francezi, sub drapelul Statelor Unite.

A venit spre mine cu o bună-cuviinţă şi o amabilitate sinceră ; mi-a vorbit despre mine, despre situaţia mea, despre jocul meu, ca o veche cunoştinţă, cu atîta simpatie şi aşa de clar, încît puteam să mă bucur pentru înţlia oară, recunoscîndu-mă atît de limpede într-o altă fiinţă. Aprecierile lui erau juste, fără nimic sever în ele, pătrunză-

toare, fără a fi răutăcioase. Nu arăta nici un fel de asprime și chiar ironiile lui erau amabile. Părea deprins să aibă succes la femei ; asta m-a făcut să fiu cu băgare de seamă ; dar nu era de loc lingușitor și insistent ; asta m-a liniștit.

În oraș, vedea puțină lume ; mergea aproape totdeauna călare, vizita pe mulți cunoscuți din împrejurimi și se ocupa de afacerile familiei lui. Când se întorcea, trăgea la mine și se ocupa cu multă grijă de soțul meu, veșnic bolnav ; i-a adus oarecare alinare, chemînd un medic priceput ; deoarece se interesa de tot ce mă privea, m-a făcut să mă interesez și eu de soarta lui. Mi-a povestit despre campaniile sale, despre înclinarea lui irezistibilă pentru cariera militară, despre relațiile lui de familie și despre ocupațiile lui prezente. Într-un cuvînt, nu avea nici un secret față de mine ; și-a deschis sufletul și am ajuns să-i cunosc cele mai tainice ascunzișuri ale inimii ; am aflat ce talente și ce pasiuni are. Pentru întia oară în viață, mă bucuram de relații sufletești și spirituale. Am fost atrasă, cucerită de el, înainte de a-mi da singură seama ce se întîmpla cu mine.

În acel timp, mi-am pierdut bărbatul, cam tot așa cum l-am căpătat. Atunci, toată povara gospodăririi teatrului a căzut numai pe umerii mei. Fratele meu, neîntrecut pe scenă, nu era de nici un folos în administrație ; mă îngrijeam de toate și, pe lângă aceasta, îmi studiam rolurile cu mai multă silință decît oricînd. Jucam iarăși ca înainte, dar cu altă putere și cu o viață nouă, datorită lui și de dragul lui ; totuși nu reușeam totdeauna la perfecție, cînd știam că nobilul meu prieten e în sală ; dar uneori mă asculta fără știrea mea, și poți să-ți închipui cît de plăcut mă surprindeau laudele sale neașteptate.

Desigur, sînt o ființă ciudată. În fiecare rol pe care-l jucam, simțeam că nu vorbesc decît pentru a-l lăuda și preamări pe el ; căci asta era starea inimii mele iar sensul

cuvintelor pe care le rosteam îmi era indiferent. Dacă îl știam printre spectatori, nu mă încumetam să vorbesc cu toată puterea, ca și cum n-aș fi vrut să-i pun cu sila în față dragostea și admirația mea ; dacă lipsea, atunci jocul mi-era liber, mă comportam excelent, cu o liniște și o plăcere de nedescris. Aplauzele mă bucurau din nou și cînd publicul era încîntat îmi venea totdeauna să strig de sus, de pe scenă : Lui să-i mulțumiți !

Da, relațiile mele cu publicul, cu națiunea întreagă, se schimbaseră ca prin minune. Ea îmi apărea iar în lumina cea mai favorabilă și mă miram c-am putut fi atât de orbită pînă atunci.

Cît am fost de neînțelegătoare, îmi spuneam adesea, criticînd o națiune, tocmai pentru că e o națiune. Oare oamenii luați individual pot, trebuie numaidecît să fie interesanți ? Nicidecum ! Întrebarea este dacă, în marea mulțime, nu sînt distribuite dispoziții, forțe și aptitudini care pot fi dezvoltate în condiții favorabile și îndrumate de către oameni eminenți spre un scop final, comun tuturor. Acum mă bucuram că găseam atît de puțină originalitate printre compatrioții mei ; mă bucuram că nu se sfiau să primească o directivă din străinătate ; mă bucuram că găsisem o călăuză.

Lothar — lasă-mă să-mi numesc prietenul cu numele său drag — mi i-a prezentat totdeauna pe germani din punctul de vedere al vitejiei lor ; mi-a arătat că nu se găsește în lume nici o altă națiune mai bravă cînd e bine condusă ; eram rușinată că nu mă gîndisem niciodată la calitatea principală a unui popor. El cunoștea istoria și era în relații cu cea mai mare parte dintre oamenii de merit ai timpului. Oricît era de tînăr, nu pierdea din vedere tineretul patriei, ce se dezvoltă plin de făgăduințe ; nu pierdea din vedere munca tăcută a atîtor oameni activi, ocupați în diferite domenii. Mi-a oferit o privire de an-

samblu asupra Germaniei, ce este și ce ar putea să fie, și mi-a fost rușine că judecasem o națiune după mulțimea obscură, ce se poate îngrămădi între culise. El mi-a arătat că am datoria să fiu și în activitatea mea sinceră, spirituală și înviorătoare. Și, de atunci, de câte ori intram în scenă, mi se părea că sînt inspirată. Niște pasaje mediocre deveneau sublime în gura mea și dacă în vremea aceea m-ar fi ajutat cum se cuvine un poet, aș fi realizat efecte uimitoare.

Așa am trăit ca tină ră văduvă luni de zile. El nu se putea lipsi de mine, iar eu eram cît se poate de nefericită cînd zăboveam în altă parte. Îmi arăta scrisorile rudelor și ale bunelor sale surori. Lua parte la cele mai neînsemnate evenimente ale existenței mele ; nu se poate concepe o unire mai intimă, mai desăvîrșită. Cuvîntul iubire nu era niciodată rostit. El pleca și venea ; venea și pleca — și acum, prietene, a venit vremea să pleci și dumneata.

CAPITOLUL AL ȘAPTESPREZECELEA

Wilhelm nu mai putea amîna vizita la partenerii săi comerciali. Se duse la ei cu oarecare neliniște, deoarece știa că trebuie să găsească scrisori de la ai săi. Se temea de dojenile pe care, de bună seamă, le conțineau ; probabil că și cei de la casa de comerț fuseseră informați de neliniștea în care se găsea familia în privința lui. Se temea că, după atîtea aventuri cavalerești, va apărea ca un școlar vinovat și își propuse să se arate îndrăzneț, și astfel să-și ascundă jena.

Dar, spre marea lui uimire și satisfacție, toate au mers foarte bine. În marele contoar comercial agitat și activ, abia dacă au avut timp să-i caute scrisorile ; despre tă-

cerea lui îndelungată, nu s-a pomenit decât în treacăt. Și când a deschis scrisorile tatălui său și ale prietenului său Werner, a găsit că aveau un conținut foarte moderat. Bătrînul, în nădejdea că va primi jurnalul amănunțit, a cărui redactare i-o recomandase cu grijă fiului la plecare și pentru care îi dăduse un plan schematic, părea a fi destul de liniștit în ce privește tăcerea din prima perioadă; se plîngea numai de aspectul enigmatic al primei și singurei scrisori, trimisă de la castelul contelui. Werner se mulțumea să glumească în felul lui, povestea întâmplări vesele din oraș și se ruga să-i comunice noutăți despre prietenii și cunoscuții pe care Wilhelm îi va fi întâlnit deseori în marele oraș comercial. Prietenul nostru, foarte bucuros că seăpase atît de ieftin, răspunse imediat prin cîteva scrisori cît se poate de vioaie și-i făgădui tatălui un jurnal de călătorie amănunțit, cu toate observațiile pe care le dorea: geografice, statistice și comerciale. Văzuse multe în călătoria sa și socotea că va avea cu ce să umple un caiet grosuț. Nu-și dădea seama că se afla cam în aceeași situație ca atunci cînd aprinsese luminări și poftise pe spectatori să vadă o piesă, care nici nu era scrisă și cu atît mai puțin învățată pe de rost. De aceea, cînd începu cu adevărat să lucreze la compoziția sa, văzu că ar fi putut vorbi și istorisi multe despre impresiile și gîndurile lui, despre numeroase experiențe ale inimii și spiritului, dar nimic despre obiectele exterioare, cărora abia atunci băga de seamă că nu le dăduse nici cea mai mică atenție.

În această situație încurcată, i-a venit în ajutor prietenul său Laertes. Oricît erau de diferiți, obișnuința îi unise pe acești doi tineri, și Laertes, cu toate cusururile și ciudățeniile sale, era într-adevăr un om foarte interesant. Înzestrat cu o natură veselă și fericită, ar fi putut să îmbătrînească, fără să-și facă nici un fel de gînduri. Dar nefericirea și boala îi răpiseră sentimentul senin al tinereții.

și-i deschiseseră ochii asupra instabilității, asupra fragilității existenței umane. De aici îi venea felul său capricios și ironic de a gândi, sau mai degrabă de a-și exprima impresiile imediate despre lucruri. Nu-i plăcea să fie singur, bătea toate cafenelele, toate locandele și, când totuși rămânea acasă, nu citea decât descrieri de călătorie. Plăcerea aceasta și-o putea împlini după poftă, deoarece găsisese o mare bibliotecă de împrumut, și astfel aproape o jumătate din glob se îngrămădea în memoria lui excelentă.

Astfel, i-a fost ușor să-i insuflă curaj prietenului său, când acesta îi mărturisise totala lipsă de material pentru acea relatare făgăduită atât de solemn. Lasă, i-a spus, că facem noi o capodoperă, ce nu va avea pereche. N-a fost Germania parcursă, traversată, străbătută, cercetată, și pe încetul și la rezezeală, dintr-un capăt în celălalt ? Și n-are orice călător german avantajul grozav de-a face publicul să-i restituie cheltuielile mari sau mici ? Dă-mi numai itinerarul pe care l-ai urmat pînă a veni la noi ; restul îl știu eu. Îți voi căuta izvoarele și materialele necesare pentru lucrare. Nu trebuie să lipsească din ea milele pătrate, ce n-au fost măsurate niciodată, și nici cifra populației care n-a fost nicicînd numărată. Cît despre veniturile statelor, le vom lua din almanahuri și statistici care, după cum fiecare știe, sînt documente demne de încredere. Pe acestea ne vom sprijini raționamentele noastre politice ; nu trebuie să lipsească nici unele observații despre guvernăminte. Vom descrie vreo doi principii, ca pe niște părinți ai țărilor pe care le conduc, ca să fim cu atât mai crezuți cînd îi vom critica pe alții ; și dacă nu călătorim chiar prin orașul de reședință al unor oameni celebri, îi putem întîlni la un han, și-i putem face să ne spună confidențial toate neroziile. Mai ales să nu uităm a broda drăgălaș o poveste de dragoste cu vreo fetiță naivă și va ieși o lucrare, care nu numai că va umple de încîntare pe tata și pe mama, dar-ți-ar cumpăra-o bucuros orice editor.

Au pornit la lucru și amîndoi prietenii se amuzau mult cu munca aceasta. În același timp Wilhelm găsea o mare satisfacție la spectacolele de teatru și în relațiile cu Serlo și cu Aurelia ; ideile sale se lărgeau din zi în zi, după ce se învîrtiseră prea mult timp într-un cerc îngust.

CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

Wilhelm a aflat cu foarte mult interes unele episoade din viața lui Serlo, deoarece acest om ciudat nu avea obiceiul să facă confidențe și nici să vorbească despre ceva cu șir. Se născuse și fusese alăptat, am putea spune, pe scenă. Chiar de copil, pe cînd nu știa să vorbească, emoționase spectatorii numai prin prezența sa, căci autorii cunoșteau încă de pe atunci acest procedeu natural și nevinovat, iar primii săi „tată“ și „mamă“ i-au adus cele mai mari triumfuri în piesele de succes, înainte chiar de a fi știut semnificația aplauzelor. De multe ori coborîse tremurînd din înălțimea frizei, în chip de amoras ; ieșise dintr-un ou, costumat ca arlechin, iar ca mic coșar făcuse o mulțime de năzbîtii drăgălașe.

Din păcate, în timpul zilei, trebuia să plătească foarte scump succesele pe care le obținea în serile acelea strălucitoare. Tatăl său, convins că numai prin lovituri poate fi trezit și fixată atenția copilului, îl bătea de cîte ori băiatul avea de studiat un rol nou, nu pentru că ar fi fost nepriceput, ci ca să joace mai sigur, și mai convins. Tot așa, pe vremuri, cînd se așeza o piatră de hotar, copiii din jur încasau palme zdravene, iar cînd ajungeau bătrîni își mai aduceau aminte cu precizie de locul cu pricina. Serlo crescuse dovedind extraordinare calități ale minții și remarcabile aptitudini corporale ; pe lîngă acestea,

poseda o mare suplețe, atît în felul de a gîndi cît și în maniere și gesturi. Darul lui de a imita întrecăa orice închipuire. De pe cînd era copil, mima diferite persoane așa fel, încît credeai că le vezi, deși ca statură, vîrstă și fel de a fi, erau cu totul deosebite de el. Pe lîngă aceasta, avea talentul de a se purta frumos în lume și, de îndată ce a devenit întrucîtva conștient de puterile sale, n-a găsit nimic mai firesc decît să fugă de tatăl său care, văzînd că mintea băiețușului se dezvoltă și că iscusința îi sporăște, găsea că-i necesar să-l mai ajute, tratîndu-l cu asprime.

Cît de fericit s-a simțit băiatul cînd s-a văzut liber în lumea largă mai ales că, datorită șolțicăriilor sale, era bine primit pretutindeni. Steaua lui cea bună l-a îndrumat, în vremea carnavalului, la o mănăstire, unde monahul care trebuia să se ocupe de procesiune și să-și desfete parohia cu scene biblice tocmai murise, așa că Serlo a fost primit ca un înger salvator. Dealtfel și-a luat îndată rolul arhanghelului Gabriel în scena Bunăvestirii și n-a displicut fetei drăguțe care, în chip de Fecioara Maria, i-a primit drăgălaș salutul grațios, cu umilință vizibilă și mîndrie ascunsă. Apoi a jucat, unul după altul, rolurile cele mai importante din mistere și a fost foarte încîntat cînd, la urmă, a ajuns Mîntuitorul lumii, huiduit, bătut și țintuit pe cruce.

Cu acest prilej, cîțiva soldați și-au jucat rolul cam prea natural : ca să se răzbune pe ei cît mai potrivit, cu prilejul Judecării-de-ăpoi i-a îmbrăcat în cele mai strașnice costume de împărați și regi, iar cînd aceștia, foarte satisfăcuți de roburile lor, căutau să treacă înaintea celorlalți pentru a fi primii și în cer, le-a tăiat calea în chip de drac și, spre adîncă mulțumire a tuturor privitorilor și a cerșetorilor, a început să-i snopească în bătaie cu furca, împingîndu-i neîndurător înapoi în groapă, unde s-au

pomenit cît se poate de rău primiți de flăcările ce izbucneau din ea.

Băiatul era destul de deștept ca să priceapă că fapta lui îndrăzneată nu va fi bine văzută de capetele încoronate și că nu vor avea nici un respect față de privilegiile slujbei lui de acuzator și executor ; de aceea, fără să mai aștepte împărăția de o mie de ani, a fugit pe ascuns de acolo și a fost primit cu brațele deschise, într-un oraș vecin, de către o societate ce se numea Copiii veseliei. Erau niște oameni inteligenți, spirituăli, plini de viață, care vedeau bine că suma existenței noastre, divizată prin rațiune, nu dă niciodată un rezultat întreg, ci că rămîne totdeauna o fracțiune ciudată. De această fracțiune neplăcută și chiar primejdioasă, cînd e distribuită în întreaga masă, căutau, la date fixe, să scape în mod deliberat. O zi pe săptămînă, erau cu totul nebuni și atunci se pedepseau reciproc prin reprezentarea alegorică a nebuniilor pe care le remarcaseră unii la alții în zilele precedente. Metoda aceasta era mai grosolană decît educarea continuă pe care și-o fac oamenii cumsecade, observîndu-se, avertizîndu-se și pedepsindu-se zilnic ; în schimb era mai veselă și mai sigură ; căci se îngăduia o oarecare doză de nebunie, dar era privită numai ca atare ; pe cînd, prin metoda cealaltă, cu ajutorul propriei orbiri, nebunia deseori ajunge să domnească în casă și să constrîngă rațiunea la o sclavie ascunsă, de care crezuse că a scăpat de mult. Masca de nebun circula în societate și fiecare avea dreptul, în ziua cînd îi venea rîndul, s-o împodobească cu atribute străine sau personale. În timpul carnavalului domnea libertatea cea mai mare și se pornea o întrecere cu clerul, care făcea toate eforturile să desfete și să atragă mulțimea. Procesiunile alegorice reprezentînd virtuțile și viciile, artele și științele, continentele și anotimpurile, personificau pentru popor o sumă

de noțiuni și-i dădeau cunoștințe despre ținuturi îndepărtate, așa că aceste glume nu erau fără folos ; pe cînd, dimpotrivă, mascaradele religioase nu făceau decît să întărească mai mult o superstiție absurdă.

Și aici tînărul Serlo se găsea în elementul său ; imaginație proprie nu avea ; în schimb era foarte iscusit să întrebuițeze ceea ce găsea la îndemînă, să le potrivească pe toate și să le pună în valoare. Șotiile lui, darul de a imita, ba chiar și glumele-i mușcătoare, cărora le putea da curs liber cel puțin o dată pe săptămînă chiar împotriva binefăcătorilor săi, au făcut din el un element prețios, ba chiar indispensabil întregii societăți.

Totuși, neastîmpărul lui l-a împins curînd să părăsească această poziție avantajoasă și să ia drumul spre alte ținuturi ale patriei sale, unde a trebuit să treacă iarăși printr-o nouă școală. A ajuns în acea parte, civilizată, dar fără personalitate, a Germaniei, unde pentru a cinsti binele și frumosul, nu lipsea sinceritatea ci spiritul, așa că nu se mai putea bizui pe mascaradele sale ; a trebuit să caute un mod de a mișca inimile. Nu a rămas decît puțin timp în unele trupe mai mari sau mai mici de acolo și, cu acest prilej, a observat cu atenție particularitățile pieselor și ale actorilor. Monotonia ce domnea atunci în teatrul german, ritmul și sonoritatea neroadă a alexandrinului¹, dialogul plat și alambicat, banalitatea și vulgaritatea moralizatorilor ce țineau predici oricui și ori-cînd, pe toate le-a prins repede și a văzut ce poate să placă și să miște.

Memoriza cu ușurință nu numai *un* rol din piesele la modă, ci piesele întregi și, în același timp, tonul particular al actorului care jucase în ele cu succes. De-a lungul peregrinărilor sale, deoarece își cheltuise toți banii, i-a

¹ Vers iambic de douăsprezece silabe, cu cezura după silaba a șasea.

venit ideea să reprezinte el singur piese în întregime, în castele și prin sate, și să-și facă astfel rost de hrană și adăpost pentru noapte. Își înjgheba repede teatrul în orice cârmă, în orice încăpere sau grădină; se prefăcea foarte serios și, cu un entuziasm aparent, se pricepea să câștige imaginația spectatorilor, să le zăpăcească simțurile și, sub ochii lor uimiți, să prefacă un dulap vechi într-un castel și un evantai într-un pumnal. Căldura tinereții lui înlocuia lipsa unui sentiment adânc; violența îi ținea loc de putere și linguşirile treceau drept delicatețe. Celor ce cunoscuseră teatrul le amintea tot ce mai văzuseră și auziseră, iar celorlalți le trezea presimțirea unor lucruri minunate și dorința de a le cunoaște mai de aproape. Ceea ce fusese de efect într-un loc avea grijă să repete și în altul și simțea o plăcere drăcească atunci când reușea să-i păcălească pe toți oamenii, în același chip, cu improvizațiile lui.

Vioiciunea și libertatea spiritului său, care nu se lăsa stingherit de nimic, l-au ajutat să se perfecționeze repede, tot repetând aceleași roluri și aceleași piese. În curînd ajunse a recita și juca mai în spiritul piesei decît modelele pe care la început numai le imitase. Astfel a izbutit, încetul cu încetul, să joace natural, fără să fie sincer. Părea că e copleșit de rol, dar pîdea efectul ce-l producea și cea mai mare mîndrie a lui era să-și emoționeze gradat spectatorii. Însă tocmai meșteșugul acesta extraordinar pe care-l practica, l-a obligat curînd să procedeze cu oarecare măsură și astfel a învățat, în parte silit, în parte din instinct, un lucru de care se pare că puțini actori au idee: să fii econom cu vocea și gesturile tale.

Așa a reușit să-și atragă chiar oameni aspri și neprietenoși și să-i facă să se intereseze de soarta lui. Deoarece pretutindeni se arăta mulțumit de hrana și adăpostul ce i se oferea, primea cu recunoștință orice dar și uneori chiar

refuza bani, cînd socotea că avea de ajuns, toți îl trimiteau mai departe cu scrisori de recomandare și astfel un timp a călătorit de la un castel la altul, prilejuind tuturor desfătare; petrecea și el, căci nu pierdea ocazia unor aventuri foarte nostime și plăcute.

Cu răceala înăscută a sufletului său, nu iubea de fapt pe nimeni; iar cu luciditatea privirii sale, nu putea stima pe nimeni, căci vedea totdeauna numai particularitățile exterioare ale oamenilor, pe care le trecea la colecția lui de mimă. În schimb, amorul lui propriu era extrem de rănit dacă nu plăcea tuturor și dacă nu stîrnea aplauze generale. Studiase atît de amănunțit mijloacele de a realiza acest lucru și-și ascuțise într-atît spiritul, încît nu numai în jocul lui pe scenă, dar și în viața de toate zilele nu putea face altfel decît să încînte pe cei din jur. Temperamentul, talentul și felul său de trai se influențaseră reciproc în asemenea măsură, că devenise pe nesimțite un actor desăvîrșit. Efectiv, printr-o acțiune și reacțiune, ciudate în aparență, dar foarte naturale, dicția, declamația și jocul său ajungeau, datorită gîndirii și exercițiului, la un înalt grad de adevăr, de naturalețe și sinceritate, în timp ce în viață și în relațiile obișnuite părea că devine tot mai ascuns, mai artificial, ba chiar prefăcut și heliniștit.

Despre soarta și aventurile lui vom vorbi poate într-alt loc; aici vom mai spune numai că, mai tîrziu, fiind om în toată puterea cuvîntului, avînd un nume cunoscut și o situație destul de bună, deși nu stabilă, se obișnuise în conversație să facă pe sofistul într-un mod fin, pe jumătate ironic, pe jumătate glumeț, și să zădărnicească astfel orice schimb serios de idei. Mai ales față de Wilhelm avea acest obicei de îndată ce prietenul nostru voia să înceapă o dezbateră despre probleme teoretice, generale, ceea ce i se întîmpla adesea. Cu toate acestea, erau foarte bucuroși să se vadă, căci felul lor deosebit

de a gîndi făcea ca discuția să fie mai însuflețită. Wilhelm voia să deducă totul din noțiunile pe care le intuise și să cuprindă arta într-un sistem coerent. Căuta să stabilească reguli precise, să definească ce e drept, frumos și bun și ce merită să aibă succes; pe scurt, el trata toate cît se poate de serios. Serlo, dimpotrivă, lua lucrurile foarte ușor și, fără să răspundă vreodată direct la o întrebare, știa, printr-o istorioară sau o glumă, să dea explicația cea mai nostimă și mai mulțumitoare și să instruiască pe cei de față, amuzîndu-i în același timp.

CAPITOLUL AL NOUĂSPREZECELEA

Pe cînd Wilhelm petrecea în felul acesta ceasuri foarte plăcute, Melina și ceilalți se găseau într-o situație din ce în ce mai penibilă. Uneori îi apăreau prietenului nostru ca niște duhuri rele și îl făceau să treacă prin clipe apăsătoare, nu numai datorită prezenței lor, dar și din pricina expresiei lor posomorite și a amărăciunii cu care vorbeau. Serlo nu le dăduse nici măcar un rol întîmplător și cu atît mai puțin vreo speranță de angajare; totuși, încetul cu încetul, ajunsese să cunoască posibilitățile fiecăruia. De cîte ori se adunau actorii la el, îi punea să citească și adesea citea la rîndul lui. Alegea piese care trebuiau să fie jucate mai tirziu, sau nu fuseseră jucate de mult, cel mai adesea numai fragmente dintr-acestea. După o primă lectură, îi punea să repete pasajele asupra cărora avea ceva de spus și astfel sporea perspicacitatea actorilor și siguranța de a accentua punctul just. Și cum o inteligență mijlocie, dar sănătoasă, poate satisface mai mult decît un geniu haotic și confuz, el ridicase acele talente mediocre, prin luciditatea ce le-o

formase treptat, la o stăpînire remarcabilă a meșteșugului. La asta contribuise mult faptul că-i punea să citească și versuri, întreținînd astfel în ei sentimentul celui farmec ce-l trezește în sufletul nostru o declamație perfect ritmată, pe cînd celelalte trupe începuseră pe atunci să dea piese în proză, pe care oricine e în stare să o rotească.

Cu aceste prilejuri, ajunsese să cunoască pe toți actorii nou sosiți, să cîntărească ce erau și ce puteau deveni și să se hotărască în taină să profite de talentele lor, dacă va izbucni răzmerița ce mocnea în trupa sa. O bucată de vreme lăsa lucrurile în suspensie, dînd din umeri la toate intervențiile lui Wilhelm în favoarea lor, pînă ce, socotind că a venit momentul, îi propuse cu totul pe neașteptate tînărului său prieten să între el însuși în trupa lui și, numai cu această condiție, să-i angajeze și pe ceilalți.

Prin urmare, replică Wilhelm, oamenii aceștia nu sînt atît de inutilizabili, pe cît ai susținut pînă acum, dacă astăzi poți să-i primești, așa, deodată, pe toți ; și-mi închipui că, și fără mine, talentele lor rămîn aceleași.

Atunci Serlo îi mărturisi în secret situația : primul-amorez din trupa lui părea că vrea să-și mărească pretențiile la reînnoirea contractului și el nu avea de gînd să-i facă pe plac, mai ales că nu se mai bucura în aceeași măsură de favoarea publicului. Dacă-l lăsa pe primul-amorez să plece, atunci toată șleahța lui îl va urma și trupa va pierde astfel cîtiva actori buni, dar și cîteva elemente mediocre. Apoi, îi arătă lui Wilhelm ce spera în schimb să realizeze cu el, cu Laertes, cu bătrînul rău de gură și chiar cu Madame Melina. Ba făgădui să obțină și bietului pedant un mare succes, utilizîndu-l ca evreu, ministru și mai ales ca scelerat.

Wilhelm rămase uluit ; propunerea îl tulbură și numai ca să spună ceva, răspunse, după ce oftă adînc : Dum-

neata vorbești foarte amabil numai despre lucrurile bune pe care le găsești la noi și pe care le aștepti de pe urma noastră ; dar ce se întâmplă cu părțile noastre slabe, care desigur n-au scăpat spiritului ascuțit ce-l ai ?

Părțile slabe, răspunse Serlo, le vom face repede să devină tari, prin sîrguință, exercițiu și reflecție. Deși acum nu sînteți decît niște copii nevinovați ai naturii și cîrpaci în meserie, nu e printre voi nici unul de la care nu se mai poate nădăjdui nimic, căci pe cît pot eu judeca, nu se află printre voi nici un buștean, și numai buștenii nu pot fi fasonați, fie că sînt înțepeniți și lipsiți de mlădiere din înfumurare, fie din prostie sau idei fixe.

După aceasta, Serló îi spuse lui Wilhelm în cîteva cuvinte condițiile pe care putea și voia să le fixeze, rugîndu-l să se hotărască repede, și plecă lăsîndu-l foarte agitat.

Lucrînd cu Laertes la acea ciudată descriere de călătorie, cu totul imaginară și începută numai din glumă, Wilhelm devenise mai atent la evenimentele și viața zilnică a lumii reale. Acum înțelegea, în sfîrșit, inenția tatălui său, cînd îi recomandase cu atîta căldură să-și redacteze jurnalul. Pentru întîia oară simțea cît poate fi de plăcut și folositor să faci din persoana ta centrul atîtor meșteșuguri și cerințe și să contribui la răspîndirea vieții și activității pînă în văgăunile munților și pădurilor de pe întregul continent. Orașul comercial, plin de viață, în care se găsea și pe care-l străbătea în toate direcțiile, tras de neastîmpăratul Laertes, îi dădea noțiunea cea mai palpabilă a unui centru imens, de unde totul pornește și către care totul se reîntoarce, și pentru întîia oară spiritul său se desfăta cu adevărat la vederea unei asemenea activități. În această stare se afla cînd îi făcu Serlo propunerea de angajare, trezindu-i iarăși dorințele, înclinarea, încrederea în talentul său înnăscut și îndatoririle sale față de trupa rămasă fără nici un ajutor.

Acum, își spunea el, mă aflu iar la răspîntie, între cele două chipuri de femei, ce mi-au apărut în adolescență. Una nu-mi mai pare atît de mizerabilă ca pe vremuri, și nici cealaltă atît de strălucitoare. Simți un fel de îndemn interior să urmezi și pe una și pe alta și, de amîndouă părțile, motivele obiective sînt destul de temeinice ; îți pare cu neputință să te hotărăști ; ai dori ca vreo putere precumpănitoare, străină de tine, să-ți determine alegerea, și totuși, dacă te examinezi cum trebuie, vezi că numai împrejurări obiective ți-au inspirat gustul de afacere, de cîștig și de avere ; dar năzuința ta cea mai adîncă îți hrănește dorința de a dezvolta și perfecționa mereu dispozițiile trupesti și sufletești spre ce e bine și frumos. Și n-ar trebui oare să preamăresc soarta care, fără nici un ajutor din partea mea, m-a condus la țelul tuturor dorințelor mele ? Tot ce-am visat și plănuit altădată nu mi se îndeplinește astăzi, cu totul întimplător și fără concursul meu ? Cît e de ciudat ! S-ar zice că omul nu poate cunoaște cu adevărat decît speranțele și dorințele proprii, pe care le-a nutrit și păstrat multă vreme în inimă ; și totuși, cînd le înlănțește, cînd i se impun oarecum, nu le mai recunoaște și dă înapoi în fața lor. Tot ce nu era în mine decît vis, din noaptea aceea nefericită care m-a îndepărtat de Mariana, stă acum în fața mea și mi se dăruiește de la sine. Aici voiam să mă refugiez și iată că aici am fost îndrumat pe nesimțite ; la Serlo aș fi vrut să caut un angajament și tocmai el mă caută acum și-mi oferă condiții, la care nu puteam să mă aștept ca începător. Oare numai dragostea pentru Mariana mă lega de teatru ? Sau dragostea de artă mă legase atît de strîns de biata fată ? Perspectiva aceea spre o carieră teatrală nu era oare decît fapta unui om dezordonat și neliniștit, ce dorea să ducă o viață pe care nu i-o îngăduiau condițiile lumii burgheze, sau era cu totul altceva, cu mult mai pur, cu mult mai nobil ? Și ce te-ar putea determina

să-ți schimbi părerile de altădată ? De fapt, ți-ai urmat pînă acum planul, fără să-ți dai seama. N-ar trebui oare să aprobi și ultimul pas ce-l mai ai de făcut, cu atît mai mult cu cît nu e în joc nici o considerație de alt ordin și cu atît mai mult cu cît prin aceasta poți să-ți ții cuvîntul dat solemn și să te eliberezi în chip nobil de o răspundere grea ?

Toate se învălmășeau acum violent în inima și în imaginația lui. Faptul că putea s-o păstreze pe Mignon și că nu era obligat să se despartă de harpist trăgea greu în balanța care, totuși, continua să oscileze în timp ce se ducea, ca de obicei, s-o viziteze pe prietena sa Aurelia.

CAPITOLUL AL DOUĂZECHlea

O găsi întinsă pe canapea ; părea liniștită. Crezi că vei putea să joci mine ? o întrebă Wilhelm. O, da, răspunse Aurelia cu vioiciune. Știi, nimic nu mă poate împiedica. — Numai dacă aş cunoaște vreun mijloc să evit aplauzele parterului ; oamenii ăștia au cele mai bune intenții, dar mă vor omorî. Alaltăieri am crezut că inima n-are să-mi mai reziste. Pe vremuri suportam ușor aplauzele, dacă eram mulțumită de mine : dacă studiasem îndelung și eram bine pregătită, mă bucuram să aud răsunînd din toate colțurile sălii acel semn al reușitei mele. Acum, nu mai pot exprima nici ce vreau și nici cum vreau. Mă avînt, mă zăpăcesc, și felul acesta de a juca impresionează mai mult. Aplauzele sînt mai răsunătoare, în timp ce eu îmi spun : Dacă ați ști ce vă încîntă ! Accentele acestea sumbre, violente, confuze vă mișcă, vă uimesc și nu simțiți că sînt doar strigătele de durere ale nefericitei căreia îi dăruiați admirația voastră.

Azi de dimineață am învățat un rol ; acum îl repet și-l încerc. Sînt obosită, zdrobită și mîine trebuie s-o iau de la capăt. Mîine seară va trebui să joc. Așa mă tîrăsc de coló-colo ; n-am chef să mă scol și e un chin să mă culc. Toate se învîrt în mine ca o morișcă. Dacă îmi apar neșuferitele consolări, îndată le resping și le blestem. Nu vreau să mă predau, să capitulez în fața a ceea ce e necesar ; de ce ar fi necesar ceea ce mă doboară ? Nu s-ar putea să fie și altfel ? Trebuie să ispășesc faptul că sînt germană ; așa e caracterul germanic : să apese peste toate și toate să-i apese greu.

Ah, prietenă, o întrerupse Wilhelm, încetează o dată să-ți ascuți singură pumnalul, cu care te rănești mereu ! Oare nu ți-a mai rămas nimic ? Tinerețea, frumusețea dumitale, sănătatea, talentul, pe care-l ai nu înseamnă nimic ? Pentru că ai pierdut, fără vină, ceva de preț, trebuie să renunți la tot ce-ți mai rămîne ? Este și asta necesar ?

Ea tăcu cîteva clipe, apoi urmă, aprinsă : Știu eu bine că e timp pierdut, că iubirea nu e altceva decît timp pierdut ! Cîte n-aș fi putut face ? Cîte n-ar fi trebuit să fac ? Acum totul e pierdut. Sînt o biată făptură îndrăgostită, nimic alta decît o îndrăgostită ! Fie-ți milă de mine ! Crede-mă, sînt o biată ființă foarte nenorocită !

Rămase cîteva clipe tăcută, apoi strigă cu putere : Voi sînteți obișnuiți să le vedeți pe toate că vi se agată de gît. Nu, nu puteți simți, nici un bărbat nu e în stare să simtă valoarea unei femei care se poartă cinstit. Pe toți îngerii din cer, pe toate întruchipările fericirii pe care le poate imagina o inimă curată, jur că nu e nimic mai dumnezeiesc decît o ființă ce se dăruiește bărbatului iubit. Noi sîntem reci, mîndre, orgolioase, lucide, înțelepte, cînd sîntem cu adevărat femei, și toate aceste calități vi le punem la picioare, îndată ce iubim, îndată ce nădăjduim să cîștigăm în schimb dragostea voastră. Vai, cum de mi-am putut irosi întreaga existență așa, cu bună

știință și de bunăvoie ! Dar acum, vreau să mă las pradă-deznădejdiei, doresc să fiu deznădăjduită. Să nu fie în mine nici o picătură de sînge nepedepsită, nici o fibră nechinuită. N-ai decît să rîzi de această izbucnire teatrală a pasiunii mele !

Prietenul nostru era departe de asemenea intenție. Starea înspăimîntătoare, pe jumătate naturală, pe jumătate artificială, în care se afla prietena sa, îl mîhnea prea mult. Simțea împreună cu ea chinurile acelei surescitări teribile ; mîntea i se tulbura, sîngele îi clocotea în vine.

Aurelia se sculă și începu să umble de colo-colo prin cameră. Îmi repet mereu, mărturisi ea, motivele pentru care n-ar fi trebuit să-l iubesc ; știu bine că nu e vrednic de asemenea dragoste ; încerc să-mi abat interesul cînd spre un lucru, cînd spre altul ; mă ocup de orice îmi iese în cale. Ba învăț un rol, chiar dacă nu trebuie să-l joc ; ba repet altele vechi, pe care le știu de la un capăt la altul ; le revăd în toate amănuntele, îmi dau osteneală, tot mai multă osteneală, și repet, repet mereu. Prietene dragă, dumneata, care-mi ești confident, știi oare ce caznă teribilă e să te îndepărtezi cu sila de tine însuți ? Îmi pierd mințile, creierul mi-i veșnic încordat. Ca să nu înnebunesc, mă las iarăși în voia sentimentulu meu. Îl iubesc ! Da, îl iubesc, îl iubesc, striga ea, plîngînd în hohote, îl iubesc și așa vreau să mor !

Wilhelm o luă de mîină și o imploră să nu se tortureze astfel. Ah, zise el, cît e de straniu că omului îi sînt refuzate nu numai atîtea lucruri imposibile, dar chiar și cele posibile. N-ai fost sortită să găsești o inimă credincioasă, care ți-ar fi dat toată fericirea. Iar eu am fost sortit, să-mi leg mîntuirea vieții mele întregi de o nefericită, pe care povara fidelității mele a încovoiat-o la pămînt, ca pe o trestie, și poate a și frînt-o.

El îi mărturisise Aureliei aventura sa cu Mariana și putea să-i pomenească acum de ea. Tînăra femeie îl privi

drept în ochi și-l întreabă : Poți afirma că n-ai înșelat pînă acum nici o femeie, că n-ai încercat să cîștigi favorurile nici uneia prin galanterii frivole, prin declarații perfide, prin jurăminte care să înșele inimile ?

Pot să afirm acest lucru, fără fanfaronadă ; căci viața mea a fost nespus de simplă și rareori am fost ispitit să ispitesc pe cineva. Iar acum, starea tristă în care te afli, nobilă și frumoasă prietenă, e un teribil avertisment pentru mine ! Îți fac o făgăduială solemnă, pe măsura inimii mele, făgăduială care se formulează în mine sub emoția ce mi-ai trezit-o și care e sfințită, de această clipă : mă voi împotrivi oricărei înclinări trecătoare și chiar pasiunile serioase le voi ține ascunse în sufletul meu ; nici o femeie nu va auzi de pe buzele mele o mărturisire de dragoste, dacă nu-i voi putea închina întreagă mea viață.

Aurelia îl privi cu o indiferență sălbatică și se trase cîțiva pași îndărăt, cînd Wilhelm îi întinse mîna. Asta n-are importanță ! strigă ea. Cîteva lacrimi de femeie, în plus sau în minus, n-or să sporească marea. Totuși, continuă ea, dacă e salvată măcar una dintr-o mie, tot e ceva ; dacă, dintr-o mie, unul este leal, nu e de disprețuit. Îți dai seama ce făgăduiești ?

Da, răspunse Wilhelm zîmbind, și-i întinse mîna.

Primesc ! răspunse ea și făcu o mișcare cu dreapta, încît Wilhelm crezu că-i răspunde ; dar ea vîri repede mîna în buzunar, scoase fulgerător pumnalul și-i brăzdă cu tăișul palma întinsă. El și-o trase repede îndărăt, dar singele începuse să curgă.

Pe voi bărbații trebuie să vă însemnăm adînc, ca să luați aminte, strigă ea cu o sălbatică veselie, care se transformă îndată într-o activitate înfrigurată. Își luă batista și-i înfășură mîna, ca să oprească primul val de sînge. Iartă o ființă cu mințile pe jumătate rătăcite, spuse ea, și nu regreta picăturile acestea de sînge. Mă simt împăcată ; mi-am revenit. Vreau să-ți cer iertare în genunchi. Lasă-mi mîngîierea să te vindec.

Alergă apoi la un dulap, luă niște pînă de in și alte cîteva lucruri, opri sîngele și examinează rana cu grijă. Tăietura mergea de-a curmezișul palmei, începînd chiar de sub degetul cel mare, împărțea linia vieții și ajungea pînă la degetul mic. Ea îl pansă tăcută, gravă, cufundată în gînduri. Wilhelm o întrebă de cîteva ori : Draga mea, cum de-ai putut să-ți rănești prietenul ?

Taci, șopti ea, punînd un deget pe buze ; taci !

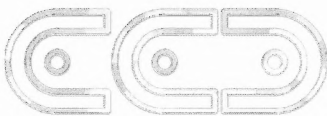

CUPRINSUL

Prefață : V
Tabel cronologic : XXXV

PARTEA INTII

Cartea întâi	3
Cartea a doua	72
Cartea a treia	143
Cartea a patra	203

Scanare și prelucrare digitală

EM

de

Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

